

Purchased for the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

from the

KATHLEEN MADILL BEQUEST

PG
5038
T9
1878



SEBRANÉ SPISY

JOS. KAJ. TYLA.

Díl osmý.

POSLEDNÍ ČECH.



V PRAZE.
Nakladatel: J. L. Kober.
1858.

POSLEDNÍ ČECH.

Novela

od

JOS. KAJ. TYLA.

V PRAZE.
Nakladatel: J. L. Kober.
1858.

Tisk Jarosl. Pospíšila.

Poslední Čech.

Novela.

(Psáno roku 1844.)

1.

S líbezným úsměvem přiblížilo se jaro a posypalo šlépěje své vonnými květy. Modroskvělé nebe a vlažné, libopáchnoucí povětří vábilo zámožníky z hlavního město na cesty do lázní a na venkovská sídla.

U baronky Běloveské byla poslední beseda. Hlučný, pohybný život panoval v jejím skvostném saloně, do něhož vedle urozenců měli přístupu i mužové městské krve, kteří mohutnými perutěmi ducha svého v oné říši lidské společnosti poletovali, kterouž pravá vzdělanost za jedinké urozenství považuje, na kolébku zapomínajíc. Tímto způsobem měly besedy barončiny prajinou podobu, nežli pitvorně zoužené, dlouhochvilné, umdlévavé, umrtvující zábavy na jiných parketovaných podlahách.

Dnes obzvláště, zdálo se, chtěli hosté bohatou číši besedních rozkoší ještě jednou se vší chutí k prahnoucím ústům přiložiti a jako do dna vyprázdniti. Zpomínky na krásné doby v minulé

zimě probíhaly živě a vřele srdcem všech přítomných, a mimo to nacházela se v saloně osoba, kteráž k zajímavému hovoru přebohatý pramen poskytovala.

Signor Pedrazzi, první notabilita vlaské zpěvohry v Paříži, opustil Babylon na Sekváně a vydal se do světa na pouť, buď aby čarozvukem tenoru svého zlaté a stříbrné diblíky svolal, ne sice ukryté v ledvinách země, ale ve skříních bohatců a váčkách enthusiastů — anebo aby do věnce oslavy své ještě více vonných lupenů vpletl a pak jej pevněji i hrději na skráně své přitisknul. Zastavil se také v Praze. Mysliloť se tedy vůbec, že i v tomto pověstném lůně a rodišti hudby, v této umělecké prubírně síly své okoušeti bude; ale Pedrazzi nejevil k tomu žádné chuti, a maje s sebou listy k některým nejpřednějším rodinám, trávil čas jen líbeznou zahálkou, zdaje se míti velikou zálibu ve svém národním *dolce far niente*. Posléz ale na domluvu vznešených milovníků a na laskavé i pochlebné sliby po zisku baživého ředitelstva divadelního uvolil se ku hrám hostinským, a celé město nemluvilo na ten čas o ničem jiném, nežli o brzkém vystoupení Pařížského tenoristy. Všecko tonulo v blahém očekávání; lóže a sedadla odbývaly se jako za dávných věků divotvorné amulety a ška-

pulíře; jenom členové opery broukali, majíce studovati několik zpěvoher s vlaským textem.

Dva dni před svým prvním vystoupením nacházel se Pedrazzi v besedě u baronky Běloveské a stal se v ní kouzelnou osou, okolo nížto se říkaje veškerá rozprava točila. Byltě však Pedrazzi také zjev tak interesantní, že snadno všeobecný zřetel na sebe obrátil. Minouce i uměleckou pověst jeho, při jejížto rozšiřování časopisové domácí i přespolní nejživějšími a nejbujnějšími barvami plýtvali, spočinuly zraky všech shromážděných s velikou oblibou na půvabné osobě asi třicetiletého cizince, v jehož tmavomodrých, bleskuplných očích, na malých, usměvavých ústech, perlových zubech a dlouhých, hustých, napolo stočených kučerách pečeť květoucího mládí ležela. V podlouhlém kroji a bělavé pleti tváří jeho nejevil se ovšem znak rodu vlaského, aniž v jasném pohledu onen zádumčivý, ale snadno a prudce vznikavý plamen italské přírody; avšak dle živosti jazyka jeho, dle výrazných posunků a lehké zápalnosti při věcech dost málo dojímavých dalo se neomylně o jižní krvi jeho souditi, a uhlazené, ohebné pohybování, veselá, přímá mysl i živá přítulnost jeho připisovaly se šťastnému návyku v nejpřednějších školách vysokého světa, v salonech Pařížských.

Přítomnost jeho zavdala ovšem mezi besedníky nejednu příčinu k horlivému i hádavému hovoru o hudbě, o zpěvu a divadelní představě. Živěji nežli kdy jindy ohledávaly se tu obtíže a dojemy tohoto umění. Najednou povstali v postranném pokoji hlučnější hlasové, a z kupy několika učenců i krasovědců vztyčila se baronka Emilie a zaměřila rovnou cestou k Pedrazzimu, jenž právě několika mladým pánům tiché naučení dával, jak se v Paříži nejsnadnějším způsobem známosti s tanečnicemi u veliké zpěvohry dělají.

„*Monsieur, permettez moi* —“ jala se baronka mluviti; „včera tu vystoupila na divadle mladá dívka v osobě Julie Capuletové. Byl to první herecký pokus a obecenstvo projevilo úplnou spokojenost. Vysvítalť i v skutku z celého představení bohaté nadání, hluboký, vřelý cit, živá obraznost a pravé vniknutí v uměleckou úlohu. Vše toto neupírá jí také náš professor, i napsal o ní velmi pěkný referát, a předce zas také všem dramatickým noviciatkám radu dává, aby nevystupovaly v rollích, kteréž pod jich věkem a zkušeností leží — Julii tedy ku př. aby nehrály, dokud samy, střelu v krvácejících prsou majíce, všechny cesty lásky nepřeběhnou; jakoby člověk sám všecko zkušiti a přežiti musel, co na divadle zobraziti má. Co myslíte, *mon cher*—

má náš učený pán pravdu? Pravý dramatický pěvec musí to tak dobře vědět jako herec — mluvte, *je vous prie* — zkusil jste na sobě již všechny vášně, kterými jste kdy obecenstvo v plesavé vytržení povznesl?“

„Ráčíte býti velmi dobrotivá, milost-baronko! že mi tolik moci nad obecenstvem důvěrně připisujete,“ odpovídal Pedrazzi, jenž byl horlivou řeč spanilé dívky s úsměvem poslouchal; „mám-li ale pravdu mluviti, tedy nemohu jistit, že by mě bylo všecko v životě již potkalo, co jsem kdy na divadle zobraziti musel.“

„Ó zajisté nepotkalo!“ dotvrdila dívka s výrazem radosti.

„Já se držím jen toho, co mi srdce a trocha rozumu předpisují,“ mluvil zpěvák dále — „i myslím, že to byl jen pouhý nápad p. professora — jakési bažení, dotvrzovati věc neobyčejnou, neřku-li nemožnou — a nebo musil by připustiti, že věčně tvořivý duch lidský sám o sobě nic nedokáže a v žádném umění pravým, platným vodítkem býti nemůže. Pak by nemohl také básník nic jiného psáti, nežli co se naň v úzkých mezech jeho zemské pouti zasměje neb ušklebí.“

„A kdyby měl herec Othella hráti,“ vskočila mu Emilie živě do řeči — „musel by teprva jedovatých hadů žárlivosti do srdce svého nasa-

diti; kdybyste měl Don-Juana hráti, musel byste dříve pramen světských rozkoší do poslední krůpěje vysušiti a smrtelných ouzkostí okusiti.“

„Nu, co se týče smrtelných ouzkostí,“ usmál se Pedrazzi, „kdyby k jich zobrazení nic jiného nepatřilo než hercovo jich okusení: tuť by se mi arci povedly, neboť jsem v nich — bez figury řečeno — vězel až po ústa.“

„Není možná?“ zvolala dívka jako s radostným překvapením. „*Ah charmant!* To nám musíte povědět, jak jste do nich upadl. *Ma chère tante!*“ volala na domácí paní. „Pojď, sedni si tuhle k nám — signor Pedrazzi bude tak laskav a zdělí nám scénu ze svého života.“

„Ale Milko, Milko!“ hrozila dobrosrdečná paní, „zase dovádíš? Neobtěžuj našeho milého hosta —“

„Pražádné obtěžování, moje milostivá!“ uklonil se dvorný Vlach. „Celá ta scéna není žádné tajemství a dá se snadno povídati; musím jen litovati, že nemá více romantičnosti, aby se lépe poslouchati dala. Ostatně musím vyznati, že se mi zdá, jakobych vypravovávím té události obět vděčné zpomínky zapaloval; neboť budu mluviti o příteli, kterýž se mi v nejstrašlivější chvíli jako strážný anděl zjevil, a k vůli němuž teď v staroslavné Praze meškám.“

Rychle usadila se okolo něho celá společnost, a on umístiv se proti bodromyslné baronce, jal se vypravovati . . . .

„Před třemi lety byl jsem u velikého divadla Neapolského. S radostí zpomínám si na ony krásné časy, a kdyby to neznělo jako marná chlouba, řekl bych: na časy svých nejkrásnějších a nejslavnějších triumfů. I zdáť se věru, jakoby Vlach smutný osud zpěvcův, pomíjitelnost jeho umění a všeliké vezdejší oslavy, hloub než jiní národové cítil, a jakoby mu plamenným oučastenstvím za krátkého života nahraditi chtěl, co mu po smrti dáti nemůže. Člověk z chladného severu musí dříve sám v Italii pobyti, musí mezi rozličnými třídami lidu jeho dny a noci ztráviti, musí viděti a slyšeti, jak hluboko ve společenský jich život divadlo zasahuje, má-li si onu bouři, ono hřmící jásání, volání a tleskání zobraziti, kteréž tam oblíbenému zpěvci nebo zpěvkyni denně za podíl připadá. Nejeden ze vzácné společnosti“ — mluvil Pedrazzi dále, dvorně kolem se ukloniv — „byl toho snad očitým svědkem, a pozoroval, jak se Vlachové v potu tváři unavují, aby klokotavé prima-donně, nebo tomu, kdo právě na hnízdečku jich milosti sedí, dosti patrných nebo i hřmotných důkazů obliby a úcty své na jevo dali. Také já okusil této sladkosti; —

zde byste se zasmáli, kdybych povídal, co Neapolitané se mnou tropili. Já je nechal tropiti a dobře se mi vedlo. Měl jsem při tom jen jednu chybu a jedno neštěstí: — nemohlť jsem to k obyčejné nadutosti vlaských zpěváků přivesti. Myslilť jsem, že mohl Pán Bůh ten kousek stříbrného hlasu — užívámť jen té nejvšednější žurnalistické formule — i do jiného než do mého hrdla vložiti, a pak se mohl ubohý Pedrazzi dlouho hudební scalou mučiti, pak mohl jícen ruládami a trilky až do umdlení ohýbati: ani ruka nebyla by se při jeho umělosti v ložích nebo na parteru pohnula. Jakáž tedy byla moje zásluha při všech vítězstvích? Žádná — alespoň ne větší, nežli všech soudruhů mých, kteří na vzdor namáhání svému ledva lupínek z věnců pochycovali, jimiž mne Neapolitané osypovali. A jakž já se radoval, když vedle mne jiný pochvalu tržil! Ale jiní se neradovali z mé oslavy, a mezi těmito stál na prvním místě basista, kterýž býval miláčkem obecenstva, dokud jsem já v Neapoli nezpíval. Praviloť se mi, že mě nenávidí; varovali mě před jeho pomstou, ale já se usmíval. Nevědělť jsem, čím bych ho byl urazil, i nepřicházelo mi na mysl, jakby mi ublížiti mohl. Bylť jsme také pořád v dobrém srozumění; on se rozplýval pochvalou při každém mým vystou-

pení — a já ho nechal se rozplývati. Ouplně jsem mu arci nevěřil; neboť vím, co vůbec o chvále uměleckých kolegů souditi; neměl jsem ale také příčiny, abych mu byl nedůvěřoval — ano mohu říci, že mi během času rozličné malé služby prokázal, ježto mi skoro důkazem zdáti se mohly, že ony varovné hlasy daremné byly.

Zatím skončilo se v Neapoli divadelní poletí a já měl jeti do Paříže. Zbývalo mi ale ještě několik neděl, nežli jsem se dostaviti musel. Odhodlal jsem se tedy, času toho za ferie použiti a na cestách po hořejší Italii jej ztráviti. Bernardini — nemámtě příčiny jmeno jeho zatajovati — měl nový kontrakt v Miláně, a navrhnul mi, abychme díl té cesty pospolu konali. Já v tom nenacházel nic podezřelého ani nebezpečného. Chce-li mi tajný nešlechetník opravdu uškoditi, myslil jsem, dostihne mě také podtají, třeba bych se mu i vyhýbal, a projeviv nějakou bázeň, darmo bych mu snad odvážlivosti dodával. Jeli jsme tedy spolu. S mé strany byliť jsme vždycky dva, tři na jednoho; neboť jsem měl s sebou svého věrného služebníka a v nejhorším případu spoléhal jsem také na kočího.

Jeli jsme přes Řím až ku břehům Padovy. Tu jsem si umyslil, uhnouti se s hlavní silnice a podle bohatého, rozmanitým šperkem bujné pří-

rody ozdobného pobřeží projeti Piemont a Savojskem vraziti do Francouz. U prostřed velikolepých Alpů nemohli jsme arci také údolí Chamounské minouti. I vjeli jsme do něho, a v pohledu na ty čarovné, napořád střídavé obrazy vysokých hor, ledových planin, osamělých skalnatých balvanů a příkrých strží naplnily se duše, aspoň moje, velikými, nehynoucími obrazy! Měli jsme pohodlné počasí a pochvílí; prolezli jsme tedy celé údolí, od zelené hory až k vodopádu na cestě k Salenchu, a uhostili se na několik dní v městečku St. Prieure de Chamouny.

Jednoho dne vyšli jsme si do hor; bylotě jitro tak čisté a vnadné, jakoby právě z ruky Stvořitelovy bylo vypadlo. Bernardini mě jistil, že slyšel nejen v hostinci, nýbrž i dříve od přítele, kteryž byl údolím cestoval, o podivné jeskyni v blízkých skalinách mluviti, a já nezůstal bez chuti, divoromantickou krásu Chamounskou poznati z vrub na vrub.

Jako draze tkaný baldachin visela nad námi jasná obloha, když jsme vyšli z domu. Šli jsme sami dva. Můj starý služebník byl se večer před tím náhle roznemohl a průvodčího nechtěl Bernardini vzíti, dokládaje, že sami cestu nalezneme. Mně by se bylo malé, třeba i trochu nebezpečné dobrodružství líbilo, a tak jsme se tedy vydali na cestu.

Majestatně vypínal za námi Montblanc, jako věčný strážce tichého údolí, své věkošedé čelo; město leželo v lůně tmavozelených sadů jako poklidná střecha jediné rodiny; povětřím zaznívala píseň pastevců a celý vzduch třásl se a zavánĕl tisícerem léčivých bylin. Vážně hleděly na nás nebetyčné, hustolistým křovím a červenokorými sosnami porostlé skaliny, k nimžto úzká, semotam se-kroutící, ale ušlapaná stezka vzhůru vedla. Řekloť se nám, že nemůžeme zblouditi — a v skutku stáli jsme asi za dvě hodiny u temného vchodu jeskyně.

Ledový dech nás ovanul, an jsme u samorostlého otvoru se pozastavili.

Dřív se trochu ochlaďme a čerstého zápachu napíme, řekl jsem a vrhnul sebou na měkký mechový čaloun. Bernardini se umístil vedle mne.

V nevýslovné kráse leželo nyní údolí před námi. Hltavýma, rozkoší opojenýma očima pásl jsem se na půvabech jeho. Srdce mi rostlo, klenutí žeber bylo proň tuze úzké a nízké — já bych byl oblohu k sobě strhnul a zemi a nebe k prsoum přitisknul. I vyskočil jsem a začal zpívati. Byly to toužebné hlasy Arthurovy z nesmrtelné Straniery — povětří se chvělo tónem mým. Rád bych byl zavýskal, aby byl veškerý svět plesání moje zaslechl a pocítil.

Zpívej také — vstaň! zvolal jsem skoro dovádivě na svého soudruha, když byl poslední tón můj odplynul; ale radost moje byla by v nejvřelejším zdroji málem zledovatěla, když jsem při tom na Bernardiniho pohlédl. Tvář jeho byla skoro zesinalá, oči hrozivě vypouleny a rty křečovitě zaťaty.

Co je ti, bratře? zvolal jsem uleknut, rychle k němu přikročiv.

Nic, nic! odpověděl on a vášnivě se vztyčil. Malá mdloba. Pojď! Chlad v jeskyni mě zotaví. Musíme pospíšiti. Já bych byl rád časně doma. —

Šli jsme tedy.

Hustá tma uvítala nás hned u vchodu a zahalila oči naše. Museli jsme se zastaviti a pochodně zapáliti. Tu se nám tvary a podoba skalnaté jeskyně objevily zřetelně. Bylať to veliká, před očima jako napořád rostoucí, dloužící a šířící-se kobka; se stropu visely náramné kusy divně utvořených a plamenem pochodní našich kouzelně ozářených skalin, brzo v povětří se-končících, brzo až k zemi sahajících. Tak tu stálo kolem množství rozmanitých menších jeskyň a průchodů. Nejzáze nížilo se opět celé klenutí; po stranách vyskakovala a drala se v cestu náramná skalnatá ramena, z dáli pak ozývalo se temné, hluboké hučení, jako proudění a padání bystrých vod.

Musíme dát pozor, řekl jsem. Zdá se, že je tu někde propast, z nížto hluk tento vystupuje.

Ano, propast je tady, odpovídal Bernardini. Slyšel jsem o ní; je to hluboký, skalnatý hrobeček pro všechno, co se jednou na dno jeho dostane.

Mně se zdálo, jakoby mu při těch slovech ďábelský úsměch okolo rtů byl pohrával; mohlť jsem ale při klamavé záři pochodní se mýliti — bral jsem se tedy chutě ku předu.

Hučení se napořád blížilo a zmáhalo, museli jsme pokračovati velmi pozorně. Najednou nás to ledově ofouklo — stáli jsme již na pokraji propasti, kteráž před námi černý jícen šklebila.

Nechoď tuze ku kraji, varoval mě Bernardini, a opět se mi zdálo, jakoby se mu hlas byl třásl. Nevím, chtěl-li mě skutečně varovati, anebo jen odvážlivost mou drážditi; ale toto poslední se mu povedlo. Mne přepadla skotačivá chvílka. — Tys baba! zvolal jsem vesele; ale já se podívám té skalnaté potvoře do jícnu. A zaraziv pochodeň do skuliny, tak že rudožluté světlo její v čírou tmu propasti padalo a vlhké stěny její tisícem měňavých barev polévalo, položil jsem se u samého kraje na zem. Od nohou až po prsa vězel jsem mezi skalisky, druhou skoro polovicí těla nad propastí se vznášeje. Takto jsem hleděl do strašlivé hlubiny.

*

To je pekelná díra! vzkřikl jsem za chvíli. Tu by si měli divadelní malíři prohlídnouti, když malují závěreční dekorací k Don-Juanu.

Zatím ji prohlídni ty! — ozval se náhle za mnou silný, hučením podzemních vod pronikající hlas — a spolu hned okus, jak se to v ní zpívá!

Byltě to hlas Bernardiniho — to jsem poznal — při tom ale měl v sobě něco tak ďábelského, že mi hrůzou krev ztuhla. Spolu jsem cítil, že mě vzadu dvě ruce za nohy popadly a do výšky vyzvedly, tak že jsem visel všecek nad strašlivým bezednem.

Pronikavé vzkřiknutí vyletělo z prsou mých a křečovitě sebou trhnuv, uchvátil jsem s nadpřirozenou silou vrchol z hlubiny přede mnou strmícího skaliska. A to bylo moje štěstí, moje ochrana, kteráž by se mi snad nebyla povedla, kdyby byl pan Bernardini ústa neotevřel a s menším divadelním effektem svou pomstu vyvedl.

Byla to zpropadená chvíle; na mou věru, raději třikrát po sobě zemříti, nežli onen strach ještě jednou přestáti! Mně bylo, jakoby se celá jeskyně na překot byla obrátila a nyní se na mne bořila, a já pod ní se řítil tisíc sáhů hloubky. Divý jek, ousměšné křehotání celého pekla projížďělo a rozdrobovalo mozek můj, až pak to náhle a na blízku neznámým hlasem: Vrahu! zahřmělo.

Moje tělo padlo zase na zem; hned na to slyšel jsem slova: Pusťte se, příteli; já vás pevně držím — a v několika okamženích ležel jsem, na celém těle náramně se třesa, v náručí neznámého člověka ....“

„Bohu díky!“ ozvalo se povděčně ze rtů několika poslouchajících dam.

„Ba věru!“ usmál se Pedrazzi, „tak jsem si také potom oddychnul, i měl jsem k tomu dosti velikou příčinu.“

„Ale kdo pak vás to tak náhle ochránil?“ ptala se soucitná baronka.

„Asi čtvrt hodiny před námi“ — jal se zpěvec opět vypravovati — „vešel do jeskyně český malíř — prozatím ho nemohu jinak nežli Carlo nazývati — a prohledav skalnaté sklepení na vše strany, zastavil se mezi vypuklinami nad propastí. Hluboká tichost osamělého místa, kterouž při delším pomeškání ani temné hučení podzemních vod rušiti se nezdálo, shodovala se úplně s myslí jeho. I byl svou pochodeň zhasil a seděl zde v temnostech, obíraje se v duchu se svými obrazy. Takž jsme se byli k němu přiblížili, aniž jsme ho zpozorovali; jemu ale neušlo žádné pohnutí nás příchozích, a když poznal vražedný úmysl mého společníka — neboť za pouhý žert zdálo se mu počínání Bernardiniho býti tuze

hrubé — vzchopil se jako blesk a silnou pěstí zákeřníka do hlavy udeřil. Ten se svalil na zem omráčený, drtě mezi zuby hroznou kletbu, a mne, dávno žádanou kořist, z rukou vypustil. Já pak ovšem nezdržoval se dlouho se svým ochráncem na strašlivém dějišti, a dostav se na denní světlo, pod šíré, jasné, krásné nebe, cítil jsem, jak by asi člověku bylo, kdyby se mohl v dozralém věku narodit.“

„A co se stalo s vaším věrným přítelem?“ ptala se opět Emilie.

„Já ho od té chvíle neviděl,“ řekl Pedrazzi. „Můj ochránce myslil ovšem, žeby nebylo velikého hříchu, kdybychme jej byli i bez ustlání do studeného lože hodili; ale já ho nechal ležeti a běžeti, věda, že vleče mstu a pokutu sám za sebou. Na druhý den odjeli jsme s novým přítelem mým z údolí a ztrávili pak ještě nějaký čas pospolu na cestách. O svém drahém Bernardinim nezvěděl jsem ničeho, nežli že můj starý Jan den před touto scénou po víně se roznemohl, kteréž byl od mého upřímného přítele dostal, a že se tedy podobalo, jakoby byl chtěl rozhořčený basista zoumyslně hladovou tlamu skalnaté propasti mým tělem zasytit.“

„*Mon Dieu!*“ vzdychla soucitně dobrosrdečná baronka Běloveská. „Jací jsou to lidé na světě!

Já jsem jen ráda, že mého sestřence v Italii nic zlého nepotkalo. Zdržovalť se tam dosti dlouho, a jak se mi z nejednoho pramene doneslo, potuloval se tam v podivných i dobrodružných podobách."

„Tu ty časy bylo slyšeti, že se pan hrabě ze svých cest navrátí," ozval se letitý professor, bývalý hraběcí pěstoun.

„*Oui vraiment!* každou chvíli jej očekávám," odpověděla baronka, „i těšila jsem se, že ho uvidím, nežli odjedu."

„Je prý tak zle se starým panem hrabětem?" ptal se zase někdo jiný.

„Ah zle!" usmála se baronka, ale pod úsměvem probleskovala jakási omrzelost. „S panem hrabětem je dávno zle, a nebude již lépe, až oči zamhouří."

„Jak to, *ma chère?*" ptala se obstarožná dáma, a v celé tváři bylo jí viděti, že by ráda pod záclonu nějakého tajemství nahlédla. „Za těch několik let, kteréž jsem v cizině ztrávila, událo se mezi vámi tolik proměn, že někdy ani nevím, jak se mezi vámi orientovati. Prosím tě, *ma chère*, co je tvému švagrovi? Toť víš, my byly s nebožkou sestrou v nejužším přátelství — a není-li to jinak tajemství —"

„To není, bohužel!“ odpověděla baronka. „Můj pan švagr nedělá z toho sám žádné tajemství a trápí svými vrtochy, svým právě anglickým spleenem, svou hypochondrií celé okolí. Sotva že na boží světlo vychází, člověka cizího bojí se jako vraha, a — nevím, jak mu ta pošetilá myšlénka mozek zvrátila — člověk se musí smáti, když to zaslechne — pomysli, *ma chère* — ten starý blázínek se drží *za posledního Čecha.*“

„*Comment?*“ ozvalo se najednou z několika úst. „Za posledního Čecha? Jak tomu máme rozuměti? Račte nám to vysvětliti.“

„Důkladněji to říci nemohu“ — pokrčila baronka rameny — „vím ale, že moje nebožka sestra mnoho pro tuto jeho divnou, stále mu na mysli tkvící ideu snášeti musela. Jestli se nemýlím, povstala před několika lety mezi naším nižším lidem sekta, kteráž obnovení jakýchsi zastaralých věcí, zvláště ale vzkříšení v poslední hodince ležícího českého jazyka zamýšlela —“

„*Juste ciel!*“ zděsila se zvědavá dáma. „Snad nějací karbonáři?“

„Ne, ne — tak zle to nebylo,“ upokojila ji Běloveská; „nebezpečného nebylo nic slyšeti, ačkoliv si ti lidé také zvláštní jmeno dali; říkali jim tušim: *Vlastenci,* a jakožto každá nová věc, měla i tato svých oučastníků a hajitelů mezi

rozličnými třídami. Domnívám se, že i manžel mé nebožky sestry — Bůh milý ví, jakým očekáváním svésti se dal! — k této sektě přistoupil; ačkoliv jinak k utěšení svému říci mohu, že jsem nikde jinde v naší společnosti známky tohoto neduhu nepozorovala. Od těch časů nebylo ale s hrabětem k obstání. Pomysli jen, *ma chère!* česky začal na syna svého mluviti, na křtu mu dal jmeno Jaroslav — prosím tě, jaké to jmeno? my hleděli jeden na druhého jako omámeni — o francouzském nesmělo se před ním ani zmínka udělati. Můžeš si pomysliti, co moje ubohá Antonie s ním zkusila. I na ni chtěl, aby se v posměch dala, aby nejen doma, *en particulier*, ale i ve společnosti, v salonech česky mluvila."

„*Quell' horreur!*" zhrozila se dáma z piziny, batistovým šátkem před sebou vějíc, jakoby chtěla slovem barončiným nakažený vzduch rozptýliti. „Toť byla ubohá duše pravá mučenice?"

„*A tous égards*" — dosvědčila baronka; „ale Bůh ji časně vysvobodil. Jakými vrtochy ji hrabě trápil, můžeš dle toho poznati, že ku př. nyní, jsa ouplně zdráv, předce myslí, že stojí nad hrobem; a protož i v posledním čase na syna doléhal, aby se navrátil z Londýna, kdež minulou zimu trávil."

„Jsem žádostiva mladého Velenského zas jednou spatřiti,“ ozvala se jará Emilie. „Já se na něho skoro již ani nepamatuji.“

„Ach, vždyť bych já ho sama snad již nepoznala,“ povzdychla si Běloveská, „ačkoliv ho jako dítě ještě pořád před sebou vidím. Bylť od jakživa, jakoby mé Antonii z oka vypadl.“

V tom se k ní přiblížil komorník a něco jí šeptmo oznamoval.

„*Mais mon Dieu!*“ zvolala dobrosrdečná dámà s radostným překvapením, a rychle vstala. „Kde je? kde? Jaké to zbytečné ceremonie?“

V tom ale otvíral již také lokaj dvéře, a mezi nimi objevil se mladý štíhlý muž s bledou, interesantní tváří.

„*Jaroslave!*“ zkřikla baronka hlasem radostí se-třesoucím a kročila mu vstříc. On se k ní přiblížil kvapným, jistým krokem, a skloniv se položil rty na ruku její.

„Odpusťte, drahá tetinko,“ řekl hlasem libozvučným, „že přicházím jako host nezvaný — a v tomto oděvu — jsem ale jenom na skoku.“ — I uklonil se omlouvavě i před ostatní společností a byl by snad ještě dále mluvil; v tom ale zavznělo v saloně hlasité: *Carlo!* — a nežli se Jaroslav nadál, spočíval v náručí jeho Pařížský tenorista, neohlédaje se na úzkoprsou etiketu.

2.

Bylo téměř o půl noci. Hustý, černý závoj spočíval na městech Pražských, a ticho panovalo po velkých prostranstvích i v užších ulicích. Zívaje chystal se podomek v hostinci u Černého koně vrata zamknouti; neboť z večeřadla byl již dávno poslední host odešel, a umdlené služebnictvo toužilo po spaní.

Jako veliká, ztichlá klec tažného ptactva z nejrozmanitějších končin strměl nyní pěkný hostinec k nočním nebesům; toliko v jedné přihrádce, v nejpěknějším pokoji prvního poschodí, bylo ještě živo. U stolu, s něhož byl právě posluha zbytky dobré večeře odnesl, a na místo nich pak několik láhvic postavil — tu seděl Pedrazzi, a vedle něho na pohodlném lehátku hověl si po dlouhé jízdě unavený hrabě Jaroslav. Proti zpěvákovi seděla třetí osoba, mladý to muž vážného, ale příjemného pohledu, jejž byl Velenský příteli Pedrazzimu povrchně jakož pana Svobodu, hlavního správce otcových panství, představil.

„Deset nejkrásnějších večerů mezi révami pod jiskro-deštivým Vesuvem nedal bych, můj Carlo, za jediný z těch okamžiků, ježto mi dnes u tebe utíkají, jako Turkům celá století nevýslo-

vných rozkoší devátého nebe!“ promluvil Pařížský tenorista. „Čtrnácte dní po sobě stálo teď ve vašich novinách velkým písmem: „Carlo, zde jsem z údolí Chamounského“—jakž jsme se byli umluvili, že učiním, až jednou Prahu vaši navštívím; zde se tomu Spartanskému provolávání již smáli, hlavu si lámajíce, od koho pochází a koho se týká, a já den po dni zoufal, opět se poptával, a opět zoufal, neboť Carlo se nehlásil. Teprva dnes —“

„A sice tam, kdes toho nejméně očekával, nalezl jsi dávno hledaného, není-liž pravda?“ přejal mu Jaroslav řeč s úsměvem.

„Jakobys mi do duše viděl!“ posvědčil Pedrazzi. „Paní baronka se nenadála, jakou rozkoš mi svou besedou způsobí. Ať je zdráva, a salon svůj ještě padesáte let cizincům otvírá, kteří nějakého Karla hledají!“

S hlasitým buchem vyletěla na to zátka z láhve Šampaňské, a šlechetný nápoj pěnil se šumivě v dlouho-hrdlých sklenicích.

„Za zdraví všeho, co v srdci nosím!“ zvolal zpěvák sklenici do ruky bera. „Pí, můj Carlo! — Tys jediný délkou a šířkou rozprostřen po srdci mém, a já ve tvém také snad někde nějakého místečka zajímám; připí našemu přátelství!“

Hlasitě zacinkaly na to sklenice jedna o druhou — a Pedrazzi naléval poznovu.

„Nejsem všetečný, bratře!“ mluvil zpěvec dále, „ale bezpochyby sedí ještě někdo ve tvém srdéčku; neťukneme si také za jeho zdraví?“

„Ty jsi dnes velmi dobrého rozmaru,“ odpověděl přítel, chopiv se sklenice.

„*Corpo di Bacco!* Jakž bych nebyl?“ zvolal Pedrazzi s tváří ozářenou a naléval po třetí. „Což nemám zase *tebe?* — tebe jediného na dalekém světě, kdežto jsem posud jako večný poutník vypálenou Saharou putoval, a nadarmo po svěžím pramenu soucitného srdce toužebné zraky otáčel? S veselým zpěvem, cinkem a zvukem táhnou veškeré zpomínky na dny s tebou ztrávené duší mou — a neměl bych býti dobrého rozmaru? Čili mám s tebou mluviti jako s panem hrabětem a zapomenouti na Pražského malíře?“

„Nebuď bláhový, Ludvíku, a nezlob dobré lidi,“ řekl Velenský trochu nevrle.

„Tedy pí!“ zvolal Pedrazzi. „Za zdraví otce tvého!“

„Bůh mu dopřej dlouhého zdraví!“ řekl Jaroslav pološeptem a lehynký mráček přeletěl čelo jeho.

„Aby se dočkal radosti na synu svém!“ ozvala se tichým, vážným hlasem u stolu třetí osoba, kteráž byla posud skoro pořád mlčela.

„Amen!“ doložil Pedrazzi, a v okamžení na to držel v ruce prázdnou sklenici.

„Máte-li chuti držet morální čtení,“ ozval se hrabě, bodavě oko své na Svobodu upřev — „hleďte, abyste si jiné posluchače objednal. Já nemám chuti z vaší moudrosti něco získati.“

„Já projevil své nejčistější přání, pane hrabě,“ řekl Svoboda vážně, „a nevidím v tom nic závadného, an šlechetnému otci přeji, aby se na zdařilém synu radosti dočkal.“

„Mlčte, mlčte! — však já vaše přání znám!“ odsekl Jaroslav a mrzutě na lehátku se otočil.

„Ale svatý Januare!“ zkřikl Pedrazzi. „Co pak vám napadá? — Carlo — milý pane správče, mějte pak rozum! — Carlo, netruď mi tu krátkou půlhodinku, kterouž po tolika dlouhých, pustých dnech s tebou ještě tráviti mohu — a nebo ať na věky věkův ochraptím, jestli zejtra k tobě do vozu neskočím a z pokuty za ztrátu dnešní chvíle celých čtrnácte dní na tobě viseti nezůstanu — jako vyhladovělá pijavka.“

„To můžeš — i déle,“ usmál se Jaroslav. „Ale pomysli, co by Praha říkala?“

„Ať říká, co jí nejmoudřejšího napadne,“ řekl zpěvec; „ať mi žehná nebo ať nademnou kletbu pronese — v tom případu jsem pravý neznaboh! — A kdyby si ubohá zoufati měla —

žádné smilování! Čekati musí, až se Ludvík se svým Karlem potěší. — Tedy smluveno a uzavřeno!“ mluvil dále, opět nalévaje — „pan Svoboda je svědek; já pojedu zejtra s tebou a přilepím se na tebe, až tě omrzím. Připíme si! — tak! — A nyní s Bohem! Spi dobře na zemi domácí! Já chtěl sice dnes mnoho — mnoho s tebou štěbetati; ale když tě budu moci zejtra mučiti, přemohu dnes laskominku a popřeji ti času k vyspání.“

„To také nejlépe učiníš!“ zazívnul Jaroslav; „neboť nevím, jestli by mi klapky nezapadly — na vzdor tvému důvtipnému hovoru.“

„To pochází od velikého pohnutí u milostpaní tety!“ prohodil Pedrazzi. „Potokové slzí, ježto jsi při loučení vycedil, spláchli všechnu sílu, kterouž ti roztřásavá poštovní mašina ještě nechala.“

„Nech starou baronku na pokoji! Onať je v mém celém příbuzenstvu ta jediná, kteráž o mně laskavě myslí, a bolest její byla srdečná, že jsem se dnes tak záhy z náruči její vytrhnouti musel. Ale jakž jsem mohl jinak? Tu sám vidíš,“ mluvil Jaroslav dále, hlavou na Svobodu poukázav — „že na mne přísný executor otce mého čeká, a synovské povinnosti nesmím rušiti.“

„Tedy ho rychle z očí tvých odvedu, abysi neměl těžké sny!“ zvolal Pedrazzi a chopiv Svo-

bodu, na němž viděti bylo, že by rád odpověděl, pod páží, odcházel s ním z pokoje. „*Adio, Carlo!* Mně se bude zdáti o ráji, a šťastný Adam budu se procházeti v květoucích pokladech věčného jara, jenže místo po boku Evy — po boku svého Karla!“.... S těmi slovy octnuli se za dveřmi na chodbě, kdežto již hasnoucí lampa mžikala.

„My půjdem ještě spolu, milý pane!“ řekl teď Pedrazzi k Svobodovi. „Já mám něco na srdci, a rád bych si ulehčil, nežli se položím. Hledám totiž klíč k jakémusi tajemství, a vy mi jej můžete podati. Nemyslete, že je to dětinská zvědavost — nikoli! nepovědomý, neúkojný hlas mého srdce mě k tomu dohání, a já musím pravdu zvěděti. Nechtěl byste mi čtvrt hodinky obětovati?“ doložil posléze, když byl Svobodu již ke dveřím pokoje svého dovedl, a nežli mu tento odpověděti mohl, stál s ním již za prahem.

„Jene, popostrč lampu a podej nám sklenice!“ velel zpěvec letitému sluhovi, kterýž byl, jak se zdálo, na pána čekal. „Račte se posadit, milý pane! nebudu vás dlouho zdržovati. Já jsem řemesla nebo umění svého zpěvák, jmenuji se Pedrazzi —“

Svoboda se uklonil.

„— postavení moje v životě pospolitém je dosti příjemné; mám trochu víc, nežli moje po-

třeby obnášejí, a jsem veliký dlužník vašeho hraběte — totiž mladého Velenského. On to nazývá arci jen pouhou náhodou, co mě u něho zadlužilo, ale já v tom vidím silnou nit z oné osudné sítě, pod kteroužto se celý vesmír třepetá, a magneticky ukovalo se moje srdce k srdci jeho. Kdyby nebylo Karla — anebo, jak vy ho jmenujete, Jaroslava — tlely by nyní kosti moje ve střevách vlaské propasti. Váš hrabě zachoval mi život. Jindy o tom více; nyní to sem nepatří. Až posud nemohl jsem jinak se odsloužit, nežli vděčným pocitem; ale teď se mi zdá, jako bych něco proň udělati, jakobych mu aspoň podobnou měrou odplatiti mohl. U baronky Běloveské mluvilo se dnes o starém hraběti Velenském; já nevěděl, že je to otec Karlův, neboť jsem neznal ochránce svého s jiné strany, nežli co českého malíře; on cestoval pod tím jmenem, a já neměl příčiny o jeho stavu pochybovati; bylť jsem rád, že divným řízením umělec k umělci tak pevnými okovy se upoutal. Dnes teprva zvěděl jsem jeho pravé jmeno — a tuť mi také hned otec jeho i vše, co jsem byl o něm zaslechl, jako tížící skalisko na srdce upadlo. Co je to, pane, se starým hrabětem? V saloně mluvili o jakési nemoci, o stálé vidě — nedělali z toho žádné tajemství; ale já, člověk s poměry vašimi cele neznámý, nemohu si

předce dobrý obraz o neštěstí otce přítele svého učiniti. Co je to? — poučte mě, pane! Nemůžete-li to učiniti, musím zejtra samému Karlovi o té věci otázku předložiti; ale nyní se to snad může státi bez nejmenší závady o srdce jeho, a já dostanu měřítko, podle něhož myšlénky, slova i chování své usrovnám. Kdo ví, nepovede-li to k něčemu dobrému.“

Pozorně byl Svoboda Pedrazziho vyslechl, a pak se na několik okamžení zamyslil.

„Já sice nevím“ — jal se konečně mluviti — „k jakému cíli a prospěchu s vámi o věcech jednati mám, které vás jakožto cizince interesovati nebudou —“

„Ale ony mě interesují, můj zlatinký! — náramně interesují!“ dosvědčoval Pedrazzi, a sahaje do krásně vykládané skřínky pro Havanské cigaro, pobízel hosta svého, aby taktéž učinil. „Líbí-li se šálek čaje? Můj Jean je exellentní kuchtík a při čaji pravý Číňan. Nebo se vám líbí raději sklenka s křídovatých pahorků Šampaňských? Malá vlažička nebude na škodu.“

„Děkuji“ — omlouval se Svoboda — „pro mne je k tomu trochu pozdní hodina. A kdyby mě při tom něco lidského potkalo,“ mluvil dále s polovičním úsměvem, „nevím, jak bych vám věc dosti

srozumitelnou učinil, abych nebyl tuze obšírným?... Znáte historii českého národu?"

„K své hanbě musím se přiznati" — usmál se Pedrazzi, a zapaloval si cigaro v pěkném stříbrném troubeli — „že je mi o ní sotva tolik povědomo, jako o knihách nesmrtelného Konfu-tse!"

„To není pranic divného," řekl Svoboda; „neboť jsou lidé, kterých se dějiny české blíže týkají nežli vás, kteří by je znáti měli, jako vy své *ut*, *re*, *mi*, *fa*, *sol*, a předce o nich ani tolik nevědí, jako vy o čínském zákonodárci. Ptal jsem se vás jen proto, abych vás nenudil věcmi, které snad již znáte."

„Jednejte se mnou jen jako s pravým nedoukem. Nebudeť mi na škodu, když počnete od abecedy."

„Málo kterou zemi naleznete na kouli světa našeho," začal na to Svoboda vypravovati, „kteráž by při tak skrovné rozlehlosti dějištěm tak velikých, znamenitých a na celý věk svůj působících činů byla, jako země česká, a málo který národ shledáte, kterýž by při tak obmezeném počtu u veliké veřejnosti slavněji a mohutněji byl vystupoval, jako národ český. Měliť jsme doby, kdežto žezlo panovníků našich od moře Baltického až k Adriatskému sahalo; bylyť časové, kde se před hlukem české zbraně vůkol všickni národové

třásli, a byli časové, kdežto duch český jasností poledního slunce zářil, an zatím vůkol tma neumělosti nebo nečinnosti ležela. Mělit jsme také věk — s bolestnou zpomínkou nazýváme jej nyní zlatým — kdežto se učenci, měšťanu i šlechtici prsa s hrdostí dmula, když se o Čechu mluvilo, a on na kolébku svou okázati a říci mohl: I já jsem Čech! Ale jakož národové celého světa, k jistým výsostem vyniknuvše, pomalu anebo náhlým překotem zase k pádu a nízkosti přicházejí — jedni, aby úkol svůj odbyvše, k věčnému odpočinku se uložili, jiní ale, aby v tuhém zkoušení sílu svou otuživše a poznavše, k novým a ještě slavnějším, ještě bujařejším činům se zase vzchopili: takto se převrhla a rozdrobila i mohutnost česká brzy na to, když byla skoro nejskvělejšího stupně dospěla, a v černých rumech někdejší slávy své, mezi roztrhanými věnci a polámanými meči bloudila pak s hlavou hluboko svěšenou déle než půl druhého století. I otupěla ve své slabosti a neměla již téměř ani místečka v srdci pro hoře své. Tehdáž tu byli Čechové jen podle jmena. V řadě činných, sobě svědomých národů byl byste je hledal nadarmo. Chrám české národnosti stál opuštěn, šperku svého pozbaven, brány jeho byly zavřeny, plamen na oltáři jeho vyhaslý a cesty k němu zanešeny bodláčím. Konečně ale vzcho-

pilo se několik mužů, jichžto bolest nade stavem národu horoucnější a odvážlivější byla, nežli všeobecná ochablost, i začali tlouci na brány opuštěného chrámu a pozdvihli hlasů svých a volali a hřímali v zmalátnělé duše bratrů svých, aby pomněli rodu svého a otců svých, by co hodní a vděční potomci slavnýeh předků přivedli jmeno české k nové oslavě; aby se uchopili jediného, krom pouhých zpomínek jim pozůstalého dědictví, *mateřského jazyka*, a pomocí jeho, pod ochranným štítem spravedlivé a milostivé vlády znovu na dráhu osvěty a pozemského blaha se povznesli. I povstali mužové, kteří potřebu přirozeného mateřského jazyka k pravému, jistému a rychlému vzdělání národu, k vyvinutí-se duševních sil jeho a k dosažení žádoucího blaženství uznali a také i hned utuhlou k němu lásku v prsou domácích buditi, sočivé předsudky neznalců a nepříznivců porážeti, o zvelebení drahně zanedbaného pracovati — slovem: z jazyka českého pevný, pěkný mramorový sloup tvořiti začali, okolo něhož by národní štěstí svých nesčíslných, vonným květem osypaných ratolestí bezpečně otáčeti mohlo."

„Aha! zdá mi se, že jsem dnes o těch páních slyšel. Nejmenovali se *vlastenci?*"

„Jmenovali a posavad se tak jmenují."

„Posavad?... tedy ještě existují?"

„Ještě? — A což pak jste nenašel i jinde lidi, kteříž by toto čestné jmeno nesli a také ho zasluhovali? Což nemají též jiné země *vlastenců*, že i vám, u věcech našich bez účastenství stojícímu, tento posvátný název nápadným býti se vidí? Zlé bych prorokoval vlasti své, kdyby vlastenců neměla. Což byste soudil o zemi, nemohoucí honositi se muži, kteří by napnutím všech sil svých o blaho její pečovali? Bylo by dětské, kdybych v hovoru s mužem vašeho postavení obšírně uváděti měl, že bez lásky k vlasti, bez pevného, čistého vlastenectví ještě žádný národ k něčemu velkému nedospěl, a že je *světanství bez vlastenectví nesmyslná smyšlenka, nemající žádné podstaty.* — I naše země zplodila v posledních časech mužů vlasteneckého smýšlení, a k těmto náleží také starý hrabě Velenský.“

„Tolik jsem v saloně porozuměl!“ řekl Pedrazzi, ohořelé cigaro oklepávaje; „ale jak to s ním vypadá *tuhle?*“ doložil potom, lehkým hnutím ruky na čelo okázav.

Svoboda pokrčil rameny. — „Kdybyste v Čechách déle pomeškal, shledal byste nejednou, že člověka, kterýž krásné jmeno vlastence zasluhuje, *přepjatým*, *pošetilým* nebo i *šíleným* nazývají. Jeť to věc přirozená. První hlas vlastenců zavzněl za časů všeobecné ospalosti; počínání

jejich muselo míti ráz šlechetné horlivosti, jakéhosi nadpozemského zápalu; udiveni otvírali ospalci očí svých, a nemajíce sami v sobě míry na myšlénky a záměry nenadálých buditelů, považovali je za vyběhlíky z věčného pořádku, za pomatence a nebezpečné blázny. A mezi zoumyslnými odporníky nebo svéhlavými nevědomci přeletuje tato pověst posavad jako zlá pověra. — Co se týče hraběte Velenského, nemohu dle jasných jeho chvil a udání otce svého jinak souditi, nežli že také on vlast vroucně zamiloval a veškeré kořeny života svého v českou půdu zakotvil, českým sluncem a deštěm je živil — že byl Čechem a po novorození českého národu toužil. Utkvěla-li však tato jeho touha, toto jeho bažení tak pevně v mysli jeho, že nevida ve své domněnce okolo sebe posud nic jiného nežli odrodilost a protivenství, sebe nyní za *posledního Čecha* považuje — anebo přivedla-li jej k tomu smutnému bludu nějaká neobyčejná nešťastná příhoda: to si netroufám rozhodnouti; to ale jest pravdivé, že již drahně let v hlubokém zármutku pro zhynulý národ tráví, denně jako nad hrobem jeho pláče, a při tom skoro poustevnický život vede."

„Ale což nemá zdárného syna?" podivil se Pedrazzi. „Nemůže mu *ten* útěchy poskytnouti?"

„Ach, milý pane, to by bylo mnoho co povídati. Smýšlení otcovo a synovo jsou dva nepřátelské póly!“

„Co že pravíte? Takový horlivec pro svou ideu bylby si jediného syna tak převráceně vychoval?“

„On ho sám nevychoval, nýbrž jsa již nešťastnou myšlénkou tísněn a v rozbroji se světem i s vlastní domácností, zůstavil jeho vychování choti své. Jaroslav se dostal brzy do rukou cizích, a vyrostl s náhledy, jakéž vůbec ještě mezi velikou částí jeho stavu panují. Pravdať arci, srdce jeho je šlechetné, plno čisté, dalekosáhlé lásky, duch jeho je sklad nejvzácnějších vědomostí — onť také upřímně a vřele vlast naši miluje; ale k oblažení a oslavení jejímu volí právě ony prostředky, jež úplný rozkvět její zimním dechem zapuzují, a jež tedy lidé, jako otec jeho, za škodné uznávají. Protož nebylo také nikdy jemného, sladkého svazku mezi ním a starým hrabětem; nikdy po sobě netoužili, nikdy se nevyhledávali, a předce jsou oba duše ušlechtilé, předce nikdo z nich outlé meze povinnosti nebo veřejné slušnosti nepřekročil. Chtěl-li co otec — arci mimo jednu a to nejhlavnější věc! — vždy byl syn poslušný; měl-li kdy syn nějakou žádost, byl mu otec vždy po vůli, á já bych to chtěl

blažeností svou učiniti, že se oba milují; neboť vyjmem-li jeho stálou vidu, je starý Velenský vzor lidské šlechetnosti — to musí Jaroslav uznati, a on sám je tak vzácný obraz šlechtické spanilomyslnosti, že mu dobrý stařec zazlíti nemůže; oni se milují, ale rozdílné smýšlení o věcech národních staví a tře se mezi ně jako děsivá příšera."

„Povídalo se," prohodil Pedrazzi, „že se teď mladý na zvláštní otcův rozkaz domů navrací?"

„Takž jest," dosvědčil Svoboda. „Od nějakého času přepadá starého bázeň, jako by již nad hrobem stál; i chce tedy, jak praví, poslední života svého záležitosti v pořádek uvesti, a protož povolal jediného dědice svého z ciziny. I vytknul mu nejdelší lhůtu, a spoléhaje se na poslušnost synovskou, vyslal mě dnes napřed, abych ho zde uvítal a ještě jednou nevýslovnou touhu srdce otcovského mu oznámil. Zejtra nás bude doma čekati."

„Jsem žádostiv, toho podivného muže seznati."

„To nevím, pane, jestli se vám podaří. Starý hrabě nepřijímá žádné návštěvy" — řekl Svoboda k odchodu vstávaje.

„Jak?" vzchopil se Pedrazzi. „A vy myslíte, *caro mio,* že bych konal tu cestu nadarmo?"

„Nadarmo ne; vždyť se zdá, že hojné náhrady ve společnosti mladého hraběte naleznete."

„To také v skutku naleznu — ale starého hraběte musím také poznati. Mne k tomu pudí cosi tajného, čemuž odolati nemohu.“

„O tom budete museti tedy s mladým promluvit. Vůbec ale myslím“ — doložil usměvavě — „že dlouhou chvílí zahynete, budete-li mít čtyry a dvacet hodin na Velenském zámku ztráviti. My vám tam nemůžeme hlučných zábav poskytnouti, a posléze bude se vám zdáti, že jste v klášteře.“

„Ale kdož pak vám povídá, že toužím po hlučných zábavách?“ řekl Pedrazzi. „Patříte vy také k světu, kterýž člověka dle stavu posuzuje? Já vás mohu ubezpečit, že umím býti velmi vážným, a kdyby to i ze srdce nešlo; pomyslete — vždyť to musím již k vůli svému povolání uměti. Ne, ne! buďte bez starosti, a kdyby byl zámek Velenský sídlo českých trappistů, mně se nebude stýskati. Měli jsme na př. *nyní* hlučnou zábavu? A vidíte — čas mi uběhl tak líbezně, že bych s vámi do rána vydržel.“

„Byloby to předce trochu mnoho,“ usmál se Svoboda, „a zejtra by nás to třeba mrzelo, kdyby nám za bílého dne a v pěkné krajině oči zapadly. Za vaši pochlebnou poklonu zůstanu dlužníkem, a jelikož Velenský zámek mermomocí svou návštěvou poctiti hodláte, jsem nyní skoro rád, že se mi poštěstilo, dáti vám alespoň slabý, povrchní

nástin o naší panské rodině a o poměru starého hraběte k mladému, nežli by se vám snad odjinud nepravým světlem oči byly zakalily. Ostatně naleznete na zámku také ženskou společnost — nu, však uvidíte. Zatím dobrou noc!“

„*Spanilou* společnost — to se rozumí?“ zdržoval ho Pedrazzi kvapnou otázkou.

„Já neznám francouzské gusto,“ vymlouval se Svoboda, „a mohl bych něco vychváliti, co by pak před znatelským, cizozemskou krásou vybroušeným zrakem zkoušku neobstálo. Zatím — dobrou noc!“

„Dobrou noc, nemilosrdný člověče!“ volal za ním Pedrazzi.

3.

Příští jitro spatřilo mladého Velenského a soudruha jeho na cestě k otcovskému sídlu. V ranních temnostech zmizela nejbližší, poněkud holá krajina okolo hlavního města; když ale konečně slunce z plamenného, růžemi vytkaného lože na modrou nebes oponu vyploulo a proudy světla svého po vůkolí rozlilo: střídaly se okolo hbitě jedoucích pocestných lesnaté pahorky, bujně zelenavé role, květoucí sady a poklidné vesnice.

Smyslové cestujících probrali se z posledního polospánku, v nějžto je bylo časné vstávávi, ranní povětří a houpání vozu na počátku jízdy ukolébalo, a oči proletovaly s potěšením rozmanitou, v lesku ranního slunce tonoucí krajinou. Nejživější byl ovšem Pedrazzi, kterýž si počínal, jakoby za zpěvným skřivanem k modré obloze vyletět a s hravým hříbětem po travnatém pastvišti dováděti chtěl. Čilá mysl jeho utkvěla na každém předmětu a živá obraznost upnula k němu i hned půvabnou rozmluvu. Porovnávalť obrazy, kterými se byl duch jeho na mnohých a dalekých cestách jako vzácným pokladem obohatil, a žil takto dvojí život — v minulosti a v nynějšku.

„Krásná je ta země vaše!“ zvolal nejednou, pohledem na bohatou, požehnanou krajinu rozčilen — „vnadná jako výkrojek ze samého ráje! Svatý Januare! nemohu pochopiti, jak ty podivné cizozemské báchorky o Čechách povstaly! Člověk nezkušený myslil by, že tu za každým krokem medvěda potká.“

„Země naše má to neštěstí,“ odpovídal Jaroslav, „že leží, skrovné, věncem vysokých hor obehnané oudolí, u prostřed jiných národů, z nichžto každý ode dávna zádostivým zrakem po ní střílel, a nemoha cíle svého dosáhnouti —“

„— jako liška o hrozni rozhlásil, že je nezralá; je-liž pravda?“ zasmál se Pedrazzi. „Teď by ale mohly přece všeliké předsudky a lživé pověsti pominouti? Teď byste mohli předce tak vysoko čelo své napnouti, žeby i nejvzdálenější končiny tvář vaši spatřily a poznaly?“

„Však ono také panování nepravých o nás předsudků již dochází, ačkoli pověst naše nikdy k jasné, všeho mráčku prosté výši nedospěje, dokud se veškeren živel náš ve dví rozpadávati bude... jako oheň a voda.“

„Jak to?“

„Země naše,“ řekl Jaroslav, „je od nějakých časů bojištěm dvou stran, z nichžto každá před sebe prapor národního blaha vyvěsila, a právě odpornou zbraní, cele protivnými cestami k stejnému cíli pospíchá. Lidu našemu schází totiž posud úplné, celou jeho útrobu pronikavé vzdělání; onť nemá posud jasného vědomí ani o účelu a povinnostech, ani o sílách a schopnostech svých; posud nežije; celá jeho bytost je, abych řekl, pouhá vegetace. Z tohoto stavu jej ale vytrhnouti — jest cíl a snažení oněch dvou bojovných stran; jen že jedna druhé překáží a dosažení účelu pospolného vzdaluje. *Apropos*, pane Svobodo!“ — obrátil se nyní k správci, kterýž proti němu seděl, pokojně před sebe hledě, jakoby si posa-

vadních slov mladého hraběte ani nevšímal.....
„Jak pak to vypadá s naší novou školou?"

„Výborně, pane hrabě!" odpověděl tento vážně. „Na podzim se otevřela, a radost je tam nahlídnouti. Učitel si počíná jako muž, plný šlechetné horlivosti a dokonalé známosti svého povolání."

„Jeť bezpochyby *Čech?*" prohodil Jaroslav s malým ousměchem, z kouta svého po oku na Svobodu hledě.

„Dokud je pan otec na živě," řekl tento, „nebudeme lid náš, obzvláště ten prostý venkovský, jinak nežli *po pravé* cestě k osvícení rozumu a zušlechtění srdce voditi."

„Tak?" ozval se Jaroslav, a bledé tváře jeho poněkud se zarděly. „Tedy myslíte, až jedenkráte já na místo otcovo nastoupím, že budu lid svůj v temnosti a surovosti držeti?"

„Jakž bych to mohl o tak šlechetném kmenu českého panstva mysliti?" řekl na to správce pokojně. „Ale nejsem vševědoucí, a nevím tedy, jakými cestami se napotom panu hraběti kráčeti zalíbí."

„Nedělejte se" — zamumlal Jaroslav mezi zuby.... „bylbych málem řekl —"

—„hloupějším, nežli v skutku jste!" doložil Svoboda mírně. „Neračte svému ostrovtipu žádného násilí činiti."

„Já nepotřebuji žádného vykladače slov svých!“ odsekl Jaroslav; potom se zamlčel a vtisknuv se do kouta, lehkým pláštěm tvář si zahalil. Svoboda hleděl mírným okem po okolí, a Pedrazzi střílel pozorně očima s jednoho na druhého, nechtěje rušiti anebo na jiný předmět uváděti rozprávku, z níž dojímavého poučení a potřebného snad světla nabyti doufal.

„*Ale co pak máte s tou češtinou?*“ ozval se konečně Jaroslav, trhnuv sebou na svém sedadle. Uznávaltě, že byl Svobodu urazil, a že nějakým způsobem řeč začíti musí, aby své překvapení vyrovnal. — „Co to do těch lidí nutíte? Co budou z toho Čechové míti, jestli jazyk svůj podrží? Co jim na tom záleží, mluví-li česky nebo německy? Národ zde zůstane dle celého počtu svého, neutrpí nižádné škody, aniž vyhyne, když i česky mluviti přestane.“

Jedním proudem byl Jaroslav tyto otázky prohodil, a učiniv nyní malou přestávku, zdál se odporníka svého k odpovědi vyzývati. Bledá, tichá tvář jeho nabyla přitom živosti, a temně hořivé oko jeho spočívalo zvědavě na Svobodovi.

Tento zachoval mírnost svou a jal se po krátkém rozmýšlení takto mluviti: „Jesti to — a nevím, mám-li říci: Bohu žel! anebo: Bohu díky! — ponejprv, pane hrabě, co mi zjevně ta-

kové otázky předkládáte; a dle živosti jich nemohu jinak, nežli domýšleti se, že s mé strany rovně *tak přímého vyznání víry* očekáváte, jakož jste *nyní sám* přede mnou učinil. I pokusím se tedy o to na vaše pobídnutí, aby se nezdálo, že mají naše interesy ochablejších zástupců, nežli vaše. Škoda jen, že na mnohé otázky vaše také tak krátce odpověděti nemohu, jako vy jste mi je předložil. Především ale musím se očistiti z bolestné výčitky. Ptáte se: *proč jazyk český do lidu vnucujeme?* Kdo se toho kdy dopustil? a kdo se toho mohl kdy dopustit? Či je to vnucování, když o blaho národu svého pečliví muži povstanou a to, co se jim v srdci znítilo, co v hlavě zablesklo, živými, horoucími slovy svým pokrevným bratrům zvěstují? — a když pak tito, z hrobového spaní, z dávnoleté temnosti vytrženi, najednou za světlem se vzchopí a jako za vodící hvězdou pospíchají? Nikoli! U nás není žádného donucování. Národ náš lne ku své drahé věci z vlastní pohnutky, z onoho věčného přirozeného lnutí ke všemu, což jej k vlasti poutá, z onoho ušlechtilého pocitu, kterýž — třeba léta v srdci doutnal — konečně přece v živý plamen vyšlehne. My nechceme žádných donucenců! A pak — toť sám dobře víte, jako já? — *kdež máme prostředků, jimiž bychme někoho donucovali?* Kde

máme ústavů, kde zákonů nebo nějakého zřízení, ježto by něco podobného jenom trpěly, neřkuli aby samy jazyk český do lidu našeho násilně vlévaly? Co se děje, děje se vlastním popudem, děje se ostnem přirozené, z dřímoty konečně povstalé přítulnosti ke všemu, co sluje národním."

„Kdybyste ale mlčeli," vpadl mu Jaroslav do řeči — „kdyby nebylo křiku těch vašich vlastenců, ani *toto* by se nedělo."

„Křiku?" ozval se Svoboda trochu horlivěji. „Chcete-li býti spravedliv, nesmíte straně naší *křik* připisovati. Toť víte sám tak dobře, jako já, že by se jí *křik* ani *netrpěl*, kdyby i hned tak přepjatě horlivá nebo nevzdělaná byla, aby *křik* za svůj nejlepší prostředek považovala."

„Naposledy mě budete chtít ještě přemluvit, že docela mlčíte?"

„To ne — i nevím také, proč bychme mlčeli? Proč by zavřel ústa člověk, jejž věčná prozřetelnost osvítila, aby zářil před svým národem? Čili jste nepřítel vší osvěty národu? A nejste-li — jakož to pevně věřím — proč káráte spravedlivé, dovolené veřejné organy naše a své podobné bez pochyby hájíte? Čili zanevíráte i na horlivé Němce, když na př. k obraně hynoucího ducha německého v Elsasích, nebo proti zdánlivému ztenčování německého práva v krajinách Pobaltických, nebo

k pevnému setrvání všech končin německých v jediném bratrském spolku v časopisech hlasy své pozdvihují? Čili mají k tomu všemu Němci již od přírody zvláštní výsady, schopnosti a povolání, kterýchž se národům slovanským nedostává?“

„Ale co když sám lid k podobnému vzbuzování žádných náklonností, žádné chuti nemá?“ navrhnul Jaroslav.

„Já nemíval z mládí také někdy chuti jíti do školy,“ usmál se Svoboda, lehynce rameny pokrčiv; „ale otec myslil, že nebude přece na škodu, když mě tam i proti mé vůli pošle.“

„Vaše podobenství je hrozně kulhavé. *Učiti se musí* lid, a vy jste musel také jíti do školy; ale zde se jedná *o to*, *jakými prostředky* by se měl učiti, *jakou cestou* by měl jíti do školy — a tuť předce náklonnost jeho není věc poslední. Čechové ale chtějí býti Němci, to dokazuje řemeslník, průmyslník, měšťan, vesničan — všecko se učí německy a dává děti své učiti. Ano mnozí již jazykem českým cele opovrhují a chtějí býti jenom Němci. Proti tomu nemůžete předce nic namítnouti?“

„Tiše vyslechl jsem tuto těžkou a dílem i spravedlivou žalobu,“ řekl Svoboda po krátkém zamlčení — „spravedlivou, pokud stíhá vředovitou částku národu, kteráž lepšího poznání nemajíc a po jakémsi povrchním, ale nepravém, toliko v mozku

jistých zbloudilců panujícím lesku toužíc, již o mnoho lepší býti se soudí, když jazykem obecního, snad sprostého, ale počtem silnějšího lidu nemluví — lidu, jehož mozolemi předce pošetilý život svůj zachovává. Ostatně není ona i při své bídnosti samojediná mezi národy světa tohoto. Abychme nejbližší příklad vzali — podobá se oné převrácené částce národu německého, kteráž myslí, že o padesáte stupňů pravého vzdělání výše postoupila, když francouzsky rozpráví. Co se ale, pane hrabě, obvinění vašeho týká, že se Čechové zněmčiti *chtějí*, to musím ve jmenu všech krajanů svých za nepravé prohlásiti! Kdybyste chtěl, pane hrabě, v dějepisu lidu našeho nazpět postoupiti, shledal byste, že toto vtékání cizího živlu v český život již déle šestera století trvá — že byly doby, kdežto národnosti české jistější záhuba hrozila, nežli za našich dnů, kteréž tak rády svorností a uznáním všech národností se honosí; i poznal byste, že se Čechové povždy cizímu živlu vzpírali, a byť i na některý čas ochablost ku svým vlastním věcem a zalíbení v cizích byli jevili, předce nikdy tak nevděčně a hanebně nad svou krví a ctí se nezapomněli, aby byli *chtěli* jazyk svůj za jiný vyměniti a národem českým být přestati. Patrný důkaz toho máte na pokolení našich dnů. Musiť teprva z hlubokého prachu očí pozdvihovati a protírati je polo

zaslepené, a již se žene hučivým proudem k drahému paladium národnosti své. Literatura, toto naše jediné měřidlo postupujícího neb klesajícího ducha národního, napořád se zmáhá a šíř a šíře ratolesti své do života rozpíná; každá myšlénka, týkající-se rozkvětu a zvelebení českého jazyka, českého národu, nachází vřelé účastenství, a Čechem slouti nepokládá se již za svědectví nevzdělanosti a sprostoty. Že se ale Čech bedlivě i jazyku německému učí, musí mu při nynějších okolnostech spíše k zásluhám se počísti. Onť vidí, že při nynějším stavu veřejných věcí ve vlasti své jiným způsobem k osvícení, hodnosti a užitku, nebo, v čem se to vlastně všecko spojuje: *ke kusu chleba* nepřijde, nežli pomocí jazyka německého — a proto se mu přiučuje vedle jazyka mateřského; nikdy ale k vůli onomu tento nezradí."

„To se klamete sladkým omylem," usmál se Jaroslav jaksi litostně. „Čili skutečně nevíte, jakých pokroků jazyk německý v Čechách dělá?"

„Dělá-li jakých — ačkoliv mi nedokážete, že by se byl za posledních časů v českých osadách jako panující rozhostil, ježto já spíše dosvědčím, že v místech, kde se před dvacíti lety skoro ani slova českého nemluvilo, nyní již zhusta čeština zaznívá — dělá-li však, jakož pravíte, němčina skutečně jakých pokroků, račtež také pomysliti,

že nově probuzený a čile již pohybný duch české národnosti nanejméně v rovné váze s ní se drží a nikdy více pod ní neklesne. Co se půldruhému století při úplné ochablosti národu nezdařilo, nezdaří se nynějšku při procitnulém jeho vědomí."

„K té víře je věru potřebí české tvrdohlavosti a vlastenecké zaslepenosti!" řekl Jaroslav, mrzutě se zase do svého kouta tiskna. „Čili jste opravdu tak nevidoucí, abyste nepozorovali, jaká to doba obecného blaha v Německu nastává? Obchod je v největším rozkvětu, průmysl přináší denně krásnější ovoce, vědy a umění stojí na stupni úžasné výsosti, školy jsou v nejkrásnějším pořádku, všickni stavové mají stejných práv — skvělá budoucnost není daleká. Jakž to vypadne ale s Čechy, kteřížto v jazyku svém ani nejmenšího poučení nabyti, ani nejprostější vědomosti získati nemohou? — kteří držíce při jazyku svém, ani stín toho nadíti se nesmějí, co jim poněmčení poskytnouti musí?"

„Nehledíce na to, zdali Německo ve všech věcech nad Čechy vyniká — i musel byste býti ve vlasti ouplným cizincem, kdybyste v ničem zemi naší stejného, ne-li vyššího stupně nepopřál; ale dejme tomu, že všude nízko pod Němci stojíme: řekněte mi, *kdy* by asi mohlo vaše

oblíbené poněmčení slíbených užitků přinesti?" ptal se Svoboda, tiše na soka svého pohlížeje.

„Až bude *úplné*," řekl tento.

„Až bude! — Tedy připouštíte, že není posud úplné?"

„Lež a patrný blud nikdy nedotvrzuji."

„A z nynějšího stavu jeho neočekáváte žádného vyvinutí nějakého vyššího života?"

„Z polovičatosti nemůže nikdy nic dokonalého vzniknouti."

„Což ale aby úplné poněmčení jeho nikdy ani *státi se nemohlo?*"

„Ono se ale stane, a již se i stává."

„Tuto vaši domněnku znám a již jsem také na ni odpověděl, pane hrabě! Okázalť jsem, že na omylu býti račíte, a kdybyste se *přesvědčiti chtěl*, poznal byste pravdu mých odmítek. Čili nemůžete v skutku nijak věřiti, že nynějšek nedovede, co mnohá století nedokázala? Myslíte, že věk náš tak daleko vyspěl, že je mu to hračkou, celý, v *kořeně* a *jádře* svém ještě uchovalý národ jako hebounkou Pařížskou rukavičku na ruby obrátit? Myslíte, že je za dnů našich již tak snadno vytrhnouti z prsou národu všechen přirozený pud, kterýž jej k otčině, k jazyku, ke všem drahým návykům čarovnými pouty víže? — nebo vymazati z paměti jeho všechny posvátné

zpomínky, ježto jej pobádají, aby se novou, velikou přítomností hoden stal slavné minulosti jmena svého? Čili se, pane hrabě, domýšlíte, že je vůbec tak snadno všechny známky národnosti z lidu setříti — snadněji, nežli jej k usvědomění sil jeho, nežli jej k žádoucí osvětě povznesti? Anebo se domníváte, že veliká úloha našeho věku v tom spočívá, *ze všech národů zvláštní ráz setříti a slíti je v jeden veliký?* Toho tuším nezlíbí se vám proti denním úkazům tak rozličných, v obapolném zápasu nyní právě se-troucích, na sebe řevnivých národností evropských dokazovati, a dějepis, tento neúplatný, nestranný soudce skutků lidských, poučuje vás, pane hrabě, že se národ náš neponěmčí. Onť jest v tomto způsobu, při neustálém vtékání cizích částek v jeho bytost, takořka *jediný* příklad v dějinách člověčenstva, a co po tolika krvavých, v osudné minulosti svedených bojích, po tolikerém a tak bolestném zkoušení uhájil a v nejhlubších útrobách uschoval: tím nepohodí teď jako věcí neplatnou.“

„Ani, když se mu jiná platnější do ruky dá?“

„A kteráž byla by platnější? Snad němčina? Domníváte se opravdu, pane hrabě, že se vede lid k jasnějšímu a mravnějšímu poznání, když se mu učení jazykem vykládá, jímžto ledva několik slov mluviti, ale ničeho *pojmouti*, ničeho *promy-*

sliti neumí? Netane vám v skutku na mysli bídný, politování hodný stav národu, kterýž toliko v jazyku nepřirozeném k nějaké a to arci dosti plané, povrchní vzdělanosti se dotírá? Anebo chová snad v sobě jazyk německý nějakou zvláštní nadpřirozenou sílu, kteráž nade všemi překážkami vítězí? Jest on snad ten jediný vyvolený, kterýmž důstojno člověka vyučovati? nehodí se k tomu stejnou měrou také český?"

„*Podle nynějšího stavu* jeho — *nehodí.* Kdež máte v něm pramenů, pomůcek a návodů k jakékoli větvi lidského vědění? kde máte *knihy*, *školy*, *učitele*, kteří by jazykem národním k lidu mluvili?"

„A myslíte, že ke všemu tomu jazyk český nikdy ani nestačí?"

„Já ho tak dobře neznám," řekl hrabě; „vím toliko, že se rádi *bohatostí* a *ohebností* jeho vychloubáte; ale zanedbán tak dávný čas — jakž by mohl ke všemu tomu stačiti?"

„Kdyby ale předce stačil — a kdo ho nezná, nemůže mu právem ničeho upírati! — a kdybychme všechny vámi uvedené požadavky ku všeobecnému vzdělání — totiž knihy, školy a učitele měli: myslíte, že bychme pak s českou hlavou a českým jazykem tak dobře k oněm výšinám světské blaženosti doběhli, které jste právě tak horlivě v Německu vychvaloval?"

„Zač mě považujete, abych věc na bílém dni ležící upíral? To se samo sebou rozumí."

„A snad bychme pak onoho žádoucího cíle ještě *dříve* dospěli, než kdybychme na úplné poněmčení čekali?"

„Nemohu zapříti, že mám přirozený jazyk za *nejvhodnější*, ba *jediný* prostředek k *brzkému a jistému vzdělání národu.*"

„Proč tedy proti němu horlíte? proč nám ho nepřejete? proč mu nedáte vůle a prostory, aby se v úplné síle své rozkládati a ze zdravých kořenů zlaté ovoce přinášeti mohl? Proč to našincům za zlé pokládáte, když v něm k lidu mluví a nejvhodnějšího, ba jediného prostředku k brzkému a jistému vzdělání národu svého užívají? Proč sám v tomto poznání nepovstanete, a šlechetný syn slavného rodu českého ruku ochotnou k pomoci nevztáhnete? Proč nás odkazujete na nemožné poněmčení? *Dejte* nám jen, oč dobrý, tichý, věrný ale i bystrý, důvtipný a pilný národ *prosí*, a brzo jej na onom stupni výsosti lesknouti se spatříte, na kterýž nám nyní jako na věc nepřístupnou ukazujete." . . . .

V tom se zastavil kočár a učinil přítrž v další rozmluvě. Bylo to na místě, kde se obědvati mělo.

„Bravo!" zvolal Pedrazzi, zaslechnuv tuto novinu. „Vy budete při chuti od samého jazykem

tepání, a já mám hlad ze samého uší natahování. *Parbleu!* byla to krvavá šarvátka. Já se jen divím, že jste při tom krupobití ran ještě bez úrazu zůstali. Mně bylo, jakobych četl pikantní článek v satyro-humoristickém žurnále. Po jídle budu prositi o pokračování."

Ale bojovníci neměli, anebo alespoň nejevili odpoledne tuze veliké chuti novou seč počíti. Jesti to vůbec skoro vždy věc nemožná, anebo alespoň pokaždé špatně vypadne, když se lidé úmyslně k interesantnímu hovoru připravují. Mimo to bylo mezi Jaroslava a Svobodu jakési chladné napnutí vstoupilo, tak že se jim takořka žádná rozprávka dařiti nechtěla. Tím živěji počínal si Pedrazzi. Onť viděl a cítil mezeru mezi svými soucestníky, a čilý, vzdělaný duch jeho snažil se všemožně, aby ji nějak vyplnil. Vypravoval i vybízel k vypravování, vyptával se na okolní místa, byltʼ všude očima i jazykem, a zahlídl také první na vzdáleném pahorku z vysokých topolů štíhlou vížku strměti, kterouž mu pak Jaroslav za cíl dnešní cesty poznamenal.

„Je-li možná?" zvolal Pedrazzi. „Aj, tedy mi buď již v dálce pozdravena, vížko plechová, v nížto můj Karel jako nevinné pacholátko snad vrány vybíral! Já se ti musím přiznati, *Carlo mio!*" mluvil dále, „že se jako dítě na rodinné

místo tvoje těším. Jesti to ponejprv, co zámek váš navštěvuji, a předce mi je přitom, jako bych měl mezi staré, dávno nevídané přátele vejíti. Nepamatuji se, že by mi bylo srdce kdy tak silně tlouklo.“

„Snad ani, když jsi po letech do vlastní otčiny přicházel?“ usmál se Jaroslav.

„To jistě ne!“ odpověděl zpěvák s poloutajeným vzdechem, a lehynký mráček přeletěl mu přes čelo — „neboť já ji od svého pacholetství ještě neviděl. Vždyť jsem již skoro zapomněl, jak se moje otčina jmenuje! Avšak — nechme dnes plačtivých zpomínek! Struny srdce mého jsou naladěny k veselé písni, a z nejhlubší hlubiny duše pošlu ji na boží světlo, až dům otců tvých tváří v tvář uvidím.“

„Budu z toho míti velikou radost,“ odpovídal Jaroslav; „ale nevím, kde k tvému zpěvu posluchače seženu, a nadarmo tak drahými perlemi, jako tvé tóny jsou, plýtvati, bylaby věčná škoda.“

„Toby byla — to je věc jistá! a dokud svět tak nezmoudří, aby své trvající zlato za naše pomíjející perle nevyhazoval, nebudu jimi také plýtvati. Ale což potřebujeme posluchačstvo? Nejste tam vy dva? Není tam tvůj otec?“

„Na toho se nespolehej,“ řekl Jaroslav poněkud trpce — „a vůbec musím ti, milý Ludvíku,

oznámiti, abysi velkých radostí a zábav na zámku našem neočekával. Vypadá to tam trochu klášter-sky. A můj otec — nechci abysi v tom nějakého pohoršení nalezl — on je letitý a nepřijímá žádné návštěvy — žádné.“

„Toby bylo hezké, abych vešel do domu a domácího pána nepoznal! Čili myslíš, panáčku, žeby Pařížský tenorista před očima staročeského hraběte —“

„Povídám ti, že nepřijímá *žádné* návštěvy, bez výjimky. Mnoho let neviděl cizí lidskou tvář, krom domácích a poddaných.“

„Ale mou musí viděti, a já ho musím také viděti,“ zvolal Pedrazzi, „a kdybych se měl jako podloudník k němu dostati! Pomysli jen, Carlo! — tvého otce, otce mého Karla abych neviděl! Ach, s tebou se staly veliké změny od oněch dob, co jsi, pouhý malíř, se zpěvákem Alpy prolézal! Já se těším na tvou domácnost jako dítě, a ty mě ledovou výmluvou odháníš.“

„Nedělej mi křivdu, Ludvíku! Cokoliv ti zámek Velenský poskytnouti může, toho použí jako vlastního; ale —“

„— po čem vlastně toužíš, na to si nech laskominy zajíti! Není-li pravda? Ale já ti povídám, že musím otce tvého viděti, a kdybych se měl

k němu jako tvůj sluha, myslivec, nebo nějaké neznámé, z cizích končin přivezené zvíře dotříti.“

Jaroslav se usmál.

„V stavu bysi byl to udělati,“ řekl, „to tě znám, a kdybych nebyl moudřejší —“

„— nežli já, to se rozumí, tedy bys mi té radosti dopřál. Ale já nepotřebuji tenkráte *moudrosti*, já chci *tu rozkoš*, abych otce tvého poznal. Mohl bych ti něco říci, Carlo,“ mluvil Pedrazzi dále, a po tváři jeho přeletěla náhle neobyčejná vážnost; „mohl bych ti pověděti, že něco nevýslovného, tajemného ve mně bouří, a jako divně se-míhající mlha před očima duše mojí vystupuje a padá — co to je? nemohu ještě slovem vyřknouti, ale podobá se to silně *úplnému uzdravení otce tvého* —“

„Co že pravíš?“ trhl sebou mladý Velenský, a tváře jeho se zarděly a oči jeho poletovaly zpytavě s Pedrazziho na Svobodu.

„Nelekej se a neměj žádné zlé domnění,“ prosil onen, ruku svou na jeho klada. „Já o tom slyšel včera u baronky mluviti — pan Svoboda je bez viny, a já vím, co o té věci souditi. Nemysli, že jsem pouhý *komediant*, an se k službě nabízím, kterouž bych svému Karlu rád nějaký vděk učinil. Ale pustiti mě k němu musíš!“ zvolal náhle zas plný živosti. „Poznati musí lékař ne-

mocného, má-li medicina oučinkovati. Neptej se mne, co počnu; já to sám ještě úplně pověděti nemohu; ale nežli co podniknu, dám ti důkazy, že mi budeš moci důvěřovati; jenom hleď, abych mohl otce tvého poznati.“

4.

Slunce dokonávalo odpolední pouť a lilo vysokými okny starožitného zámku Velenského zlaté poblesky do prostranného pokoje, kdežto se nacházely dvě osoby, poskytující zkušenému pozorovateli stejně zajímavého pohledu. U pěkného fortepiana seděla dívka v plném rozkvětu, a obstárlý muž, hově podle okna oudům v pohodlné lenošce, tesklivě ji poslouchal.

Dívka náležela k oněm vzácným postavám, kteréž rozvinuvše jednou květ mladosti své napotom ještě mnohá léta tímto půvabným šperkem se honosívají. Zdálať se býti něco málo přes dvacet, a předce klonila se spíše k třicíti. Byla štíhlá, skoro velké postavy, nad míru spanile utvořených oudů — živý obraz panenské důstojnosti. Krásně podlouhlé, bělostné, jen slabými růžemi prokvětalé tváře byly otisk vážné mysli, a v temnomodrých, dlouhými řasami zastíněných

očích zrcadlila se čistota srdce a hlubokost mysli. Na těle měla jasně popelavý hedbávný šat, podle jehož barvy čistý sníh vnadně sklenuté šíje, krásně táhlého krku a hebkých, světlohnědými kadeřemi obroubených tváří čarovabným leskem vysvítal.

Seděla u skvostného nástroje; outlé, podlouhlé prsty její probíhaly lesknavou klaviaturu. a táhlým hrdlem perlily se plné, jadrné zvuky srdce-jemného zpěvu.

Byla to píseň k drahé vlasti vracejícího-se poutníka, jenž drahně let s horoucí touhou v studeném lůně daleké ciziny úpěl, nyní pak na svatém prahu jejím stojí, a vida splněnou poslední touhu života svého, potoky vděčných slzí svých s prachem jejím mísí a radostně — umírá. Jednoduchý byl nápěv této písně, ale ze rtů dívčích zněly ty prosté stříbrné zvuky tak mocně, že když byl poslední jich ohlas dozněl, stařec posud tiše poslouchající, rychle se vzchopil a poslední slova tichým hlasem opakoval; potom sepnuv ruce na prsou, pozvedl zarosené oko otevřeným oknem k nebi a vzdychl: „Tak nech i mne skonati, Pane můj!“

Dobře bylo nyní podobu jeho viděti. Byla to vysoká, důstojná postava. Z bledé, hlubokým žalem pokryté tváře svítily jemným paprskem černé,

vpadlé oči jako dvě hvězdy věčného míru. Vlasy mu začínaly po skráních již běleti, a šedesátiletá hlava jeho, kdykoliv se popudem živého srdce nevztyčila, ráda se trochu ku předu klonila — ne tak velice břemenem vysokých let, jako tíží vnitřních strastí. Na celém těle jeho nebylo viděti bílé nitky; černý byl šátek, náprsnička, vesta i ostatní části obleku jeho.

A když takto stál k nebi hledě, sáhla dívka zase v libozvuký nástroj a jala se hráti nápěv, plný tichého, líbezného rozmaru, složený dle písní národních. Zdálot se, že je to oblíbený kousek starcův; neboť ruce jeho pozvolna sklesly a ústa se stáhla k slabounkému, sladkobolnému úsměvu. I obrátil se k dívce a přistoupiv pozadu k sesli její, nahnul se přes ni a políbil ji na čelo.

„Nech toho, Milado má — anebo vlastně Davide můj! .... nejsemť zarmoucen,“ řekl přitom velmi měkce. „Srdce mé jest plno rozkoše, a připraven jesti v něm sváteční stánek k uvítání hosta vzácného. Pojď! budeme se dívati, až ho spatříme, an přichází.“

I vstala Milada a vzavši do ruky se stolku pěkný dalekohled, přistoupila k oknu, i pohlížela chvíli ozbrojeným okem v podvečerní krajinu, po kteréžto se od zámku pěkná, jako mlat urovnaná

a po obou stranách ovocnými stromy obroubená cesta k hlavní silnici vinula.

„Já bych nemohla býti hvězdářem,“ promluvila na to po chvíli; „neboť vždy vidím jen to, co vidět nechci. Neviditelné světy nemohu vyskoumat.“

„Dej sem,“ řekl stařec, jakoby se dětinsky těšil; „já budu snad šťastnější.“

I přiložil dalekohled k oku a dychtivě hleděl dlouhou chvíli z okna. V tváři jeho jevil se opětovaným potrhováním nepokoj srdce — ruka s dalekohledem počala se třásti, až i pozvolna klesla.

„Já nejsem také žádný hvězdář,“ vrtěl stařec hlavou zkormoucenou; „já nebyl vůbec nikdy šťasten s hvězdami. Obloha moje byla odjakživa potažena mrakem neprohledným, a nikdy jsem nezhlédnul, co jsem zhlédnouti doufal. Pročby mělo neštěstí dnes výminku se mnou dělati? Já měl dávno věděti, že Jaroslava dnes nespatřím.“

„Aj, milý otče!“ promluvila Milada, prosebně své jasné oči naň upírajíc — „kdož pak by k vůli hodině hned malomocněl? Ještě není pozdě.“

„Již tu mohl dávno býti, kdyby zde vůbec býti chtěl!“ zvolal stařec. „Ale což je mu do hlasu otcova! Což je mu do strasti, do bolu, do nebezpečí otcova! Já se těšil na dnešní den a vyprázdnil srdce své ze všech starostí . . . . ale do-

bře se mi stalo!“ doložil s polobolestným, polonevrlým výrazem. „Proč jsem se dal zase jednou nadějí podvesti. Jakobych ji neznal!“

Při tom udělal několik kroků po pokoji, a Milada vzala zase dalekohled do ruky.

„Otče! — otče!“ zvolala pak v několika okamženích, nástroj pevně u oka držíc. „Mně se zdá —“

„Jedou? — jedou?“ ptal se hrabě jako náhle oživený a kvapně se opět k oknu obrátil.

„Alespoň je to náš modrý kočár,“ řekla dívka, „v kterémž Svoboda odjel.“

„Děkuji tobě, Pane můj!“ zvolal stařec a jasné slzy leskly se mu v očích. „Tedy bude předce radost v domě mém! Otevrou se brány srdce mého a rozkoš vejde do nich s hlučným průvodem! — Jedou, dcero má?“ obrátil se opět k dívce. „Otevři ústa svá, utěšený zvěstovateli — a nebo nech ať pohlédnu sám a napasu očí svých!“

Horlivě vzal dívce dalekohled z ruky a položil jej k oku svému; ale ruce jeho se chvěly, že nemohl žádného předmětu v dálce nalezti.

„Hle, hle! — moje bláhové ruce!“ řekl přitom; „zpouzejí se službu konati. Nedejž, Pane, aby to bylo zlé znamení!“ doložil k tomu, hluboko si povzdychnuv; pak odevzdal dalekohled Miladě, a sám hlavu svěsiv posadil se u okna do své lenošky. — „Snad se nemám radovati! Snad

nemám struny srdce svého k veselému prozpěvu napínati! Snad můj syn.... Bože! zachovej mě při zdravém rozumu! — Ovšemť, ovšemť, to není zdravá ratolest kmenu mého, to není zdařilý plod krve mé! Naděje moje práchniví v prsou mých a nevydá již květu. Já jsem *poslední!*"

Hlas jeho umíral v bolestném šeptání. Milada stála vedle něho, a soucitně spočívaly na něm zraky její. Znalať takovéto doby starcovy, a vědělať, jak jim nejlépe vyhověti. Položilať ruku svou na rameno jeho, a se rtů jí splynulo tichým, jemně prosebným hlasem jediné slovo: „Otče!"

„A předce jej miluji!" zvolal na to z hlubokosti duše své, a vztyčiv se poněkud na sedadle, sepnul na prsou ruce. „Předce bych jej přitisknul k tomuto starému, ale vřelému srdci — ačkoli jako odpadlík z domu otců svých ubíhá, a s ledovou tváří, s kamenným srdcem se navrací."

V tom zarachotil kočár po dlážděném nádvoří; v malé chvíli zazněly kroky na schodech a sloužící oznamoval příchod mladého hraběte. Stařec povstal, a chvěje se touhou i bázní, očekával syna svého. I otevřely se dvéře a do pokoje vešel Jaroslav. Oba se potkali očima, ale nikdo z nich nekvapil, aby druhému v náruč padl. Vážným krokem, ale se vší známkou úcty blížil se Jaroslav k otci, kterýž také pokročil a vztáhnuv

proti synovi pravici, z úst polohlasité: „Budiž mi vítán!“ vypustil. Jaroslav políbil ruku jeho, a pak lehce hlavou pokynuv, pozdravil Miladu lhostejným: „*Mademoiselle, je vous salue!*“

Starý Velenský sebou trhnul, i chtěl pohoršen odpověděti; ale Milada, chtící všecko nakvašení předejíti, skočila mu kvapně do řeči.

„Jsem velmi povděčna, pane hrabě! že jste mě posud v paměti podržeti a nyní laskavým povšímnutím poctiti ráčil,“ odpověděla položertem česky a s podobným úklonkem. „Vítám vás co nejsrdečněji v domě otců vašich.“

Při tom se hnula, jakoby z pokoje odejíti chtěla.

„Pro živý Bůh, co jest to?“ zvolal starý hrabě s nejistým, zpytavým pohledem dívce do cesty vkročiv. „Kam jdeš?“

„Nebudu překážeti,“ řekla dívka. „Jsouť věci, které si otec a syn při prvním shledání nejraději mezi čtyrma očima povídají —“

„Já nemám žádných tajností, kteréž bych před tebou ukrýval,“ řekl starý velmi laskavě; „leda by syn můj něco v srdci přechovával, co by před tvou čistou duší objeviti nemohl.“

„Srdce mé je beze všeho tajemství,“ řekl Jaroslav, „kteréž by se slečny snad štítilo.“

„Předce, předce v tobě něco vězí, co ti hned v první hodině příchodu tvého jedovaté šípy na

jazyk klade!“ dotvrzoval otec, přísným okem na něho zaměřiv. „Jáť mohl arci věděti, že se dítě mé tak hluboko nesníží, aby starého otce jazykem slavných předků svých pozdravilo, i mohlť jsem očekávati, že se mi ratolest české šlechty s cizozemskou propovídkou na oči postaví: že by ale první slovo jeho spolu urážkou osoby bylo, kteráž k srdci mému drahými pouty —“

„Prosím, pane hrabě!“ přejala mu řeč Milada tónem chlácholivým — „nemyslete, že mě páně synova slova urazila. Jáť nemám práva očekávati od něho pozdravení srdečnějšího, a celá vina leží toliko na mé straně, ježto jsem tak nedůtklivě slova jeho přijala. On sám zajisté odpustí překvapení osobě, kteráž, jsoucí otcovskou laskavostí hlavy rodinné ve zlém návyku, pošetile myslí, že od každého v domě podobného chování očekávati může.“

Slova její zněla skoro jako prosebná omluva, a předce spočívalo v tónu a v celé bytosti její tolik důstojnosti, že se Jaroslav pohnuta cítil, chladné slovo své poněkud napraviti, ačkoliv si byl pevně umínil, že u ní ledovou lhostejnost zachová.

„Nebudeť také zajisté v celém domě osoby, od posledního sluhy až k domácímu synovi, kteráž by důkaz úcty a šetrnosti *vám* vzdáti opo-

minula, ježto jako anděl útěchy vedle otce mého stojíte," promluvil s úklonkem. „Já chtěl jenom na jevo dáti, že jsem se nevrátil v *jistém ohledu* se vřelejší nadějí, nežli s jakovou jsem byl naposledy otcovský dům opustil."

„Neslyš ho — neposlouchej, Milado!" zvolal starý hrabě popuzen. „Mně se zdá, že přichází z krajin, kdež novou urážku za omluvu mají. Já stojím nad hrobem — i chtěl jsem za dnů posledních radovati se mezi vámi jako článek růžového svazku; chtěl jsem, abyste úzce a pevně vedle mne stáli, nežli mi oči zatlačíte; doufal jsem, že alespoň první večer našeho nového sejití-se v líbezné svornosti ztrávíme — i chtěl jsem těch několik hodin přijmouti za náhradu mnoholetých nedostatků; ale já se neměl jakživ — od té chvíle, co první myslénka ve mně dozrála a cit se probudil — nikdy jsem neměl kojiti se nějakou nadějí, a v syna svého, ve vlastní krev svou docela žádnou skládati."

S těmito slovy vrhnul se na sesli a podepřev lokte o kolena, zakryl si oběma dlaněma tvář.

„Nenadál jsem se, že vás tak nelibé mysli naleznu," jal se na to Jaroslav s chladnou vážností mluviti, jakoby na podobné výrazy otcovského srdce již dávno byl uvyknul; „a jestli vás moje slova pohoršila, tedy pomyslete, že mluvil syn

váš, kterýž nezná žádné přetvářky, a hned v prvním okamžení upřímně vám stanovisko okazuje, kteréž by ve společnosti vaší rád zaujal.“

„Dobře, dobře!“ odbýval jej otec, a hlavu z pravé dlaně nezvedaje levicí naň kynul. „Budeme o tom stanovisku ještě rozprávěti — až nemilá mysl moje přejde, a pan syn zase chuti nabude upřímně mluviti.“

„Já jsem vždy rozkazů vašich poslušen,“ řekl Jaroslav, „a budu je ve svém pokoji očekávati.“ — S těmi slovy se uklonil a odešel....

„To je syn můj?“ zvolal starý hrabě hlasem úpěnlivým, když se byly dvéře za Jaroslavem zamknuly, a vášnivě se vztyčil. „Tak mluví a jedná dítě s otcem svým? O Absalone! Absalone! ty roztrhuješ srdce otcovské! Ty kalíš poslední usedlinu života mého — a sobě sám připravuješ hořkost. Ale vzchopím se, opásám bedra mečem otcovského práva, postavím se proti tobě a násilím tě porazím!“

„Milý otče!“ prosila Milada, a lehkým kročejem k němu přistoupivši, tulila se k nešťatnému starci.

„Mlč, mlč! tys drahé dítě moje!“ promluvil tento s velikou mírností, a jemně hlavu její k prsoum přitiskl. „Po tobě se obrací zřítelnice oka mého! Tys krměnesoucí havran na poušti

dnů mých! Tys věčně má — a kdybysi byla synem mým, ještě dnes bych uložil starou lebku svou, věda, že neumírám *poslední!*“

„Mám dáti Jaroslava zavolat?“ ptala se dívka, modré oči své prosebně k hraběti pozvednouc. „Mám, milý otče?“

On vrtěl zvolna hlavou. — „Nech ho! Tichý večer a tajuplná noc jsou velmi příležity k rozjímání; ať si rozmyslí, kdo komu křivdu učinil — zdaž otec synovi anebo syn otci. Já ztrávím večer o samotě, leda bysi ty chtěla družkou býti žalů mých.“

Takto hořekoval starý Velenský, an zatím mladý se svým vzdorem do pokojů se ubíral, kdežto bydlel, kdykoli se na dědičném zámku zdržoval. Bylyť to pokoje po nebožce matce hraběnce na protějším křídle roztáhlého stavení, a tam byl Jaroslav při svém nynějším vjezdu do otcovského domu v rychlosti též Pedrazziho uhostil. Bodromyslný zpěvák nechávaje prozatím hostiteli svému úplnou vůli, odstěhoval se bez okolků do tichého, odlehlého, ale velmi úpravného příbytku. Byltě v něm brzy jako doma, a to tím více, an si letitý domácí služebník pospíšil, aby dvě temnězelené láhve Svatojanského a nejchutnější pochoutky ze studené kuchyně na stůl snesl.

Byla to dobrá, poctivá duše; šedesátiletá věrnost hleděla mu z modrozelenavých očí, z vrá-

skovitých tváří a vetchého, ale čistého hřebíčkového kabátu, zvláště ale z černých manšestrových krátkých nohavic, bílých punčoch a ze střevíců s přestičkami, kteréž mu byly odedávna tak milé a příjemné, jako on sám své vrchnosti.

„Pro dnešek bude museti milostpán o samotě večeřeti" — ozvalo se toto staré domácí dobrotisko v jadrné češtině, když sklepní a kuchynské poklady na stůl kladlo; „náš milostpanáček bude se museti trochu déle u milostpantatínka, starého pana hraběte, zdržeti."

„Mhm — mhm!" pokýval Pedrazzi několikráte hlavou a chystal se k večeři sednouti.

„Neračte si zasesknouti!" rozvázal zase krátkokalhotník, vida, že cizí pán tak milostivě rozprávku jeho přijímá. „Já mám poručeno, abych všechny rozkazy milostpána vyplnil."

„Aha!" kýval Pedrazzi zase hlavou, bera si na talíř výborného rosolu.

„My se těšili jak náleží na příjezd milostpanáčka," začal starý zase po chvíli — „odpusťte, milostpane, že se opovažuji milostpána v důležité práci vytrhovati; ale člověk má plné srdce, když tak milostivého milostpána vidí, a rád si o své milostivé vrchnosti promluví."

„Mhm!" mumlal Pedrazzi, utíraje si ústa sněhoskvělým ubrouskem. Byl právě sklenici vý-

borného vína vyprázdnil; pak ji zase nalil a podával starému. „*A votre santé!*“ řekl přitom.

„Ne, milostpane, to je Rýnské, pravé Svatojanské!“ řekl stařec usmívavě, mysle, že se host na jmeno vína ptá. „My máme kapitální sklípek.“

„*No, no!*“ zasmál se Pedrazzi, vida, že mu stařec nerozumí, a vrtěl hlavou. „*Ik trinken — Gesundheit — auf Deinige!*“

„Já nevím, co se račí!“ omlouval se vetchý domácí nábytek, a bázeň vrazila se mu do tváří. „Já jsem byl odjakživa trochu nechytlavé hlavy — a ta němčina... ale což pak neumíte, milostpane, česky?“ doložil konečně jaksi bázlivě.

„*Comment?*“ ptal se Pedrazzi, oka s něho nespouštěje.

„Ty milý Spasiteli!“ vzdychl stařec skoro úpěnlivě. „A já toho již tolik namluvil! Račte dovoliti, milostpane. Já jsem poslu Antonína — ten byl dvě léta v Praze a smluví se s národy celého světa.“

A nežli Pedrazzi něco namítnouti anebo jej zadržeti mohl, byl stařec již ze dveří, a veselému hostu nezbylo nic jiného, nežli dáti se do smíchu.

„Škoda, že jsem svého Jeana s sebou nevzal — to by byl roztomilý pareček!“ mluvil sám k sobě, sklenici opět vyprázdniv. „Ta kabinetní památka musela mysliti, že jsem se v žravého

draka proměnil, an uslyšel, že česky neumím — tak skvostně komicky stál tu předemnou.“

Byltě v nejlepším rozmaru, když Jaroslav do pokoje vešel.

„I požehnána budiž hodina,“ jel mu francouzský jazejček — „kteráž mi tak neočekávaných hostů přivádí. Jáť již myslil, že budu museti tyto bašty sám přemoci.“

Se smíchem ukázal přitom na láhvice, a pověděl mu o příhodě se starým služebníkem.

„Nesmíš mu to za zlé pokládati,“ řekl Jaroslav, poněkud nevrlý na pohodlné lehátko se ukládaje — „že se třel k tvé posluze. Jeť to jako staré právo jeho, že mi posluhuje, kdykoli se domů navrátím.“

„I svatý Januare!“ zvolal Pedrazzi — „což bych mu to za zlé pokládal? Všecko za dobré. On mi způsobil rozkošné okamžení. Přál bych si, aby se můj Carlo také tak byl vyrážel. Jak ale vidím“ — přitom vstal a naplnil křišťálovou sklenici, kterouž byl právě švarný myslivec na místě starého služebníka přinesl.... „Pí, *Carlo mio!*“ řekl s plnou sklenicí v ruce k samému lehátku se postaviv, „pí a splákni hořkosti, kteréžkoliv ti na srdce ulehly.“

Velenský vyprázdnil sklenici a odbyl pak myslivce. „K večeři nepřijdu, a budu-li co potřebovati — zazvoním.“

Pedrazzi postaviv sklenici zase na stůl, neměl již chuti k němu sednouti. Byloť mu náhle, jakoby měl hrdlo stáhnuté. Posadil se vedle Jaroslava.

„Co je ti, *Carlo mio?*“ jal se tu po chvíli obapolného mlčení jemněji mluviti, nežli s obyčejným rozmarem jeho se srovnávalo. „Nesmí to tvůj *Ludovico* věděti? Je snad zdraví otce tvého opravdu v takovém nebezpečí, že trudné tyto mraky na čele tvém povstávají?“

„Ah!“ odpověděl Velenský polomrzutě. „Tomu nic neschází.“

„Že neschází? Což tě mohlo tedy v domě otcóvském potkati, ježto by v stavu bylo v první hodině tvého navrácení —“

„Pro živý Bůh, nemluv mi o domu otcovském!“ zvolal Jaroslav, a náhle se vzchopiv začal prudce po pokoji přecházeti. Zdáloť se, že nalezl vítanou příležitost, aby stísněnému, hořkostí naplněnému srdci svému odlehčil, a že jí také se vší chutí použiti chce .... „Kde je můj dům otcovský?“ mluvil dále. „Kde je to posvátné místo, v němžto nás za let pacholectví medem krásných báchorek krmějí? Je to snad onen kus podlahy, kde moje kolébka stávala? Anebo střecha, kteráž mě před zimou a parnem chránila? Já nevím nic jiného o domě otcovském. — Přisám Bůh! já bych si přál býti synem jednoho z tamto

těch rolníků, kteří teď snad okolo mísy mléka s černým chlebem sedí a spokojeně večeří! — Měl bych alespoň srdce, k němuž bych se z celé duše přivinouti mohl!“ doložil hlasem polotemným, a přistoupiv k oknu pohlížel v údolí nedaleko zámku, kdežto v utichlé vesnici zde onde večerní světla proskakovati začínala.

„Já slyšel o tvém otci jakož o muži šlechetném mluviti,“ ozval se Pedrazzi, kterýž byl také povstal a nyní Jaroslavovi ruku na rameno položil.

„Šlechetný je,“ dosvědčil Velenský. „Já však nehledám šlechetného muže, já potřebuji laskavého otce. Já chci srdce, na nežto bych sklesnouti, na němžto bych zaplakati, jemuž bych nejtajnější, nejsladší touhy a přání své objeviti, s nímžto bych se radovati a z pozemského trupele vylítnouti mohl.“

„Milý Carlo! já zkusil na světě již ledaco, ale nepamatuji se, abych byl kdy slyšel, že by se k takovým věcem otcovské srdce hodilo; to se bojí, aby na svou důstojnost, na své starodávné právo nezapomnělo, aby se neurazilo, kdyby se k stejnému běhu nebo letu s mladým srdéčkem pustilo. Ty požaduješ na otci tuze mnoho. Pro tajné touhy a létání nad zemí hodí se jen srdce přítelovo nebo — milenčino. Přítele máš a — milenku? — nu, co není, to snad bude.“

„Ba věru!“ řekl Jaroslav, v němžto byla bouře mezi řečí Pedrazzího opět poněkud utichla. „Jiní se mi alespoň již o ni starají.“

„Ah — *Corpo di Bacco!* teď se mi zajiskřilo — a nech mi duchovní otec posledního pomazání neudělí, jestli že neuhodnu, proč jsi mrzutý od starého pána se navrátil.“

„Nepamatuji se, abych byl mezi Vlachy tuze prorockého ducha nalezl.“

„Bravo! tak se mi líbíš. — Jenom střílej, však já ti nezůstanu ani jedinké šipky dlužen, a přitom zaženeme trampoty. Proroci ve Vlaších nejsme, ale pověrčiví, a hádáme podle jistých znamení. Tobě ku př. vybral otec — jistou nevěstu.“

„Přál bych si, abych mohl říci, že to není pravda.“

„Hodně bohatou.“

„Tvoje znamení selhávají.“

„Inu, všecko nemůže jediný člověk uhodnouti — druhý musí pomáhati. Tedy chudou. Ale hezkou — spanilou?“

„Kdyby byla mladší, řekl bych, že je růžové poupátko.“

„Vždyť jsem si to myslil! — Tedy nějaká zvadlá tetička, nebo odkvětlá dceruška vysokého úředníka — ?“

„Nic podobného! Nepatrná, neznámá dívka, o nížto živá duše neví, kdo je — co je.“

„*Charmant!* z té historie bude brzy román!“ zvolal Pedrazzi a otočiv pravici okolo Jaroslava vedl jej k pohovce. „Pojď, *caro mio!* Tak dobré mysli nebyl jsem již dávno; sedni si a povídej. Já rozevru celé srdce své, aby každé slovíčko svého místa nalezlo. Svému Ludvíku se vyznej; kdo ví, jak se ti ulehčí — nebo jaké rady on ti poskytne.“

„Vypravování moje není veliké“ — jal se Velenský po malé přestávce mluviti. „Já jsem jediný syn a budoucí dědic hraběte Velenského. Otec můj — nevím posud jakou náhodou — přichytil se v mladém věku oněch mužů, k nimžto i nynější jeho správec náleží, a jichžto převrácený směr jsi mohl dnes na cestě poznati. Pojav manželku, rozenou baronku Běloveskou, myslil, že třeštivé sny mladosti své i v srdci jejím ohlasu naleznou; ale matka moje byla vychována ve světě, jehož meze dále sahaly, nežli obmezené manžela jejího žádosti, a srdce i hlava její byly prázdny všech přepjatých smyšlenek. Láska otce mého — byla-li dříve jaká — uhasla. Zdáloť se mu, že je zrazen, oklamán, v choti nalezal svou *nepřítelkyni*; k tomu přibyla jakási trudomyslnost, kteráž měla počátek v letech prvnějších, a tak se stalo, že i matka moje, nemohouci déle vrtochy manže-

lovy snášeti, srdce své před ním uzavřela, a že se konečně rozešli, aby život pro sebe trávili, po celý čas téměř ani okem se nespatřujíce. Já zůstal u matky a vychování moje řídilo se podle požadavků světa, do něhož jsem jednou s právy stavu svého vkročiti měl. Otec nejevil po mně žádné toužení, maje mě za plod stromu zkaženého, a já slyšel o svém otci tolik věcí podivných, že ve mne synovská láska nebo touha vniknouti nemohla. Tak jsme si zůstali odcizeni od let nejprvnějších až po čas nynější."

„Matka ti, tuším, záhy zemřela?" ptal se Pedrazzi, když se byl Velenský na chvílku zamlčel.

„Ano — zemřela!" dosvědčil tento. „Avšak nalezl jsem v sestře její hojnou náhradu. Včera's ji poznal. Baronka Běloveská byla mládí mého laskavou opatrovnicí, a jsem jí co pravé matce povinnován. Tím řídčeji vídal jsem pak otce, jehož trudomyslnost již tak silně propukávala, že se vší lidské společnosti vyhýbati začínal a právě poustevnický život vedl. Jednoho času — chystal jsem se právě na první výlet do světa — navštívím zase otce a naleznu jej ve společnosti dívky, kterouž mi jako svou dceru, jako svého rajského těšitele představoval. Já se podivil, nevěda posud, že bych měl nějakou sestru. Zdálať se mi býti starší nežli já prvorozenec; i domýšlel jsem se tedy, že je to

tajný výstřelek bujné jeho mladosti. Z lidí domácích nemohl mi nikdo o ní zevrubnější zprávu zděliti. Starý Svoboda, otec nynějšího správce, byl s ní v noci přijel, a z toho něco vyzvěděti, co se tajností otce mého týkalo, byla marná práce. Zůstal jsem tedy dlouhý čas při své domněnce — a v celém zámku nevěděli, zač mají dívku vlastně považovati. Říkali jí vůbec jen slečna Milada.“

„Milada?“ vpadl mu Pedrazzi živě do řeči.

„Co se divíš? Je ti to jmeno nápadné?“

„Líbí se mi,“ řekl onen. „Je v Čechách obyčejné?“

„Nyní? to bych neřekl. Před několika sty let byl bysi je spíše zaslechl. I měl jsem je dlouhý čas také za pouhý nápad otce, jakož horlivého šířitele všech starodávných obyčejů. Ostatně jí to jmeno pěkně sluší, a lid si je oblíbil tak, jako samu paní jeho, ku kteréž brzo všickni tak přilnuli, jakoby v skutku byla dcera domácí. Celá dědina ji velebila co pomocného anděla, a otec můj jí mládnul. My dva zůstali vždy v mezech slušné uctivosti. Já nemohl arci nic kráse její předstírati, i chování její bylo plno panenské lahody a důstojnosti; ale na vzdor tomu vál předce mezi námi neustále tak studený vítr, že se květ něžného přátelství v prsou našich dařiti nemohl. Měli jsme se k sobě tak, jako se mezi nevlastním bratrem

a sestrou přihází. Konečně začal o ní se mnou otec mluviti. Já užasnul; pak jsem myslil, že jsem se přeslechnul; ale smysl řečí otcových zůstal vždy týž; vždy to bylo přání, aby se Milada šťastné budoucnosti dočkala, on sám aby mohl starý věk mezi námi dvěma ztráviti — a tomu podobné věci; přitom mi dával radu, abych dívku bedlivěji pozoroval, že v ní poklad veškerých ctností naleznu; slovem: čím dále, tím patrněji vystupovala vůle jeho, abych si Miladu za příští družku dnů svých vyvolil.“

„Nu... a ty?“ ptal se Pedrazzi zvědavě.

„Já byl dávno u sebe ustanovil, že v každé rozhodné záležitosti života svou vlastní, pevnou vůli podržím, protož i u volení příští své manželky,“ řekl Velenský živěji. „Nečinilť jsem také z toho před otcem žádného tajemství, a posud mužně, ač i šetrně jeho nábídkám se vyhýbám. Nemohuť si pomoci,“ doložil, a jako novým nepokojem poháněn rychle se opět vzchopil — „ale pořád se mi zdá, jakoby otec jen pouhým nástrojem v rukou chytré, svého prospěchu hledící ženštiny byl. Neboť nevím, co by proň tak silnou pohnutkou býti mohlo, aby mi neznámé děvče násilně vnucoval. I poslední jeho dopis nebyl bez narážení na tento jeho zamilovaný plán; ale já se dnes hned na první uvítání vyjádřil, čeho se

oba, on i ona, ode mne nadíti mohou — a proto jsme se v hodině opětného shledání hned zase mrzutě rozešli.“

„A nezvěděl jsi do této chvíle, kdo ta dívka vlastně je?“ ptal se Pedrazzi.

„Co jsem zvěděl, je skoro tolik, jako nic,“ řekl Velenský. „Otec zachovává až posud o věci té hluboké tajemství, a dle toho, co mu snad někdy v řeči proklouzlo a k čemu se i ona přiznává, podobá se, že je dcera chudých rodičů — nějakého venkovského učitele.“

„Co že pravíš?“ vykřikl Pedrazzi a rychle se sedadla vyskočil. V tváři se mu usadilo podivení, kteréž ale brzo v hlasitý smích se rozplynulo. „Dcera venkovského učitele — ha, ha, ha! To by byla vítaná nevěsta hraběcí!“

„O to není — ona by se do stavu svého hodila. Vychování její bylo asi zajisté velmi pečlivé, a pro paní má skoro až tuze mnoho rozumu.“

„Odkud pak je domovem?“ ptal se zase Pedrazzi, kterýž, jak se zdálo, v celé té věci patrného zalíbení nalezal.

„Po tom jsem až posavade přísně nepátral,“ odpověděl Jaroslav. „Byl jsem vůbec rád, když jsem o ni slova neslyšel, ačkoli jsem, chtěje býti spravedliv, tento svůj odpor nikdá si dobře vysvětliti nemohl — leda tím, že ji považuji za osobu,

v jejíž ruce můj otec nástrojem ženské chytrosti se stal.“

„A Milada je skutečné jmeno její?“

„Alespoň si dává tak říkati. — Tyť ale projevuješ najednou větší zvědavost, nežli určený ženich její! — Co pak to znamená?“

„Já“.... odpovídal Pedrazzi polo v nesnázi, a jakoby v bolnojemné zpomínání upadal — „já znal také jednu Miladu, a proto mě to jmeno pohnulo, když jsem je prvé z úst tvých zaslechl.“

„Ty že jsi znal — ?... co pak jsi byl již někdy v Čechách?“

„Nikoli.... to bylo v naší Italii.“

„Italky ale nemívají obyčejně jmena česká,“ namítal Jaroslav.

„Nebyla to také Italka,“ řekl Pedrazzi polozamyšlený. „Nu, však já ti o ní ještě povím. Ale viděti musím tu vaši Miladu!“ zvolal náhle, nutě se opět do svého obyčejného rozmaru. „Viděti ji musím — a dovolíš-li, k vůli ní *na svou* třeba zapomenu!“

5.

Byla to jedna z oněch podivných nocí pozdního jara, jichžto temnětkaný závoj nás jako čarovná síť obklopuje. Na obloze honí se vlny

nažloutlých mráčků, jimiž luna místo stříbrného lesku jen kmitavou polozáři po tichém okolí rozlévá. Z polopuklých poupat a plného květu vane večerním chladem oživený zápach; povětřím se houpá, jako sbor nočních panen, líbezně šumivý větýrek; listí šepotá tisícerým jazykem tichou noční modlitbu; v tichém hnízdečku cvrliká pěnice ze sladkého snu; hluboké tušení rozpíná svatý svůj prapor celou přírodou, a do kořan otvírá se lidské srdce, uchystávajíc v sobě chrám lásky.

Jaroslav vešel do veliké anglické zahrady, kteráž objímala Velenský zámek se tří stran. Uhnuv se brzo s hlavní, táhlými topoly ovroubené cesty, sešel na stezku, kteráž jej za malou chvíli okolo rozličných loubí, divně se vinouc hustolistými křovinami, na pěkný, bujným trávníkem porostlý prostor přivedla, kdež u prostřed jako na zeleném čalouně asi deset do půl kola vysázených, košatých, stoletých lip šumělo.

Živěji počalo Jaroslavovi srdce tlouci, když se blížil k tomuto tichému a vzdálenému míštečku. Bystřeji těkaly oči jeho ku předu, hledajíce za šera nočního předmět touhy své; kroky jeho se rychlily a — skokem octnul se konečně pod záslonou širokmených stromů. Tu se ohlídl na vše strany a vzdychl polohlasitě:

„Ještě tu není.“

I posadil se na jedno z březových sedátek, jakových tu několik podle stromů stálo, a upnul zraky v onu stranu, odkud očekával osobu, kteráž mu byla právě svou nepřítomností hluboký vzdech vyvábila.

„Avšak přijde — musí přijíti!“ jal se pak v malých přestávkách sám k sobě mluviti. „Onať jest jediná kotvice života mého. Vlnami věčných pochybností unášen, tonu v proudě shlukujících-se okolností; já nezavírám oči před světlem, a předce klopýtám jako v ustavičných temnostech, jimiž jenom chvílkami polosvětlo zabřeskne; srdce mé je měkké, cítím to — i prahne po srdci soucitném; a předce je uzavřeno před celým světem, a nedůvěra sedí u fortny jeho na stráži... jesti to bídný, suchoparem se-vlekoucí život... V tebe jedinou, Lidmilo má!“ zvolal živěji a vzchopil se, jakoby tato drahá bytost před ním v povětří poletovala — „v tebe ukotvuje se moje naděje a sen o jasné budoucnosti!“

„To bych vás, pane hrabě, musel politovati!“ ozval se najednou vedle něho vážný mužský hlas, a když se Jaroslav překvapen obrátil, stál mu po pravici Svoboda.

„Jak? — *vy* tady?“ zvolal mladý hrabě, když byl domácího správce poznal. „Co tu chcete?“

„Jsem tady na místě sestry své,“ odpověděl Svoboda, „a přicházím vás požádat, abyste ji.... z paměti vypustil.“

„Co se opovažujete?“ vzkřikl Jaroslav, jehož celá duše při této zprávě se zachvěla. „Kdo vám dovolil — ?“

„Nežli se rozhorlíte, dovolte *vy*, pane hrabě, abych dopověděl,“ vskočil mu Svoboda mírně do řeči. „Dobrovolně vyznala mi Lidmila lásku svou; z vlastního popodu učinila mě oučastníkem svého tajemství, a poznávajíc, že pošetilá vášeň její k žádnému šťastnému konci nevede, dala mi plnou moc, abych vám ve jmenu jejím oznámil, že vás ze všech slibů propouští a přeje, abyste nalezl jinde srdce, kteréž by slušněji — “

„To není pravda!“ zvolal zase Jaroslav, jehož vášeň Svobodovi ani domluviti nedala. „Nic vám nevyznala! Oulisně anebo násilně vydobyl jste z ní tajemství lásky naší! Ona vás neposýlá. Z vlastní zlé vůle přicházíte. Nic mi nevzkazuje — leda co jste z ní vynutil — a nebo sám si vymyslil!“

„Pane hrabě!“ ozval se Svoboda s poloprosebným, polopřísným názvukem — „já nejsem zvyklý takovéto řeči slýchati.“

„Ale já to věděl dávno!“ mluvil Jaroslav dále, na slova jeho se neohlížeje. „Vy jste byl odjakživa mým protivníkem a z celé duše mi

odporen; já tušil dávno, že ve vás jednou svého zlého ducha naleznu! Ale přisám Bůh! já nejsem děcko, abych se dal pouhými strašidly zahnati. Já musím jasně v té věci viděti, a běda vám, jestli vás na úskoku dopadnu!“

„Pane hrabě! — nechci, abyste se jednou studem přede mnou zapýřil, protož — dobrou noc! Až budete pokojnější mysli, budeme o tom dále mluviti!“

„Potměšilý zrádce a vrah utíká po každé, když mu čisté svědomí do cesty vkročí.“

„Jen kdo se *bojí*, utíká a nebo se alespoň pod pláštěm černé noci jako zrádce a vrah plazivě ukrývá!“ řekl Svoboda se silným výrazem, a každé slovo jeho bylo šíp do prsou Jaroslavových. „Já se vás ale nebojím, pane hrabě, sice bych zde nestál. Jsemtě bratr počestného děvčete, kteréž poddavši se prvnímu hnutí mladistvého srdce a poslechnuvši sladké štěbetání mladého člověka, v nebezpečí padlo celé své příští sobě zkaziti. Jsemtě syn starého muže, kterýž by žalostí do hrobu se položil, kdyby se vášní a nerozumem vlastního dítěte drahému pánu poslední naděje zvrátily — jsem posléze služebník vrchnosti, jížto jsem slíbil poctivé služby konati — a z těchto příčin postavil jsem se dnes před vás bez bázně, bez potměšilosti a bez zrady, abych škodě zabránil,

iejížto símě bohužel! již dosti hlubokých kořenů rozpnulo, a posléze jenom jedovatého ovoce vydati by mohlo. Ostatně“ — mluvil mírněji dále — „co se mé osoby týče, v nížto svého protivníka, odpůrce a zlého ducha nalezati račíte — to vše musím na ten čas vaší soudnosti a spravedlivosti zůstaviti. Jáť arci ode dávna s bolestí pozoruji, že v srdci vašem jakási tajná kyselost...“

Jaroslav tu stál beze vší známky života. Pravice jeho spočívala na prsou, oči jeho byly upřeny k zemi; — byltě po neobyčejném vypuknutí vášně své navyklou silou výtok její opět utišil, a jako po krutém zápasu vyslablý bojovník stál tu nyní skoro beze vší duševní činnosti. Svislá hlava jeho byla bez jasných myšlének a poslednější slova Svobodova zněla mu v uších jenom jako divná směsice zvuků nesrozumitelných. I pokoušel se násilně o jistý, pevný rozmysl; ale neočekávanou ranou zvrácená síla jeho nemohla se pod sutinami řítícího-se chrámu víry dosti čerstvě zmužiti. Hroziloť mu nebezpečí, že bude museti všechnu naději a radost života pochovati.

Přestávka, jižto Svoboda náhle v řeči své učinil, vytrhla jej poněkud z polovičních mrákot. Pozvednuv rychle hlavu, pohledl bystře na domnělého odpůrce a vykvapil s otázkou: „Co jest? — Chcete ještě něco?“

„Mámtě Vašnostem ještě něco odevzdati,“ řekl Svoboda vyndávaje z ňader malý svazeček papíru.

„Co je to?“

„Tuším, že denník sestry mé. Musil jsem ji slíbiti, že jej v ruce vaše odevzdám.“

„K čemu to? myslíte, že je kus mrtvého papíru za ztracenou lásku dosti dobrá náhrada?“

„Jesti to výlev srdce jejího. V osamělých hodinách otevřelo se vonné poupě prsou jejích, a bolest, v nížto se zachvěly lupeny jeho, vyploula prostými, nelíčenými slovy na papír. Jesti to spolu odříkací list lásky její.“

„Já to ale chci *z úst* jejích slyšeti! Já nevěřím obojetnému papíru — a ničemu, co z vašich rukou vychází!“ doložil Jaroslav zvukem temným. „Já budu s Lidmilou mluviti. Podívám se jí do očí a pak ze rtů jejích úsudek svůj vyslechnu.“

„Musím Vašnost prositi, abyste jí ušetřil a přítomností svou —“

„Jak?“ zvolal Jaroslav zase poněkud živěji a obočí jeho škaredě se stáhlo. „Chcete mé vůli pouta klásti? Chcete mým krokům cesty vyměřovati? chcete naději mou násilně zvracovati? Ale já vám pravím, že musím s Lidmilou mluviti. S právem, kteréž mocnější ruka nežli křehkého zemšťana v srdce lidské zapsala, s přirozenou touhou po blahu, přistoupím k ní člověk k člověku, a zeptám se jí,

co ji pohnulo svaté sliby zrušiti. Musím věděti, zdali jsem před jejíma očima tak hluboce klesl, že se násilně ode mne odtrhnouti musela — anebo zdali již ničemu na světě důvěřovati nemám, zdali v lidském srdci již nic více tak svatého není, aby se s tím lehkovážné žerty netropily!“

„Jakž ale, pane hrabě, když vás Lidmila sama viděti nechce?“

„Že nechce?“

„Mohl byste býti tak ukrutný a rušiti poklid její, kteréhož tak těžce dobyla?“

„To chci, přisám Bůh!“ zvolal Jaroslav s velikou hořkostí — „to chci! Viděti chci tu vítězku nad vášní, kteráž měla býti olejem celého života jejího! Anebo si myslíte, že měla právo, zahrávati s raněným srdcem jako s mrtvou hračkou, a pak ji omrzele odhaditi? Anebo je to vůbec obyčej dívek českých?.... Tuze bych se tomu arci nedivil!“ doložil s kyselým ousměchem. „Plnění slibu nezdá se býti hlavní českou ctností.“

„Pane hrabě!“ ozval se Svoboda, a šlechetným hněvem zvučela slova jeho. „Nevím sice, jakých příčin máte o vážnosti a poctivosti české pochybovati — také se výrazu takovému v ústech vašich nedivím; může-li vás to ale poněkud upokojiti a s ubohou sestrou, jakož i vůbec s upřímnou, věrnou myslí celého českého národu smířiti: tedy

změňtež celý obraz Lidmilin v duchu svém. Neníť to již ona veselá srnka, jež po zahradě hrávala; kmitá se nyní tichá trpitelka mezi květinami jako stín. Černé oko neleskne se rozkoší, nýbrž tichou hlubokou žalostí; růže tváří jejích oprchaly, a místo dovádivého žertu pohrává rtoma jejíma sladkobolný úsměv —“

„A vy se krmíte chtivým pohlížením na její utrpení?“ zvolal Jaroslav Svobodovi ani dokončiti nedaje.

„Povinnost je silná zbraň v boji s vášněmi,“ řekl tento pevně, „a lépe rok dříve trpěti, nežli později celý život proplakati.“

„Vy jste necitelný, závistivý mravokárce!“ roznítil se Jaroslav. „Ale já vám pravím, že Lidmila svůj život neproplače, pakli srdce své ryzí uchovala ve škole protivenství a nátisků — ledaby jednou nad vaší zaslepeností zplakala. Mimo to nejste vy pánem srdce jejího; Lidmila má ještě otce, a ten nebude tak zvrácený, tak škodychtivý, jako syn!“

Po těch slovech se obrátiv, rychlým krokem opustil zahradu a vracel se do zámku. Duše jeho byla plna bouře, plna mučivých pochybností, hynoucího a opět vznikajícího doufání ....

Pedrazzi byl se zatím uchýlil do svého pokoje a spal. Osamělá, tichá komnata zdála se

nyní Jaroslavovi jako prázdná hrobka, jejížto příkrov co nejdřív se proboří a pod sutinami jej udusí. I přáltě si v té chvíli býti daleko — daleko na vonnokořenitém vrchu švýcarském, kdežto na zeleném, boží rukou tkaném čalouně leže na Lidmilu zpomínal. Přál si umět čarovati, aby vlekavé hodiny noční zapudil a jitro přivolal. Za prvního paprsku probuzené zoře chtěl pak Lidmilu vyhledati a na štěstí nebo neštěstí celého života svého kostky vrhnouti.

Hněv, lítost, naděje, zoufalost honily jej prudkými kroky po pokoji, kdežto na stole skvostná argantická lampa hořela. Lože se mu protivilo. Chtěl tedy bdíti a tak ranního zábřesku se dočkati.

Ticho bylo v rozlehlém stavení, toliko ohlas opatrných psů a bloudícího po vsi ponocného zalétal někdy v komnatu. Najednou se zdálo, jakoby na chodbě před Jaroslavovým pokojem pozorné kroky šustěly — brzy na to otevřely se i dvéře, a do pokoje vešel.... starý hrabě.

Jaroslav užasl nad tímto objevem. V dlouhém, tmavém domácím obleku, stříbrný dvouramený svícen s hořícíma svíčkama v ruce nesa, vkročil stařec tiše přes práh a pozorně za sebou zavřel. Hlava jeho byla skloněna, a na svislé, bledé tváři spočívala hluboká, srdcervá žalost.

Mlčky přiblížil se ke stolu a postaviv naň svícen, usadil se proti Jaroslavovi, kterýž nemoha tento výjev pochopiti, posud také mlče a všechen užasnut na otce pohlížel.

„Dobrý večer, milý synu!“ jal se konečně stařec velmi jemně, ale nesnadně mluviti, a oko jeho nemohlo pevně na jednom místě utkvěti. „Nediv se tak pozdnímu a neobyčejnému hostu. Ležíť mi něco na srdci a nemohu si oddechnouti — nemohu oči zamhouřiti, dokud se toho břemena nezprostím. — Nechtěl bysi usednouti?“

„Jsem velmi žádostiv poslechnouti, co otce mého do pokojů přivádí, kdežto jsem ho posud neviděl,“ řekl Jaroslav hlasem polodušeným, boje se, aby silnějším hovorem v pokoji vedlejším spícího přítele nepřivábil. Věděltě arci, že by Vlach, třebas probuzený, českým slovům nerozuměl; nechtěl ale také, aby nevčasnou zvědavostí do pokoje vešel, jelikož mu jakýsi tajný hlas vnitřní šeptal, že se doví něco důležitého.

„Ba, je pravda,“ řekl otec po malém pomlčení, bolestně hlavou potřásaje — „my se vůbec málo vídali, a tudíž snad stalo se, že nyní půlnočního času k tobě přicházím. *Synu!* — nemohu a nesmím sice tohoto slova v úplném jeho významu užiti, to vím a cítím; neboť mezi náma

leželo odjakživa něco, ježto našim srdcím srůsti zabraňovalo — “

„Dovolte mi, otče! abych vás ujistil, že ve mně vždy člověka shledáte, kterýž ví, čím otci svému povinen,“ přejal mu Jaroslav řeč tónem uctivým. „Žádejte, cokoliv dle práva svého na člověku jen žádati můžete, kterýž myslí, že až posud synovské povinnosti nezrušil.“

„Já nepřišel, abych odměřoval činy tvoje z časů minulých,“ řekl stařec opět s velikou měkkostí; „ale abych synu svému první a poslední prosbu předložil. Tys byl arci posud v každém případu vůle mojí poslušen — až na ony věci, ježto se ovšem nedají lidským slovem do prsou člověka vnutiti, nýbrž jako jiskra boží, jako símě rajské samy v srdci vzniknouti a ujmouti se musejí — vždyť snad víš, co myslím? — onu svatou lásku k svému národu a jazyku, bez níž tebe na světě zůstavím — “

„Nechtěl byste mi, otče, vůli svou oznámiti, kteráž vás ke mně přivedla?“ přejal mu Jaroslav další slova, starostí, aby stařec o svém zalíbeném předmětu příliš dlouho nejednal.

„Svou vůli — ano! Byla to sice *také* vůle moje, vychovati z tebe pěknou, zdárnou ratolest šlechetného rodu českého, abych jednou na pokraji hrobu samojediným, *posledním* z nešťastného

národu nezůstal; ale ruka Páně vyměřila cesty naše jinak, a srdce tvé obrátilo se od kolébky a pověsilo se na cizinské praporce, a ucho tvoje poslouchá nerado řeči káravé: protož budu o tom mlčeti, abych tím jistějšího místečka pro svou prosbu nalezl. Jesti to arci podivně převrácený svět, že otcové s prosbami k synům docházejí; ale já jsem letitý, slabý, hříšný člověk, a musím všechno podstoupiti, čím bych pokání učinil za své přečinění.“

Nemálo udiven poslouchal Jaroslav takto mluvícího starce. Temný byl mu závěrek řeči jeho, ale nechtěje otázkou nebo námitkou proud její na jinou stranu obraceti, mlčel, očekávaje, že se mu temnost její dále sama vyjasní.

„Milý synu!“ jal se po malé přestávce Velenský zase mluviti — „návštěva moje týká se Milady.“

„Jak to?“ ptal se Jaroslav nemile překvapen.

„Vždyť ji snad znáš... Miladu naši? Nerad bych nebeské slunce mizernou svíčkou osvěcoval, a mnoho o té dívce mluvil. Věř alespoň jednou otci svému, a buď jist, že je Milada obraz vší panenské dokonalosti.“

„Nikdy jsem o tom nepochyboval; ale což mi do toho — a právě tuto hodinu?“

„*Nechceš* mi rozuměti anebo mi nerozumíš?“ zvolal stařec poněkud popuzený. „Já ti dal dosti často na srozuměnou, že je nejvřelejší moje žádost, abysi Miladu za manželku pojal.“

„A já vám dal, tuším, dosti často poznati, že s Miladou nikdy k oltáři nevstoupím!“ řekl Jaroslav pevně. „I myslil jsem, že nebude již o té věci mezi námi řeči.“

„Bude — a bude věčně!“ zvolal nyní starý hrabě ze sedadla vyskočiv. „Ona musí býti tvou!“

„Nepouštějte nadarmo uzdu hněvu svému,“ řekl Jaroslav mírně, také vstávaje. „Milada nebude mou nikdy. Já se nedám spoutati s osobou, kterouž nemiluji.“

„Ale ty ji musíš milovati — ty ji musíš vésti k oltáři!“ rozkřikl se opět Velenský, a ruka jeho zajela na synova prsa. „Anebo chceš raději, aby se letitá hlava otcova se zoufalstvím do hrobu sklonila? — Chceš?“

„Tak zle nebude,“ odpověděl kvapně Jaroslav, ruky otcovy šetrně sprostiti se hledě. „Nepochopuji, proč by k vůli cizí, nepatrné dívce dům náš takovou oběť přinášel — anebo proč byste k vůli cizí osobě štěstí syna svého na jistou prohru sázel?“

„To není žádná cizí, nepatrná osoba!“ řekl stařec, a hlas jeho začal se vášnivě třásti. „Mi-

lada je pevnými, těžkými, drahými okovy k srdci mému připnuta. Já se musím jako otec — více než otec o blaho její starati. Já jí musím nahraditi poklad srdce mateřského, já jí musím dáti náhradu za ztracené bohatství lásky otcovské. Ty ji musíš milovati, Jaroslave — *musíš!* k vůli svému starému, nešťastnému otci, kterýž nemá oddechu a pokoje, dokud jí skvělého a čestného stupně v lidské společnosti nedobude. Pro živý Bůh, synu! chceš-li otci svému několik tichých, blažených dnů na podzim života jeho zjednati — chceš-li ho zbaviti strašidel, kteréž na něho dnem i nocí ohavné, zpotvořené tváře vyšklebují — synu, synu!“ volal stařec dále, a křečovitě popadl Jaroslava za ramena i prsa oběma rukama — „chceš-li jednou míti naději v nebes milosrdenství, že jsi ve starých otcovských prsou zlého červa utišil, hlodavého pro zpáchanou vraždu — — “

Zděšený trhnul sebou při těch slovech Jaroslav a na krok ucouvnul; stařec ale, jakoby byl dávno skrývané, veliké tajemství prozradil, pronikavě zkřiknuv, oběma rukama tvář si zakryv a potáceje se na sedadlo klesl. Hlava jeho sklonila se a tělo přehnulo; prsa jeho dmula se rychlým, silným oddychováním, a ústa vydávala polotemné, žalostné úpění. S bolestí a hrůzou pohlížel naň Jaroslav.

„Nikoli! nikoli!“ zvolal konečně pobouřený stařec, a kvapně se opět vztyčil. „Pošetilec, blázen jsem, že se k vůli zamilované myšlénce něčeho děsím, co nikdy nebylo a nikdy nebude. Mluvím o strašidlech,“ mluvil dále jako sám k sobě, po pokoji přecházeje — „mluvím o vraždě, ježto bych s láskou a důvěrou přiblížiti se měl — a prositi.... Nedbej na moje slova, milý synu! Jsem slabý, letitý člověk — a stáří bývá dětinské. Není-li pravda, synu!“ řekl pak s velikou jemností, u Jaroslava se zastaviv — „že pojmeš Miladu za manželku?“

„Nemohu, otče! — nemohu!“ odpíral tento vážně, ale mírně.

„Ani když tě z dědictví vymrštím?“ zkřikl opět stařec, a divě zajiskřily se oči jeho. „Ani když na tebe kletbu svou uvrhnu?“

„To neučiníte. Jmeno Velenských není ještě pokáleno skvrnou nespravedlivosti. O zákonech mlčím.“....

Nyní nastalo hluboké ticho. Hodnou chvíli nebylo nic jiného slyšeti, nežli vzdechy starého Velenského, pracně z prsou stísněných na světlo se deroucí. On i syn stáli bez pohnutí na místě.

„Tedy ji nechceš?“ otevřel konečně stařec ústa k tiché, jemné, zdlouhavé otázce, ale nedůvěřoval si na syna pohlednouti. Jaroslav nemohl

*

odpověděti. Viděltě veliké slzy na starých řasách otcových; viděltě bolest jeho, ale nemohl mu býti po vůli. Starý čekal ještě chvílku na odpověd; vida však, že čeká nadarmo, pokýval jen hlavou a řekl: „Dobře, dobře! — Anebo chceš, abych před tebou na kolena padl?“

„Otče! otče!“ zvolal Jaroslav. „Co vám to napadá?“

„Dobře, dobře“ – kýval stařec hlavou; potom vzal svůj svícen se stolu a chystal se k odchodu. „Teď mi nezbývá nic jiného,“ doložil velmi měkce a skoro s pláčem, „nežli položiti se a pokojně čekati, až mě ta dobrotivá žena s kosou navštíví. S tebou jsem hotov, synu můj! — leda budeš-li chtít u smrtelné postele posledního Čecha ještě něco poslechnouti. Nyní musím hledět, abych se porovnal s jinými a sám s sebou. Dobrou noc!“....

6.

S klopotným srdcem očekávala dcera panského zahradníka Svobody návrat bratra svého. Bylať se na tuto hodinu dlouho připravovala, bylať pro dosažení míru mnohý těžký boj se srdcem svým podnikla, a nyní — kdežto ji pomocí šlechetného bratra vítězství mělo věnčiti — nyní ztrácela

všechnu sílu, všechnu důvěru. *Ona posud milovala.*

Lidmila byla dívka mladinká — rozkošné to poupě v bujném čarovabném rozvinu. Zdáloť se, jakoby příroda v tomto útlém, něžném tílku, v této kulaté, jemnou pletí pokryté a živě květoucí tváři, v tom jiskrném oku, v těch havraních vlasech poklad svých nejkrásnějších darů byla chtěla nashromážditi. Vše na ni jen hrálo, a veselý rozmar poletoval okolo ní jako věčný průvodce; přitom bylo srdce její živá citlivka, a při nejmenším dotknutí zachvělo se ve svých nejtenčích žilkách. Vzděláním, jakéhož nabyla obzvláštní péčí bratrovou, nezkameněla ani nezledovatěla mysl její, nýbrž uchovala onu nevinnou prostotu, kteráž je dívek nejpůvabnější ozdoba.

Nyní ovšem nespočíval tento čarovný lesk na postavě mladistvé dívky; jenom rouškou tichého, tajného zármutku byla postřena bytost její. Okolo malých, krásných rtů pohrávalo bolestné usmívání, a celá hlava, lítostí k panenským ňadrům skloněna, podobala se ohnuté lilii.

Takto seděla na kanapi, ruce majíc před sebou na klíně složeny. Myšlénky její byly u Jaroslava. Věděla‘, že jí bude první večer u lip očekávati, neboť mu byla přijíti slíbila; i představovala si v duchu zděšení jeho, až místo ní bratra

nalezne, a duše její chvěla se nevýslovnou úzkostí. Hodinami zdály se jí býti minuty, a každým okamžením zrůstala bázeň její. Desetkráte byla již přistoupila k oknu, z něhož na cestu viděla, po níž bratr vraceti se měl; bedlivým okem probíhala noční šero, zdali by někde žádoucí stín pohybovati se nezastihla: ale desetkráte posadila se zase na kanape, a mysl její dostávala napořád nového pokrmu ku tvoření strašlivých obrazů.

Konečně — zdálo se jí — vrzla klika u domovních dveří, a potom bylo po schodech pozorně kroky slyšeti. Lidmila kvapně vyskočila; třásla se, bledla a opět hořela. Dvéře se otevřely a do pokoje vešel Svoboda. Tichý, ale vážný byl pohled jeho. Lidmila byla by mu ráda v nejhlubší schránku srdce nahlédla; oko její se jiskřilo ohněm horečným. Celý život chtěla položiti ve sta otázek, ale jazyk jí váznul bázní, úzkostí — nezmoženou láskou.

Mlčky stáli obadva chvíli proti sobě. Outrpně upřelo se oko bratrovo na Lidmilu.

„Mluvil jsi s ním?“ ptala se konečně dívka nesmělým šeptem, bázlivě oči k zemi klopíc.

„Mluvil,“ řekl Svoboda mírně, a klobouk odloživ, přešel několikrát po pokoji, jakoby s velkým úmyslem zápasil.

„Co je ti, bratře?“ ptala se Lidmila s rostoucí starostí po něm hledíc . . . . „Neshodli jste se?“

„Jaroslav nevěřil slovům mým,“ řekl Svoboda, „a chce úsudek svůj z tvých úst slyšeti.“

„Toho jsem se nadála!“ zvolala dívka jako novým životem nadchnuta. „On mě miluje a nemůže jedním okamžikem věřiti, že bych mu dané sliby zrušila.“

„Lidmilo!“ pozastavil se bratr — „jest to ta šlechetná, ale i potřebná odhodlanost tvoje? Jest to ten pevný, byť i těžký úmysl sestry mé? Bojím se, bojím, že toliko ústa tvoje se mnou mluvila; srdce ale, byť i škodu svou poznávalo, nemohlo okovy své setřásti.“

„Ale, což pak to *musí býti*, bratře můj?“ ptala se dívka hlasem úpěnlivě prosebným. „Musím úvazek roztrhnouti, v němžto spočívala moje blaženost?“

Bázlivě upnula přitom oči své na oči bratrovy, a zaražena jich výrazem umlkla. Dlouho pohlížel na ni bratr, jakoby ještě dalších řečí očekával; potom ale jal se vlídně-vážnými slovy takto mluviti:

„*Nyní* se ještě tážeš, zda-liž to býti musí? Domníváš se tedy, že jsem posud se srdcem tvým jenom nemilosrdnou hříčku prováděl? že jsem

tě jako nezkušené děcko strašidly děsil, která se jen ledabylo v mé lehkovážné bratrské lebce vylíhla? Anebo snad myslíš, že jsem proto tak dlouho spravedlivou zbraní rozumu proti tobě bojoval, abych se v tvém tichém hoři, ve tvých slzách pokochal, a pak řekl: Jdi, vezmi odměnu, pro kterou jsi nevinně tolik zkusila?“

„Můj drahý bratře!“ zvolala dívka, a s pláčem na prsa jeho sklesnuvši, otočila křečovitě ramena svá okolo krku jeho.

„Nech mě domluviti, Lidmilo!“ řekl Svoboda hlasem povýšeným. „Mezi námi musí býti jasno a čisto, abychme věděli, jak na sebe hleděti — abysi věděla, pokud v bratra svého důvěřovati můžeš.“

„Já v tebe důvěřuji, Vojtěše!“ lkala Lidmila posud na prsou Svobodových. „Věřím ti, bratře! — Všecko — všecko ti věřím!“

„Upokoj se!“ řekl on a vedl ji k sedadlu. „Jáť věřím, že v mladém, čistém srdci tvém ještě trn vězí, jehož bolem se celá tvoje bytost znítila; věřím, že krev z rány tvé tekla, an jsi onen trn vytrhnouti se pokoušela — věřím, že tvé srdce posud krvácí: ale zpomeň si také na všechno, co jsem k tobě dříve mluvíval; uvaž na mysli, co jsem ti o Jaroslavově postavení, o nadějích otce jeho, o našem dobrém otci v uvážení podal, a pak

rozhodni, jak ti jednati přísluší. A to nechci ani o kroku mluviti, kterýž jsme tuto noc již učinili, a kterýž nám zabraňuje couvnouti. — Což by si Jaroslav pomyslil, kdybysi náhle úmysl svůj opět změnila? Nemusel by velikomyslné, dobrovolné odřeknutí tvoje za pouhou léčku, za chytré osidlo považovati? Nemusel by se domýšleti, že jsme ho zdánlivým odporem jen popuditi a z pouhé zištnosti k rozhodnému činu, snad k rychlému sňatku donutiti chtěli? A kdyby i *s tebe* v očích jeho toto hanbivé podezření sjelo, kdyby toliko *na mne* proud ošklivení a hněvu jeho se obrátil...“

„Nikoli, nikoli, můj Vojtěše!“ zvolala dívka další jeho řeč přetrhujíc a vřele se k němu tulíc; „na tobě nesmí žádné podezření spočinouti! tvoje pověst musí v každých ústech býti bez poskvrny, jako je srdce tvé. Vždyť já učiním, co jsem dávno za dobré uznala! — moje otázka, moje pochybnost byla jen poslední trhnutí srdce vykrváceléo.“

„Ó nikoli — poslední nebylo, drahé děvče! neklam sama sebe,“ řekl Svoboda s velikou jemností, a ovinul ruku svou okolo těla jejího. „Vímť předobře, k jak veliké a nebezpečné oběti jsi se odhodlala, abych se nadíti mohl, že srdce své jinak, nežli po dlouhém a těžkém boji přemůžeš. Vím a cítím to sám hluboce,“ mluvil dále

s neobyčejnou vřelostí, „že k tomu skalopevné odhodlanosti a mužné, rekovské síly potřebí, udusiti plamen, kterýž nás užíraje blaží a trápí, kterýž mezníky rozumu přechvacuje a z nás nemohutná děcka činí.“

Tato slova pronesl s hlubokým citem a patrným pohnutím. I vzchopil se potom, jakoby je zase potlačiti chtěl.

„Co je ti, bratře?“ ptala se Lidmila tichým, nesmělým hlasem, nevědouc, jak si neobyčejné hnutí jeho vysvětliti, a z jakési tajné bázně netroufala si povstati.

„Milé, drahé děvče!“ řekl Svoboda, na své místo opět se vrátiv a dívku za obě ruce pojav. „Ty si posud myslíš: Tobě je snadno mluviti a napomínati; tobě je snadno velikomyslnou oběť vychvalovati; ty nevíš, co to jest, míti v prsou rozkošný ráj a chladnou rukou blahovonné květy jeho roztrhovati; ty nevíš, co to jest, nositi v srdci sladkou střelu a ledovým rozumem ji zakrvácenou vyškubovati! Ale já to vím, Lidmilo! já to cítím právě tak hluboce a živě a bolestně jako ty, duše má! — já vím předobře, co od tebe očekávám. Poznej mě, jak jsem, abys mi úplně důvěřovala, se vší silou své nevinné, čisté duše. Tys jediná, první a poslední, s kterouž o té věci mluvím, a ňádra tvoje budou hrob, v němžto mé tajemství

bezpečně usne a zetlí. Také moje srdce vede boj — těžký, bolestný, jakož je zápas tvůj; i já miluji beze vší naděje a musím ukrývati, musím dusiti plamen svůj.“

Hlas jeho chvěl se — i musel umlknouti; neboť cítil, že jej pohnutí přemáhá, a slabým nechtěl se okázati před sestrou. Uhnul a podepřel se tedy v kout širokého kanape, a položil čelo ve dlaň. Lidmila vlastní strasti z mysli pouštějíc poslouchala ho s rostoucí zvědavostí a zdílností. V takovémto světle nebyl se jí upřímně milovaný bratr ještě nikdy objevil, a měkký, bolnozvuký hlas jeho pronikal dvojí silou jemné srdce její.

„O můj dobrý, drahý bratře!“ pravila ruku jeho vřele tisknouc. „Jak šťastnou činíš mě touto důvěrou, ale jak také nešťastnou, že pranic učiniti nemohu, abysi byl při své lásce blažen!“

Bratr neodpovídal. Mlčky přitiskl pravici její k srdci svému, a silný tlukot jeho probíhal jako proud električni veškeré žíly dívčí. Lidmila sklonila hlavu na rameno jeho, a takto dleli oba velkou chvíli v posvátném mlčení. Byla to doba tajného, ale sladkého a vzácného hovoru dvou duší, kteréž jedna matka pod srdcem nosila.

Konečně pozdvihla dívka poněkud očí svých a se rtů jí sletělo polohlasem jediné slovo: „*Milada?*“ Bratrem to ale trhlo, jakoby byla slovo

kouzelzé vyřknula. Vzchopil se. Ledová pokrývka na srdci jeho pukala, a živým proudem chtělo se vyliti tajemství jeho. Sladkobolným ohněm hořela mu prsa... byloť to ponejprv, co chtěl o své lásce mluviti.

S plamenným soucitem hleděla naň Lidmila. Šlechetný a krásný muž byl bratr její; cítilať, že by zasluhoval milost dívky nejušlechtilejší, a že by s ním nevýslovně šťastnou byla vyvolená srdce jeho. Poznávalať také, že není mezi ním a Miladou taková propasť, jako mezi synem hraběcím a dcerou zahradníkovou, a že tedy mnohem větší naděje a důvodnějšího práva, nežli ona, se odříká, lásku svou nerušebným povinnostem v obět přinášeje. A duše její sílila se, rána srdce jejího celila se v tomto poznání; společná bolest, společná tíže snáší se lehčeji.

Konečně přisedl Svoboda zase k Lidmile. Bouře v srdci jeho byla se poněkud utišila.

„Ano, miluji Miladu!“ promluvil k sestře. „Miluji s tou horoucností, jaková se vyprýštila v denníku tvém; znám ale také zámysly starého hraběte, znám lesklý stav, kterýž jí připraviti hodlá, a jakýž já své manželce nikdá podati nemohu....“

„Jak, milý bratře? Ty se můžeš domýšleti, žeby žena milující měla zřetel na všední výhody vezdejšího života?“

„To nesmím hloubavě na mysli přemítati. Známť svou povinnost, a podle ní musím říditi kroky své.“

„A miluje tě Milada?“

„Smím se na to ptáti? smím s ní o lásce mluviti? Ona je nevěsta jiného, vyvolena ctihodným mužem, jemuž naše rodina nejvřelejších díků povinnuje — a to je dosti, abych srdci svému věčné mlčení uložil. V jejích očích arci — ach! tam se mi zdá, že stává psáno hvězdnatým písmem: Já tě miluji! Duše naše poletují proti sobě, a nezděsily by se hlasitého vyznání jako zvuku neznámého .... ale což mluvím teď o sobě? Chtěl jsem ti jen dokázati, že znám cenu oběti tvé, Lidmilo má! — Musíme mluviti o tobě.“

Lidmila neodpovídala. Očima sklopenýma hleděla před sebe.

„Velenský“ — mluvil tedy Svoboda dále — „mi nevěřil, že jsem s ním dnes jednal s tvým nenuceným přivolením; on mi nevěřil, že bysi mohla svou lásku v obět přinesti. Ani tvůj denník nechtěl vzíti, jako by byl dílo rukou mých — tu jej máš, nalož s ním dle libosti. Pevně stál na tom, že musí vůli tvou ze rtů tvých slyšeti; i jeť se tedy nadíti, že vášni své zadost učiní, a třeba jen proto, aby mně vzdoroval, ježto mě za svého ouhlavního nepřítele pokládá.“

„Tebe — za svého nepřítele? O já nešťastná! I *toho* jsem snad příčinou?“

„O tom není teď řeči, a také na tom nic nezáleží. Zde se jedná o to: chceš-li Velenského zase viděti, a máš-li tolik zmužilosti, abysi mu svůj úmysl tváří ve tvář oznámila?“

„Já nevím — ustanov ty, co činiti mám. Veďiž mě — v tebe úplně důvěřuji!“

„Vyhni se mu tedy, nedej mu žádné příležitosti, aby se vášeň jeho živila nebo snad zrůstala. Srdce tvoje mohlo by býti slabší, nežli vůle tvá!“

„Jakž ale, bude-li chtít mermomocí přede mne vstoupiti?“ ptala se dívka se srdcem tlukoucím — „jakož doufám i bojím se, že učiní, byla-li veškerá slova jeho třeba jen polopravdivá; bude-li chtít násilně pokoj domácnosti naší rušiti?“

„To bude! — a mne těší, že sama k tomu poznání přicházíš,“ řekl Svoboda a na chvíli se zamyslil. Potom doložil: „Na nějaký čas musíš tedy z domu.“

„Z domu?“ lekla se dívka.

„Já nevím jiné pomoci,“ pokrčil bratr rameny.

„Ale kam — a co řekne otec?“ ptala se Lidmila s rostoucí úzkostí.

„Bude hořekovati,“ řekl Svoboda, kvapně vstávaje — „a toho jsem se dávno strachoval. Nezbývá ale nic jiného, nežli se mu svěřiti.“

Lidmila schovala tvář do rohu měkké pohovky a plakala.

„Půjdu k němu a všecko mu vyjevím,“ řekl Svoboda po krátkém rozmýšlení. „Ty seber zatím některé věci své a připrav se na cestu. Kam? — to sám ještě nevím. Pryč ale musíš, aby nás všechny další hoře minulo. Neplač, milé děvče!“ mluvil dále a pozvednuv přes kanape přehnutou, přivinul ji vřele k srdci. „Všecko se ještě blaze ukončí, a s vědomím, že jsi vykonala povinnost, vrátí se veselá mysl tvá.“

Na to ji zůstavil o samotě a bral se dolů do příbytku otce svého....

Starý Svoboda, v panském domě vůbec jen „pan Vavřinec“ jmenován, byl čilý šedesátník, nevelká, ale jadrná, složitá postava. Kdo ji jednou spatřil, nepustil ji tak snadno z paměti. I při svém stáří držel tělo své přímě, a poněkud obhrublá, kulatá hlava jeho seděla pevně na silné šíji, zelenavýma, pod hustým, snědým obočím polo ukrytýma očima vážně hledíc do světa. Úsměv byl na vysmahlé tváři něco velmi vzácného, a mnoho řeči věc neslýchaná v ústech jeho. Za to ale bylo srdce jeho jemné, láskyplné

mysl nanejvýš poctivá a statečná. Život jeho byl až do nejmenší žilky, do poslední krůpěje krve obětován starému hraběti a vlastním dítkám. On vlastně ani nevěděl, koho více miluje, neuměl to také pověděti; ale každý o tom věděl, každý mu to věřil. Celý stařec byl tvrdá, poněkud i drsnatá skořepina, v nížto čistá, pěkná perla dřímala.....

Ze spaní probuzen podivil sė nemálo, spatřiv u sebe syna svého v tak neobyčejnou hodinu. V pokoji hořela noční lampa.

„Co jest?“ upřel naň zvědavě oči.

„Nelekejte se, milý otče! Mámť s vámi o věci jednati, která se nedá odložiti; proto vás vytrhuji ze spaní,“ řekl syn.

„Nu?“ tázal se stařec, v posteli úplně se narovnav, a Svoboda si přistavil k němu sesli. „Doufám,“ jal se pak mluviti, „že jste o lásce dětí svých přesvědčen; my sami chováme poklad lásky vaší hluboko v srdci svém.“

Starý neodpovídal, také však ani oka se syna nespustil.

„Protož i doufáme, že budete laskavě shovívati našim křehkostem, jakovéž vládnou každým člověkem.“

„Nu?“

„Lidmila je mladé, nezkušené děvče, srdce její přístupno a otevřeno všem dojemům, kteréž mladistvá léta potkávají. Lidmila, otče ... miluje.“

„Miluje?“

„Rádi bychme vám to byli dávno svěřili, jsouce ale té naděje, že vášeň svou přemůže, nechtěli jsme vám nadarmo starosti dělati.“

„A proč starosti?“

„Lidmila miluje — mladého hraběte.“

„Jaroslava?“ zkřikl stařec, a jakoby jej byla půlnoční příšera zděšila, vyskočil z postele.

Krátkými, ale srdečnými slovy začal nyní Svoboda vypravovati, jak tato láska povstala. Živými a přirozenými barvami vymaloval poměr obou milujících.

„Nešťastné děvce!“ bědoval otec.

Potom ale vyobrazil Svoboda i Lidmilino poznání a šlechetné předsevzetí, a pověděl posléz o své dnešní s Jaroslavem rozmluvě i o jejím oučinku.

„Nešťastný otec!“ bědoval opět starý — nevida již nic jiného nežli zmařené naděje pána svého, jemuž byl uvyknul s celou duší sloužiti.— „Nešťastný syn! — Ale Jaroslav mi nesmí přes práh!“

Svoboda byl také jeho mínění; okázal ale otci, jak by to jen k dalším mrzutostem vedlo,

kdyby se Jaroslavu do domu přicházeti zabraňovalo, a že by tedy nejlépe bylo, kdyby Lidmila na čas odešla.

„To musí — ano!" zvolal otec s dlouho neslýchanou výmluvností. „Mé dítě — a syn pána mého! Hračky — a mnoholeté zámysly — a ulehčení trapného svědomí! Ticho — pryč s tím! Raději mě do rakve položte! Holka musí z domu!"

Nenadálou starostí a žalostí sklíčen ulehčoval arci ještě pořád chvílemi citu svému krátkým vykřikováním, radil se ale také upřímně s obezřelým synem, jak by ze všech nesnází nejsnadněji vyvázli, a když konečně Lidmila do světnice vešla, aby soud otcovského srdce vyslechla, přivinul ji dobrý stařec k prsoum svým, a jediná slova, kteráž mu při tom bezděky se rtů sklouzla, byla: „Nešťastné děvče!"

7.

Mladistvá poupata ranního jitra začala proskakovati z tmavého lůna tiché noci, a sotva zplanula záře jejich nad korunou temně-modrých vrchů, opouštěl Jaroslav již opět pokoje své i zámek, a vcházel do prostranné zahrady. Nevábila ho ale krása májového jitra. Smyslové jeho

byli obráceni v nejhlubší nitro, žádnému dojemu z venčí přístupu nedávajíce. Zbytek noci byl ztrávil bez spaní, a nyní spěchal s odhodlanou myslí, aby v hlavní záležitosti života svého úplné jistoty dosáhl. Kroky ho vedly k obydlí panského zahradníka, starého Svobody.

Bylo to nevelké stavení o jednom poschodí, uzavírajíc v sobě také příbytek zahradníkova syna, správce Svobody, a stálo v rozkošném položení. Po dvou stranách bylo obehnáno stinným loubím, vzadu za prostranným dvorečkem prostíral se bohatý sad ovocného stromoví, a po předu bylo z oken, vinným révím otočených, na záhony peřestých květin viděti.

Kolem panovalo ještě hluboké ticho; jenom pěnkavy a pěnice ozývaly se v hustém lupení, a na hřebeně střechy štěbetala domácí vlašťovka. I před samým domem bylo posavad ticho a prázdno, ačkoliv jindy tou hodinou dcera domácí již květinové záhonky své zalévala. Vnitř ale zněla píseň z hrdla ženského, a dvéře byly pootevřeny. Jaroslav k nim tedy odhodlaně přistoupil a vešel na předsíň. Tady zastihl domácí služku, jadrnou veskou dívčinu a zpěvačku ranní písně.

„Spí domácí panna ještě?“ ptal se jí rychle Velenský. Děvečka se ohlídla a vyvalila oči.

„I ty nejsvětější rodičko boží!“ zvolala příchozího konečně poznavši; „totě náš urozený milostivý — i Pán Bůh rač dát šťastné dobré jitro, poníženě vítám, milostpanáčku!“ A odhodivši koště, jímžto na předsíni bez pochyby své první denní cvičení okoušeti chtěla, pospíchala Jaroslavovi ruku políbit.

„Vždyť je dobře“ — odbýval ji tento trochu netrpělivě. „Dobré jitro! Spí ještě domácí panna?“

„Ach, ty milý Spasiteli!“ začalo děvče rukama lomiti, a již mělo i pláč na konečku. „Tedy to, milostpane hrabě, ještě neráčíte vědět? Ach, to je neštěstí!“

„Jaké neštěstí?“ zkřikl Jaroslav po celém těle ztrnuv.

„Naše panna Lidunka je ta tam — jakoby ji tu ani jakživo nebylo.“

„Co že povídáš? — snad jsi se nevyspala — a bloudíš nyní ve snách. Ptám se na dceru panského zahradníka —“

„Našeho pana Vavřince — ovšem, ovšem, můj drahý milostpanáčku — na naši roztomilou pannu Lidunku! O že jsem se té chvíle dočkala!“

„Neumíš-li mluviti zřetelněji, tedy se jinde zeptám, co ti tak smysly pomátlo,“ zamrzel se Jaroslav, a chtěl po těchto slovech dále do domu vejíti.

„Darmo hledáte, milostpanáčku,“ zadržela ho děvečka. „V celém domě není živé duše.“

„Nu — tedy mluv ty — ale mluv rozumně a rychle!“ zvolal Jaroslav s hořící netrpělivostí. „Mluv, co se stalo?“

„Ach, ty svatý Jene Nepomucký! — já bych ráda povídala, jen kdybych to mohla milostpánu hraběti nějak po lžičce podat. Byly asi dvě hodiny s půlnoci, když mě panna Lidunka zbudila. Umučená hodino! Já myslila, že hoří. Celý dům byl na nohou. Panna Lidunka skládala své prádlo, náš hospodář vedl s panem správcem tajné rozprávky, a kočí zapřahoval ryzky. Já co to? — ale ničeho nebylo k doptání, a když jsem se panny Lidunky ptáti začala — ty můj nejsladší Ježíši! — tu ji polily slze, až mi srdce pukalo. Potom sedla honem k stolku — právě nebyl mimo mne nikdo ve světnici — a napsala na kousek papíru několik slov — kam pak jsem to dala? — abych prý to milostpánu odevzdala.“

„Kam jsi to dala? Kde je to?“ ptal se Jaroslav se srdcem klopotným.

Děvče hledalo v kapsáři, potom si vjelo rukou v záňadří a vyndalo malý, úzce složený lísteček. „Tuhle je to! Pak jsem ale dostala ještě více papírů k odevzdání — račte milostivě chvílčinku počkati — schovala jsem je do své komůrky.“

S těmi slovy odběhla, a Jaroslav zůstal s lístkem samoten. Dychtivě těkaly oči jeho po písmenech, čerstvě naškrtaných jen tužkou, a četly je již po druhé.

„Pane hrabě!" psala Lidmila. „Nemůže jinak býti, nežli jak Vám bratr pověděl. Popřejte slabé dívce posilňujícího vědomí, že se jí zdařila těžká povinnost, a chcete-li ji před srdcem svým omluviti, nepohrdejte jejím denníkem. Čtěte! Snad budete pak spravedlivě o nás o všech souditi. S Bohem — na věky — buďte blažen."

Děvečka se vrátila, a pověděla ještě, že konečně starý Svoboda s Lidmilou odejel, mladý že je bez pochyby vyprovází a posud se ještě nevrátil.

Mlčky přijal Jaroslav z rukou jejích papíry. Duše jeho tkvěla upnutě na slovech Lidmilina lístku, a hledajíc nějakého tajného smyslu, byla by ráda zaslechla, že z nich nová naděje zaznívá. Potom odešel jako s drahou, v posledním boji dobytou kořistí, a uchýlil se v ticho lip, zasvěcených sladkým první lásky tajemstvím. Nemohlť nyní ani hostu svému, ani domácímu lidu na oči. Dříve musel roztrhnouti roušku, kteráž jako hustá tkanina závistivých rukou od včerejška celou budoucnost jeho zasláněla. —

* * *

Samomluvy milujícího děvčete.

Já se vždycky smávala, čtoucí, že si to neb ono děvče pořádný denník vedlo. Představovalať jsem si na mysli, jak bych asi *já* nebo vlastně *moje práce* vypadala, kdybych si také denní své kousky, své myšlénky a řeči do pěkně sešité knížky zaznamenávala. Prádlo zapisovati, nebo poučení „jak se mandlový dort peče“, na nejvýš nějakou veselou písničku opisovati — to bych arci dovedla; nebo kdybych uměla malovati, vyobrazila bych se mezi květinami se zahradní konví — víš, v tom zeleném, aksamitovém živůtku, který se ti vždycky tak líbívá! — ale abych své myšlénky, nebo to, co se mi v srdci pohnulo, na papír uvedla — to bych nebyla v stavu.

A předce to mám zkusiti! — musím to zkusiti — vždyť jsi mi to poručil. Ne — vlastně jsi to neporučil; ještě mám svou hlavičku, a nedám si poroučeti; ale ty jsi řekl: Jenom několik řádečků, několik slov denně, a nežli se vrátím, bude z toho celá kniha zlatých upomínek — bude z toho květoucí záhon, jehož leskem a vůní se umdlená duše moje napojí; — tak jsi řekl, a slovo tvé je mi rozkazem — sladkým rozkazem — ach, vždyť se ti snad mohu přiznati? — tak líbezným rozkazem, že jsem líbeznějšího posud nepoznala.

Dala jsem si také od našeho učitele již dvě cele nová péra udělati, a na bratrovi vyžebronila jsem čtyry archy nejpěknějšího papíru. On chtěl pořáde vědět *nač?* — ale já si to byla již dříve rozmyslila, a řekla jsem, že chci někomu radost udělati. A to jsem nelhala — je-liž pravda? Já chtěla *tobě* radost udělati, a myslil-li bratr někoho jiného, za to nemohu. Zhola a přímo nemohla jsem mu předce pravdu pověděti — ty tomu ještě nechceš; a já? — ach ty můj drahý Jaroslave! — mně by bylo, jakobych částku blaženosti své ztratila, kdybych své tajemství prozradila.

Kdybysi mě viděl, jak tu sedím — právě jsem namalovala po kraji asi padesát koleček, proto že jsem nevěděla, jak dále do toho; posléz mi ale napadlo, že bych mohla jen psáti, jak jsem s tebou štěbetávala, a že by bylo dobře. A s tebou mohla bych štěbetati celý den — snad mohu tedy také něco z toho napsati. Že ne? — Tedy: Jak se máš, drahý Jaroslave? Myslil jsi dnes na mne? — Ale jakž bysi nemyslil! Jako bych já nebyla na tebe myslila. Ty jsi nyní již daleko; sedíš v pěkném kočáře, jedeš velikým městem — tam se otvírá okno, spanilá dáma hledí za tebou — a pan Jaroslav? — ne, ne! ten myslí na svou Lidmilu. Však on také na celém světě žádnou jinou nenajde! —

Večer byla jsem u lip. Já to nemohu ještě pochopiti, že bysi byl odjel. Já tě viděla ještě na sedátku, mezi stromořadím, na pěšince, všude, kde jsme stávali, kudy jsi přicházel. Mluvila jsem s lípami, s křovinami, a husté lupení šeptalo se mnou, jakoby mi rozumělo — jakoby mi odpovídalo. Byla jsem velmi blažena. Nesmála jsem se, nedováděla jsem sice — ale bylo mi, jakobysi vedle mne stál, a dech tvůj mne ovíval.

Teď ale dobrou noc! — Napsala jsem toho již tolik, že se bojím, aby se ti oči nezkalily, až to jednou čísti budeš. Dobrou noc! — Ještě si otevru okno, podívám se na své milé hvězdy, a potom — dobrou noc! .... bude se mi zdáti — o tobě!

Dobrý večer, Jaroslave! — Abych se ti přiznala, mně se zdá, že v tom spisování jakési zalíbení nacházeti začínám. Kdo by to byl řekl! Sotva jsem se této osamotnělé chvílčinky dočkala — abych s tebou zas požvatlati mohla. O jakž ti děkuji, že jsi mne k tomu navedl! Nyní teprva ti rozumím.

Dobrý večer, Jaroslave! Ráno jsem byla u našich růží. Květou roztomile. I nahnula jsem hlavu mezi ně, a jestli se nemýlím, tedy jsem některé poupátko i políbila. Byloť mi při tom,

jakoby kolem lahodný větřík vanul a polibky zanášel — daleko, daleko zanášel — za tebou, můj Jaroslave! Nesměj se mi, že jsem dětinská. Já neumím tak vážnou tvář dělati, jako ty — ale předce to myslím a cítím tak opravdově, jako ty. Nu vždyť to víš.

Potom bylo mi jaksi ouzko. Ráda bych byla s větříkem letěla. Začalo se mi stýskati. Ale nechtěla jsem, aby to tatínek poznal; i začala jsem zpívati. Ale zvuky mi vázly v hrdle, ano zdály se býti přikovány k srdci. Já běžela k lípám; ale tam to dnes vypadalo všecko jinak, nežli jindy. Bylo mi jako na poušti.... ach, cele — cele jinak, nežli jako když tady býváš. I mluvila jsem opět s lupením, ale ono mi dnes nerozumělo. Hluché a mrtvé viselo na větvích. Jest to ošklivé, zapomnělivé lupení! Sotva že tě den mluviti neslyšelo, zapomnělo již na slova tvá. Nedej Bože! aby byla i lidská pamět taková. *Moje* taková není — ne, ne! to cítím ve hlubinách srdce svého, to mi povídá každá žilka; a *tvoje?* — ach, jakž by mohla býti taková! Ne, ne! ta je pevná, silná skála, a na té skále postavím si zlatý zámek svého budoucího štěstí.

Dnes jsme mluvili mnoho o tobě — tatínek, bratr, slečna. Povídali si arci jen, kudy pojedeš, o cestě, o krajinách — ale já jsem poslouchala,

jako by se o nejsvětějším tajemství srdce tvého jednalo. Těšili se na první zprávu o tobě, ale jak by mi to byli záviděli, kdyby byli věděli, že já snad nejdříve psaníčko od tebe dostanu. Viď? — Nezapomeň ale také hned starému pánu psáti — on je zas hrozně smutný.

Honila jsem motýla — pěkného žlutého motýlka, a v běhu za ním dostala jsem se až k lávce — víš? tam kde jsi mne vzal za ruku — a kde jsme si pověděli .... ach, to byl krásný podvečer! Já jej vidím celý živý před sebou.

Já běžela z vísky a ty jsi přicházel od zámku po louce. Srdce mi začalo tlouci, když jsem tě spatřila. Od jakživa byla jsem veselá, dovádivá, ale před tebou ztrácela se moje veselost, a jakási tesknost naplňovala duši mou; a předce jsem byla tak ráda blízko u tebe! — předce jsem po tobě dychtila!

Dychtila? Podívej se na to chudičké slovíčko! Dychtila! .... Jsem předce jak náleží neumělá písařka, že ani *to* pověděti neumím. Dychtila! Jakoby v těch několika písmenech veškerá moje touha, moje naděje i víra, moje sladká bolest a hořká rozkoš vězela!

Ty jsi byl skokem přes lávku u mne, a držel jsi mě za ruce, nežli jsem se nadála. Jak se

lesklo tvoje oko! Kdykoliv jsem napotom z večera první hvězdu spatřila, vždy mi padlo na mysl tehdejší oko tvé. A já — jak jsem se tě ulekla — radostně ulekla! ani mluviti jsem nemohla, a předce jsem toho měla plné srdce. Já bych ti toho byla kdo ví co napovídala, a předce jsem tu chvíli nevěděla, jak začíti. Musela jsem mlčeti, musela tiše vedle tebe jíti — ach! — vždyť ani nevím, zdali jsem ti tehdáž dobrý večer dala! Tak jsi mě zmátl, nešťastný člověče!

Víš? — potom jsme šli stromořadím na vršíček; šli jsme a nic nemluvili. Já — to žvatlavé, pošetilé děvče, a nic nemluviti! — já bych tomu nevěřila, kdybych nebyla sama při tom bývala. Ale ty jsi, tuším, také ani ústa neotevřel? — i arci že neotevřel; vždyť jsem se ti pak často pro to smávala. Moudrý pan Jaroslav — a šel vedle bláznivé Lidunky, jakoby neuměl pět počítat.

Ale my mluvili předce — viď? — tajnou, neslýchanou, neznámou řečí mluvila srdce naše a rozuměla si.

Najednou jsme stáli na pahorku — ani nevím, jak jsme se tam octnuli. Byl to krásný večer — bylo to rozkošné podívání! Slunce, to dobré, pěkné sluníčko, ukrývalo se právě za hory; já bych je byla políbila, jak milostně, jak vlídně se usmívalo a zlatorůžové poblesky úsměvu svého

kolem po tichnoucí krajině rozlévalo. Vísky, háje, luka tonuly v kouzelné záři, a libý větřík přinášel k nám pobožné zvuky večerního klekání. Ty jsi stál vedle mne — a oči naše spočívaly na spanilém obraze; ruce naše spočívaly v sobě. Tu jsem ucítila stisknutí ruky tvé a jako blesk projelo to žíly moje, a ústa tvoje zašeptala: „Blažený večer!“ — a zvuky dvou těchto slov zazněly v duši mé, jako vyzvánění k velikému svátku. A ty jsi začal nato asi v tento smysl mluviti:

Krásný večer — řekl jsi — milozvěstný předchůdce krásného jitra a blaženého dne, kterýž bych s tebou ztráviti chtěl, Lidmilo má! —

Nikdy před tím nemluvil jsi ke mně takovým hlasem a takovými slovy; ale mně bylo přitom, jakobych známé, v srdci dávno tušené zvuky slyšela, že jsem jako radostí plakati musela. Snad jsi se ulekl slzí mých, ježto jsi mě nikdy plakati nevídal — snad jsi v nich četl odpověd na slova svoje, a radostí, že tak dobře odpovídati umím, pustil jsi ruku mou; ale svou jsi ovinul okolo těla mého — a v okamžení pocítila jsem, jak srdce tvé tlouklo na mém, jak rtové tvoje zahořeli na mých; ale jenom na okamžení..... potom jsem necítila nic více, potom jsem vysvlekla tělo své, země pode mnou zmizela, a jako čistá, pouhá duše letěla jsem vzhůru — daleko, daleko....

Jaroslave můj! — — tenkráte mi bylo, jakobych do ráje letěla!

Ale ty se mi budeš smáti — viď? Tolikráte jsme spolu o tom večeru mluvili, a já toho nemám ještě dost; já musím o něm ještě žvatlati. Žvatlám o něm; ale žvatlajíc myslím na tebe, na řeči tvoje, na řeči svoje — i myslím, jak tě neskončeně miluji, a opakuji sliby své, a v duchu si odpovídám sliby tvými. O můj Jaroslave! ze mne se dělá divné děvče, a někdy se již bojím, že budu tak vážně hlavu nosit a tak vážně očima kroutit, jako naše milá slečna Milada. Jí to arci krásně sluší — ale já bych s takovou tváří asi vypadala, že bych sama sebe se zhrozila.

Ráda bych věděla, jak by mi teď asi bylo, kdybych tě neznala? — Stála jsem u růží a tu mi to napadlo. Jedna z nich odkvítala, a klonila hlavu. Vybledlé lupení viselo větrem rozcuchané, smrt ležela prostřena v jejím kalichu, každá žilka chvěla se smrtí. Mně bylo ouzko, jakoby mi sestra umírala — a nevím předce proč? Játť viděla již tolik růží vadnouti, že snad ani tolik dní na světě nejsem, a nikdy mi přitom tak divné myšlénky nepřipadly, jako dnes.

Myslilať jsem si také, kdybych sama takovou růží byla, a tak umírala, a ty šel okolo: jestli

bysi mě politoval? Ale pak mi zas napadlo: Vždyť by mě neznal, kdybych byla růží — a proč by tedy litoval někoho jiného, nežli mne? —

A dále mi zas napadlo, jak bysi as byl, kdybysi mě neznal? — a potom, jak bych asi já byla, kdybych tebe neznala? — Ale já si ten stav ani představiti neumím. Jak bych mohla teď vůbec žíti, kdybych tebe neznala? Já tě musela poznati, mělo-li z mého života něco více býti, nežli život pouhé růže, která květe, odkvěte a zmizí.

Ale podívej se, jak jsem pošetile hrdá! K růži se přirovnávám, a potom jí všechnu zásluhu upírám! Není-liž růže spanilá? není-liž libovonná? Netěší-li oko i srdce člověka? Ba, nebyla bych jako růže — leda jako vadnoucí, žádného netěšící. *Bez tebe* nemohu si o sobě jiný obraz na mysli utvořiti, leda podobu vybledlého lupení. *Bez tebe!* — to jsou dvě zlá, závistivá slova, a přivádějí zase jenom na zlé myšlénky. Kdybych tě neměla! . . . Kdybych tě ztratila! . . . .

Dnes musím přestati, bojím se zlých snů.

Dva dny nemohla jsem péro vzíti do ruky — nedalo mi to! Bylať jsem plna strachu, abych zase něco takového nenapsala, jako byl konec posledního rozjímání mého. A kolikráte chtěla

jsem tento konec roztrhnouti a zapuditi strašidlo, které jsem si sama přivolala? — ale to jsem také nemohla. Slíbilať jsem psáti, co mi srdce do pera přinese, i nesmím tedy ničeho rušiti, ničeho před tebou tajiti.

Kdybych tě ztratila! — Nejsem-li děcko? nespokojené, rozmazlené děcko? Jak mi taková myšlénka jen připadnouti mohla? Také ale zasluhuji, že mě napotom tak děsila. Ty jsi můj! — není-liž pravda? — věčně můj, a svazek duší našich nemůže nic více roztrhnouti.

Kdybych tě ztratila! — pak bych musela všelikou víru v blaženost lidskou do nejmenšího a nejtenšího kořínku z lehkověrné duše vypleniti! — s otevřenýma očima stála bych slepá na světě — s tlukoucím srdcem chodila bych živá mrtvola — bílé bylo by černé — a žádná pravda, žádná jistota pod nebem.

Já nevím, co se to se mnou děje? — to ale cítím, že již nejsem ona dívka, ježto se bezstarostně po lukách za motýlem honívala — a celá tato změna potkala mě v několika dnech! Kdo by si to byl pomyslil.

O proč nejsem vlašťovkou — tou rychloletou, vesele štěbetavou vlašťovkou, kteráž nad mým oknem sedá! Jak bych to letěla — prudce letěla,

abych tě spatřila, abys ty mě spatřil, a radost mou viděl, a vděčné řeči moje slyšel. Jak bych to letěla, a třeba hory do nebes vysoké mezi námi stály, anebo dlouhé, šíré moře mezi námi leželo!

O jak jsem ráda, že jsi psal! Celý zámek oživnul a omladnul! Člověk by ani neuvěřil, že by několik mrtvých napsaných řádků mohlo býti pramenem tolika radostí. Starý pán si za celý den ani jednou neposteskul; třikráte byl je přečetl, a četl je zase poznovu, a vážil každé písmeno, a usmál se, mysle, že v něm nějaký tajný smysl nalezl — a každému přečítal sám, co jsi ty dal komu vzkázati.

„Jak se vede starému, poctivému Svobodovi — a co dělá jeho veselá dceruška?“

Jsou to jen prostá, obyčejná, zevšednělá slova; člověk by myslil, že v nich pranic nevězí, že pranic nevyznamenávají — a já vím dobře, že jsi naschvál tak denní propovídku vyvolil — i vím také, proč jsi to učinil! — A hle! předce mě tato prostinká slova, když jsem je zaslechla, tak ohnivě projela, že jsem plamen v celé tváři cítila — a v srdci mém bylo tak sladko a volno, jakoby v něm celý ráj rozkvítal.

A když na ně teď hledím — na ta zevšednělá slova, an jsem si je neumělou rukou napsala,

zdá mi se, že čtu celý příběh dvou milujících, se všemi radostmi a žalostmi.

Děkuji ti, Jaroslave! — Dnes mluvily zase lípy šeptem srozumitelným, dnes na mne hleděly růže zase okem milostným — dnes byl celý svět utěšeným obrazem. Já se dnes mnoho nasmála; naši arci nevěděli, proč se směji, a vrtěli tuším hlavou; ale já jsem věděla, proč mi bylo do smíchu, a nechala je vrtět.

Kdybych jen mohla vyskoumati, co se asi bratru přihodilo! — nebo co se to v něm děje. Tak nebyl nikdy. Tak nespočívaly oči jeho na mně, pokud mi pamět postačuje. A proč je přitom tak náramně zamyšlený? Proč hledí na mne tak vážně, jakoby v mých prsou nějaké tajemství hledal?

Tajemství? — Ty milé nebe, jak jsem se toho slova lekla! Ano, ve mně leží tajemství — nevinné, svaté tajemství; onoť je zápalní jiskra života mého. Kdybych ho měla pozbyti, tuším, že bych jako mrtvá loutka na světě stála. A ptáš-li se mě, od kterých časů mě oči jeho tak stíhají? — zdá mi se, že od té chvíle, co tvé první psaní přišlo. Já se chtěla tvářiti lhostejnou; ve mně to hrálo jako sbor vesnických pacholat na května-

tých lučinách; ve mně to znělo jako veselé písně pasoucích dívek, a já chtěla dělati vážnou, chladnou tvář! Ale ono to nešlo a bratr nepochybně pozoroval, co se ve mně děje.

A já nevím, proč se ho bojím? — tak šlechetného muže? Vždyť nedělám nic zlého! Moje láska nemůže býti proviněním, aby se přísného soudce štítila! Duše má je tak tichá — saham si na srdce: Řekni upřímně, svědomí neumí pochlebovati — pověz: nemám-li milovati? A každé klepnutí žil, každá krůpěj krve odpovídá: *Miluj!* Proč tedy bratrovy oči na mně tak vážně a přísně spočívají? A nejsem-li na omylu, čtu ve tváři jeho i jakousi outrpnost, jakési politování. Co jen chce?

O že nejsi tady, abysi jedním pohledem, jediným slovem mraky zahnal, kteréž oblohu mou kaliti začínají! Já sice nevím, co by mě zlého potkati mohlo; ale tušení svírá duši mou. Nesměj se. Já neumívala býti vážnou — ach, toť víš, a také jsi to míti nechtěl, abych veselou mysl do těsných okovů byla spínala; ale teď sedávám s hlavou svěšenou, jako moje hrdlička, když se jí zasteskne. Ach, že nejsem nyní hrdličkou! Jak bych rozpnula ty malá křidélka a letěla za tebou!

---

*

Pamatuješ se na mlynářovic Rozinku? — Bez pochyby žes jí vídal, anebo alespoň o ní slýchal. Vůbec jí říkali Růže ze mlýna. Posuď dle toho, byla-li hezká. Otec je na celém panství největší boháč. Holka byla v Praze, jak říkáme, ve cviku, a udělala si známost s mladíkem ze vzácného domu. Bylo prý to velké štěstí — tak se vůbec tenkráte mluvilo; ačkoli někteří, jižto prý mladíka i rodinu jeho znali, rameny pokrčovali. Rozinka se provdala, a . . . teď je zase doma. Ubohá Růže ze mlýna! Myslilať, kdo ví do jakého sadu, na jaké slunce se dostane — a s vybledlými lupeny, se sklòněnou hlavinkou se vrátila. Já také jednou o sobě myslila, že bych tak vypadati mohla.

Byla prý nešťastná se svým panským manželem — otec nemohl déle nářek její poslouchati, vzal ji domů. Teď je z toho mrzutá pře.

Já musela děvče srdečně politovati. Byla to dobrá duše, tak jemná a libostná, jako nejrannější jarní kvítek. Mohliť ji na věčné časy doma nechati. I za prahem umoučeným bylo by ji štěstí nalezlo. Já ji srdečně politovala.

Tak se děje skoro vždycky dívkám, řekl na to bratr, když opouštějí okres rodu svého a pošetilým sňatkem derou se k výsostem, od nichžto je vylučují světské zásady — buď již moudře, nebo nemoudře.

A pronikavě bodaly mě přitom zase oči jeho. Patrně jsem poznala, že mi těmi slovy něco obzvláštního a důležitého říci chtěl; jen že jsem mu úplně nerozuměla. Zpytavě hleděla jsem naň. I mluvil tedy dále: Jistý hrob ale vykopává štěstí svému dívka, kteráž pustivši občanskou krev z mysli, nemoudrou láskou upíná srdce své na muže z rodu panského.

Řekl to sice nějak vybranějšími slovy, ale smysl jich byl tentýž. Mne to bodlo u srdce. Na okamžik pozbyla jsem dechu. Byloť mi v té chvíli, jakoby nevinné, svaté tajemství moje před očima světskýma na jevě leželo. Bratr nepochybně to leknutí na mně pozoroval. Nejdřív rozpálily se tváře moje, že jsem myslila: tenkráte mi nezbyla ani krůpěj krve v srdci; a pak jsem náhle zas takovou studenost po čele a po celém těle cítila, že mi bylo, jakoby mě kladli do rakve.

Co je ti? ptal se mě bratr tím nejsladším, nejměkčím hlasem, jaký jsem kdy u něho slyšela, i přistoupil ke mně, a vzal mě za ruku, a já bláhová sklonila hlavu na prsa jeho — a dala se do pláče. O zlob se na mne, Jaroslave můj! Přezdi své dívce nesmyslných, pošetilých, nepozorných, bojácných — přezdi, jak chceš; ale jen mne miluj. Já za to nemohu, že jsem byla takový blázínek.

Neumím se přetvařovati. Slova bratrova dotkla se mě v nejtajnějších hlubinách duše mé. On je šlechetný muž, laskavý bratr — ach! krom tebe nemiluji žádného na celém dalekém světě jako bratra; ani k svému dobrému, starému otci nemohla bych se tak důvěrně, tak beze vší bázně a ostýchavosti přivinouti, jako k bratrovi. Jakž mě tedy neměla slova jeho se dotknouti?

Co je ti? ptal se mě ještě jednou; ale já bych byla za celý svět ani slova z úst nevypravila.

O mluv, mluv *ty*, Jaroslave můj — ty pramene myšlének a citů mých — ty živote můj — proč jsem nemohla mluviti? Proč jsem se ulekla? Proč jsem plakala? Vězela snad pravda ve slovech bratrových? — vězela? O běda mně! — ty nemůžeš odpověděti, a bratrovi musím věřiti.

Já nemohla výstrahu bratrovu z mysli pustiti — ach! já mu nemohla věřiti! Což má urozenost, což má rozdíl krve s láskou co dělati? Co přidá urozenost k blaženosti srdcí? Nic — nic! Já se nemohu toho domysliti.

Zpomínali jsme kdy na to, když se nám na zemi nebe otvíralo? — když každé vanutí větérků, každý šust lupenů, každé cvrknutí ptáků tisíce-

rým hlasem volalo: *Milujte se! Milujte se!!* — A předce — předce! Jakž by mě mohl bratr nadarmo děsiti? A jakž by mohla ta dobrá ubohá Růže z mlejna teď vadnouti! — ta dobrá, tichá duše, kterážto ženicha svého předce milovala, a blaho své jistě v něm nalezti doufala!

Proč mi teď bratr u každé příležitosti na to připomíná? — a to hlasem, jakoby mě varovati, prositi, hroziti, zaklínati, litovati a zase těšiti chtěl! — Pod večer seděli jsme všickni tři — otec, bratr a já v zelené besídce. Otec byl zarmoucen. Mezi dnem byl u mlynáře a tam se zarmoutil. Bývaliť od jakživa přátelé.

Smutek otcův nakazil i bratra. Vřeleji než jindy začal proti nestejnostem stavu u zavírání manželstva horliti. Já se osmělila — ani nevím, kde se ve mně tolik smělosti vzalo! — já se osmělila mínění své pronesti. Řekla jsem:

Ját myslím, že láska všechnu nestejnost vyrovná.

Všechnu, nikoli! řekl bratr. Od početí lidské společnosti panují způsoby a zákony, proti kterýmž veškerá síla a zbraň lásky ničeho nezmůže. Pravdivým anebo jen zdánlivým právem — podstatu a bytost jeho nebudeme teď ohledávati, majíce dosti na tom, že tohoto práva skutečně stává — tímto právem tedy vykopal stav panský

mezi sebou a krví nepanskou tak hlubokou nebo trním zarostlou propast, že jim teď oběma bezpečně k sobě kročiti nelze. A odváží-li se na to předce noha smělá, buďto si nešťastným skokem tělo v černé hlubině rozdrtí, anebo si v bodavém trní bolestné lůžko ustele. Šťastnou nohou nedostane se na druhou stranu nikdy — alespoň *u nás* nikdy, kde zvyk a obyčej silnějšími tyrany bývají, nežli vůle mužova.

Já si netroufala při jeho slovech ani očí pozdvihnouti. Já se bála pohledu jeho. Vždyť pak již bez toho každé slovo jako vroucí olovo do ňader mých kapalo; měla jsem si dáti duši ještě i očima jeho rozryti? A já to cítila — v každém zvuku řeči jeho jsem to poznávala, že byl nejtajnější záclonu srdce mého odhrnul a do hlubiny jeho nahlédl. A já se třásla — i třesu se před budoucností posavad.

Ó že nejsi tady, abysi leskem pohledu svého mraky zahnal, ježto duši mou stíniti počínají, abysi hudbou hlasu svého bolestné zvuky ukonejšil, ježto mi srdcem zaznívají, jako prasklé struny na harfě. Já nevím, jak to vydržím. Víš, jak jsem tě škádlila, když ti někdy malý mráček na čelo ulehnul? — jak jsem pochopiti nemohla, proč se lidé na té krásné zemi, pod tím spanilým nebem zármutku oddávají? Ta krásná

země stojí posavad — to spanilé nebe pne se posavad: a zármutek nalezl u mne stánek svůj. Ach, kdo mě potěší? . . . .

Oči mě pálejí — já plakala. Již je půlnoci; před očima dělají se mi kola, mžitky, divné podoby — nemohu dále — dobrou noc!

O můj Jaroslave, dobrou noc! — dobrou noc! Duši chtěla bych vydechnouti slovy těmito, aby zaletěla k tobě a zeptala se tě: Miluješ mě ještě? miluješ mě, jako já tebe miluji? . . . . dobrou noc!

O můj Jaroslave, dnes nemohu psáti. Černě točí se celá země přede mnou, a ze všech stran hledí na mne *ztráta* — veliká, vyzáblá žena s pichlavýma očima!

Ztráta! — já bych vyplakala celé moře slzí, kdybych mohla těchto několik známek hlasu lidského z písma vymazati! O můj Jaroslave! proč jsem tě kdy poznala? Jaké to divné řízení na světě, ježto nám bránu k blaženosti jen proto otvírá, aby nám ji zase zavřelo? Já nemohu na to mysliti, abych nepozbyla rozumu.

A předce — jak šťastná musí býti — šílená! Onať žije ve svém světě, nehledíc na zákony, na způsoby závistného světa našeho. — Já nesmím na to mysliti.

Bratr mě dopadl v zahradě u našich lip. Já se tam byla uchýlila, proto že jsem chtěla býti samotna — samotna se svými myšlénkami, se svou bázní, se svou žalostí. Duše moje byla celá u tebe. Jak dlouho jsem tam pod zelenou, stinnou střechou seděla, to nevím. Mně bylo volno, neboť jsem si byla poplakala, a živá duše mě nevytrhovala ze sladkých, zlatých snů. Tu jsem byla celá tvá. Duše naše splynuly v jedno tělo — jasné duchové tělo, a opustivše nuznou zemi, vznášely se v modrých výšinách — a pak se vedly zase za ruce a procházely se po rajských lučinách a trhaly věčně květoucí kvítí.

V tom mi zaťukal někdo na rameno. Já spadla s povětrných hradů svých, a předemnou stál — bratr.

Co je ti? ptal se mne. — Zase to nešťastné: Co je ti?!

Proč jsi plakala? — proč vyhledáváš samotu? Proč se vyhýbáš otci? — proč mne?

A každé *proč* bylo trojhraný meč do srdce mého! Nemohla jsem odpověděti. Ruce moje ležely složeny na klíně, hlava visela skloněna — a srdce? — ach, to ubohé! to se mi chtělo utrhnouti a zalítnouti přes hory a doly — daleko, daleko!

Co se ti stalo, Lidunko? — Což je to něco tak hrozného a velikého, že by to v srdci a my-

sli bratra tvého ani místa nenalezlo? — Lidmilo! kam jsi dala svou důvěru? Poslalas ji všechnu *tam, kde nyní duše tvoje bloudila?*

Tu to bylo na jevu, že věděl o mém tajemství! Mezi otázkami byltě si ke mně přisedl a ruku svou okolo těla mého otočiv, litostně k srdci mě přivinul. A já byla ráda, že jsem mohla tvář svou na prsou jeho ukryti.

Tak jsme seděli hodnou chvíli, ani slova nemluvíce. Konečně sklonil ke mně hlavu a ptal se mě tak laskavě, tak pohnutě, že mi každé písmeno jako balzám po ňádrech se rozplynulo. Nemáš mi co říci, Lidunko? ptal se mě. — Svému bratru — svému nejvěrnějšímu příteli?

A já nemohla ani slova ze rtů vypustit; ale ovinula jsem obě ramena okolo krku jeho a začala hlasitě plakati. On mě nechal úpěti, a každou slzou ulevila tíseň srdce mého, jakoby s něho kus po kuse drtící skalina kapala.

Když jsem se poněkud utišila — ale kouknouti mu do očí jsem ještě nemohla — začal zas mluviti.

Odpovídati již nemusíš; tvoje mlčení je dostatečná odpověd na mou otázku. Ale tys moudré, hodné děvče; nech k sobě nyní povážlivě mluviti. Tys byla vždy bez klamu a beze lsti — chovej se tak i nyní v této důležité hodině.... Ty miluješ mladého Velenského — já to dávno pozoroval se

strachem; ale těšil jsem se předce, že je to snad jen pouhá hřička mladé dívčí mysli. Pozdě teprva seznal jsem, že se v tobě něco událo, co by mohlo bolestnou změnu v živobytí všech nás způsobiti. Nemysli si, že se tomu divím, anebo že ti to za zlé pokládám, že Jaroslava miluješ....

Ano to povídal, Jaroslave můj! opakuji to, abysi snad nemyslil, že bratr cenu tvoji neuznává! Ach, on mluvil ohnivým jazykem o tobě, a já bych ho za to ještě vroucněji milovala, nežli jsem posud činila — kdyby to možná bylo.

Ale z této lásky nemůže nic býti; ta ti nepřinese žádné blaženosti. Nedej se jarním leskem milostného snění šáliti; nedůvěřuj zlatým slibům panského mladíka; nestav hrady svého štěstí na budoucnosti, která se ti jako písek pod nohama rozsype. — Tak mluvil bratr.

A což myslíš, drahý bratře, že není láska Jaroslava mého dosti silna, abych pod ochranným pláštěm jejím všem náběhům života nepřátelského vzdorovati mohla?

Láska tvého Jaroslava může býti dosti silná — zlatý květ této rajské květiny rozložil se snad hluboce v čistém mládeneckém srdci jeho; ale myslíš nebo *smíš* od něho očekávati, aby k vůli své lásce všechny ostatní svazky přetrhal, kteréž jej od narození k rodině, k společenstvu, ba k ce-

lému lidstvu poutají? — Jaroslav není pouze tvým Jaroslavem, a láska tvá byla by velmi sobecká, kdybysi z něho nic více míti nechtěla. On se musí z tiché domácnosti, z posvátné osamělosti lásky tvé do veřejného světa postaviti — a sice *bez tebe*, aby — nelekej se toho slova! — aby na tebe jemu rovní prstem neukazovali.....

Mně bylo při tom, jakoby mi byl ostrým nožem srdce probodnul — a jako by mi krev byla všemi žilami ubíhala a horkým proudem všechny oudy moje polívala. Jaroslave! to jsi mi nikdy neřekl! Je to pravda? Ach, já neznám ten váš svět, já se o to nikdy nestarala, co a jak se na něm děje — pro mne stačil ten kousek země, na nížto právě noha moje kráčela, já nedychtila po jiných známostech.

O, proč jsi mi to neřekl? Já nemám slov, abych ti žalost svou vylíčila... a kdež bych jich teprva nabrala, kdybych ti měla nyní celou rozmluvu s bratrem popisovati?

Proč jsi mi neřekl, že nesmím po tvém boku do světa vstoupiti — s tak veselou myslí a tváří tam vstoupiti, jako vstupuji do své zahrádky, anebo na luka mezi naše děvčata?

Ale což je mi do světa? Já nepotřebuji na oči mu přicházeti. Kde tvoje láska bydlí, tam

bytuje i můj svět. Pouštěj ty se sám do světa, a svou Lidmilu nech ve stínu domácnosti. Já nechci býti družkou tvé zemské oslavy, důvěrnicí tvých velikých zámyslů a zbytečnou i snad obtížnou společnicí při smělém výletu ducha tvého; já chci býti jen slabým břečtanem, vinoucím-se okolo jilmu lásky tvé; já chci býti jen za prahem domu tvého plnitelkou vůle tvé; tvé oko, tvůj úsměv, tvé slovo, tvé srdce — to je můj svět; po jiném se neptám.

Ale můj zlý bratr vrtí pořád hlavou, a já to cítím, že má pravdu. Já mohu svět svůj ve tvé lásce nalezti; — což ale ty? Kde zůstane tvůj svět? Ty se nemůžeš k prostinké dívce upoutati; ty nesmíš, tak praví bratr můj, lesknavou řadu vznešených předků poskvrniti! O, jakž by na tebe ti urození páni s výsosti své hleděli, kdybys jim zahradnickou dcerku do staroslavného domu přivedl!

A někdy si zas myslím: Ať si hledí! Ať si celý svět při svých zastaralých úzkoprsých způsobech na nás hledí! — ať si očima mhourají a nosem potrhují — jen kdybychme se milovali; jen kdyby bylo pravda, že je láska moje tvým životem. A kolikráte jsi mi to povídal? — nejsladšími sliby dotvrzoval? A nebe tě slyšelo, a země tě slyšela, a celé stvoření vůkol nás

bylo plno radosti z této lásky. Lípy živěji šuměly, kvítí lahodněji dýchalo, motýlci veseleji poletovali — ach, celý svět byl tak spanilý, tak nevýslovně spanilý!

Jen kdyby byla věrná, vroucí moje láska tvým životem! — Já nemohu věřiti, že by byl manžel mlynářovic Rozinky tuto outlou květinku z tichého údolička kdy miloval. Co se ptá láska na stavy a ouřady? Neříkávals ty mi to sám? — a necítila, nepoznávala jsem já to sama?

Láska má jiný — květnatější a hvězdnatější svět, nežli je svět vezdejší. Láska nehledí ze světa svého na mrav a na způsoby světa vezdejšího. Láska je dosti sama sobě; láska je blažena sama v sobě.

Jen kdyby byla věrná, vroucí moje láska tvým životem! Já bych měla smělosti pod štítem tvé lásky veškerý dlouhý život se vším protivenstvím do boje vyzvati! Mne by nezděsil, ani nedonutil k outěku svět se svými domnělými, vymyšlenými právy! Já bych stála hrdě a pevně na právu svém — na právu lásky své v lásce tvé.

Ale ach, což vzdychám, co bych učinila? Běda mně! — jáť musím pomýšleti na to, co učiním. Brátr má předce dobře.

Dlouho — dlouho jsem nic nepsala. Já se toho dne bála, až zase péro do ruky vezmu; bála jsem se ho jako neposlušné děcko, ježto se provinilo — — ne, tak ne! — to by byl tisícerý díl té ouzkosti, ježto mezi tím časem duši mou rozrývala. Já se ho bála, jako se asi upřímný syn bojí, když na dlouhý, dlouhý čas z otcovského domu odchází — já se ho bála, jako děvče, ježto se s miláčkem duše své loučí!

Opět a opět kladla jsem na váhu, co lásku mou pozvednouti, co naději mou udržeti mohlo; i kladla jsem na ni, čím by láska i naděje na své misce až k zemi se sklonily. Já bojovala dlouhý a krutý boj — ó nemysli si, že bych tě tak snadno, ty můj jediný, z objetí svého, ze světa svého pustila. Já tě miluji! — ale bratr má dobře. Já v tobě založila život svůj! — ale bratr má dobře. Já nevím, jak se příští dnové moji utvářejí, jak bude slunce svítit, jak budou růže kvésti — ale bratr má dobře.

Jaroslav tě miluje, on může v tobě objevení-se nejsladších snů svých nalezati — tak mluvil bratr ke mně — on se může odtrhnouti z okovů, jimiž ho ovinul rod a stav a způsob a slušnost a jak se všickni zlobohové jmenují, kteří čisté, nevinné, milující srdce smrtelným hryzem zakrvacují — on se může z tohoto světa odtrhnouti

a vystavěti sobě vlastní svět, a postaviti se do něho pevnýma nohama — — ale ty nemůžeš takto učiniti, aby tě nezdrtila dvojí kletba.

Jaroslave můj! — *dvojí kletba!* Já to slovo říkajíc ani neznám; u nás nepřicházelo nikdy z úst; ale někdy jsem je potkávala v knihách, a tu mi při něm ustydala krev jako před půlnočním strašidlem. Kletba! O musí to býti něco hrozného, vleci řadu let svých pod tímto břemenem!

Bratr má dobře. Já nejsem paní kroků, činů svých, a kdybych nikoho na dalekém světě neměla: mám starého, dobrotivého otce, k němuž mě víže příkaz Nejvyššího!

Znáš to, milý Jaroslave? a víš, co to obnáší: Cti otce svého a matku svou!? — a tyť máš také tak dobrého, tak milostivého otce. A ten prý ti vyhlídl nevěstu....

Vidíš, Jaroslave — já musela zase přestati; slze moje padaly na papír jako déšť a stýkaly se s inkoustem. Jesti to předce tak sličné slovo: *Nevěsta!* — a *mně* se při něm rozplakalo srdce.

Tobě vyhlídl otec nevěstu, a ty to víš a slova jsi mi o tom neřekl! Otec ti vyhlídl nevěstu, a zakládá na tomto sňatku pokoj svých příštích roků — ty to víš a slova jsi mi neřekl.

A já bych měla nyní jako zlatochtivá lupička ku bráně chrámu zlatých snů jeho přikročiti, a smělou, nelitostnou rukou z duhových barev setkané stavení jeho naděje zbourati? Měla bych dávnoletou setbu zámyslův otce tvého zkaziti — aby pak ubohý, zklamaný stařec z oblíbených krajů své obraznosti jako u vyhnanství prchnouti musel a mně svou kletbu zůstavil? Ne, ne, Jaroslave! s takovým břemenem nemohla by tvoje Lidmila kráčeti tobě po boku!

A pak Milada! — ta jemná, dobrá, míruplná duše, ten utěšující anděl otce tvého.... jakž by ta měla mou rukou zkázu trpěti? Jestli že tě miluje — já to nevím a tys o tom nemluvil — avšak zajisté by snesla tvou ztrátu mužněji; ale já nechci, aby kdo k vůli mně ztrátu trpěl, maje staršího a uznanějšího práva nežli já. I já mohu snášeti, a vědomí, že jsem učinila svatou povinnost, bude mě síliti.

Povinnost? — vlastně kdo ví, zda-li to moje povinnost, odřeknouti se lásky tvé, kterouž ty jsi *mně samojediné* věnoval?

Ona je dar tvůj svobodný a uštědřený právem člověka nejstarším, právem všemocné přírody! Kdož by mě mohl nutit, kdybych zlatý dar

tvůj nechtěla z rukou vydati? Kdybych tvrdohlavě, s podrážděnou svévolí poklad svůj bránila?

Já to ale neučiním — a kdybych učinila, nestála by ani svévole, ani tvrdohlavost po boku mém; jediná láska, ta srdce mého živitelka a mysli mé silnitelka, musela by vybojovati tento těžký boj — ale já to neučiním; chci jenom říci, že to není moje povinnost, že činím více nežli povinnost — ráda bych se větší silou honosila, nežli Milada.

Ta dobrá, tichá Milada! — jakž ji miluji při vší její chladné nádheře! Ach, vždyť vím, že je předce šťastnější, nežli já ubohé, hravé, dětinské děvče, jemuž i to uprchlo, co tě tak sladkými úvazky poutalo — má veselá mysl. A jakž bych se mohla zdobiti strakatým květem veselého rozmaru, když teď na svého otce pomyslím?

Můj dobrý — dobrý otec! O, bratr má dobře! — jakž bych mohla co počíti, coby tu drahou hlavu před časem do hrobu sklátilo?

Otec můj ví, co starý pán s tebou a Miladou zamýšlí, otec můj žije ve starém pánu, pánovo pomyšlení je mu nejpřísnějším rozkazem .... pro živý Bůh! jakým okem by se na mne podíval, kdyby se dověděl, že jsem rušivě mezi zámysly starého pána vstoupila? — Mohla bych jej o požehnání prositi?

*

Cti otce svého a matku svou.... vše ostatní musí ustoupiti do zadu.

Bratr měl dobře! — ó jak mu za to děkuji, že mi pečlivým prstem na cestu ukázal, po níž musím kráčeti, chci-li pokoj duše své uchovati. I vidím a poznávám, že to jinak býti nemůže. Co tomu srdce říkati bude?.... To nevím, také se teď na to ptáti nesmím.

Buď zdráv — zdráv můj jediný, drahý Jaroslave! Já bych si přála, aby srdce moje bylo knihou, hustě popsanou, abych je mohla rozevříti, a každou žilku v něm tobě okázati, abysi poznal, že jmeno tvoje v každém ťuknutí zaznívá — že jmeno tvoje z každého písmena proskakuje. *Já tě miluji* — ano! to mi nemůže nikdo zapověděti, nikdo zabránit. Já tě mohu milovati — aniž proto jiné povinnosti zanedbávám. Láska má je tichá, skromná, nežádoucí — buď si, kde buď, buď si, čí buď — já tě budu milovati. Ale nic více! Viděti ne, to tě nechci; ani leskem oka tvého, ani zvukem hlasu tvého nedám si duši v čarovné sítě pochytit. To vezmi na rozloučenou: že tě miluji — a že ti odpouštím, že jsi Lidmile své sám všecko nepověděl, co mezi nás jako děsivá obluda vetříti se musí. A předce jsi to věděl!

Buď zdráv, můj drahý Jaroslave! — Ty nevíš, co tvoje dívka zkusila, an jsi ty zatím snad od radosti k radosti lítal; ale ty to zkusíš také, až se navrátíš a místo ráje — pusté sutiny, divou poušť nalezneš. Neplač, nehořekuj — věz, že Lidmila na tebe myslí, a kdyby mezi nás ohnivé hory nebo vodní propasti položili — tvoje Lidmila na tebe myslí. Vždyť je to k smíchu . . . .

O Bože! jak mě to pichlo u srdce! — jesti to bláznovský svět při takové lásce. Já budu slavíka učiti, aby zpíval jako havran. To nejlépe pochodí. Já se musím také něčemu učiti. Nejlépe — když se naučím lítati. Pak sednu na vysokou horu, a dám se do smíchu.

O Bože, to je zase pichnutí — a hlava mne tak pálí . . . . dobrou noc!

Již téměř ani nevím, kolik tomu neděl, když jsem napsala toto poslední: Dobrou noc! — Od té chvíle uletěly nade mnou těžké doby. Já stonala. Ale Bohu díky! — to byly plameny, kteréž očistily duši mou; to byla rosa, kteráž ochladila vášeň mou.

Spanilý je svět — a byť se i v takovém šperku předemnou neleskl, jako se leskl druhdy — oko mé jest jasné, mysl utěšená — svět je spa-

nilý, a člověk na něm proto, aby ho sám sobě nekazil, aby ho nekazil jinému.

Milý pane hrabě! — ani slova neruším z toho, co jsem ve šťastných i nešťastných chvílech těmto listům svěřila, i doufám, že poznáte úmysl můj... a v předsevzetí mém posily mi dopřejete.

S rukou na srdci a očima k nebesům učinila jsem sama sobě svědomitou otázku: *Může-li býti jinak?* — a pokojný tlukot srdce a jasnost mírudatných nebes daly mi odpověd: že nemůže! Držme se odpovědi této, pane hrabě!

Ten, kterýž uzdravil tělo moje, uzdraví také duši mou; jestli ale vedle nekončené moudrosti své jinak uzavřel... řeknu: Děj se vůle jeho!... vy pak, milý pane hrabě, neztrpčíte a neztížíte mé vítězství.

Vyť jste šťastný — vy jste muž, a můžete bol svůj do všech světa končin roznesti; ale já slabá dívka — já ho musím skrýti v nejtajnějším srdce svého záhybu, aby o něm nezvěděly ani lípy, ani růže mé.

Nesmějte se dětinské dívce, že ještě na tyto svědky blahosti své zpomíná. To jsou zpomínky na — zemřelé, a nezvolají nikoho více k životu. Mějte se dobře, pane hrabě! — Já se budu modliti, aby vás neopouštěla mužná síla, až budete jednou tyto mé papíry čísti. Co se ve vás díti

bude — to jsem zkusila sama na sobě; i nepochybuji, že se vám stejnou měrou povede. Vědomí toto vyplývá z mé tiché víry, *že jste mě miloval*, a zpomínku na vaši milost vezmu s sebou, jako dotýkaný amulet na příští pouť života svého.

Buďte zdráv a šťasten — a neoslyšte poslední mou prosbu, abych i já zdráva a šťastna býti mohla: popřejte mi totiž místečka ve své paměti, *nerušte osamělost mou* a s ní těžce dobytý mír.

Viděti se více nesmíme, pane hrabě! — To ne! — Musíme v sobě něco ostřežiti a otužiti, čím celému světu odoláme, a při všech jeho úkladech, nátiscích a protivenstvích čisté srdce uchováme.

Hle, hle! prostinká dívka chtěla se před vámi se svou moudrostí vytasiti! Promiňte jí žvatlavost, pane hrabě, a zachovejte ji, jakož i všechny milé její, ve své milosti.

To také učiníte, není-liž pravda? O, jakž bych mohla o tom pochybovati? —

A k čemu se také viděti? Obraz váš . . . ne obraz, ne ten pouhý stín, ten mrtvý nádech, ale vy sám, duše vaše se vším pokladem svého krásného srdce bude předemnou státi po všechny časy . . . to vám při loučení mohu svěřiti. A vy? . . . myslímť, že se nemusíme očima viděti, a že se předce viděti budeme.

Mějte se dobře!... já nemohu v této chvíli po slovech lapati, abych vám toto prostinké přání výmluvněji pověděla... mějte se dobře!

Pomyslete, že jste spal — že jste snil, snad lahodně, blaženě snil; nyní jste se probudil, ze snivého světa udělal se skutečný svět, a vám nezbylo nic, než — upamatování!

Bůh vám je uchovej, může-li k útěše vaší přispěti!......

8.

S bolnosladkou rozkoší potápěl se Jaroslav v křišťálovém jezeru Lidmiliných samomluv. Prsa jeho dmula se střídavými pocity, hněv a láska vedly v nich krutý zápas. Konečně dočetl, a jako novou silou nadchnutý vzchopil se a zvolal: „Miluje mě, miluje!“ Nový život rozpínal před ním své čarovné obrazy, a on se kochal v jejich kráse hltavými zraky.

V prvním okamžení nevěděl, co počíti. Prudce popocházel po zeleném čalouně svěžího trávníku, až pak náhle, jako blesk, myšlénka hlavu jeho prolítla a druhým okamžením úmysl v něm dozrál, tak pevný a nevyvratný, že na něm veškerou budovu příštího života svého založil.

Rychlým krokem navrátil se do obydlí starého zahradníka, a vyhledal služebnou dívku.

„Pověz — kam odjel starý Vavřinec?“ promluvil k ní hlasem nejvlídnějším. „Kam odjela Lidmila?“

I prosil a sliboval a hrozil, jen aby se uprchlým na stopu dostal; ale děvečka nemohla nic jistého udati. Pamatovala se toliko, že slyšela o Praze mluviti, a že jí pacholek slíbil, že jí z Prahy nový hřeben přinese.

Jaroslav byl spokojen, že dosti malého vodítka nalezl. Ponejprv za celého života byla jej opustila přirozená, chladnokrevná samovláda — bytost jeho rozplynula se v pouhý cit, a svobodným, bezuzdým během utíkalo srdce jeho. Umínilť si, jeti za uprchlými a velikou záležitost života svého rozhodným krokem skončiti. Doufalť, že je dobře placenou poštou ještě před Prahou dohoní.

S tímto oumyslem bral se nazpět do zámku. Na cestě ho potkal Svoboda, kterýž byl otce a sestru kus cesty vyprovázel, nyní pak se domů navracel. Jizlivým hněvem pobouřila se duše v Jaroslavovi, an mu, dle domněnky jeho, původce všech nynějších strastí v oustrety přicházel. I vířilo a bouřilo to v něm, jakoby se mu byly prsa a žíly vroucím olejem naplnily, a všeliká rozvaha opouštěla mysl jeho. Onť neviděl v bratru dívky

své nic jiného, nežli chladnokrevného, zlomyslného rušitele blaženosti své. I musel jej zastaviti a celým proudem rozkvašené žluči své ho zaliti.

Svoboda očekával tiše nemilé setkání. Vyhnouti se Jaroslavovi nebylo možno, aby naň ještě temnější stín podezření nepadl; a jinak neměl také ani příčiny, aby se byl Velenského stranil. Vědomí jeho bylo čisté, a s pokojným srdcem mohl se proti vášnivému milenci postaviti, maje mimo to ještě tu výhodu po své straně, že mohl bystrookou, chladnou povážlivostí proti zaslepené prudké náruživosti bojovati.

Když se byli až na několik kroků k sobě přiblížili, zastavil se Jaroslav, a oči jeho spočičinuly v horečném zápalu na postavě nenáviděného odpůrce. Svoboda přikročil krokem rychlejším.

„Dobré jitro, pane hrabě!" — pozdravil jej s klidnou uctivostí klobouk posmeknuv. „Poroučíte něco?"

„O, proč ne!" odpovídal tento, pozdravení jeho si ani nepošimnuv. „Právě přemýšlím, k čemu bych vás nejlépe použil, kdybych jednou vaším pánem byl. Za vyzvědače, přeslouchače, přemlouvače hodil byste se výborně!"

„Pane hrabě!" řekl Svoboda, „ještě nejste pánem mým — a kdybyste jím i byl, takovéto

řeči nesnesl bych nikdy — ani kdybyste vášní zaslepený nevěděl, co mluvíte, a mne tedy uraziti nemohl.“

Po těchto slovech uhnul se z cesty a chtěl Jaroslava minouti; ten ale zakročil mu cestu a poroučel mu zůstati.

„Stůjte!“ zkřikl s plamennou tváří — „a poslechněte, co vám povím bez vášní, s dobrým rozmyslem, s chladným uvážením. Já četl písemné vyznání Lidmilino — tuto leží na prsou mých jako čarojemné brnění v zápasu se vším protivenstvím světa —“

„— to jsem si myslil,“ posvědčil Svoboda; „neboť vím, že vám Lidmila svůj denník tady zanechala.“

„Ano, zanechala mi jej,“ zvolal Jaroslav, jako nově popuzen, že domnělý nepřítel o každém kroku milované dívky ví — „zanechala mi jej, abych poznal, že není vaše vina při nešťastném rozbroji našich srdcí tak malá, jakobyste mi byl dnes v noci rád namluvil. *Vy* — vy samojediný jste příčina Lidmiliných strastí, příčina hoře mého, příčina černých mračen, jimižto se nyní zatahuje naše obloha. Vy jste naplnil hlavu a srdce dívčí chmurami, aby ubohá na krok před sebe pohleděti nemohla; a boje se nyní, aby jediným slovem mým všechna strašidla vaše neprchla, vyhnal jste

bezbrannou dívku z otcovského domu, a dokonal zradu na sestře a upřímném jejím ženichu. Neomlouvejte se — vy nemůžete k obraně své ničeho přednesti, co by nepocházelo z vašeho pokrytství a tajného ke mně nepřátelství — a co bych již napřed za nepravdu prohlásiti nemusel. Chcete-li ale jednak hrbolatou mezi námi cestu vyrovnati — chcete-li alespoň jakou takou důvěru ku své poctivosti ve mně vzbuditi: tedy mi řekněte, kam jste Lidmilu poslali?“

„Nemůžete-li, pane hrabě, jinak v mou poctivost důvěřovati,“ řekl Svoboda slovy mírnými, ale ráznými, „tedy jest mi líto, že musím bez vaší důvěry zůstati. Já nemám ani práva ani chuti o této záležitosti déle s vámi rokovati, a myslím, že se oběma stranám nejlépe pomůže, když se celá ta věc ode dneška v hluboké mlčení pochová.“

„Učiňte vy, co pro svou osobu za nejprospěšnější uznáváte,“ namítnul mu Velenský; „já ale musím jasně kolem sebe hleděti, a oko moje musí vypátrati místo, kde jste Lidmilu ukryli. Já musím před ni vstoupiti — a rozhodnutí nad svou celou budoucností z úst jejích slyšeti.“

„To vám mohu ve jmenu jejím sám podati.“

„To věřím — jen kdybych byl tak lehkověrný, abych vaše rozhodnutí za berné peníze

přijímal. Ale v tomto zápasu rozjitřeného srdce je bystřejšího pohledu a přede vším outlejšího srdce potřebí, nežli vy, pane, projeviti můžete. Vy ani nechápete, co Lidmila ztratila; srdce vaše nemá ani míry, dle kteréž by ztrátu její měřilo, a rozum váš je tuze samolibý, aby k bolesti její prohledl. Já samojediný mohu jí připraviti náhradu — já samojediný! a protož musím věděti, kde se Lidmila nachází.“

„Chcete otcovu kletbu na hlavu její uvaliti?“

„Já ji uvalím sám na sebe; mne ať zasáhne — já se jí nebojím! A mimo to nemůže nás otec váš kletbou strašiti, jak mile můj otec od svého zámyslu upustí.“

„Ten ale neupustí!“

„Ani když syna míti přestane?“

„Syna míti? — Pane hrabě, k žertu je tato hodina tuze opravdivá — a k opravdivosti je řeč vaše tuze strašlivá.“

„A já vám pravím, že se k vůli štěstí svému žádné strašlivosti nehrozím, že se k vůli svému štěstí všeho zbavím, co by mi překáživě v cestu vkročilo - a že mi vazba synovské poslušnosti nemůže býti věcí nejdražší.... to sám, tušim, dobře víte.“

„Pane hrabě, vy byste chtěl —?“ zkřikl Svoboda, a oči jeho spočinuly zpytavě na tváři Velenského.

„— Lidmile svou ruku podati,“ doložil tento, „i bez jmena a lesku Velenských. Nech si otec jmeno své na jiný prut vštípí — na letorost, která se mu v rukou poddá podle libosti: mně zbude srdce mé a hlava, a s láskou milované dívky bude pozůstalost po matce dosti veliká, aby mi pokojnou budoucnost zjednala.“

„Nikoli, pane hrabě!“ zvolal nyní Svoboda poněkud horlivěji, nežli byl až posud v celém hovoru projevil — „v to nedoufejte a na to se neodvažujte! Postavte se vy v životě proti otci svému s tváří odpornou, ale nechtějte i jiné v tuto rozsedlinu nejsvětějších citů — v tuto propast hnusné nepřirozenosti strhovati. Můj otec je tak drahými, tak jemnými a spolu pevnými okovy k otci vašemu upoután, že ani jedno, ani druhé dítě jeho nikdy kročej neučiní, kterýž by vedl k jeho zármutku. A já vám to pravím, pane hrabě, nyní naposled — zde pod jasnou tváří vševidoucích nebes vám to pravím, že Lidmila vaší nebude — a kdybych měl poslední krůpěj krve na to vynaložiti!“

„To také *musíte!*“ zvolal Jaroslav, zprudka až k samému Svobodovi přikročiv, „chcete-li v skutku Lidmilu od mého srdce odtrhnouti.“

„Ona ještě není tak pevně k srdci vašemu připoutána,“ řekl tento vážně, „aby se toto pouto

právě krví rozvázati muselo. Jsouť k tomu ještě jiné prostředky.“

„A čím pokrytštější, plazivější tyto prostředky — tím jsou vám milejší; není-li pravda?“

„Pane hrabě!“

„Nedělejte, jako byste se horšil! Vždyť se známe! Vy jste veliký hrdina, co se týče tajného rušení cizí blaženosti, a vždy pohotově jazykem sekati.“

„Přisám Bůh! kdyby byla k tomu chvíle, já bych vám okázal, že umím také jinou zbraní sekati.“

„To můžete — hned! Já vám prokáži tu čest — vy si udělejte chvíli — mně by bylo velice milo, kdybych vás nemusel za babu držeti.“

„Zač *vy* mne, pane, držíte — na tom tuze mnoho nezáleží, a také ničeho v životě mém nerozhodne!“ řekl Svoboda se vší mužnou rázností, a chtěl jíti svou cestou; ale pobouřená krev Jaroslavova mu nedala.

„Kdo ví, jestli nerozhodne — kdo ví!“ vyrazil se sebe Velenský s hořkým ousměchem, a postavil se mu s jiskřícíma očima do cesty.

„A já vám pravím ještě jednou, že nerozhodne!“ zvolal Svoboda se vším důrazem pevného oumyslu, a vztáhnuv ruku, postrčil Jaroslava, aby mohl odejíti. — „Každé slovo ze rtů

vašich jest výpar bezuzdé vášně anebo pošetilosti, kterouž jen lituji.“

„Ha, nestydatý pacholku!“ zvolal Jaroslav zbaven všeho považení, a mrštiv rukou zasáhl Svobodovu tvář.

Nyní nastalo podivné, strašlivé okamžení... Svoboda vyrazil ze sebe krátké, ale pronikavé zkřiknutí, tiskl křečovitě zaťatou pěst na místo, jehož se byla hraběcí ruka dotkla; obličej byl do temna zapálený, oči jako žhavými blesky zářící, oudy se chvěly na celém těle; ale v srdci, v každé krůpěji krve hrála tu chvíli taková síla, že by se byl do boje s celým světem odvážil. Nemluvilť; zuby jeho byly pevně zaťaty.

Jaroslav stál naproti němu s bledou tváří, skoro bez dechu, s očima sklennýma. Jediný okamžik zarazil všechen proud pobouřené vášně, po vybuchnutí plamene nastalo kvapně ochabnutí — byloť mu, jakoby stál vyhořelý, prázden všeho pocitu, vyjímaje toliko drtivý, ničivý stud! V nejhlubších a nejjemnějších tkaninách duše své cítil, že se dal k něčemu zavesti, z čeho se nikdy očistiti nemůže. Také nemluvil.

Tak tu stáli oba proti sobě v dlouhém mlčení. Konečně našlo pohnutí Svobodovo cestu ke zvukům.

„Pane hrabě!“ jal se volnými, ale ráznými slovy mluviti. „I já bych mohl nyní ruku pozvednouti — a rozdrcen, ve prach vržen klesl byste silou pěstí mých, a svět by nesměl horší soud o mně pronesti, nežli by pronesl o vašem skutku, kdybych jej chtěl anebo mohl před soudnici jeho podati. Já bych vás mohl k zadostučinění pohnati, a šťastnou náhodou veden snad i všem žádostem a snahám vašim najednou konec učiniti: ale já mám v životě důležitějších věcí obstarávati, nežli jest nabíjení bambitek k bezbožnému souboji, a proto vás nyní propouštím. Krom tichých ranních nebes nevidělo oko vaši hanbu — *o své* nemohu mluviti; neboť to mi věřte, kdybych vaše přenáhlení za něco považoval, co by se bylo dosti malou poskvrnou cti mé dotknulo — nerozešli bychme se pokojně —“

„To také nemůžeme,“ přejal mu řeč Velenský, do něhož byl opět bývalý člověk vstoupil, a kterýž nyní chladný odpůrcův výklad snesti nemohl. „Vy máte právo zadostučinění požádati a musíte na splnění jeho také státi. Já jsem hotov ke všemu.“

„Já vám již řekl, že mám důležitějších věcí obstarávati.“

„Nepopuďte mě k skutku zoufalému — k veřejnému pohanění, k násilí, a nebo cokoliv mi

rozjitřený hněv napoví!“ zvolal Velenský, a lehký plamen přeletěl zase tvář jeho. „Vy musíte zadostučinění požádati — takto se rozejíti nemůžeme.“

„To také myslím,“ dosvědčil Svoboda, „neboť jsme si ještě neporozuměli a nevíme posud, jak se příště k sobě chovati, a to jest, myslím, nyní věc nejhlavnější.“

„Co chcete?“ ptal se Jaroslav polomračivě. „Jste uražen a můžete požadovati.“

„Nejsem uražen, pane hrabě!“ řekl tento rázně — „pravím vám to ještě jednou. Uražení snesl bych tak málo, jako vy moje odpuštění.“

„Vaše odpuštění?“

„Nepoddávejte se zas hněvu; já vám odpuštění nenabízím. Tato hodina vrhla mezi nás ocelovou stěnu, a po obou stranách vykopala hlubokou propast. Myslete ode dneška, že se neznáme, a že se také příště znáti nesmíme. Nikdy! — to si pamatujte! a jakož já ničeho od vás ve prospěch své osoby neočekávám: takž neočekávejte také vy ničeho odemne. My jsme mrtvi jeden pro druhého — tak to chci míti a tak se musí státi. Nemyslete, žebych neměl zmužilosti oumysl svůj provesti. Já vás viděl, an jste přede mnou s bledou tváří, s utajeným dechem stál, a — to mi věřte — žádného setkání s vámi se nehrozím.“

Nebyla to hrdá pýcha, co ze Svobody mluvilo; všechna slova jeho řinula se z mužného smýšlení a dodávala mu vážné statečnosti. Když byl domluvil, sáhl na klobouk a lehynkým obnažením hlavy Jaroslava pozdraviv, bral se k svému příbytku.

Jaroslav chtěl ho ještě zadržeti. Ozvaloť se v něm vědomí, že se byl provinil, mocnějším hlasem, nežli snad pýcha jeho se nadála, i pudilo jej, nerozcházeti se s bratrem Lidmiliným v takovémto stavu. Již již otevřeli se rtové jeho — ale slova zemřela na jazyku; již již pohnula se i noha jeho — ale ani krokem nehnula se z místa, a náhle propuklý cit jakéhosi pokoření-se zmizel opět, zapuzen obyčejnou, chladnokrevnou hrdostí. Ledoví hadové ovinuli srdce jeho a přehlušili syčením všeliký zvuk jemnější.

Pronikavě palčivým okem hleděl za odcházejícím Svobodou, a novou bouří rozdechovala se prsa jeho. Tváře mu zahořely hněvem plamenným.

„Jdi — jdi, pokrytče vylíčený!“ mluvil sám k sobě, a slova jeho, myšlénky jeho měly býti tříhrané, jedem napuštěné dýky. „Jdi! — ale neplesej — nevolej: Vítězství! I já dovedu se ozbrojiti jako ty a postaviti se proti tobě s tou ledovou českou tvrdohlavostí, a strhnu, zničím přetvářku tvou! My dva — to máš pravdu —

my dva jsme mrtvi pro sebe, a potkáme-li se ještě jednou na dráze tohoto života, vrazíme do sebe jako černé, krupobitné mraky. Já musím k cíli žádostí svých dospěti, a kdybych měl všechny jiné úvazky strhati, jimižto mě příroda nebo obyčej k životu a světu poutá — a protož neušetřím také tebe, bude-li toho potřeba!“

A naplněn hořkým hněvem spěchal do zámku, aby učinil přípravy k svým příštím a vše rozhodným kročejům .....

9.

Těžkomyslnost starého hraběte Velenského dosáhla tohoto jitra nevídaného posud stupně. Nemluvilť, po žádném se neptal, k žádnému oči nepozdvihl, žádného ani k sobě připustiti nechtěl. Bylóť, jakoby na poslední hodinu svou myslil a přípravy k smrtelnému zápasu činil.

A což měl také ještě nyní na světě dělati? Sloup, na němžto byl poslední naději života svého zavěsil, začínal se bořiti, a staré oči jeho neviděly kolem sebe již nic jiného, než pusté sutiny.

Sedě v pohodlné lenošce urovnával na mysli poslední své záležitošti. Divý boj zuřil v prsou jeho, a mnohé slovo, polohlasně proneseno, uklou-

zlo ústům jeho. Konečně zdálo se, postihl pevný úmysl a dal zavolati Miladu. Tato byla již dávno na tu chvíli čekala, a vešla nyní rychlým krokem do jeho tiché komnaty.

„Milé dítě," jal se k ní stařec mluviti, „měj strpení s ubohým, opustěným člověkem, jestli ti snad pěknou ranní hodinu kazí; — dlouho to nebude již trvati — a pak bude pokoj a věčné odpočinutí, pak tě nebudou vrtochy nešťastného starce trápiti."

„Co poroučíte, milý otče?" ptala se Milada, jakoby stesky jeho neslyšela. „Mám snad něco čísti?"

„V mém svědomí — v mém sedraném srdci máš veliký žalozpěv čísti, dcero má! kteroužto jsem choval jako zřítelnici oka svého, hodlaje pěknou blaženou budoucnost jí připraviti. Nemohu-li to nyní v úplné míře učiniti — není vina moje; — nevývratný, neuprositelný běh osudů lidských zvrátil zámysly moje, a boj lidský s mocnostmi vyššími je marné maření sil. Já tebe chtěl jako nejšlechetnější ratolest vštípiti ve strom rodu svého; ale syn můj — —"

„Dosti o tom, pane hrabě," řekla Milada rychle s tváří pyšně uzardělou — „aby se nezdálo, jakobych s oblibou, nebo s nějakou lítostí poslouchala, když se o Vašnostiných zámyslech rozpráví. Játť ovšem dávno zpozorovala, jakým poutem mě

k domu a synu svému upevniti zamýšlíte, ale muselať bych sama k sobě veškeré vážnosti — sama před sebou všechny ceny pozbyti, kdybych jenom na okamžik takové myšlénce přístupu k duši své dopřála. Nepatrná dívka ničeho nežádám, ničeho neočekávám. Srdce mé je bez toho u milosti vaší již tak zadluženo, že nevím, jak se kdy vyplatí.“

„Vím, vím! — ty jsi dobrá, skromná, šetrná dívka — ty nebudeš nešťastnému starci výčitky činiti; ty nejsi dítě tohoto světa, kterýž se nevděkem napájí, nevděkem zrůstá a nevděkem mezi sebou vraždí. Avšak také já neuvalím na své srdce vinu, že jsem pro tebe neučinil, co v mé síle stálo — a protož jsem tě dal zavolati. Na Jaroslava již nemysli, dcero má —“

„Já na něho nikdy nemyslila! Let myšlének našich je tak odporný, a pramen citů našich tak rozdílný, že nelze na splynutí obou ani mysliti.“

Stařec kýval hlavou na dosvědčení.

„A jak bych se byla směla i mimo to tak pošetilou myšlénkou opájeti?“ mluvila dále. „Jak bych směla od syna vašeho očekávati, aby, maje před sebou květnici urozených panen, oko svoje ke mně ponížil?“

„On by je neponížil — on by je pozdvihnul k výsostem,“ řekl stařec poněkud horlivě. „Ty

stojíš nad veškerou květnicí, o nížto mi povídáš — ale on je slepý, zatvrzelý, svéhlavý odrodilec — on je odpadlá větév domu mého — na něm se nedočkám radostí, jakovýmiž vysoká léta otcovská okřívati mají, a hořem stíženou hlavu položím před časem do hrobu.“

Znalať již arci Milada obyčejné stesky starcovy, dobře vědouc, že — byť je, ustálenou myšlénkou pojatý, i z nejhlubšího srdce vypouštěl — předce na žádném pevném základě nespočívají, a že nejspíše opět pominou, když je posluchač mimo sebe pustí; teď mu ale zavdala sama příčinu k dalšímu jich rozvinutí, neboť doufala, že se tím rozprava o nemilé věci na jinou stranu obrátí.

„Pro živý Bůh, pane hrabě!“ pravila — „co mluvíte o smrti? Nezkažen a nepodvrácen je posud kořen života vašeho, i budete se ještě dlouhá léta z jasného světla našeho věku těšiti — “

„Nedopouštěj Bože! abysi pravdu mluvila!“ zvolal stařec s kypící vášní. „Co bych zde činil, v tomto lůně vší převrácenosti? Kdež je tu světlo, jež by okolo mne věci radostně osvěcovalo? Kdež je slunce, jež by vetché srdce mé zahřívalo? Ve tmách bloudí lid, mrazivý u vnitř, ledový po vrchu; bratr nezná bratra, syn se odříká otce, matka zavrhuje dceru. Vespolek se neznají, nemilují se, odpadávají od sebe, zapírají dům svůj,

krev svou, jazyk svůj — ne, ne! Tak přísně, tak těžce nebude mě Bůh trestati, abych měl déle na tento zvrácený Babylon hleděti! Hodiny života mého dobíhají — co bych zde měl i déle dělati? *Poslední* zde stojím.... *poslední!* O mé drahé dítě! ty necítíš význam tohoto slova, ty nemáš míry ani váhy na obsah jeho! Celý národ milovati, celý jej v srdci svém uzavříti, pro něj a skrze něj žíti, myšlénky své ukájeti, na něj celé své příští budovati a pak jej — ztratiti! — rozptýlený, rozmetaný jej spatřiti, rozedraný mezi sebou, rozsápaný od cizinců, na sutinách jeho chrámu seděti — sám a sám — *poslední* — oh! v tom slově leží více, nežli desaterá smrt! — a já bych si neměl přáti tu jednu, brzkou a jistou, jížto se vše jiné kvapem ukončí?“

„Já bych myslila, že byste neměl obraz národu našeho tak temnými barvami malovati a v tak černý rámec zavěšovati,“ odpovídala Milada bolestným tónem stesků jeho pohnuta, ačkoli je poslouchati byla již uvykla. „Stav jeho není tak zlý a bolestný, jakož snad z převeliké lásky své myslíte, a také nikdy takový nebude.“

„Že není a nebude?“ zvolal stařec s obnovenou živostí. „Chceš mi zdravé oči upírati? Nevidím tu zpoustu vůkol sebe? Není vlastní můj dům rozkotán? Není vlastní můj syn převrácen —

syn člověka, kterýžby krev vylil pro národ? Což mám a mohu pak souditi o synech, čehož se nadíti do potomků otcův, v jichžto žilách krev zkaženější obíhá? Ne, ne! — Hněv Páně navštívil zemi českou, a učiniv z ní veliký hřbitov, zakázal andělům troubiti ku vzkříšení. Země otců mých je veliké mrchoviště, a kdybych bedra opásal k pouti skrze její oudolí, napadl bych jen lebky a hnáty odtrženců, kteří se zapomněli sami nad sebou. Nemluv mi o tom, dcero má!“ doložil s velikou měkkostí, ruku Miladinu přitom vřele tiskna — „tys nezkušená dívka, duše tvá je čistá, srdce upřímné — a kdyby žilo v těle mužském, měli bychme v tobě alespoň zase jednoho zástupce věcí domácích; ale oči tvoje hledí na svět jako nevinné holubice — vidí všecko ve světle pěknějším, a tím se klame tvoje poznání. Věř jen zkušenému starci, a máš-li zbytečnou slzu — obětuj mu ji. Jiný bez toho na mém hrobě nezapláče.“

„Milý otče!“ ozvala se Milada poloprosebně, polovytýkavě.

„Vím — vím, co si myslíš. Je tu ještě můj starý Vavřinec, dobrá, poctivá duše, a nepůjde za mou rakví s očima suchýma. Ale ten mi nikdy nerozuměl, ten věděl jenom, co je věrná oddanost ve službách laskavého pána; jinak jest mu ale jedno, Čech, Nečech — on se neptá, kdo

s nábytkem otců našich hospodaří, jen když může věrně sloužiti."

„A což syn jeho, mladý Svoboda?" prohodila Milada s lehkým tlukotem srdce svého.

„Rozšafný muž — i zdědil krásnou ctnost po otci: věrnost ve službě, a pokojně mohu mu správu domu svého zůstaviti. Ale jinak je chladný, příkrý; rozum jeho váží každé slovo na zlatých vážkách, a protož ani jedno nezahřívá — nikdy se neprýští ze srdce, aby plynulo zase k srdci. Já v něm neshledal nic dojemného, nic vábivého. Mně není volno na blízku osob takových."

„Snad jste až posud neuznal za hodné, obětovat jeho osobě bedlivějšího zřetele. Kůra není ale pravé rukojmě jádra, a pod mnohou vážnou tváří pobleskuje živý, mladistvý plamen."

Velenský vrtěl hlavou. „Já mu nevěřím. On je duševní podobizna otce svého — nic, nic není, zde ani tam, darmo mě klamete."

I učinil přitom vášnivé pohnutí rukou, jakoby nemilý předmět v povětří zaháněl, a potom polosklesnuv položil se nazpět do sedadla a přimhouřil oči, jakoby ještě jednou v paměti své všechny obrazy oživoval, ježto mu byly mezi rozprávkou na mysl vstoupily.

Nastalo pomlčení. — Milada cítila ovšem, že mezi osobami, kterýmž pro starého hraběte tru-

chliti slušelo, *vlastního syna* jeho ještě nejmenovala; ale ostýchala se, řeč o něm začíti. Konečně jal se Velenský sám opět mluviti.

„Ale vždyť jsi, milé dítě, na Jaroslava Velenského zapomněla!“ řekl, a hořký ousměšek poletoval okolo rtů jeho. „Čili myslíš, panenko, že by on při mém pohřbu neslzel?“

„Jakž bych mohla něco tak nehodného o šlechetném synu vašem mysliti?“ zvolala Milada. „Třebať náhledy vaše a jeho v jednom ohnisku se nestýkaly, a vazba mezi vaším a jeho srdcem popukána ležela: to předce vím, že je syn váš nade vše pomyšlení nějakého nevděku vznešený!“

„Nemluv o synu mém!“ řekl Velenský hlasem ráznějším, než jakovým až posud hovor udržoval, a na celé tvářnosti jeho bylo viděti, že veda těžký vnitřní boj, s rozhodným úmyslem zápasí. I přehnul se napolo a oběma lokty o lenošku se opřev, ruce před sebou pevně sepnul. Takto potrval několik okamžení mlčky, a potom doložil temným, dutým zvukem: „*Já nemám žádného syna více!*“

„Pro živé mocnosti nebes! co pravíte, otče?“ zvolala dívka, podivnými a neočekávanými slovy zděšena, a zvědavě se k starci nahnouc chopila jej za ruku, jakoby ho z hrozného snu vytrhnouti chtěla.

„Bohu věčná chvála! *že jsem to před tebou svalil se srdce!*“ řekl stařec s hlubokým oddechnutím, a vstav přímo se narovnal. „To jediné svíralo mi prsa jako kleštěmi. Jemu samému i ostatnímu světu oznámím to snadně.“

„Co zamýšlíte, drahý otče?“ ptala se dívka s rostoucí starostí.

„To se dovíš v krátkých slovech. Předně, že nemám žádného syna více. Ode dneška jsou v našem království toliko *dva hrabata Velenští* — ale neznají se jako *syn* a *otec.* Játť přetrhal v knizę života svého všechny dluhy, jimižto mladý Velenský snad někdy k srdci mému upoutaným býti se domníval, a požádám jej, aby také ze své paměti listy vytrhal, na nichžto snad časem jmeno moje zaznamenával.“

„Veliký Bože!“ zvolala dívka kvapným oumyslem a přísným tónem řeči jeho zděšená. „Víte-li pak, pane hrabě, co před se beřete? — k jakému činu se odhodláváte? Jakou příčinou — jakou pohnutkou můžete po takovémto kročeji před soudem světa se ohraditi? — Jakou omluvou můžete oumysl svůj přioděti, aby vás jeho výrok nezatratil? — ó, že musím takto s vámi mluviti! Zaplašte tak trudnoplné myšlénky . . .“

Ale hrabě vrtěl hlavou silně a netrpělivě.

„Já se neptám na soud světa, neboť nemá pro mne platnosti,“ řekl s tváří zasmušilou. „Pro mne nebude od této chvíle ani světa, ani soudu — já zůstanu samoten se svým neštěstím, a jda před očima Páně, budu jednati vedle jeho slov.“

„Ale syn váš —“

„Nebude míti, nač by stěžoval. On přitom neztratí ničeho na statcích, a že mu úplnou svobodnou vůli ponechám — že ho zbavím všeho toho, co jinde synovskou povinností nazývají: za to mi bude ještě povděčen. Sejmuť s něho pouta, kteráž ho dávno jako otrocké okovy tížejí a kterých se hledí již dávno sprostiti.“

„Nikoli — tomu hořkému klamu se neoddávejte! Jaroslav je šlechetný, a srdce jeho —“

„Nemá již nic u srdce mého co hledati!“ řekl Velenský, prudce přitom rukou potrhnuv. „Úvazek srdcí našich je přetrhán, zničen na věky. Já před ním klečel — bylbych alespoň poklekl — bylbych učinil, k čemu se otcovská hlava a srdce jen odhodlati může — já na jeho místě bylbych v oné chvíli k vůli otci prsa svá rozedral, živou krví srdce svého jej napojil: a on mě nechal prositi, kameně a ledově, prositi — an jsem mluvil *o tobě* —“

„O mně?“ užasla Milada, a oči její utkvěly zvědavě i bojácně na podivném starci.

„O tobě — nesmím toho před tebou tajiti, abysi poznala stav svůj tak úplně, jako já znám svůj,“ řekl Velenský očí svých nepozvednuv. „Nemysli naň déle; uspořádej budoucí dny života svého podle nového a vlastního zámyslu, a odpusť nešťastnému starci, že tě dlouhá léta v omylu nechal vězeti.“

„Pane hrabě!“ odpovídala Milada, sebravši veškerou důstojnost panenskou — „já nevězela v žádném omylu, neboť jsem nepřechovávala marné naděje; nemámť vám také co odpouštěti, nýbrž hluboko jsouci u milosti vaší zadlužena, musím toliko na to hleděti, jak bych vám upřímnou vděčností splatila.“

„Vím — vím, ty jsi šlechetná duše, ty bysi pro mne v každou oběť se uvolila,“ řekl hrabě s hlavou sklopenou ruku jí podávaje; „ale já vím také, co povinnost moje velí, a nemoha tě jednou stranou zaopatřiti, postarám se o tebe jiným způsobem. Ode dneška jsi paní mého statku Liběnic, a můžeš s ním nakládati dle vůle své.“

„Nikoli! — nikdy, pane hrabě!“ zvolala Milada, a studem, překvapením, pýchou a hrdostí zplanula tvář její. „Já jsem prostá, chudobná dívka, a takovou chci zůstati! Vy mne nazýváte berlou stáří svého — ale pod břemenem tak veliké přízně, tak nezaslouženého daru klesla by

síla má. Nechte mě, jakž jsem, nechte mě u sebe tak dlouho, dokud nás vyšší moc nerozvede; tak jsem na svém místě — tak jsem šťastná!“

Ale Velenský stál pevně na svém zámyslu. Milada mu sice již neodpírala, ale v hlubinách duše její utkvělo nevývratné předsevzetí, že opovrhne každým podobným darem starého hraběte. Tušilať dobře, že ji má Jaroslav již bez toho odedávna v podezření, že po jeho statcích touží, a pomyšlení toto bodalo šlechetnou pýchu její mučivou bolestí. Teď mělo podezření jeho jako v skutek vejíti! Hrdost její nemohla snesti tuto myšlénku.

U velikém pohnutí srdce a mysli vrátila se do svého pokoje, neboť se byla přiblížila znamenitá, rozhodná doba v jejím životě. Viděla ť, že starý hrabě od mnoholetého, oblíbeného záměru upustil, při němž ona sama znamenitou rolli hrála, a kteroužto zkaziti pro churavou hraběte mysl až posud nechtěla. Nyní jí sám volné ruce učinil. Tajná, čistá, panenská láska její vztyčila se jako oživena rosou nebeskou, v okamžení osypala se vonným, slastidechým květem, a v nové záři zalesklo se nad ní slunce života.

Z druhé strany chtěla se vší přílišné, překvapné dobroty hraběte uchrániti a co možno svou neodvislost uchovati. Mimo to ozýval se

v ní silný hlas soucitu se stavem starého Velenského a žalosti z rozervaného úvazku srdce otcovského i synovského; ráda byla by Jaroslava varovala, pozorna učinila, v otcovu náruč uvedla: ale v té chvíli, v tom nenadálém, tak odpornými city ji zahrnujícím okamžení nevěděla, k jakému kročeji se odhodlati. Pokud pamět její dosahovala, bylo to ponejprv, co jindy pevná, určitá mysl její takové neodhodlanosti za kořist připadla; i nenalezalať míry a utišení v komnatách, a vyšla do zahrady, aby se mysl její u volném prostoru, u velikém svatém chrámě přírody, utišila.

10.

Jako dávno vyhladovělá vlčice byla si minulá noc děsivou tíží na obyvatele Velenského zámku ulehla, a drtivé pařáty její zasáhly také prsa bodromyslného hosta Pedrazziho.

Probudilť se totiž v pokoji vedlejším rozmluvou hrabat Velenských, i rozuměl dosti brzo neobyčejnému výjevu mezi otcem a synem, a poznav důležitost jeho, nezrušil ho nevčasným příchodem, nýbrž bedlivě poslouchaje, postřehl k nemalému podivení svému stopu jakéhosi tajemství, ježto se týkalo osoby, kteráž ho byla před usnutím

podivnou směsicí rozmanitých myšlének naplnila a nyní tím živějšího účastenství jeho budila. Byla to Milada.

On znal také jednu Miladu, a podoba její, z dávných let v paměti jeho ještě jako pouhý stín utkvělá, míhala se mu nyní před očima střídavě s podobou dívky na Velenském zámku, ježto — ačkoliv ji neznal — i brzo s podobou Milady *jeho* splývala.

Dlouho po odchodě starého hraběte z pokoje synova převracel se Pedrazzi ještě na loži, nemoha na víčka přivolati spánek. Duše jeho trnula sladkým tušením a dětinskou nedočkavostí.

„Ale, blázne, blázne!“ mluvil sám k sobě, dlaní se na čelo tleskaje; „co pak by zde dělala? Kdežby se tu vzala — dívka prostá na hraběcím zámku? Není možná! Ona to není! — Ale proč jsem neměl zmužilosti na její jmeno se poptati? Či by je Carlo nevěděl? Ne — ne! Ona to není! Cožby měl hrabě k vůli ní o vraždě mluviti? — Neblázni se, Ludvíčku, a pokojně se vyspi. Zejtra se na ni podíváš — a za několik dní uvidíš *svou* Miladu .... Dobře se mi stává, že mě teď nedočkavost trýzní! Neměl jsem ji hned vyhledati? .... Ale Carlo a tajemný otec jeho? ..... já musel s ním jeti; tajný, mocný, nevyzpytatelný hlas lidského srdce — kdož ho

vyskoumá? — Já musel .... několik dní ještě počkáš — moje Milado .... drahá ... nemohu ti pomoci ....“

Poloviční spaní sneslo se mu konečně na umdlené, palčivé oči, a v peřestých podobách tančily před ním podivné, měnivé sny. Viděltʼ odlehlé rodinné místečko své, malý městys, mezi pěknými horami, nad nimižto zlaté slunce zacházelo. Tichým večerním povětřím znělo klekání, a s ouboči mísily se do toho libohlasé zvonky k domovu táhnoucího stáda. Potom se rozevřely stěny malého domku, a po zatmělé sednici procházel se dlouhými, čerstvými kroky otec jeho — veliký, hubený muž, venkovský učitel; pod bradou držel začernalé housle, v ohebné pravici dlouhý smyčec, levice tancovala po hladkém krku — a Pedrazzi klečel na prahu, a plakal radostí, neboť okolo uší jeho vedli ples sborové andělští. Potom se nad ním vypnula jasná obloha s tisícem a tisícem zlatých hvězd, a vedle něho stála Milada, i držela jej za ruku, a on hledaje svou i její hvězdu, okazoval po obloze prstem, a ona jej varovala, prosíc, aby toho nečinil, že by hvězda spadla, kdyby na svou pravou okázal, a on že by musel umříti. A najednou se obloha zatměla a z černých mračen vykukoval šeredný obličej a vyplazoval plamenný jazyk, jako ďábel na ře-

tízku, a Pedrazzi poznal v něm Neapolského basistu, a mrštiv po něm rukou, dal se na útěk, letěl povětřím a ploul po moři a octnul se na Pařížském divadle vlaské zpěvohry a zpíval Roberta a chtěl dobyti na hřbitově čarodějné ratolesti. Okolo něho míhaly, vznášely se, tancovaly svůdné stvůry pekelné, a srdce jeho pukalo, kdyžto zavádivému pokyvování té nejvnadnější ženštiny odpírati musel — ale odpíral a šťastně klamy a mamy přemohl a ratolest ulomil. Strašlivě řítily se zdi starobylého chrámu, tanečnice rozpadaly se v chrastivé kostlivce, a v nejkrásnější z nich, ve své nebezpečné svůdkyni, poznal — Miladu.

Poděšen a unaven protrhnul se Pedrazzi ze spaní. Slunce stálo již nad vrcholky zámeckého stromoví a hledělo mu do oken. I pozvedl hlavu, a chvíli se musel ohlížeti, nežli poznal, kde se nachází.

„Pěkně děkuji!“ řekl posléze. „Nebudu muset bráti pro pocení. Slyšel jsem, že je mnoho již psáno o snech a o jich významu; — rád bych ale věděl, zdali kdo o nich již také jakož o prostředku proti zaraženému potu učené pojednání napsal.“

I skočil s lože a první, jakož i nejpřirozenější jeho myšlénka byla Milada a potom Jaro-

slav. *Ten* ho měl co nejdříve k ní uvesti. Rychle hodil na sebe ranní šat a vešel k němu do pokoje.

Jaroslav seděl u stolu a psal. Tvář jeho byla bledá; v trhavém pohybování rtů jevila se trvající bouře v prsou jeho. Ale každým písmenem ubývalo tohoto zbouření — a mužná vážnost vracela se k němu tou měrou, jakovou rozvlněné toky citů svých na papír vypouštěl. Psal otci a Miladě. Loučil se s nimi. Otci děkoval a prosil jej, aby lásku nebo přízeň svou s něho jinam přenesl; přitom odříkával se také všeho práva synovského. Miladě poroučel otce jako vděčné, šetrné dceři.

Byl právě hotov, když Pedrazzi do pokoje vešel.

„Chceš-li, můžeš jeti opět se mnou,“ řekl k němu. „Za pět minut pojedu zase do Prahy.“ — Přitom zazvonil, a doručil vešlému služebníku oba lístky, aby je odevzdal.

Zpěvák tu stál plný podivení, a hleděl na přítele i na služebníka, sahal si po čele, chtěje se přesvědčiti, zdali ho ještě sny nešálejí.

„Anebo — jestli se ti líbí — zůstaň tady,“ mluvil Jaroslav dále. „Můžeť býti, že ani do Prahy nedojedu — a zdržím-li se několik dní mimo dům, budu zde alespoň přátelské oko míti, kteréž dá pozor, co se přihodí. Začne-li tě dlouhá

chvíle trápiti, použí mé biblioteky — anebo hledej spasení u naší slečny Milady. Nechám ti zde kratičké poručení — ale neboj se — žádné *billet doux!* Mᚠ-li měkké srdce a budeš-li dobrého rozmaru, můžeš sám o její panenské srdce zápas vésti. Mimo to mᚠtady již také známého — našeho správce; ten se ti dozajista o zábavu postará —" doložil s polotajenou hořkostí. Přitom psal zase několik slov Miladě.

„Ale co pak se tu vlastně děje?" ptal se Pedrazzi, moha se konečně k slovu dostati.

Jaroslav mu ale neodpověděl; nýbrž dokončiv lístek, objal jej, přál mu dobré pobavení, a nežli se host od včerejška nadál, stál o samotě v pokoji, nevěda posud, co se děje, co se dělo, ani co se díti bude. I musel se dáti posléze do smíchu.

„Teď jsem v utěšeném stavu," řekl přitom sám k sobě; „v cizím domě — jako na moři bez vesla, každé okamžení v nebezpečenství, že vrazím lodí o skálu anebo aspoň do písku a zůstanu seděti. Ale genialního ducha to nesmí obmezovati! Bůh mi dal pět zdravých smyslů, a člověk nezasluhuje toho kousku poctivého jmena, kdo s *tou* zbraní v davu lidském uvízne."

I vzal do ruky tenounký lísteček, jejž mu byl Jaroslav na stole zanechal, a otočiv jej několikkráte, i prohlížeje zlatý oplateček pečetní,

četl několikkráte po sobě krátký na něm nápis: „*Mademoiselle Milada.*"

„*Vederemo!*" řekl konečně, hlavou pohodiv a lístek do kapsy u vesty schovávaje. „Podíváme se na tu Ariadnu, kteráž nám v tomto labyrintu potřebnou nit podati má. *Fortuna audaces juvat* — říkají tuším latináři," mluvil dále, a postaviv se proti velkému zrcadlu, začal si vlasy načechrávati. „*Eh bien!* Budu tedy udatným — srdce mi zvěstuje dobrý konec."

A zpívaje si polohlasem oblíbenou arietku, šel přehlížet svou garderobu. Brzy tu stál, jako z modního žurnálu vystřihnutý vzorek; přitom ale neměl oděv jeho předce nic hledaného; jevilať se v něm jenom vkusná oupravnost s lehynkou nenuceností. Mohlť si v něm vyjíti na procházku i vstoupiti do salónu.

S Jaroslavovým lístečkem v kapse dal se u Milady opověděti. Řeklo se mu ale, že je slečna v zahradě.

„Také dobře," pomyslil si Pedrazzi. „Šírá příroda je mi o mnoho milejši, nežli uzavřené stěny. Vyhledám tedy Ariadnu v zahradě...."

Nejspanilejší jitro uvítalo jej v rozkošných sadech. Veselá mysl jeho napnula se živěji, a srdcem jeho vanuly sváteční pocity. Sladké tu-

šení vodilo jej z místa na místo, a slibovalo mu šeptem čarolibým, že ho potká štěstí.

V malém, prostranném stromořadí potkal Miladu. Oba se chtěli právě okolo hustolistého rohu zahnouti a stáli nenadále proti sobě. I zarazili se, jeden druhým překvapen, a nežli se pozdravili, trvalo několik okamžiků. Oběma bylo, jakoby se jim byla nejmilejší podoba z denních snů v živé skutečnosti zjevila; jenom že posud nevěděli, mají-li náhlému úkazu věřiti, anebo jej za pouhý klam rozehřátých smyslů považovati.

„Odpusťte, drahá slečno, mé dotíravosti, kteráž porušila vaši osamělou ranní procházku,“ jal se konečně Pedrazzi plynnou frančinou omluvu hledati, a oči jeho tkvěly s radostným žasnutím na skvostné dívčí postavě. „Ale nemohl jsem na uzdě udržeti touhu, kteráž mě poháněla poklonu složiti dámě, v jejíž milost a shovení mě přítel odkázal.“

S těmi slovy podal jí Jaroslavův lístek. Ona jej otevřela.

„Jak?“ podivila se. „Mladý Velenský zase odejel?“

Byliť to první hlasové, kteří se rtů jejích sklouzly, a Pedrazzi je vssál do sebe s duší horoucí.

„Jenom na den nebo na dva dny,“ odpovídal, a srdce jeho se chvělo, a v paměti jeho

zavznívaly blažené zpomínky, jako znění zvonků v podvečerní krajině. „Já s ním včera přijel, a chtěje z tohoto výletu několik zlatých listů do knihy života svého získati, odhodlal jsem se tady čekati, až se zase navrátí.“

„To vás musím, pane, litovati,“ řekla Milada s dvorným úsměvem, „neboť nevím, jak by se vaše očekávání zde uskutečnilo. Osamělý zámek hraběte Velenského neposkytne oněch rozkoší, kteréž u velikém městě při každém kroku nalezáte —“

„O poskytne, poskytne dozajista! — leda by všecky tajuplné hlasy lhaly, kteréž člověka v hodinách, osudem zasvěcených naplňují!“ zvolal Pedrazzi s okem jiskřícím, a radost nevýslovná hrála mu okolo rtů. „Právě z *vašich* rukou očekávám dar, jemužto se žádná rozkoš velikého světa nevyrovná.“

„Z mých rukou?“ užasla Milada, a na krok ucouvnouc, povznesla hrdě hlavu; ale horšiti se na člověka neznámého nemohla. V jeho přímosti jevilo se tolik dobrosrdečnosti, tak čistá, neúhonná mysl, že jí nebylo možno, pro několik smělejších slov naň se hněvati. Mimo to ozýval se v prsou jejích jakýsi hlas, kterýž v prospěch nenadálého hosta mluvil, a celou bytost její podivným očekáváním naplňoval.

„Mohlť bych sice netrpělivostí trápen čekati,“ mluvil Pedrazzi po dívčí otázce dále, „až by mě okolnosti, delší seznámení a zpytavé otázky na stopu přivedly, po nížto bych ve svatyni vaší přízně dostoupil — v tu svatyni, kdežto na místečku nejpohodlnějším teplé hnízdečko si uplesti nějakého práva mám — “

„Vy, pane?“ přetrhla Milada ohnivý proud řeči jeho s rostoucím podivením.

„Já!“ zvolal veselý zpěvák zaníceně. „A poněvadž jsem na dlouhá léta toho krásného práva odřeknouti se musel, budu nyní hleděti, abych ho dvojnásobně užil.“

„Bůh je můj svědek,“ řekla Milada na dva, tři kroky od něho couvajíc — „vy mě, pane, děsíte. Já vás neznám, nemohu vám žádného práva přiřknouti.“

„Že mě neznáte?“ ptal se nyní Pedrazzi po krátkém zamlčení, a lahodný hlas jeho zavzníval tónem elegickým. „To máte dobře, drahá slečno — a já se tomu nedivím. Ani já bych snad nyní ve tváři vaší, v těch rozkvětlých růžích ono písmo nepřečetl, ježto jsem znal jako zavitá, outlinká poupátka, kdyby mi nebyl rozmarný osud dříve prstem na vás poukázal a sladkou věštbu k mému sluchu přinesl. — Jsem tenorista Pedrazzi, rovnou cestou z Paříže,“ mluvil dále, nutě se

přijíti do tónu žertovného — „a snad mi nějakého práva z obzvláštní milosti dopřejete, až kousek mého zpěvu uslyšíte.“

Okolo rtů a očí jeho hrálo usmívání, z něhož bylo viděti, že je si vědom brzkého vítězství. I postavil se po herecku před mlčící Miladu a začal čistým jazykem českým zpívati národní píseň:

„Když jsem k vám chodíval
Přes ty lesy,
Ach ouvej, přes ty lesy.“ —

Avšak druhý řádek nemohl ani začíti. Hned první zvuky zpěvu jeho padly v duši Miladinu jako zápalné jiskry a znítily celou bytost její vysokým plamenem. Onať znala píseň tuto ze dnů svého dětinství; znalať ji tuze dobře, neboť byla zamilovaná otce jejího, a musívalať ji pod večer při kouslích stokráte s bratrem zpívati.

„Pro milosrdný Bůh! — pane, co to se mnou tropíte?“ zvolala nyní se srdcem klopotným. „Odkud máte tuto píseň? — vy — tenorista Pařížský?“

„Z pravých neporušených úst českých,“ zvolal Pedrazzi vesele — „a zpívával jsem ji jako chlapec denně se sestrou — se zlou, ošklivou sestrou, kteráž mě nyní u prahu srdce svého jako žebráka státi nechává.“

„Ladislave!“ zkřikla Milada, před nížto se teď náhle posledním sluncem rozjasnilo; a tváře

její hořely, panenská ňádra se vlnila a ruce povznesly se k vřelému objetí.

„Milado!“ zaplesal Pedrazzi, a v okamžení spočíval v jejím náručí.

„Moje Milado!“ jásal po dlouhém, vroucím políbení, a chytiv ji za obě ruce, díval se na ni očima zářícíma od hlavy až k nohoum. „Jsi to tedy opravdu, moje malá Milado? ty pramene mých dětských rozkoší — ty moje pokušitelko — jediná moje žádoucí přítelkyně?“

„Já to jsem — tvá — jako jsem vždycky bývala!“ zvolala dívka s nevýslovnou blahostí, a pravici z ruky jeho vymknuvši, ovinula ji okolo krku jeho. — „Ale ty jsi zlý člověk — jsi-li opravdu můj Ladislav; ty jsi nechal svou Miladu tak dlouhé časy beze vší zprávy — v žaluplné nejistotě —“

„Nu, tak tuze žaluplna jsi nebyla, jak na tobě pozoruji,“ usmál se nalezený bratr; „a že jsem nepsal, to zasluhuje arci notný výtopek... i rád jej snesu ze rtů sestřiných; ale já se těšil na překvapení. Já si ustřádal všechny rozkoše na nenadálé shledání; a když jsem na to pomyslil, jak asi dobrý, stařičký otec radostí zmladne, až konečně jednou jako statečný, vděčný syn se vrátím, v kapse... nu, co pak vrtíš hlavou, moje

zlatá dívko? Proč přeletuje mráček po tvém čílku?... Nedopouštěj Bože, abych ti rozuměl!"

„Dobrý, stařičký otec nebude se radovati z tvého návratu," dosvědčila Milada hlasem jemným. „Ten odpočívá již dlouhá léta v chladném lůně, z něhož se žádné radosti již nepučí."

„Tedy již odpočívá —?" opakoval Ladislav po krátké přestávce, mezi nížto byli oba, syn i dcera, památku zesnulého tichým zpomenutím slavili. — „Tedy odpočívej v pokoji! — tam jsi také dobře uschován — a snad lépe nežli by tě nejvděčnější syn kdy uschovati mohl. Nechme toho tedy; moje rozkošná Milado! a nepotahujme harfy srdcí svých strunami, kteréž vydávají zvuky žalostné. Při prvním shledání našem potřebujeme veselých písní a radostného pokřikování. Ty si nemůžeš pomysliti, jak jsem se na tuto chvíli těšíval," mluvil Miladin bratr dále, a pojav dívku za ruku, vedl se s ní stromořadím k blízkému, hustým listím krytému loubí; „v nejrozmanitějších postavách obletovala mě tvoje podoba, tisícerými slovy rozmlouval jsem s tvým obrazem; ale že tě takto spatřím, že tě tady naleznu: toho jsem se věru ani při nejdivnějším přání nenadál. Já ti mám tolik co povídati, mám se tě tolik co ptáti — ale nyní splývá všechno mé myšlení a toužení v tu jedinou otázku: Jak jsi přišla mezi hrabata Velenské?"

„Ba věru *mezi ně!*“ vzdychla Milada; „neboť jsem alespoň z části příčinou těch nesrovnalostí, ježto mezi otcem a synem panují.“

„To pozoruji, ale posavad tomu nerozumím. Protož bysi učinila pravý skutek lásky křesťanské, kdybysi mě z temnosti k světlu vyvedla. Pověz mi tedy jasnými a zřetelnými slovy, jak jsi přišla z nepatrného, vzdáleného městečka do panského zámku?“

„*Jak* — to ti mohu pověděti slovy jasnými; *proč* mě sem ale vlastně uvedli, to je mi také až podnes tajemstvím, kterémuž na jádro dostati se nemohu. — Asi rok po tvém tajném odchodu zemřel otec. Procházelť se právě u večer po světnici, jakož býval dávný jeho zvyk, a duch jeho prolétal se v říši zvuků, ježto vyluzoval z oblíbených houslí, an ho ranila mrtvice. Staré tělo jeho skleslo, a housle padly vedle něho a zazvučely naposled. Mne si vzal představený městečka do domu, chtěje mě chovati jako vlastní dítě. Shledaloť se, že byla po otci hezká summa peněz uložených zůstala. S tou tedy zamýšlel můj nový pěstoun hospodařiti, aby pro mne řádného věna vydobyl. Nedlouhý čas na to přišel ale neznámý člověk do městečka, a sháněl se po otci; když pak jej poukázali na hřbitov, začal se sháněti po sirotcích. Tentýž člověk navštívil tedy mého

pěstouna a dlouhý čas potajmo s ním rozmlouval. Konečně mi snesli prádlo, oblekli mě do svátečních šatů, neznámý člověk posadil mě do svého kočáru a jel se mnou do Prahy. Tam jsem přišla do domu obstárlé paní, která se vychováváním děvčat obírala. U té mi uplynula nejkrásnější léta. Čeho jsem tam všeho užila, čemu se učila, co všecko získala: o tom nebudu nyní mluviti; ale povím ti zkrátka, že jsem nalezla *matku*, kterou jsem posud neznala. Byla to vzdělaná, šlechetná žena. Nás bylo pět děvčat pod jejím dohledem; ale všecky jsme k ní lnuly jako sestry k jediné matce. Já zvláště považovala se konečně za její dceru, jelikož jsem u ní skoro deset let ztrávila, a za ten čas nesčíslných důkazů lásky její dostala.“

„Nu, a co se stalo z neznámého člověka?“ ptal se Ladislav zvědavě. „Kdo to byl? Viděla jsi ho někdy? Pečoval o tebe?“

„Po celý ten čas byl jenom třikráte v našem domě,“ řekla Milada; „ostatně ale dopisoval si s naší pěstounkou několikráte do roka. To jsem ale nikdy vypátrati nemohla, z jakých příčin hrabě Velenský tolik na mne vynakládá.“

„Tedy otec Jaroslavův?“

„On sám. A vychovatelka moje vštípila mi tak půvabný obraz jeho šlechetnosti do srdce

a do mysli, že jsem uvykla v duchu se obírati s ním jako s otcovským dobrodincem, a že jsem pevně sama u sebe uzavřela, věnovati mu na všechen čas upřímné srdce vděčného dítěte. Konečně také přišla doba, kdežto jsem tajné předsevzetí srdce svého osvědčiti měla. Druhá matka moje mi zjevila, že se musím na Velenský zámek odebrat, abych jako dobré dítě vyjasnila dny hraběte, kterýž toho času, v rozepři jsa s chotí svou, osamělý život vedl v domě svém. S těžkým srdcem opustila jsem dům pěstounčin, a od té chvíle vedu život v této venkovské osamělosti.“

„Krátká historie,“ řekl Pedrazzi, protrhnuv se jako z malého zamyšlení, v nežto byl mezi sestřiným vypravováním upadl, „krátká historie a v jistém ohledu také dosti jasná; má tedy dvě hlavní ctnosti, jakéž rýpavá kritika od povídaček požaduje. Předemnou leží ale předce ještě jenom jako nerozvinuté klubko — jako velký, temný labyrint, v němžto nevím kudy kam? *Proč* o tebe hrabě Velenský vlastně tak pečoval a nebo ještě pečuje? — to je to jádro, k němuž bych se skořepinou tvých příhod rád prokousal. Já vím, že se hrabě dlouhá léta myšlénkou obíral, jedinému synu a dědici svému tebe zasnoubiti.“

„To vědělo dlouhý čas, tušim, skoro celé naše okolí,“ řekla Milada, a lehynký úsměv zahrál

si na její tváři. „To ale neví ještě posud nikdo, že se starý hrabě této myšlénky dnes navždy odřekl.“

„Jak?“ ptal se bratr s podivením. „Chce snad nenadále ruce své od tebe odtáhnouti?“

„Právě naopak. Zasypati chce mě svou otcovskou přízní a podává mi darem statek, že bych, přijavši jej, mohla — co se týče věcí pozemských — do budoucnosti bez bázně hleděti. Bůh mě ale uchovej, abych přijala dar, pro kterýž bych v podezření upadla, že toužím po cizí majetnosti. Já se protivila vůli hraběte — a v té chvíli, kdyžto jsem myslila, že stojím osamělá, ale neobmezená paní vůle své: poslala mi nebesa *tebe* — a *ty*-li teď neodtrhneš ode mne ruky své, zaleskne se rozkoš na dráze příštího mého života.“

„Nebuď bláhová a nehněvej mě svým pochybováním!“ káral ji Pedrazzi, vroucně ruce její k svému srdci tiskna. „Tys nyní moje spanilá dívka — moje milenka — moje hvězda!“

Přitom ji uchvátil z obou stran za hlavu a pokryl jí ústa, oči a tváře dovádivým líbáním. Ona se ale náhle vzchopila a polohlasitě zkřiknuvši upřela zraků svých z loubí do blízkého stromořadí. Ladislav stopoval zraky její, a oči jeho zastihly hraběcího správce, kterýžto se rychlými kroky na postranní pěšinu zahýbal.

11.

Svoboda nenalezal doma, v tichém, po odjetí otce a sestry jako vymřelém obydlí, oddechu a pokoje. — Duše jeho byla se ranním výjevem silněji zbouřila, nežli projeviti a sám sobě přiznati se chtěl. I nemohl rozjitřeného ducha pohroužiti v suchoparnou práci svého úřadu, ale vyšel z těsných zdí, aby pod šírým nebem volného oddechu a na prsou milostné, k rozkošnému dnu probuzené přírody sladkého ukojení nalezl.

Dnešním jitrem — to cítil huboce — změnila se celá jeho budoucnost. Veškeré zámysly jeho musely se na jinou stranu obrátit. V nynějším postavení nemohl setrvati déle, nežli dokud starému hraběti hvězda života zářila. Pak musel všechny své síly na jiné místo přenesti.

I nebyloť mu volno okolo srdce, a myšlénky jeho točily se jako u věčném víru, nemohouce v rovný proud se dostati. Padlať mu také na mysl slova Jaroslava, jimižto mu napověděl, že se od otce odtrhne, a jakž jeho pevnou, odvážlivou vůli znal, mohl se toho násilného kročeje od něho nadíti. Co se potom stane — jaký směr potom dějiny rodu Velenského nabudou, to nemohl arci teď rozhodnouti; ale mezi jednající osoby vystou-

pila nyní na jeviště také Milada — prosta snad všeho úvazku: a srdce jeho zachvělo se sladkou bolestí. Onť miloval Miladu, miloval ji veškerou silou svého mužného, šlechetného srdce; láska jeho byla květem osypaná lípa, v jejímžto libovonném stínu nejblaženějším sněním se opájel; avšak on by byl nechal tento rozkošný strom zvadnouti a pramen zlatých snů vyschnouti; on by byl mlčel a lásku svou v živém hrobě, v zedraných prsou, pochoval: kdyby byl věděl, že jejím projevením svou povinnost k starému Velenskému poruší, anebo že jím skvělé příští Miladino zakalí.

Temná mračna stahovala se nyní nad domem hraběcím, a blesky, šlehající z lůna zkázyplodného, hrozily zasáhnouti také Svobodovu rodinu. A předce mu začala při této bouři skvělá naděje svítati! Předce mohl snad Miladu nyní svou nazvati! — Prsa jeho dmula se blahým tušením, a ponořen v lákavé sny, octnul se mimovolně v tom oddílu veliké zahrady, kterýž Milada nejraději ku svým procházkám obírala.

Duše jeho byla naplněna jejím obrazem, an tu náhodou blíže k otevřenému loubí přikročil a v rukou cizího muže ji uviděl. V prvním okamžení myslil, že ho šálí pokoušivý sen; v druhém ale již poznal, že je to hrozná jistota, neboť za-

slechl slova: „Milenka a hvězda“ — i viděl, že se Milada líbati nechala.

Jakoby se pod ním země bořila, trhnul sebou strašlivě zklamaný, a hodiv jen jediný, ale významný pohled na Miladu, obrátil se, aby rychlým krokem, smrtící ránu v prsou nesa, z ráje ztraceného prchnul.

Ale Milada byla spatřila pohled jeho a rozuměla mu.

„Jdi — pospěš za ním — přiveď jej nazpět!“ prosila bratra, překvapením sama nevědouc co činí; a Ladislav, předvídaje i hned jakýsi tajný svazek dvou spřízněných duší, poskočil s úsměchem z loubí a okřídlenýma nohama hnal se za Svobodou.

„*Corpo di Bacco!* — he, pane soucestovateli!“ volal naň pozdálečí. „Jen tak neutíkejte! Chci vám dáti dobré jitro!“

A Svoboda, vida že mu již neujde, zastavil kroky a vítal ho bodavými zraky. Tvář jeho byla na smrt ubledlá. Ladislav se ho ulekl, když jej dohonil, a nemohl hned slov najíti, jak by k němu promluvil.

„Co se líbí?“ začal konečně Svoboda sám, a zvuk jeho slov byl ozvěnou bouře, ježto mu v prsou zuřila.

*

„I ty svatý Januare!“ řekl zpěvák — „dovolte, abych se dal trochu do smíchu. Vyť se mě ptáte, jakobych byl Fra Diavolo anebo slavný předchůdce jeho, veliký Rinaldo! Ne, ne — nebojte se! Mně se nic nelíbí, nemáte-li pro hosta hraběte Velenského jiné otázky. Ale sestra mě za vámi posýlá — “

„Jaká sestra?“ vyrazil ze sebe náhle Svoboda.

„No, moje sestra — když je to již jednou venku, ačkoli se mi zdá, že by to mělo ještě tajemstvím zůstati.“

„*Kde — kdo* je vaše sestra?“

„Ale nedělejte, jakobyste nás byl neviděl, a nebo jakobyste byl nikdy neslyšel, že se lidé přepodivně scházejí.“

„Milada tedy ....?“ ptal se Svoboda s pohledem člověka ještě pochybujícího; ale krev se vracela již předce do tváří jeho.

„*Si, signor, si!* Milada je moje sestra,“ doložil Pedrazzi; „jinak-li mě hlas srdce mého, vypátraná podoba a vlastní její vyznání nešálí.“

„O, to tedy pojďme!“ zvolal Svoboda ohněm nově procitlé naděje uchvácený, a zavěsiv se v blahém pocitu Ladislavovi pod paždí, vracel se s ním k loubí. „To tedy pojďme — a odpusťte mi laskavě, že jsem prvé z pošetilé domněnky ....

ale kdož by se byl nadál, že jsme včera s bratrem naší slečny přijeli!“

„Arci, arci!“ svědčil zpěvák s potutelným usmíváním. „Toho jste se nemohl nadíti — a proto vám také hned raději milovník na mysl připadl. Není-li pravda?“

Svoboda se chtěl omluviti; již ale stáli před Miladou, a takž musel běh řeči své jinam obrátit. I chtěl k ní promluviti; cítil to, že musí k ní promluviti: ale co živ poprvé stál před ní v nesnázi, stál tu němý, nemoha skrz vlnobití citů k chladnému břehu slov dobřísti. I Milada stála proti němu mlčky, a na spanilých tvářích proskakoval jí lehynký ruměnec, jako červánky, jež přislibují krásný den. Očima sklopenýma hleděla před sebe.

Takto nestáli proti sobě dříve nikdy. Sladké tušení, předchuť blahostí rajských, prochvívaly srdce jejich. Tajným, věčně nevyzpytatelným tlukem životních žil neobsáhlé přírody ozývali se v nich hlasové, šeptající, že se byli dnes oba v duchu jeden s druhým obírali, že se houpá mezi nimi od srdce k srdci upnutý řetěz magický, a že padla hodina, kdežto se okolo nich tentýž řetěz ovine v nerozlomné, věčné pouto.

Mlčeli, ale rozuměli si a byli blaženi...

Ale Pedrazzi nebyl spokojen. Stáltě proti nim, a veden přirozeným taktem, jakož i obezřelostí

a zkušeností, poznal brzo, v jakém stavu se oba nacházejí.

„Milé děti!“ přerušil konečně sám až posud trvající ticho, „takhle tu jeden na druhého koukati se nemůžeme — já alespoň nemám k tomu ani chuti, ani času, třebas byste vy v tom nalezali nevýslovné rozkoše. Mezi vámi jsou nějaké tajnosti — to by viděl také slepý. Svalte je s duše, milé děti, a pohlédněte si jasně do očí; nebo nemluvné a nevidoucí nemohu vás potřebovati.“

Mezi touto řečí nabyl Svoboda své přirozené mužnosti, a zmocniv se vnitřního nepokoje, stal se zase tak vážným, spolu ale i srdečným a uctivým mužem, jako býval po celý svůj život.

„Nikoli, pane Pedrazzi!“ promluvil k nenadálému bratru Miladinu — „mezi mnou a slečnou Miladou není žádných tajností, alespoň takových ne, tuším, pro které byste snad nepokojen býti musel,“ doložil s názvukem čistého vědomí a šlechetného smýšlení, a pojav Miladu za ruku, s jemným rtů zachvěním vtiskl na ni lehký polibek. „Zajedno patří lesk jmena jejího a její štěstí k nejvroucnějším přáním mého života — a za druhé stojí nade mnou tak vysoko — “

„ — jako dcera maloměstského učitele nad synem panského zahradníka!“ vskočila mu do řeči Milada s milostným úsměvem, a něžné, ale jen

co bleskem letící stisknutí ruky provázelo slova její. „Nechte jedenkráte skromnosti, kteráž je arci vždy největší okrasou mužovou; vás by ale mohla zahaliti rouškou, že by vás můj dobrý bratr dle pravé ceny nepoznal.“

„O, mně se zdá,“ řekl Ladislav, „že pana správce panství Velenského již po vrchu i vespod znám! Vždyť pak jsme již asi šestatřicet hodin přátelé — jinak-li mi dovolí, naše seznámení v hodině duchů a při plné sklenici šlechetným titulem přátelství pokřtívat; a co se mi v tom čase na něm neodhalilo, to se mi bohdá nyní pomocí sesterskou objasní.“

„K tomu nebude mého objasňování potřebí,“ odpovídala Milada usměvavě. „Pan Svoboda je dosti velké světlo sám o sobě.“

„To jsem poznal včera na cestě, když vedl boj s mladým Velenským stran té naší milé češtiny, o kteréž já nyní tak málo vím, jako Hotentoté o vlaské opeře,“ doložil Pedrazzi. „Ale to mi nestačí — to je všecko málo. V člověku jsou ještě koutečky a místečka, ježto se nedají žádnou pochodní ojasnit — a ty bych si já předce rád prohlídnul.“

„Veliká čest pro mne,“ podotkl Svoboda požertovně, „že oko vaše, napojeno bezpochyby věčně se-lesknoucími poklady ráje vlaského a na-

syceno rozkošemi světa Pařížského, něco v obyčejném českém venkovanu hledá, co by za poznání stálo. Avšak i já musím ze své strany se ozvati, že zde posud jako v půlnočních temnostech klopýtám, nemoha pochopiti, jak můžete býti skutečně bratr slečny Milady — vy Pařížský tenorista.“

„To nemůžete pochopiti?“ ptal se Ladislav. „Tedy je to v Čechách neslýchaný příklad, aby se někdo za vzácného cizozemského ptáka prodával, třeba se byl v hnízdě české vrány vylíhnul?“

„To není právě nic nového.“

„Anebo se vám to ještě nikdy nestalo, aby se cizina k mužům, jakožto ke svým hlásila, a činů nebo zásluh jejich perem i jazykem pro sebe dobývala, ačkoliv od kolébky až do rakve k českému rodu náležejí?“

„To se stalo i stává se až po dnes.“

„Nu, proč by tedy nemohl Pařížský tenorista, *Ludovico Pedrazzi*, býti syn českého venkovského učitele, za svého pacholetství Ladislav Petráček nazvaný? Ano, ano — jen otvírejte oči! Sobě samému na ujmu svlíkám se sebe poetický lesk pověstného jmena a stavím se před vás v holé próze nevýznamného názviska. Co se všecko dělo, nežli mě tato zevnitřní metamorfosa potkala — to nemohu nyní vypravovati. Jesti to historie tuze dlouhá, a mně záleží více na tom, abych se tu

sám dříve jistých věcí dopídil, než abych vypravováním o sobě čas mařil. Až budeme někdy v tiché hodince pospolu sedět, nakreslím vám několik obrázků z mého života, a pak mi snad uvěříte, že jsem bratr Miladin. Pro mou sestru dostačí prozatím, když jí řeknu, že jsem jen k vůli ní a otci do Čech přijel — a vy beztoho již víte, že jsem Velenský zámek s mladým hrabětem navštívil, jejž jsem v Italii znal a v Praze opět napadl. To jsou pouhé maličkosti; ale za to bych dal nevím co, kdybych se dověděl, proč svou sestru v hraběcí rodině nacházím. Jesti ve mně jakési puzení — jakýsi hlas v srdci, jemuž dobře nerozumím, kterýž mě ale ustavičně pobádá a kterýž mi pokoje nedá, dokud se mi na tu otázku neodpoví.“

„Zaplaš tak zbytečné mraky z mysli své a nekal si první okamžik našeho shledání,“ řekla na to Milada. „Dosti na tom pro tu chvíli, že mě tady nalezáš — k čemu se truditi myšlénkou, *proč* tady jsem? Já sama teď na to nemyslím. Na počátku byla jsem ještě tuze mladá, abych to byla na mysli rozvažovala, a tak jsem vyrůstala jen s tím vědomím, že o mne šlechetný muž pečuje, nepátrajíc nikdy po příčině, proč právě *mne* z našeho městečka odvezl.“

„Já sám nevím,“ ozval se nyní Svoboda, „*co* vlastně starého pána k slečně poutá; až posud

bylo mi dost na tom vědomí, že by ji zatopil bohatým zdrojem lásky své, a že stojí pevněji na vysoké hoře jeho milosti, nežli vlastní syn."

„Proto snad také chtěl ji k němu na věky upnouti, aby oba pevně postáli," podotknul Pedrazzi, uváděje si na mysl noční výjev mezi Velenskými hrabaty.

„Že *chtěl?*" opětoval Svoboda s podivením. „Mně se zdá, že posaváde *chce?*"

„Ba již nechce," řekla Milada s úsměvem a panenským uzarděním. „Od dnešního jitra jsem úplná paní vůle své — za to ale zbavena vší naděje, že budu paní hraběnkou."

„Pro dobrý Bůh!" zvolal Svoboda překvapen dílem radostí, dílem tesknosti. „Co se přihodilo? Neshodl se mladý hrabě s otcem?"

„O tom nevím," řekla Milada; „ale mne si dal dnes časně ráno starý hrabě zavolati a zprostil mě nesnáze, kteráž mi tak dlouhý čas prsa tížila."

„Bohu díky!" zvolal Svoboda s tváří radostně ozářenou; ale v okamžení se mu zdálo, jakoby byl záclonu se srdce svého tuze hluboko sehrnul, a protož doložil mírněji: „Neboť se mi zdá, že byste nebyla s Jaroslavem šťastnou bývala."

„Já bych nebyla také nikdy štěstí své na nejistou váhu vložila," řekla Milada pološeptem, ale zvukem takovým, že z něho zřetelně pevná

její vůle zaznívala. Přitom se potkali zrakové její s jeho pohledem, a před oběma rozevřela se na okamžik zlatá brána zemské blahosti. S posvátným trnutím v pohnuté duši zamlčeli se obadva; ale rozuměli si, a touto chvílí zaslíbili se sobě tajnou, ale věčnou přísahou ....

„Víte vy snad o jiném muži, s kterým by moje Milada šťastnější byla?“ ptal se nyní Pedrazzi, jemužto se pravý poměr jich obou pořád více vysvětloval. „Mně by bylo velmi milo, kdybych se mohl z jejího štěstí radovati.“

„To jsi velmi špatně dokázal,“ odpověděla mu rychle Milada, „an jsi tak dlouho ani té nejmenší starosti o mne nejevil.“

„Milé děvče, to se dělo věčným řízením čili tak řečeným osudem!“ řekl zpěvák s komickým důrazem. „Já musel právě teprva včera do Velenského zámku přijeti a jistému tajemství na stopu se dostati; a já musel právě teprva dnes tebe nalezti, abych měl příčinu po tomto tajemství dále pátrati.“

„O jakém to mluvíš tajemství?“ divila se Milada.

„O tom, *proč* o tebe starý hrabě tak starostlivě pečuje, že by tě byl rád i svou dcerou učinil. V životě jeho muselo se něco přihodit,“ mluvil Ladislav dále, „co jej ocelovým poutem

k tobě váže a jako metlou zlého svědomí pohání. Nevíš, co by to býti mohlo?“

„To nevím,“ řekla Milada. „Až dosaváde držela jsem všechnu otcovskou péči jeho jenom za výlev dobrého, lidumilovného srdce, anebo za jakousi tajnou sympatii, kteráž někdy i cizí duši tak zamiluje, že ji konečně za částku bytosti své považuje. Já se alespoň na nic nepamatuji, co by ve mně domněnku zbuzovalo, že by hrabě z jiné příčiny o mne pečoval, nežli že mě náhoda osiřelou v ruce jeho odevzdala, a že mě tím živěji za dceru považovati uvykal, čím chladněji se jeho srdce od syna odvracelo.“

„Ne, ne!“ řekl zase bratr. „*To* to není. V prsou jeho leží něco dämonického, a to jím zmítá, jako slabou kořistí. Nevíte vy, milý příteli!“ obrátil se k Svobodovi, „zdali se někdy v životě jeho něco neudálo, co by jej o sestru mou starati se donucovalo? Jsemť pevně přesvědčen, že v tom něco více nežli pouhá sympatie vězí; neboť pro tu by se nesnižoval před synem skoro na kolena a nemluvil by .... o vraždě.“

S ustrnutím zaslechli Milada i Svoboda tato slova, a podivení jejich zrůstalo, an jim na to Ladislav obraz nočního výjevu podal, jakž ho byl ve svém pokoji přeslechl.

„Tu se muselo arci něco přihodit,“ ozval se na to Svoboda, přebíhaje v myšlénkách všeliké události v domě hraběcím, dokud paměť jeho dostačovala — „tu se muselo arci něco přihodit, co v život starého Velenského hlouběji zasahuje, nežli pouhá sympatie. Ale věc ta musela se díti u veliké tajnosti anebo dříve, nežli paměť moje dozrála, jelikož o tom ani slova nevím.“

„Kdyby se ale bylo předce něco událo,“ ptal se Ladislav — „dříve, nežli to paměť vaše podržeti mohla — kdo by nám mohl nejspíše o tom zprávu podati?“

„Snad můj otec,“ řekl Svoboda. „On chová klíč k mnohým tajnostem starého hraběte, a bude také *o tomto* věděti, ačkoli se posud v temné mlčení halíval, kdykoli jsem před ním o té věci zmínku učinil.“

„Aj, tedy půjdeme teď k tomu pramenu vespolek a nabudeme jistoty,“ řekl zpěvák.

„To můžeme zkusiti,“ odpověděl Svoboda. „Musíme ale míti malé strpení, neboť otec můj právě dnes odejel.“

Milada se podivila a Pedrazzi toho litoval; prohlásil se ale, že za ním pojede.

„Toho nebude snad potřebí,“ namítal Svoboda — „až se hraběti představíte ....“

„Já se mu ale nemohu ještě představit,“ omlouval se Pedrazzi; „to by se nesrovnávalo s mým dalším zámyslem. Predevším musím *tomu* na stopu se dostati, co vlastně mezi hrabětem a sestrou a snad i mezi mnou a ním vězí, a protož pojedu za vaším otcem.“

„Ba — skoro to bude nejlépe,“ přisvědčil nyní Svoboda, věc na mysli pilně ohledávaje. „Je-li mezi vámi a domem hraběcím opravdu nějakých tajností, bude místo, kdež otce mého naleznete, pravé jeviště, kde by se mohly odhalit; neboť odjel do vaší otčiny.“

Bratr i sestra se podivili; Svoboda jim nemohl sice udati příčinu otcova odjezdu, ale na té jim také posléz ani tuze nezáleželo....

12.

Rychlými kroky, ale třesoucíma-se nohama popocházel starý Velenský po svém pokoji. Duše jeho byla plna velké bouře a uchvácena vírem pocitů, jež nemohl srovnati a v jisté břehy vtěsnati.

Hlava jeho byla hluboce skloněna. Ruce měl nazad křížem přeloženy, a mezi prsty držel Jaroslavův list. Ve tvářích zrcadlilo se každé pohnutí

duše jeho; brzo příčily se k hořkému úsměchu, brzo poletoval po nich mrak hlodavé bolesti.

„Jen dále — jen dále, můj synáčku!" mluvil sám k sobě slovy hlasitými. „Játť bez toho věděl, že to k tomu konci dojde — že se v pustinách života na dví rozvětvíme; ačkoliv mi bláhové srdce někdy lháti chtělo, že je úvazek mezi otcem a synem nezlomný. Ha, ha! moudré srdce, ježto posavad v zákon dobrotivé přírody věříš a lidské chytrosti neznáš! Mezi otcem a synem není teď žádného úvazku; syn a otec má každý svou hlavu — oba mají své zvláštní srdce, a řídí se dle jeho pobídek. To je kletba času našeho — toho času, kdežto nezná krajan krajana, krev krvi se protiví, dcera matku zapírá — kdežto se všecko od kořene odtrhuje, do kolébky smetí metá a do cizích končin za dobrodružstvím vybíhá. A v tomto čase jediný já! — na hřbitově národu svého jediný já — opuštěný ve vlastním domě — poutník zabloudilý na daleké poušti!"

Měkce, žaluplně zněly stesky jeho. I zastavil se a pohřížen v trudné myšlénky, hleděl před sebe, jakoby v skutku nad hrobem stál. V tom vešla do pokoje Milada a za ní Svoboda.

Hrabě si byl pro Miladu poslal, poručiv při tom i starého Svobodu vyhledat. Že však služebník starého nenašel a mladého u slečny dopadl,

přejal tento povinnost k hraběti se dostavit a provázel Miladu do zámku. Když vešli do pokoje, protrhnul se sklíčený stařec ze svého zamyšlení.

„Pojď, pojď, milé dítě!“ zvolal, zahlídnuv a poznav jen dívku příchozí — „na tebe čeká duše má! Ty jsi pevná, zdravá, květoucí jiva, okolo nížto uschlé, klesavé proutí let mých ještě nadějně se otáčí! Pojď — pojď sem, ty holubice s ratolístkou zelenou, a podívej se, co mi syn můj učinil.“

Přitom jí doručil Jaroslavův list a usadil se na svou lenošku.

Milada otevřela list a četla....

„Milý otče! Příhoda, kteráž musí rozhodnouti nad blahostí mého života, vede mě zase na čas kvapně z domova. Vy si proto, doufám, nezastesknete; neboť, jakž dle naší poslední rozmluvy již víte, nemohu nejvřelejší žádost Vaši vyplniti a k dávnoletému záměru Vašemu ruku podati. Račte se jinak o miláčka svého postarati — já proti tomu nebudu ničeho namítati; ano, abyste úplné vůle své použiti mohl, odříkám se pozemských statků, kteréž bych snad jednou od Vás právem očekávati mohl, a spokojím se tím, co mi odkázala matka. Proto však nikdy nezapomenu, že jsem Váš syn“ a t. d.....

Milada dočtla a hleděla chvílku ještě na papír — na ty řádky, v nichžto každá čárka svaté pouto mezi otcem a synem jako hlodavá rez užírala.

„Nu, co tomu říkáš, dceruško?“ ptal se ji nyní starý Velenský. „Jak se ti líbí psaníčko z té nejnovější školy? Není-liž pravda — můj synáček učinil veliké pokroky?“

„Já to nemohu ještě za pravdu považovati,“ řekla Milada velmi vážně. „Moje víra v Jaroslavovu šlechetnost je tuze pevná, abych teď najednou věřiti měla, že mu tyto řádky jinak nežli v horečném zanícení smyslů z pera vyběhly. Tušímť, že jej asi něco neobyčejného — něco takového potkalo, co v skutku celému životu jeho jiný směr a jinou cestu vykáže.“

„Něco neobyčejného?“ usmál se starý hořce. „Což jsem nevěděl, že to k tomu konci dospěje? Což jsem ti neřekl dnes ráno, že syna již nemám? Tuhle držíš o tom písemné svědectví — a Bohu díky, že je máme! Nebudeme míti, co bychme si někdy vyčítali, z čeho bychme se kárali, když se k němu na věky zády obrátíme — k tomu vychovanci nynějšího smýšlení.“

„To nedopouštěj nebe,“ řekla Milada, „aby z několika okamžiků nešťastného nedorozumění věčná mezera mezi vaším a Jaroslavovým srdcem

propukla — anebo aby snad k vůli mně duch nesvárů pod střechu vaši kročil.“

„Nikoli, ne k vůli tobě!“ odpověděl Velenský. „Tuto mezeru prodlabala dlouhá léta; ty nejsi jediná její příčina. Ale člověk, jehož jsem až posud synem nazýval, chytá se jí, aby dávný svůj zámysl provedl. Ty máš býti jako štít, za nímž on své nezdařilé srdce ukrývá. Nu — jak se mu líbí.... já byl na to připraven!“

„O neoblékejte se ve zbroj ledové lhostejnosti!“ prosila dívka. „Onať ulehne s větší tíží na prsa vaše, nežli plamenná bolest. Nechte jen krátký čas minouti, a všecko se vrátí zase do bývalé koleje.“

„Ba nevrátí!“ řekl Velenský, hlavou potřásaje; „také ani nechci, aby se vrátilo. Takž je to dobře, takž je to právě podle mého srdce. Prost chci býti pout, kteréž mě posud v těsnu držely a volným krokům překážely. Teď jsem svoboden! On sám usnadnil mi kročej, z něhož si mě chtěla ještě dnes ráno kárati. Teď máme odpovědné listy v rukou a můžeme zjevné záští počíti. Uvidíme, jak daleko to mladý pán se svou zlovůlí přivede!“

„Pane hrabě!“ ozvala se Milada hlasem prosebným — ale on jí nedal vymluviti.

„Mlč! — mlč — nech nyní hraběte Velenského mimo sebe ležeti!“ zvolal ve svém bolestném za-

nícení. „Zde sedí otec a mluví k dceři své, na nižto se nyní celé srdce jeho upne, a kterouž obsype jarním, nevadnoucím květem lásky své.“

„Pro živé mocnosti nebes, pane hrabě!“ řekla Milada — „mne vypusťte ze hry v tomto smutném nesváru. Z květu lásky vaší stalo by se trní, jež by prsa moje bolestnými ranami zbodalo, kdyby mě tížilo vědomí, že jsem zbohatla cizím pokladem.“

„Ty ale musíš zbohatnouti!“ rozhorlil se hrabě. „Ty se musíš zalesknouti nádherou, kteráž ti přísluší, aby se otočily po tobě oči mužů nejšlechetnějších, a ty abysi nezůstala v truchlivé samotě, až mě Pán k sobě povolá.“

„A vy byste mi to přál, pane hrabě,“ ptala se Milada s malým uzarděním — „aby se oči mužů nejšlechetnějších jen k vůli zevnitřní nádheře po mně otáčely? Kdybych věděla, že nic jiného v sobě nechovám, co by mi větší, anebo alespoň stálejší ceny poskytovalo, nežli vrtkavý lesk bohatství: tedy bych raději navždy o samotě zůstala, kterouž vy truchlivou nazývati ráčíte. Krom toho ale nemám bázeň, žebych kdy jako na pustinách opuštěná zahynula; neboť se nemohu spustit naděje, že — svého bratra naleznu.“

„Bratra?“ ulekl se Velenský, kterýž byl řeč její pozorně poslouchal. „Jakého bratra, Milado?“

„Vždyť jsme častěji o něm rozmlouvali — a to víte již dávno, že nám asi desítiletý z domu odešel. Myslilať jsem arci jindy, že již nešťastně zahynul; teď ale ozývá se opět ve mně pevná víra, že se jednou k útěše mé ještě navrátí."

„Že se navrátí?" ptal se hrabě s velikým účastenstvím, ačkoliv se dle nejistého zvuku otázky jeho rozeznati nedalo, zdali ho radost nebo strach ku ptaní popouzí.... „Že se navrátí? — Máš o tom nějaké znamení? — Ještě jsi nikdy neprojevila tuto naději tak živě a jistě.... máš nějakou zprávu, že se tvůj bratr navrátí?"

V hlase starcově i na tváři jeho jevilo se zrůstající pohnutí. Milada uvázla v nesnázích. Bratra nemohla proti vůli jeho ještě prozradit a lháti nechtěla. Oči její obrátily se bezděky po Svobodovi, kterýž tu posud mlčky u samých dveří stál, od hraběte nepozorován.

„Nuže — máš nějakou zprávu?" ptal se hrabě ještě jednou, a vzchopiv se upřel na ni oči tak zvědavě, jakoby chtěl její nejtajnější myšlénky proniknouti.

„Račte dovoliti, pane hrabě!" ozval se nyní Svoboda, kterýž byl pohledu Miladinu porozuměl a ku předu pokročil. — „Můj otec, zdá se, dostal nějaké zprávy."

„Kde je váš otec?“ obrátil se k němu hrabě, jakoby s ním byl již dříve rozprávěl. „Kde je starý Vavřinec?“

„Z důležitých příčin dnes časně ráno odejel, a prosí, aby ho hraběcí milost zatím omluvila.“

„Jaké jsou ty příčiny?“

„O těch se mnou zjevně nemluvil. Zdálo se, jakoby nějaké tajemství zachovati chtěl.“

„Proč tedy myslíte, že se odjezd jeho Miladina bratra týká?“

„Jednotlivá slova přivádějí mě na tu myšlénku — potom okolnost, že odejel do místa, odkud slečna Milada pochází.“

„Tam že odejel?“ ptal se Velenský velmi živě a s patrným podivením; náhle ale, jakoby mu bylo něco důležitého připadlo, sklonil hlavu a umlknul.... „Ne, ne — *tam* neodjel,“ řekl pak temně před sebe; „ale dej Bůh, aby třeba odjinud dobré zprávy přinesl.“

„Nalezl byste v tom nějakého utěšení, kdyby se můj bratr navrátil?“ ptala se Milada, jemně k hraběti se tulíc.

„Já bych myslil, že syn přichází,“ řekl tento s tváří objasněnou, „a temnosti okolo mne rozednily by se leskem poledním. I potopil bych jej v nejskvělejší pramen lásky své, aby s něho zmizel prach a skvrna, jimiž ho snad v minulých letech

bolest a bída pokryly, a z pokladu srdce svého připravil bych mu květuplnou cestu tímto slzavým údolím. O přiveďte mi ho! — a z prsou mých vzejde nový, květoucí strom rozkoší, a libodechem jeho se napojíte všichni, jež ruka Páné okolo mne shromáždila.“

S rostoucím podivením poslouchali jej Milada i Svoboda, zpytavým zrakem pohlížejíce přitom na sebe.

„Ale vy ho nepřivedete!“ lkal na to stařec s propukající bolestí. „Ani Josefovu strakatou sukni nepřinesete, aby se žalostivý Jakub utěšil! Ne, ne, já musím pevně věřiti, že ho divá šelma roztrhala — abych zůstal opuštěný na hřbitově nešťastného národu — opuštěný pod vlastní střechou — opuštěný s plným srdcem lásky!“

I zastenal jako dítě a sklesnuv na sedadlo, zakryl si tváře, ježto se mu bolestně příčily.

„Pro živý Bůh, drahý otče — toho se neboj — tou myšlénkou se neděs!“ prosila ho Milada, soucitně k němu skloněná. „Jakž bysi byl opuštěný, dokud je při tobě láska *dcery* tvé? — a ta zůstane u tebe navždycky!“

„O nemluv takto, mé drahé dítě!“ promluvil stařec hlasem se-třesoucím. „Ty nesmíš u mne, člověka neštěstím páchnoucího, zůstati! — k vůli mně nesmí květ věku tvého opadati nadarmo.

Odejdi a vyvol sobě mezi šlechetníky, kterýž by hoden byl pokladu lásky tvé.“

„Ale přestaň pak již jednou pořád jen o mně mluviti,“ řekla Milada svým nejjemnějším hlasem. Ze slov jejích nebylo ani dost malého zvuku nějaké hrdosti slyšeti, neboť měla skutečně velikou outrpnost se starcem, kteréhož nikdy ještě tak vášnivě pohnutého nebyla viděla. — „Mysli na sebe, milý otče, a na velikost dobrodiní, jimižto jsi mě k sobě připoutal. Tyť jsi mě pozdvihl z prachu a postavil na výšiny života! Ty jsi dal otevříti oči mé, že mohu s radostným poznáním na bohatství peřestého světa hleděti!“

„O, což je to proti tomu,“ zastenal stařec, „co bych ti radostně dal — a kdybych to měl z hlubin srdce svého vytrhnouti! Což je to proti tomu, co ti dáti povinen jsem!“

„Ty — mně, drahý otče, povinen?“

„Ano, tobě, nešťastné dítě!“ zvolal stařec tak vášnivě, jakoby ho smyslové opouštěli, a vztyčil se opět ze svého sedadla — „tobě, politování hodná dcero! Ale já nepůjdu s dluhy do hrobu — ne, ne! toho se nestrachuj, zlaté dítě! já ti připravím náhradu, pokud stačí hojnost mého bohatství! Pojď, pojď — ty rozumný zákonníku!“ obrátil se náhle k Svobodovi, „ty se znáš v labyrintu paragrafů — ty mě povedeš, abych učinil podle srdce

svého. Ať se pak zdařilý synáček raduje, že se vyrval z okovů, jimiž ho připevnila příroda k prsoum mým! I já jsem utržen, a s otevřenou ranou ve starých prsou je svobodna ruka i noha má, že mohu jednati a kráčeti, jak se mi líbí.“

S těmi slovy pojal Svobodu za ruku a vedl jej do vedlejšího pokoje, kterýž byl jeho čítárnou a písárnou.

Milada upadla na chvíli v točivý proud myšlének, vytrhla se ale z něho konečně, a doufajíc, že neobyčejné pozdvihnutí starcovy mysli brzo pomine, pospíšila k bratrovi. S podivením vyslechl tento, co mu o podivném počínání hraběte zdělila.

„Zde něco vězí,“ řekl poslézc; „na to bych se chtěl o polovici své divadelní pověsti založit; jen že si ještě netroufám pomysliti, co by to asi bylo, abyste se mi nevysmáli. Bylo by také na zbyt hlavu si lámati, dokud se starým opatrovníkem hraběcích tajností nepromluvím. Nevypátráme-li ale nic u něho — pak arci, pak budeme muset útok učiniti na hlavní fortnu těch skrytostí — na srdce samého hraběte.“

„Já bych ale byla spíše toho mínění,“ řekla dívka, „abychme veškeré řeči a chování jeho za pouhý výlev trudem sklíčeného srdce a chmurou pokryté mysli považovali; neboť se nemohu

živou mocí domysliti, jakého účastenství by hrabě na příbězích života našeho míti mohl —“

„Ne, ne — to si nedám vymluviti,“ opřel se jí bratr, „že v tom něco hlubšího vězí, nežli je ledabylo do světa hozené slovo podivného melancholika. Nu však uvidíme, *cara mia!* — moje tušení mě ještě nikdy nezklamalo, a tehdáž mluví ve mně slovem hlasitým!“

13.

Bylo již pozdě na noc, když Ladislav a Svoboda od Milady odcházeli.

Skvostně blažený plynul první večer, jejž tyto tři čisté duše pospolu trávily. Všeliké starosti, jež byly snad za posledních dob lesklé zrcadlo mysli jejich šedým dechem zakalily — všechny ty malé nesnáze, v nichžto časem i nejjemnější a nejmírnější duše váznou: všechny byly toho večera mimo sebe pustily a oddaly se pouhé, novým květem ozdobené přítomnosti ....

Jasná, tisícem hvězd protkaná opona visela nad utichlým parkem. Jemný větřík pohrával hustolistými kmeny a chladil tváře mladých mužů, kteří k domu panského zahradníka kráčeli; Ladislav přijal totiž pozvání Svobodovo a ustanovil přebyti

u něho pohostinsku, dokud se za starým Vavřincem nepustí. Dva dny byly dosti dlouhé, aby se byla v srdci obou šlechetných mužů vzácná květina přátelství ujala a v zelený, nadějeplný proutek vyrostla. Vážná mysl jednoho a veselý rozmar druhého sloučily se v úvazek, jenž sliboval pevné trvání.

Obadva byli večerní rozkoší zaníceni, a zvláště s Ladislavem pohrával okřídlený, po výšinách létavý rozmar.

„Neukrývejme se již pod chladné krovy,“ řekl k Svobodovi, pravicí v loket jeho se zavěsiv. „Noc je tak spanilá jako nejvnadnější sen šťastného mládí, a usmívá se na nás, jakoby nám chtěla krásné pohádky vypravovati — a já jsem právě při chuti poslouchat.“

„Tedy poslyšte!“ odpověděl Svoboda a zastavil se. Opodál tloukl v hustém křoví slavík. — „Něco sladšího dnes v noci již nezaslechnete, a za peřesté obrazy života vašeho, jimiž jste nás po celý večer bavil, nemůže vám nikdo dáti slušnější odpověd!“

„*Ah, santo Genaro!*“ zvolal zpěvák. „Podívejme se, jak umí poctivá česká duše také pochlebovati! Ale u mne nebylo pochlebenství nikdy berným penízem, a protož musím také nyní jinou náhradu za své vypravování dostati. Před Miladou

nechtěl jsem o tom začínat. Zdáť mi se, že je to pouhá záležitost rozumu, a se ženskými jsem nejraději, když jenom srdce rozpráví — zvláště když je tak čarolibě zpěvavé, jako sestřino. Že ne?"

„Ba věru!" dosvědčil Svoboda s lehkým povzdechem. „Srdce Miladino je divuplná schránka, z nížto jednou dobou stobarevné květy, stříbrné paprsky a medové prameny vyskakují."

„Tomu ouplně nerozumím," usmál se Ladislav; „ale vy to musíte nejlépe věděti, an ji déle znáte nežli já. Teď mi ale udělejte něco k vůli a obětujte mi půl hodinky tuhle pod košatou lípou. Není-li pravda — lípa bývala Čechům zasvěcený strom? Tolik jsem již dnes z vašeho obcování pochytil. Pomysletež tedy, že přistupujete k oltáři, abyste vykonal obět pro vlast!"

„Totě jsem žádostiv," řekl Svoboda, usedaje se svým nocleháře̊m pod širokou klenbu libodeché lípy, „k jaké oběti mě v této tajuplné hodině vyzvete. Jenom žádný zápas s půlnočními příšerami!"

„Půlnoční příšera to sice není, o které s vámi pojednati chci," odpovídal tenorista; „ale škaredá obluda je to předce. Myslímť tu podivnou domněnku — nebo těžkomyslnost — nebo jak byste to nejraději nazval, co starého hraběte v těsných poutech drží."

Svoboda pozorně poslouchal.

„Řekněte mi upřímně," ptal se Ladislav dále .... „co smýšlíte o jeho stavu?"

„Abych na to dostatečně odpověděl," řekl Svoboda po krátkém rozmyšlení, „musel bych lépe události mladších let jeho znáti — a k těm je velmi těžkého přístupu. Minulost jeho je zakryta jakýmsi tajemným závojem, kterýž by snad jediný otec můj odhaliti mohl, ale od něho nedá se to očekávati. To je zámek u schráně hraběcích tajností, k němuž nikdo klíče nenajde. Potkalo-li jej něco za oněch časů, kdyžto říkaje půl Evropy zjezdil: o tom nemám žádného vědomí. A tak se musím jedině domýšleti, že při svodném poletování své obraznosti a při snadném zápalu srdce svého mnohý trpký klam utrpěl, kterýž posléze hlavu i prsa jeho tou mlhou pokryl, z nížto nyní duch a cit jeho jen chvílkami v ouplné jasnosti prosvítá. *Nejvíce* přispěly k tomu bez pochyby domácí nesváry — nestejnost manželčina smýšlení a zmařené naděje, které měl jediný syn uskutečniti — a snad i nesplněné přání, kteréž byl za mladistvého zanícení v čas a národ zakládal. Hlouběji jsem o této duševní pohádce nikdy nepřemýšlel."

„Nedivte se, že vám otázky jako hrdelní soudce předkládám. Lékař musí ale znáti chorobu z pramene, má-li se mu léčení podařiti."

„Lékař?“

„Ano,“ dosvědčil Pedrazzi. „Nevyzpytnou mocí uchvátilo mě to, sotva jsem první slova o starém hraběti zaslechl. Hleď, abysi mu pomohl, mluvilo to ve mně — a hlas tento ozývá se tím živěji, čím hlouběji v síť zdejších událostí upadám. *Jak* bych toto léčení počíti měl — to mi arci ještě na mysli netane; ale víra má je pevná, že je vyvedu. Především arci musím vysvléknouti arlekinskou kazajku, v nížto jsem až dosaváde po světě se toulal, nevěda při strakaté barvě šatu svého, ke komu se počísti. Dřív se musím státi Čechem — a potom teprva bude mi lze na léčení pomyslit.“

„A jak to hodláte počíti, aby se z vás Čech udělal?“

„Nu — k tomu právě máte mi radou přispěti. Českému jazyku jsem arci ještě neodvyknul; ale kdybych i sebe líp mluvil — trocha mluvení teď nepostačí, abych se mohl za Čecha vydávati. Jak pozoruji, dějí se od posledních časů v Čechách věci, které musí člověk ode dna až k vrchu poznati, a pak je ve svatyni srdce svého ukryti — věci, které musí v krev a tuk člověka přejíti, má-li se jmenem Čecha dle práva honositi.“

„To máte pravdu,“ posvědčil Svoboda. „Ale veškerá síla věcí těchto leží z největšího dílu

jenom v plodech našeho spisovatelstva, jehožto snažením národ náš zpovolna k poznání svého určení a svých povinností dokročil. Z jiné strany anebo jiným přispěním událo se ještě málo proměn ve stavu lidu českého, do něhož byl během osudův a shlukem přepodivných nehod se své slávy upadl. Potřeba tedy jen pokroky naší literatury stopovati — a hned máte před očima obraz všeho toho, co se nyní v Čechách děje — a co vám snad k jmenu Čecha pomůže, jestli že tomu i svatyni srdce svého otevřete.“

„Však to je to!“ usmál se dobromyslný zpěvák, „Potřebať jen obor vaší literatury prohlédnouti, aby mohl člověk o záležitostech a zájemech národu mluviti; ale jakž mám tuto prohlídku začíti, a jak ji co nejrychleji s nějakým prospěchem skončiti? Pro mne jsou to americké pralesy, v nichžto nevím kudy kam.“

„Nebojte se strašidel, kde žádných není. Oborem literatury naší můžete snadno i brzo proběhnouti, minete-li místa a kouty, kteréž k záměru svému ani poznati nemusíte. Onať je při těsných okolnostech našich arci dosti ourodná; ale velikých, znamenitých plodů nemá ještě takový počet, abyste je nemohl dle jmena i obsahu brzy poznati, jakmile jenom první obtíže jazykové

přemůžete. Ostatní množství plodů jejích nemusíte pro první potřebu seznati."

„Nechtěl byste mi nějaké voditko podati, po němž bych se v obor vašeho písemnictví odvážiti mohl? — Anebo snad bude nejlépe, když mi kratinký přehled všeho toho poskytnete, *co* a v *jakém* směru vaše literatura za posledních časů vyvedla."

„To žádáte na tuto chvíli věc trochu velikou a pro pouhého právníka i trochu těžkou," usmál se Svoboda. „Nevím, postačí-li moje vědomí a kritická úvaha, abych vám pravdivý obraz pokroků novorozené literatury naší poskytnul."

„Jen se o to pokuste a nechte skromnost na nějakou chvíli po straně," pobízel ho Ladislav. „Já jsem žák věřící, a mám k učiteli svému úplnou důvěru."

„Nu tedy se zaneste v duchu asi o padesáte let nazpátek," začal Svoboda po krátkém rozmyšlení. „Tehdáž potácela se národnost česká v skutku nad hrobem. Od bitvy Bělohorské, v nížto země česká i poslední zásvit jakési samostatnosti v krvavé hroby složila — od oněch časů velikého zkoušení národu českého bylo uplynulo půl druhého století. Duch národní ležel v sutinách své zhynulé slávy — jazyk národní se plížil v obnošeném rouše temnostmi a samotou, a co snad ještě zde onde z prachu se vztyčiti a v nové

pupence vystřeliti mohlo: to hrozila odvážným Josefem Druhým do škol uvedená němčina cele udusiti. Byli časové, kde Čechové i rod i jmeno zapírali, aby neupadli ve světskou, arciže pošetilou potupu — kde předsudky nebo bídná móda jazyk národní v ošklivost uvrhujíce, lásku k němu vyhubiti se snažily.

Za těchto smutných časů obecné převrácenosti vyskytali se konečně jednotliví mužové, probuzeni byvše návalem hrnoucích-se nesnází, a jali se ométati prach, kterýž tak dlouhá léta pověst národu českého pokrýval. Jmenuji vám jen dějepisce Pelzla, překladatele nového zákona Procházku, vydavatele novin a rozmanitého čtení pro lid Krameriusa a slovníkáře Thama. Více méně zahořel každý z nich přirozenou láskou k mateřskému, nehodně povrhovanému jazyku, a uchvácen jakýmsi tušením přicházejících dob lepších, hleděl plamenem svým i jiné zahříti a pověst jmena českého před konečným úpadem uchrániti.

S prajiným citem a soudem vztyčil se mezi tím nesmrtelný velikán Dobrovský. On považoval národ i jazyk český za pouhou vzácnou mrtvolu, a chtěje sobě obádáním ještě nevyzpytovaných hlubin a objasněním ve prach pohozených klenotů památník postaviti, začal je v nejtajnějších žilkách probírati a nálezy své podávati světu na odiv.

Idea národnosti nenašla ani v hlavě ani v srdci jeho místečka; teprva v poslednějších letech svých, kdyžto již vůkol na horách radostné ohně všeobecného probuzení plápolaly, zabřesklo se v něm poznání, že jazyk český nezhyne.

Avšak důmyslné jeho pátrání vydalo předce žádoucího užitku. Vzrostl jím jakýsi veliký, pevný sloup, o nějžto se jiní opírati a v čas potřeby na něj i okazati mohli. Toho zkusil nejdříve mladý Puchmajer s přátely svými, Hněvkovským a oběma Nejedlými, když se odhodlal vydávati básnické prvotiny mladých a nově přirůstajících pěstitelů drahého jazyka.

Přátelský tento svazek se svými stoupenci a vrstevníky může se považovati za prvního buditele naší národnosti; onť se jal nejdříve dojemným slovem křísiti lid z dávnoletého spaní, a mluviti k němu jazykem plamenným, aby oči otevřel, na svou hanbu pohleděl, a zapýřiv se, k novému, před světem důstojnému životu přikročil. On tedy vlastně činí a ohrazuje první periodu v našem novém národním snažení, a jmena jednotlivých členů jeho budou se navždy v dějepisu národního života českého lesknouti.

Nejhlouběji sáhl z nich do lidu Hněvkovský a professor Nejedlý — onen svou komickou Muzou,

tento překladem několika dobrých spisů, nejhlavněji ale svým časopisem „Hlasatelem“.

V zápětí za nimi vystupuje *Jungmann* s Atalou a Ztraceným rájem, a okouší s Hankou i s jinými rytířského kopí na kolbišti nevídaného posud časopisectví; později pouští se v podobný zápas Linda, lidu oblíbený Hýbl a pilný Tomsa.

Nyní objevil Hanka drahé památky nejstaršího básnictví našeho a na českém parnasu začalo se to hemžiti — semotam i rozednívati. Za lyrou Štěpničkovou ozvaly se písně Chmelenského, Čelakovského, Marka — mezi nimi hlas Kollára, tohoto pomazaného zpěvce z bratrské krve slovenské, a jím teprva počalo to v mladých srdcích hořeti; slova jeho padala jako živé jiskry do duší prahnoucích. On se stal prorokem věku svého, a žádný z básníků našich nevštípil se tak hluboce do krve a života národu jako on. Pouhý cit, přirozená láska k jazyku, začala nyní ustupovati hrdé myšlénce, a novým pokolením probleskla idea slovanské národnosti. Přestali časové, kdežto každý milovník národu svého, čili tak nazvaný vlastenec, i spisovatelem býti chtěl, a horlení pro věc spasitelnou vybralo si mnohotvárné cesty k rozsívání blahonosného semene. Ale rovnou měrou, jakož veliké množství k uvědomění svých povinností přicházelo a samo sebe poznávalo, rodili se také

pěstitelé jazyka a písemnictví našeho. Počet jejich jest až k neuvěření veliký, a nejlépe vás o tom poučí pohled do našich časopisů, kdežto vedle plodů uzralejších i nedospělé ovoce na krám se vykládá, anebo alespoň zprávy o jeho vykvětání se vyskytují. To si však při tom pamatujte, že až dosaváde skoro jenom o jediné větvi českého spisovnictví spolu mluvíme. Mělť jsem více na zřeteli vyvinutí a pokrok národnosti naší, jak se ve výtvorech pěkné literatury označila; na přísnější počínání její, na vědecké hlasy jsem nehleděl. A předce potkáte právě v oboru tomtò jmena, ježto jsou hlavními pilíři našich nadějí a chloubou národu před očima cizího, časem i závistného světa. Tu máte Nestora našeho, Jungmanna, kterýž třicetiletou pilností roztroušené poklady jazyka našeho sbíraje, konečně je v meze ohromného slovníku uschoval. Tu máte věčně mladého Presla, kterýž nejen trudným přičiněním ducha, ale i nákladem pozemských statků obor přírodnického vědění u nás nevídaně rozšířil. Tu máte důmyslného patratele Šafaříka, toho smělého hrdinu z kmene bratrských Slováků, kterýž odvážnými perutemi do mlhavých časů slovanské minulosti zaletěv, tisíceletým prachem zanešené chrámy naší slávy očistil, a ku podivu vzdělaného světa v temnou směs oněch dnů libe-

*

zné světlo vrhnul. Tu máte bystrozrakého a krasocitného Palackého —"

„Dosti — dosti těch jmen!" ozval se nyní Pedrazzi. „Již pozoruji, že jste se mnou šašky prováděl, anebo z pouhé skromnosti mluvil, an jste jenom o některých výtečnějších dílech v literatuře vaší rozprávěl. Já bych se musel teprva mnemonice oddati, kdybych si měl celou tu litanii jmen pamatovati, z nichžto — jak vidím — každé jakožto znak a pečeť nějakého důležitého díla se leskne."

„A to jsem vám nejmenoval ještě mudrckého Marka staršího, mládeže milovného Javornického a Zieglera," usmál se Svoboda. „To nevíte ještě nic o miláčku naší Thalie, o Klicperovi, a o plodném předchůdci jeho Štěpánkovi, o slovozpytném Šírovi, o krasopověstném Macháčkovi a Vinařickém; tu nevíte nic o celém šiku mladších bojovníků na poli národním ...."

„Již věřím — již věřím!" vskočil mu Ladislav do řeči, „a nemalý strach padá na mne, budu-li muset všechny poznati."

„Alespoň zvíte," řekl Svoboda, „že je nově probuzená národnost naše předce něco více, nežli pouhé snažení jednotlivců a marné, prospěchu nemající namáhání hlav přepjatých; že je to pramen z nejhlubšího lůna samého lidu se prýštící

a skoro již půlstoletí všemi žilami národu se-rozbíhající: nikoli ale tak slabonohá, viklavá stvůra, jakoby naši protivníci rádi dokázali.“

„Tedy máte ouplné a pevné přesvědčení, že horlení a snažení vaší strany žádaného ovoce přinese?“

„To vím a věřím se všemi těmi, kteříž z této víry základ všeho počínání svého učinili; to vím a věřím, protože veškeré snažení vlastenců den po dni krásněji a šířeji v životě národu se rozkládá — a to věřím konečně, protože požadování naše *spravedlivé* a *přirozené* jest.

My nežádáme nic jiného, nežli co je naší nejsvětější majetností, nejdražším dědictvím po slavných praotcích, darem — ano příkazem samého nebe a nezvratným právem každého národu; my nežádáme nic jiného, nežli zachování jazyka našeho a uvedení jeho na ta místa, kde se má pěstovati k pozemské blaženosti národu. Hlavně jsou to *školy* — zvláště školy pro tu mládež, která s trochou prvopočátečních vědomostí jako vlhké proutí do rozmanitých forem života se vtěsnati a předce posléze v pevný, samostatný strom zrůsti má. Školy bez národního jazyka jsou daremné ukradačky času a pravé mučírny. Dítě v nich zápasí s mrtvou formou, s pouhou skořepinou všeho cvičení; k jádru se nemůže do-

stati. Tak promaří čtyry, pět i více let a trudí se nevydajnými floskulemi, kteréž ledva o sluch zavadí, ale nikdy do srdce nevniknou. Kdežby stál národ náš, kdyby vycházel ze škol, kdeby se mluvilo k němu jazykem, jakovýmž v hlavě i srdci jeho první obrazy utkvěly, a kterýž okolo něho zaznívá, když i ze školy vystoupí — jazykem mateřským? Může-liž tedy požadování naše slouti jinak nežli *spravedlivé*, když bychme tomuto jazyku vedle své lásky a úcty *tam* rádi místečka dopřáli, kde se takořka nad celým stavem národa rozhoduje?

A že je *přirozené* toto naše požadování, to vyplývá z toho, že je národ s jazykem co nejpevněji sloučený — že se nedá jazyk bez národu, a národ bez jazyku mysliti. Jazyk jest otisk celé bytosti národu, on je sklad jeho zkušenosti, zrcadlo jeho vědění a moudrosti; on vyrostl z jeho mozku a je zalíván jeho krví; v něm uložil veškeré dějiny své a nejdražší památky. Začne-li se jazyk rouchati, trpí pohromu i bytost národní, každé ochabnutí nebo zakrsání jazyka je kročej národu ke škodě. S každou proměnou jazyka stane se proměna i v národu — a kdyby se měl národ jazyka svého odříci, muselby dříve celou přirozenost svou zrušiti, za jinou vyměniti — musel by s novým jazykem státi se i novým národem.

A je-li možno, aby se toto kdy s naším lidem stalo — to jsem již tuším včera dokázal, kdyžto mě Jaroslav k boji vyzval a vy nestranným soudcem býti jste mohl.“

„Pamatuji se,“ dosvědčil Pedrazzi, „že jste mladého hraběte hezky do těsna vehnal, ačkoli také upříti nemohu, že jste na něm statečného odpůrce měl.“

„Ne tak statečného — jako tvrdohlavého,“ řekl Svoboda, „jakož v podobných případech obyčejně bývá.“

„Ano — to připouštím — trochu tvrdohlavým zdál se býti; ale při tom všem nemohu se předce jakési pochybnosti o vašem snažení zbaviti. Pravíte, že je přání vlastenců spravedlivé a přirozené — okazujete, že jejich snažení také pěkného ovoce vydává: mně se ale předce zdá, že nejste za ten čas ještě tuze daleko.“

„Až pobudete mezi námi jenom čtvrt léta,“ usmál se Svoboda, poklepávaje mu na ruku, „však vy poznáte, že jsme právě tak daleko, jak při našich okolnostech býti můžeme. Ovšemť — kdyby mohl duch národní, jak by chtěl, peruti své rozpínati, mohl by již dále býti, a to bez nejmenšího dotknutí-se nejvyšších zákonů ..... ale tu je vám tak podivně roztroušených věcí a zlomyslně nastrojených leček, že při každém

kročeji brknete nebo uváznete, aniž se toho nadějete.“

„Ne — to na mne nedopouštějte, nebesa hvězdnatá!“ zvolal Pedrazzi, vyskočiv za přítelem, jenž byl po své řeči povstal. — „Brknouti mi nedejte! Já se musím jako v *letu* Čechem státi — a nemohu tedy žádných leček a pastí potřebovati!“

14.

Tisícero ptačích hrdel pělo ranní píseň. Kořenaté, dlouhokmené jedle a borovice vydávaly kolem vonný zápach. Jasná obloha prostírala se nad širokým lesem, jímžto se kamenitý ouvoz táhl.

Po této cestě jel v malém najatém kočárku Pedrazzi, pustiv se dle úmluvy za starým Svobodou.

Mimo hlavní příčinu cesty své doufal mezi tím časem i větší plynnosti v českém jazyku nabyti, kteréhož ku svému plánu se starým hrabětem nevyhnutelně potřeboval ....

Minulého večera byl zůstal přes noc v blízké vesnici, chtěje se příštího jitra v dávno nevídané krajině okolo své otčiny rozkošně pokochat.

Nyní přijel na konec lesa, a jako ranou čarodějnou otevřela se před ním prostranná kotlina,

obroubená vysokými, temnozelenými horami, po jichžto vrcholcích se růže vycházejícího slunce leskly. Šedá mlha trhala se nad kotlinou a sem tam proskakovaly kupy stromů a červené střechy nízkých obydlí. Mělť ještě asi půl hodiny do své otčiny.

Veselá mysl světem prošlého zpěvce obestřela se lehounkou rouškou jemných zpomínek na léta dětinská, a srdce jeho rozehřálo se bolnosladkým plamenem. I skočil s vozu a pustil se volným krokem krajinou, aby krásnými, v duši jeho proskakujícími obrazy pohodlně se potěšil. A čím blíže k městečku přicházel, kteréž byl před dávnými lety opustil: tím silněji trhaly se ranní mlhy nad jeho střechami a v jistých nákresích stavěl se mu před oči pohled na drahou kolébku.

S tlukoucím srdcem pozdravoval pracovité obyvatele, jež krásné jitro za denním chlebem na pole uvádělo, i bylot mu, jakoby měl již již tváře potkati, kteréž by znal, a kteréž by samy jako na známého se usmály: ale očekávání jeho se klamalo — a v srdce jeho vklouzal pocit žalostné osamělosti.

Několik set kroků od městečka dohonil dívku, která se dle zdání z ranní procházky vracela. Jediný pohled na ni ho mocně dojal. Nebyl to úkaz všedního lopocení maloměstského. Byla to

spanilá, obzvláštní péčí a outlýma rukama pěstovaná růže. Pěkný, slaměný klobouček zastiňoval kvetoucí, ačkoli jemným obláčkem tajného trudu poněkud zachmuřené tváře; oupravný oblek, bledě žlutá, řasná sukně a zelený kabátek jevil krasocitnou oblibu.

Bylať pohřížena v knize, a teprva pozdravením Pedrazziho protrhla se ze čtení. S malým uzarděním, ale přívětivě děkovala člověku neznámému, kterýž se jí v těchto končinách neobyčejným úkazem býti zdál.

„Vejití moje v toto místo bude šťastné," řekl Pedrazzi, hlavou poukázav na městys, „an se mi u bran jeho anděl zjevuje."

„Je mi líto, že se, pane, mýlíte," řekla dívka s malým, potutelným úsměchem; „neboť bran tu nenaleznete — a tudíž nebude také po andělích památky."

„Já o ně také tuze nedbám, když mi pozemšťanky v takovéto postavě nepřítomnost jejich vynahrazují," řekl zpěvák a s obratným poklonkem octnul se po jejím boku. — „Odpusťte mé prostosrdečnosti. Jsemtě ubohý, světem proháněný poutník, bez domova, a proto rád z každé náhody kořistím, kterou si jako zlatý lupen do knihy zpomínek svých uložiti mohu. A to doufám i s dnešním jitrem učinit."

„Já vám nemohu v ničem zabraňovati“ — prohodila dívka s přirozenou prostomilostí — „a také tomu nerozumím, jakbyste z několika kroků do tohoto místa něco zlatého vytěžiti mohl.“

„Já se tu ale hodlám několik dní zdržeti,“ namítnul Pedrazzi.

„Několik dní?“ ptala se dívka potutelně. — „Byl to již dříve oumysl váš, a nebo je to nápad této chvíle?“

„Oumysl je několikadenní,“ odpověděl zpěvák; „ale dnešní jitro přitisklo naň pečeť věčnosti. Co by se *mne* týkalo, já bych tu ztrávil celý život.“

Dívka se naň poohlédla, a zavrtěla usměvavě hlavou. Pedrazzi hleděl jí ale tak srdečně a neouhonně do očí, že se nemohla mrzeti nebo něco zlého mysliti.

„Chcete-li zde svůj stánek vyvoliti,“ prohodila lehce — „bude vám jen třeba ucházeti se o svolení zdejší obce, a ta bude sotva tak ukrutná, aby nesplnila žádost, na kteréž vám tak mnoho záleží.“

„A nemohla byste mi poradit, jak bych se v přízeň vaší obce dostal?“

„To nemohu. Za jedno: není to ani obec moje — a za druhé: jsem zde ještě po novotě. Dosaváde tu žádného neznám.“

Pedrazzi se zastavil a upřel na dívku zpytavě oči. Byloť mu, jakoby s nich náhle bělmo padalo.

„Tedy se vámi toto místo nehonosí jako domácí květinou?“ ptal se jí zvědavě.

„Nikoli!“ usmála se dívka položertovně. „Já vykvětla na jiných lučinách.“

„Tedy mi nebudete moci také pověděti, přijel-li sem tuty dny starý muž s dívkou, kteréž bych přál, aby jen stínem vaší bytosti byla.“

„Přijel-li jsem někdo se stínem bytosti mé — to nevím,“ řekla dívka s podivením řeč tenoristy vyslechnuvši. „Ale s opravdivou bytostí mou přijel sem otec můj!“

„Váš otec?“ zvolal Pedrazzi.... „Ne snad z Velenského zámku?“

„Ano — z Velenského,“ odpovídala dívka s rostoucím podivením... „Jak to, pane, víte?“

„O já vím ještě více,“ smál se nyní Ladislav radostně — „já umím čarovati a vidím do dálky. Já vím, že máte doma bratra — já vám nesu od něho to nejvřelejší políbení a tuhle v náprsní kapse hezké psaníčko.“

„Je-li možná?“ zaradovala se překvapená dívka.

„O já umím ještě víc!“ dováděl Pedrazzi, jejž tento výstup nad míru bavil. „Ve Velenském zámku je také jistá Milada.“

„Je, je! Ta nejšlechetnější dívka v celém okolí.“

„To mě těší — a zvláště, an mi to vaše ústa povídají. Co mi dáte? — já vám sem přičaruji.... bratra jejího!“

„Bratra?“ opětovala dívka, a předvídajíc pravdu, hleděla naň s podivnou směsí radosti a překvapu.

„Hokus pokus — a již vám skládá Miladin bratr svou nejponíženější poklonu,“ dováděl zas Pedrazzi, uchvácen proudem svého dobrosrdečného rozmaru — „a má bezpochyby to potěšení, že může ve spanilé osobě vaší pozdraviti slečnu Svobodovou?“

„Ano — moje nepatrná osoba má to štěstí, nazývati se Lidmilou Svobodovou,“ uklonila se dívka s polovážnou a polosměšnou ceremonií.

„Princeznou, královnou — bohyní jste, má nejrozkošnější!“ plesal Pedrazzi téměř dětinskou radostí — „a já velebím hodinu, kdyžto jsem za vámi na cestu se vydal.“

„Za námi?“

„Ano — ano, divte se, jak chcete. Byloť mi, jakobych jel naproti svým nejblaženějším hodinám, kdyžto jsem tuto cestu nastupoval — a přisám Bůh i svatý Januar! — štipec rozumu a srdce

mého se tenkráte neoklamal; protož dobrořečím hodině, kteráž mě do vozu uvedla.“

„A co vás, pane, vlastně za námi přivádí?“ ptala se dívka, nemohouci nijakým způsobem slova Pedrazziho si ještě vyložiti.

„Abych upřímně pověděl — je to věc důležitá, a jedná se při ní o vysvětlení starého tajemství,“ řekl Pedrazzi vážněji, nežli byl až posud s dívkou rozprávěl, a objevil jí v krátkosti, co jej za otcem jejím pohnalo....

Mezi tím dostali se do městečka. Ladislav poslal svůj povoz do hospody a sám šel hned s Lidmilou.

Dívka bydlela s otcem svým v těch místech, kde druhdy škola stávala: ale bouravý a stavivý duch nového věku byl se dotknul také tamních stavení — a tak zde nepoznal Pedrazzi po tolika letech nic jiného, nežli blízké, věkopevné hory, ježto jaksi lítostně na to marné světské namáhání hleděly.

Byl to hezký, žlutý, kamenný domek o jednom poschodí s červenou střechou; ale Pedrazzi byl by za to radostně kus svého srdce obětoval, kdyby se byl mohl s tím načernalým dřevěným domkem shledati, na jehož prahu co malé pachole se svou Miladou hrával. — Při domku byla skrovná zahrádka.

Starý Vavřinec otvíral oči s nemalým podivením, vida dceru s mladým neznámým člověkem přicházet. Pozdravení s obou stran bylo krátké. Pedrazzi hleděl více na to, aby hned v první chvíli poznal, jak má se starým zacházeti.

„Podívej se, tatínku!“ řekla Lidmila — „co jsem to hned na první své ranní procházce nalezla! Tu ti vedu posla od našeho Vojtěcha.“

„Od — Vojtěcha?“ chtěl starý říci, ale slova mu zhynula hned při oumyslu v ústech malomluvných, a jen oči jeho upřely se zvědavěji na Ladislava.

„Takž jest,“ dotvrzoval zpěvák hledaje list ve své tobolce. „Mámtě v oumyslu, pozdržeti se nějaký čas v této rozkošné krajině — a pan syn byl tak laskav, že mě k vám a k milostné vaší dcerušce odkázal, aby mi čas v příjemné společnosti uplynul.“

Starý Svoboda něco zamumlal a Lidmila se usmála.

„Vida, jak je náš Vojtěch dvorný panáček!“ prohodila, odkládajíc klobouček — „že v nás tolik půvabu vyhledává, abychme pobavily muže, kterýž poznal půl světa a jeho nejvybranější společnosti.“

„Kterýž ale v tom půl světě ještě nenalezl, co se mu v odlehlém koutečku milé vlasti zjevilo,“ doložil Pedrazzi.

„Nejhlavnější věc bude nyní bezpochyby, abyste v tom koutečku dobrou snídani nalezl,“ usmála se dívka; „a protož dohlednu, abyste neměl, nač byste si stěžoval.“ —

Svoboda četl zatím synův list, nevšímaje si toho, co se vedle něho děje.

Nyní dočetl.

„Syn mi tu píše mnoho pěkného,“ řekl nato, chtěje něco povděčného přednesti. — „Čím vám mohu posloužiti?“

„Prozatím jen tím,“ řekl Pedrazzi, bystře očí svých na starce upíraje — „abyste mě svou důvěrou poctil. Pan syn vám sice, jak se domnívám, nic zevrubnějšího o mně nepíše; ale stalo se to dle mé žádosti, a já myslím, že vám stran osoby své dosti platného poručení podám, když vám řeknu, že jsem .... Miladin bratr.“

Starcem to trhlo, jakoby byl před ním žhavý blesk zařičel. Ladislav něco podobného očekával a nespustil s něho zpytavých zraků ani na okamžení.

„Mila — — bra —?“ vyrazil ze sebe stařec temným zvukem, a vypouklýma očima, svislými tvářemi a pootevřenými ústy proskakovalo náramné ustrnutí.

„Aj, svatý Januare!“ řekl zpěvák s prostosrdečným úsměvem .... „což pak je to něco tak

divného a hrozného, když se člověk vrátí, jejž byli osudové na několik let z domácích krajin odvedli?“

„To ne — ale tak náhle — jako z hrobu —“

„Proč právě z hrobu? Měli jste mě za mrtvého? — anebo je při mně tolik strašlivosti, že jako půlnoční duch vypadám? Ne, ne — z hrobu nepřicházím, ale rovnou cestou ze šírého světa, kdež arci život ve své plnosti se jeví.“

„A — co tu — chcete?“ vypravil stařec ze sebe tak nuceně a nejistě, jakoby se v skutku něčeho strachoval.

Ladislav se mu dal do smíchu.

„Zlého tu nechci nic, to můžete býti ubezpečen. Já přijel jen, abych učinil sestře utěšení a jistoty jí poskytl, že má ještě na světě člověka, kterýž bude zajisté pro celou budoucnost ochranné ruce nad ní držeti.“

„Ochranné ruce? — a což jich posud neměla? — což tu není starý pán?“

„Myslíte hraběte Velenského?“

„Ano. — Ví již pan hrabě, že tady jste?“ ptal se stařec dychtivě.

„Neví,“ řekl Pedrazzi. „Já uznal za dobré, dříve s vámi pojednati, nežli se u něho ohlásím.“

„Se mnou?“ žasnul Svoboda.

„Jestli dovolíte,“ řekl zas onen se vší svou přítulností a tónem srdečným, „promluvím s vámi

upřímně, a hned v první chvíli našeho seznámení objevím vám příčinu, která mě za vámi pohnala.“

Stařec neodpovídal, ale nepokojné pohybování hustých obočí jevilo, že se ho chápe zvědavost. Pedrazzi to vzal za odpověd, a posadiv se proti němu, mluvil dále:

„Hrabě Velenský dal mou sestru po úmrtí otce našeho vychovati, vykázal jí pak místo v domě svém a vedle srdce svého — jednal s ní co otec a zanesl ji pokladem své přízně... Co myslíte, proč to asi učinil?“

Oči jeho spočinuly přitom pátravě na tváři starcově. Zdáloť se, že chce v každém trhnutí žilek jejích žádanou odpověd čísti.

„Nevím,“ řekl na to stařec, oči nepokojně k zemi klopě.

„Něco důležitého v tom jistě vězí — to je patrno,“ řekl zase Pedrazzi. „Či myslíte to nazvati pouhou náhodou, že si přízeň jeho právě mou sestru, děvče úplně neznámé, vybrala?“

„Nevím“ — odpovídal starý.

„Náhoda zde nepanuje — tak soudím alespoň já, a dlouholetý plán hraběte mě v této domněnce potvrzuje.“

„Dlouholetý plán?“

„Či nechtěl ji synu svému zasnoubit?“

„Chtěl — chce — on ji zasnoubí.“

„Již nezasnoubí,“ řekl Ladislav s pevným názvukem. „Za jedno nemá k tomu ani Milada, ani mladý hrabě chuti — a za druhé jsem tady já, kterýž nyní sestře bezstarostná léta připraviti mohu — i bez hraběte Velenského. Z toho svazku nebude tedy nic.“

„Nic?“ vypravil ze sebe stařec s velikým úžasem.

„Hrabě je s tím srozuměn — a odřekl se dávnoletého, oblíbeného zámyslu,“ odpověděl Pedrazzi. „To však nepatří k věci mé, jako spíše to, *proč* hrabě dívku z rodu sprostého jedinému synu dáti chtěl?“

„To nevím — nevím!“ nutil Vavřinec ze sebe a chtěl vstáti.

„Počkejte ještě, milý pane!“ zadržel ho Ladislav s vlídnou prosbou, a slova jeho nabývala nyní pořád většího důrazu. „Já se vás nevyptávám k svému prospěchu. Bůh jest nad námi — já v celé té věci nehledám žádného užitku. Jáť mohu zejtra i se sestrou do světa odjeti a přízeň hraběte Velenského navždy oželeti. Ne k vůli sobě a Miladě, ale k *vůli samému hraběti* pátrám po nějakém tajemství. Jemu leží něco na srdci — něco více, nežli svět se domnívá — něco jiného, nežli vlastní syn jeho udati může — já to vím —“

*

„Co víte?“ ptal se Vavřinec, nepokojně sebou trhnuv.

„Že mu krom žalosti nad synem ještě něco z mladších let srdce tísní,“ řekl Pedrazzi tak pevně, jakoby měl toho největší jistotu, každý dojem slov svých na starcově tváři stíhaje. „Vy jediný víte prý o jeho tajných záležitostech — a protož jsem se utekl dříve k vám, nežli s ním samým promluvím....“

„Ne, ne — nic mluvit!“ řekl Vavřinec velmi kvapně, a s patrnou ouzkostí pochytil při tom Pedrazziho za ruku. „Věčně budeme jen *spolu* mluvit“.... doložil temně, jakoby to chtěl ukryti přeď Lidmilou, kteráž právě přes práh vešla.

Přinášelať přípravy k snídani. Ladislav se chtěl poroučeti. Měltˇ ještě svůj povoz a příbytek na starosti.

„Aj, zač pak držíte českou hospodyni?“ řekla dívka — „domníváte-li se, že bych se nebyla již postarala, abyste všecko v nejlíbeznějším pořádku nalezl? Pobuďte u nás mysli pokojné a požíte, čeho vám prostinká kuchyň poskytne.“

Ladislav se nedal arci pobízet. Bylotˇ mu již, jakoby se mezi lidmi nacházel, k nimžto jej dávný sladký obyčej poutal. Letmo zmizelo mu jitro v rozkošném hovoru s dívkou, kteráž před ním, jakož před bratrem milované osoby, ani

nevědouc, veškerý poklad své nevinné, čisté, citu-plné duše prostírala.

V blahostném zanícení odešel konečně od ní. Muselť se po vlastní domácnosti ohlídnout. Ta mu však neposkytla ani veliké starosti, ani velké zábavy. I vyšel si zase a hledaje po městečku, kde by co známým hlasem k němu promluvilo, dostal se okolo zahrady — až k tichému hřbitovu.

Ohrazena zdí a ovroubena hustým stromovím stála tu chladná ložnice, v jejímž lůně všechna strast i slast pomíjí. Mřížová dvířka byla otevřena. Ladislav jimi vešel. Hnalotʼ jej to, aby poklekl na hrobě otce, jejž byl nerozumně i nevděčně opustil — a na hrobě matky, kterouž ani neznal.

Starý šedivý hrobník zadělával tu právě černý křížek s bílým věncem na čerstvý pahorek, pod nímž byly dnes ráno květoucí poupě ukryli.

„Dobrého zdraví, otče!“ pozdravil ho Ladislav. „Nemůžete mi pověděti, kde tu bývalý učitel Petráček leží?“

„Petráček?“ opětoval stařec, a pošoupnul svou koženou čepičku. „Ah, ty milý nebeský tatíčku, jakž pak bych nevěděl, kde leží, an jsem mu sám lůžko ustlal — hezky hluboké. Pojďte, pojďte! Dřímá tamhle v koutku, kde na něho celý den boží slunce svítí. Leží tam vedle své ne-

božky. Vlastně přišla již na ně řada, že jsem je měl z toho trochu dlouhého spaní vyburcovat — nebo před několika lety zabloudila k nám také ta paní kolera a začala se nám zde trochu roztahovat — já potřeboval místa: ale starého Petráčka jsem předce ušetřil, jeho kostmi jsem ještě nepohnul. Byla to dobrá duše — Bůh mu dej lehkého z mrtvých vstání!“ doložil s nábožným povzdechem a pohledem k jasné obloze.

Ladislavovi se rozehřála prsa bolnosladkým plamenem. I přistoupil k hrobu, obnažil hlavu a rtové jeho pohybovali se v tiché modlitbě.

Šedivý opatrovník hrobů hleděl na něho s nemalým podivením a vrtěl hlavou. Co chtěl cizinec, a jak se zdálo, vzácný cizinec, u hrobu maloměstského učitele, na něhož po tolik let ani živá duše nezpomněla? —

„S dovolením, jemnostpane!“ jal se mluviti, když se Ladislav konečně zase jako k odchodu obrátil — „znal jste nebožtíka?“

„Proč?“ ptal se Ladislav jemným hlasem.

„Inu,“ pohodil šedivec hlavou, „mně to jen tak napadá — proto že míval podivné známosti.“

„Jak to?“

„Zpomněl jsem si na jeho děti.“

„Znal jste je?“ ptal se Ladislav poněkud živěji.

„Trochu se na holátka pamatuji,“ posvědčil hrobník; „vždyť byly sotva opeřeny, když zase odtud přišly.“

„Kam pak se poděly?“ vyptával se Ladislav dále, nemoha se ubránit malému úsměvu, jenž bezděky tvář jeho přeletěl.

„Kam že se poděly?“ opakoval stařec... „I to je těžko říci. Hoch se někam zatoulal — bezpochyby že ho panská krev ve sprostém kabátě svrběla — a holku si po smrti Petráčkově odvezl zase ten, kdož mu ji byl přivezl.“

S náramným podivením poslouchal ho Ladislav; nevědělť, je-li stařec pomaten, anebo zdali s ním žerty provádí.

„*Per Dio santo!*“ zvolal konečně — „člověče, co to mluvíte? Co pak neměl Petráček vlastních dětí?“

„Neměl, zlatý pane, neměl!“ potřásal šedivec hlavou. „Ta dvě holátka byla mu sotva jedno- nebo dvouroční k vychování odevzdána. Vězelo v tom ale nějaké tajemství, a nikdo se mu jak náleží na dno nedostal. On je však choval jako vlastní robátka, a my jsme uvykli považovati je za jeho vlastní rodinu. Co by se bylo snad později vyjasnilo, ztratilo se tím, že obě děti odtud zmizely.“

I vypravoval ještě věci rozličné; ale Ladislav již z většího dílu slova jeho ani neslyšel. Před ním otvíral se teď náhlou ranou nový, až posud netušený svět, všechny myšlénky dostávaly nyní jiný tvar a běh, a hadice podivných domněnek zakusovaly se mu do prsou. Nepokojně hnalo jej to pod širé nebe, aby se po té nenadálé zprávě zpamatoval a zotavil. Tam se dal konečně do hlasitého smíchu.

„*Corpo di Bacco!*“ peskoval sám sebe — „nejsi-li blázen, že si krásný den daremnými vrtochy kazíš? Kdož ví, kdo tomu hlídači v Pánu zesnulých něco na nos pověsil! A kdyby v tom i nitka pravdy vězela — což může býti na světě, coby mi tuhle modrojasnou oponu nad hlavou zatemnilo — anebo prsa moje zoužilo a jícen vyžralo? Odpoledne promluvím se starým Svobodou — a bude po starostech.“

Na to si začal mermomocí veselou píseň zpívati, a bral se do hospody, kdež byl ubytován . . . . .

Hůře vedlo se mezi tím starému Vavřinci. On jediný nemohl se po výjevu s nenadálým a tak podivným hostem vpraviti do proudu živé rozmluvy, kterouž pak Ladislav s dcerou jeho vedl. Hlava jeho byla plna těžkých myšlének a srdce plno traplivých citů. Dosti velikým bře-

menem tiskla ho nešťastná láska dceřina, a nyní ho tísnil ještě zjev člověka, o němž dosavade nevěděl, má-li se ho strachovati a nebo přítomnosti jeho býti povděčen. I když Pedrazzi konečně odešel, nemohl stařec pokoje najíti. Vzchopil se tedy, aby s mladíkem promluvil a tíseň s prsou setřásl.

Nalezl jej v bytu jeho o samotě. Pedrazzi předvídal, proč přichází.

Pozdravení sklíčeného starce bylo krátké a nemluvné; celé chování jeho plno nesnází. Ladislav to pozoroval, a sám jsa pln očekávání, nechal mu času, aby se utišil. Ten přešel několikráte po pokoji, posadil se, opět vstal — až i konečně promluvil.

„Tedy jste opravdu bratr slečny Milady?“ ptal se hlasem nejistým.

„Chcete-li, můj nejmilejší,“ usmál se Ladislav, „budu vám vypravovati historii pacholetských roků, ježto mi v této dědině jako krátký sen uběhly; jinak nevím, jak bych vám to dokázal, nechcete-li věřiti synu svému, kterýž mě vám zajisté tak dalece poručil, že mi trochu víry darovati můžete.“

Starý neodpovídal; zakýval jenom několikráte hlavou, a upíral přitom oči na tvář jeho

tak bedlivě, jakoby v ní dávno zapomenutou podobu vyhledával.

„A co — co tedy odemne žádáte?“ vypravil konečně ze sebe.

„Dejte si to upřímně povědět, a upřímně mi odpovězte,“ řekl Pedrazzi se vší svou přirozenou dobromyslností a přitáhl ho k sobě na sedadlo. — „Starý hrabě je nemocen —“

„Nemocen?“ ulekl se stařec.

„Rozumějte mi! Nemluvím o nemoci, do kteréž by snad byl za této vaší nepřítomnosti upadl; to je starý, vkořeněný neduh.“

Starci se vyvinul hluboký povzdech.

„Já sice pána vašeho ještě neznám, ale dle toho, co jsem o něm slyšel, domýšlím se, že není jeho neduh takového způsobu, aby se nedal zhojiti. Já sám bych se o to pokusil — jenže bych musel pramen sklíčenosti jeho poznati.“

„Pramen — poznati. Já ho neznám.“

„Ani, kdybych vám dal na ruku, jak byste ho poznal? — Praví se, že v oddané věrnosti k hraběti Velenskému hlavní kořen života vašeho spočívá; nepochybuji tedy, že všechno učiníte, coby zasmušilý podzim dnů jeho povyjasnilo.“

„A co bych měl učiniti?“ ptal se stařec zvědavě.

„Povězte mi," řekl Ladislav srdečně, „z jaké příčiny hrabě sestru mou tak pevně ve svou přízeň pojal?"

„Nevím" . . . . uhýbal se Svoboda.

„Já to ale vím!" řekl Pedrazzi náhle tak určitě, jakoby svou věcí již ouplně jist byl.

„Co víte?" zděsil se Vavřinec.

„Že hraběti něco velikého na srdci leží, což jej dohání, že Miladino štěstí vyhledává jako náhradou za škodu, kterouž byla dívka snad jednou skrze něho vytrpěla."

Stařec příčil ústa k podivnému ousměchu.

„Myslíte, že je to nemožno, aby se dcerka maloměstského učitele v takový poměr s urozeným hrabětem dostala? Proč ne? Dnové lidští jsou motanina přepodivných událostí — a obzvláště, kdyby Milada takovou dcerkou ani nebyla?"

Starý naň vypoulil oči. Zdáloť se, že byl každý obrat rozmluvy očekával, vyjímaje tento jediný.

„Co to? — Jak to?" vypravil ze sebe s velikým nucením.

A Ladislav mu pověděl, co byl právě od hrobníka zaslechl . . . .

„Lež — lež!" zkřikl stařec, kterýž byl toto vypravování s těžkým nepokojem vyslechl. „Proklatá smyšlenka! Nebožtík učitel byl váš otec."

„O to se tu také vlastně nejedná,“ řekl Pedrazzi, chtěje starce poněkud uchlácholiti — „a já jsem se svým otcem také jak náleží spokojen. Ale mně se jedná o hraběte — a jemu k vůli musím se dověděti, je-li Milada dcera zdejši anebo ne.“

„A — jak se to chcete dověděti?“

„To bude předce věc velmi snadná! Vždyť to musejí kostelní knihy vykázati, kdyby i lidská pamět klamala.“

„Nedělejte to! — posečkejte!“ zkřikl Vavřinec hlasem prosebným. „Nic není při tom pravdivého.“

„Já tomu také ještě nevěřím,“ chlácholil jej Pedrazzi; „ale věci, které jsem na vlastní uši a z úst samého hraběte slyšel, nedám si upříti.“

„Samého... hraběte?“ ztrnul zase stařec. — „A co jste slyšel?“

„Že říkaje syna s pláčem prosil, aby učinil po vůli jeho a s Miladou se zasnoubil“ — řekl Pedrazzi pevně; — „to by však starý hrabě neučinil, kdyby ho nepoháněl hlodavý červ, kterýž prsa jeho užírá; on by se nesnižoval před synem, kterýž outlé svazky synovské lásky tuze nešetří; před tím by nepadl na kolena, jakož v skutku učiniti chtěl, a nemluvil by — o vraždě.“

„On je ubohý, nešťastný muž!“ zvolal věrný služebník s výrazem náramného zděšení a stra-

chu. „Hlava jeho neví, co ústa mluví — *to nebyla vražda.*“

„Co nebyla vražda?“ ptal se Pedrazzi, kvapně starce za ruku uchvátiv a plamenným okem ho bodaje.

„Nechte mne — pusťte mne!“ úpěl Vavřinec, silným trhnutím z ruky jeho se vyprostiv. „Já jsem starý, nerozumný žvatlal — pán je nevinen.“

Nyní nastalo mezi oběma krátké pomlčení. Stařec, drže před sebou ruce sepnuty, hleděl k zemi. Nepokojem dmula se prsa jeho. Ladislav ho bystře pozoroval a hleděl mezi tím na mysli se ustanoviti....

„Tedy mi nepovíte,“ jal se konečně mírným hlasem mluviti — „nepovíte mi, zač vás nyní snažně a ve jmenu vaší oddanosti k hraběti prosím?“

„Ale — co pak chcete?“ vypravil ze sebe stařec zvuky nejistými.

„Abyste mi svěřil, jaké tajemství na mém a na sestřině rodě spočívá!“

„Zabte mne!“ zvolal stařec v náramném pohnutí, a sepnuté ruce k Pedrazzimu pozdvihnuv, stál tu co obraz muže v nejhlubších útrobách sklíčeného. — „Vytrhněte mi jazyk — ale nechtějte odemne... věci slyšeti, kteréž... pověděti nemohu.“

„Tedy musím o nich s hrabětem promluviti,“ řekl Pedrazzi krátce.

„Ne — ne! to nečiňte!“ prosil zase ouzkostí sevřený služebník, a chytiv se Ladislava oběma rukama, povznesl k němu staré oči své, v nichžto se dvě velké slzy leskly. — „Nechte starého pána — on všecko napraví. Láska jeho je veliký, živý pramen... všecko zaleje! Jen se neptejte!“

„Dle toho, co již o té věci vím, není možno, abych mlčel a dále nepátral,“ řekl Pedrazzi.

„Je možno — je možno!“ dokládal zase Vavřinec. „Nic při tom neztratíte — nic nevyhrajete. Světlo samo sebou zasvítí!“

„A což mám tedy počíti?“

„Co počíti?“ opětoval stařec v hrozných nesnázích, a přešel několikráte po pokoji.

„Mladíku!“ jal se pak zase prosebně, ale velmi sklíčeně mluviti, před Ladislavem se zastaviv — „já jsem letitý — poctivý muž — mějte strpení! Nechte mě dříve s hrabětem promluviti — on vás bude milovati... ale mějte strpení! Nejste sice dítě venkovského učitele — ale vražda v tom nevězí — Bůh všemohoucí mě slyší! — ta v tom nevězí. Všecko se vám vysvětlí — jen mějte strpení!“

„To rád učiním,“ řekl Pedrazzi, výrazem nesnází jeho srdečně pohnutý — „myslíte-li, že to k dobrému povede. Musím se vám ale také

přiznati, že bych si přál, aby se celé tajemství *brzy* odhalilo.“

„Odhalí se — odhalí!“ prosil ještě Vavřinec. „Syn mi bude psáti... kdy se mám navrátit — pak se odhalí — pak!“

15.

Po krásném jitru přišlo krásné odpoledne a krásný podvečer. V malé, avšak úpravné zahrádce u bývalé školy seděli tři lidé — na drnovém sedátku Lidmila, u nohou jejích v bujném trávníku Pedrazzi a stranou vedle ní starý otec. Vedle Pedrazziho ležela kytara, nerozlučná jeho družka...

Před tím procházeli se Pedrazzi a Lidmila po blízkých lučinách; tam natrhali strakatého kvítí, a dívka rovnala nyní ten různobarevný chomáč a pletla z něho věnce. Bylať to její oblíbená zábava; Pedrazzi jí pomáhal kvítí vybírat a hleděl na ni s rozkoší, jako činívají děti při nevinných hrách.

Přitom vypravoval anekdoty ze svého mnohotvárného života, popisoval cesty své, mluvil o Jaroslavu — mluvil o něm živě, se vší vroucností svého čistého srdce, a Lidmila poslouchala s blahostným klopotem prsou svých; paprsky bla-

ného úsměvu přeletovaly tvář její — veškerá duše dívčí pásla se na slovech jeho. Každým okamžikem zrůstala přízeň a důvěra její k člověku, jehož duše na povrchu všech slov a všeho smýšlení plovala. I rozprchovaly se mráčky okolo mysli její, a v bohatém šperku odhalovala se dívčí krásná bytost před jeho zrakoma.

Dále popisoval touhu svou, kteráž ho konečně do Čech přivedla, k otcovským lučinám a za milou sestrou. Z prsou starého Svobody, sedícího tu s hlavou sklopenou jako v hlubokých myšlénkách, dralo se chvílemi polohlasité vzdychání....

„A nebesa vystlala cestu mou do Čech svým nejkrásnějším požehnáním,“ mluvil Pedrazzi. „Zde jsem nalezl přítele, sestru — a jestli mě snad posud něco minulo, po čem srdce bažilo, potkala mě tisícerá náhrada tím, že jsem poznal vás — a tak se vyplatila touha moje s přebohatým ziskem.“

„Já vaší touze jaksi nevěřím,“ usmála se dívka. „Zdáť mi se býti jenom nalíčena, jako vaši divadelní rekové.“

„To mi činíte bolestnou křivdu. Touha moje po Čechách rostla s počtem dnů mých — i myslím, že byla ta jèdiná, jež mě v tísni a hluku šírého světa při síle a dobré mysli zachovávala.

Život bez vřelého pomyšlení na domov — svatý Januare! to musí býti kus duševní nuzoty, a já bych nechtěl ani v ráji zůstávati, kdybych se měl zpomínek na místa dětinství svého odřeknouti, a všeliký hlas v sobě udusiti, kterýž po cizích krajích v člověku šeptá: Jdi a podívej se, jak to doma vypadá!“

„Ale dal jste o tom špatné důkazy,“ namítla Lidmila. „Taková léta v cizině — a žádné zprávy o sobě neposlati!“

„Zdání je proti mně — to se přiznávám,“ řekl zpěvák; „ale v skutku tomu tak není, moje přísná sudičko! Duch můj zalétal do Čech až tuze často — nechť jsem byl za Tiberou nebo za Rýnem, oči moje točily se pořád po horách, z jichžto lůna Labe vybíhá; ale já se nemohl odhodlati, abych byl srdci svému na papíru ulevil, abych byl tu svou sladkou, panenskou touhu před sebou spatřil — černou na bílém. Já to držel za zkázu své nejkrásnější radosti, kdybych se byl o překvapení v domě otcovském připravil — ach, já byl tak blaženě pošetilý, že jsem nemohl obraz setříti, kterýž mi byl od nejmladších let o domově v duši utkvěl — že jsem myslil: Doma to vypadá ještě tak, jak jsi to byl opustil. A potom ten hlučný, střídavý život okolo mne! — člověk nemohl ani k rozumu a považení se dostati. Někdy jsem se

domova také ostýchal — to bylo svědomí a zbytky z prvnějších let, kdežto jsem co možná se ukrýval — a posléze byly to snad cesty *osudné*."

„Aha!" prohlásila se dívka. „Patříte vy také mezi ptáčky, jižto si tak rádi na osud stěžují, když někde na vějičkách uváznou? Jáť myslím, že by to muži lépe slušelo, aby pramen štěstí i neštěstí svého jen v sobě samém vyhledával."

„Ne, ne — v tom případu jsem pravý Vlach — pověrčivý, co možno nejvíce," řekl Pedrazzi. „Já nevyvedl nic sám ze sebe — všecko vyšším řízením nebo dobrotivou náhodou. A na mou víru, *Madonna!* když si zpomenu, jak jsem domov opustil, musím věřiti, že se nějaké vyšší nebeské aneb démonické mocnosti člověku do života pletou. Vidíte — já jsem byl sice veselý, ale předce dobrý, poslušný klouček, to svědectví si musím dáti; já se ještě vidím, s jakou pobožností jsem uši a oči otvíral, když nebožtík otec skrovné poklady svých vědomostí před námi vykládal, a já to cítil ohnivě, že slova jeho cestu k srdci i mysli mé nalezala, i lpěl a visel jsem na něm, na té dlouhé, vážné postavě, s těma černýma očima, jakobych se na věky od ní odklestiti nemohl. A jak jsem byl přirostl k Miladě! Hodina mi byla věčností, když jsem ji neviděl. Já si nemohl život jinak nežli při ní, vedle boku jejího, mysliti. A vi-

díte — předc se to všecko změnilo — předc to všecko docela jinak vypadlo!“

„A nesměli bychme věděti, jak se to událo?“ ptala se Lidmila s líbezným úsměvem a s tak srdečným účastenstvím, že jí mohl člověk nejsvětější tajemství svěřiti.

„Proč ne?“ řekl Pedrazzi s podobnou přímostí do očí jí hledě. „Dnové moji nejsou zahaleni pláštěm tajuplných mysterií, a chcete-li prostinké vypravování vlasko-českého tenoristy poslechnouti... jsem vám i hned k službám.“

Na to si odkašlal, a položil jako v hlubokých myšlénkách prst na čelo.

„Aha! již to mám!... Byl jednou jeden —“

„— král, a ten měl tři syny!“ vskočila mu se smíchem Lidmila do řeči.

„Nelíbí se vám ten začátek?“ ptal se Pedrazzi s komickou vážností. „Nu, nic neškodí; já dovedu také jinak začíti. Chtěl jsem vám jen dáti důkaz, že mi pohádky z dětinských let až dosaváde v uších znějí. — Tedy:

V nevelkém, ale pro trampoty vezdejšího života dosti prostranném městečku, u paty hor Krkonošských, byl živ učitel, a to byl otec můj — anebo alespoň muž, jejžto jsem otcem nazýval. Kdybych byl malířem, mohl bych ještě dnes podobu jeho vykresliti, že by ani čárky neschazelo.

Hubená, vytáhlá postava v hnědém, obnošeném kabátě; vlasů tmavých, z předu řídkých a hladce přičesaných, oči jako dvě černé hvězdy, ústa trochu široká, ale plná krásných bílých zubů. Když se usmíval, nemohlo býti na světě dobrosrdečnější podoby. Hlas jeho byl zvučný jako sváteční zvon na našem kostele — a když zas někdy ve škole okřiknouti musel, zatřásla se každá žilka i v nejnezbednějším uličníkovi. Jinak ale byl jako dobrý beránek. A jakž mě miloval! Celé večery sedával jsem na jeho kolenou, a on mi povídal historie a pohádky, nebo vzal housle, a hrával mi písničky a učil mě zpívati. Na matku se nepamatuji, tu byli časně v rakvi z domu odnesli; avšak myslím, že by mě nebyla mohla srdečněji milovati, nežli činil otec. Místo matky stála mi po boku sestra. Byl to anděl mého dětinského věku. Já nemohl býti šťastnější. A předce jsem z ráje svého utekl!...

Bylo mi asi deset let — tu přišla do městečka cestující herecká společnost. Obyvatelé se nepamatovali na podobnou událost, a všecko bylo v napnutém očekávání. Nejusedlejší sousedé mluvili o komediantech, tím více tedy mládež, nemohoucí sobě nižádný obraz o věcech udělati, kteréž tito toulaví umělci vyváděti měli; neboť až posud neznali nic jiného nežli starého kejklíře na provaze,

kterýž každý rok jednou, a sice o výročním trhu, do městečka přicházel a prohnaného paňácu s sebou přiváděl.

První hra těchto za božími brambory putujících umělců byla: Šalomounův rozsudek. Biblický příběh vězel ještě veliké části bohabojného obecenstva ze škol v paměti, a kteří ho nevěděli, dali si jej zatím čerstvě povídat; u večer nezůstala ani jedna dobrá matka doma. Divadlo bylo natlučeno.

Můj otec řídil hudbu. Jak? — to nevím. Jindy jsem ji slýchal od domácích lidí chváliti; ale toho večera neměl jsem pro nic vedle sebe sluchu. Já hleděl jen před sebe. Otec nám dopřál té radosti, protože to byla komedie, z které prý si mohli mladí lidé kus mravného naučení vybrati. Já tedy stál s Miladou vedle basy, nespouštěje oka s přední opony. Malba na ní byla sice již tak setřena, že jsem nemohl jakési velké figuře v dlouhé zelenavé sukni hlavu nalezti. Za to jsem ale poznal, že vede nějakou menší figurku v modré sukni — jen že jsem u té zase kusa nohy neviděl. To však neškodilo mé fantasii, a já čekal s horoucí duší na věci, které se před námi díti budou.

Konečně se vyhrnula opona, a postava za postavou přicházela na prkna — v podivných, červených a žlutých, otřepenými portami lemovaných

sukních. Mně bylo, jakoby se mi před očima říše netušených divů otvírala; já hleděl na ty chatrné opony a vývěsky, jakoby mi duše z těla vyletěti měla, i rozuměl jsem tak dalece německy, že jsem pokrok děje stopovati mohl. Pane Bože, jak mi tlouklo srdce! Já to měl všecko za pravdu a skutečnost, i vykřikl jsem ve smrtelné ouzkosti, když vousatý kat v krvavé kazajce, ruce až po ramena vyhrnuty maje, živé děcko popadl a za nohu je drže s hlavou dolů, blysknavou širočinu na ně napřáhl. Já myslil, že mi očima, ušima, ústy všechna krev vyběhne! A můj ples konečně, když se moudrému Šalomounovi, s korunou ze zlatého papíru, zalíbilo pověstný rozsudek pronesti! Já plakal rozkoší... až mě basista šťouchnul, abych nedělal hlouposti.

V noci na to nemohl jsem usnouti; bylť jsem jako v horečném zápalu. Kdykoli jsem oči zamhouřil, míhala se přede mnou ještě jednou celá ta řada podivných postav s divadelních prken. Konečně mi arci víčka spaním zapadla — ale tu jsem byl sám Šalomounem i vynášel jsem rozsudek, a kat popadl zase dítě za nohu a já v něm celý poděšený poznal Miladu. I křičel jsem a ležel v potu, jako v koupeli.

Nadarmo bych vám chtěl popisovati, co se v následujících dnech semnou dělo. Já nemyslil na

nic jiného, než na komedii. Stoje, chodě deklamoval jsem několik pochycených slov, a přeříkávaje svou školní lekci, kázal jsem jako Šalomoun; při tom jsem si udělal čepici z papíru a pověsil si okolo krku velký sestřin šátek.

Že jsem od té chvíle, jak jen možno bylo, do divadla se dotíral — samo sebou se rozumí. Nejen u představení, ale i o zkouškách přikrádal jsem se mezi ty vábivé plátěné stěny, a pokládal se za šťastného, když jsem mohl kulisu pošoupnouti, hercům židli podati anebo jim docela do vinopalny pro snídaní doskočiti. Štěstí moje dosáhlo ale nejvyššího vrcholku, když jsme jednou školní zpěváci při provození jakéhosi Fausta na hřbitově *miserere* zpívali. Já měl přitom malé solíčko, a to jsem si před produkcí nejméně stokrát na zahradě — na těchto místech — opakoval. Takéť to večer šťastně vypadlo, a když jsem druhého dne, sotva ze školy vyklouznuv, zase na zkoušku se přikradl, zaťukal mi za kulisou někdo na rameno.

Já se honem ohlídnu.

Přede mnou stál malý človíček, kterýž obyčejně veselé rolle vyváděl. Jmenoval se Horina. Jakobych ho ještě viděl! Tenounká poziturka s ouzkou, bledou tváří, ale s bystrýma, nepokojnýma očima. Ty mu v těch důlkách jen jen hrály.

Celé tílko vězelo ve fráčku hřebíčkové barvy, jehož ouzké šosy až na lejtka dosahovaly — v šedivých krátkých nohavicích a v botách se žlutými podkolinky.

Mlčky na mne tenkým prstem zakýval, a vlekl se za nejzadnější oponu. Tam se dal se mnou do řeči.

Máš, synáčku, trochu kdy?

Mám.

A víš, kde zůstávám?

Vím.

Tedy počkej, až bude po zkoušce. Potom jdi napřed — ale dej pozor, aby tě nikdo neviděl, až budeš vcházet do domu. Já vklouznu hned za tebou ....

Mně šla hlava kolem. Co mohl ode mne chtít, že to chtěl tak tajně? Já si dělal tisíceré myšlénky, a sotva jsem se dočkal okamžení, kdežto jsem mohl do jeho příbytku vklouznouti.

Konečně jsem tam stál. Byla to letní sednička v podkroví nízkého domku na konci městečka. Okno šlo na zahradu, a vysoká jabloň hleděla do něho. Pěnkavy štěbetaly zrovna naproti. V celé sedničce nestálo nic jiného než postel z holých nemalovaných prken, viklavý stůl, dvě staré židle a koží potažený kufr. U okna visela kytara. Na stole ležely hromady přeházených papírů, muzi-

kalie, rolle a několik kněh, vedle toho nakrojený bochník chleba a talíř s pozůstatky bramborů od včerejší večeře.

Horina vycenil usměvavě zuby, když mě na ouzkých schodech u dveří svého bytu zahlídl. Pokýval hlavou, vytáhl z kapsy klíč a otvíral tak pozorně, jakoby se do cizího příbytku dobýval anebo posvátné ticho své skrýše porušiti nesměl.

Tu si zatím sedni, synáčku! řekl pak ke mně, když jsme byli přes práh kročili, a okázal mi na židli. Já si sedl — i děkoval jsem Bohu, že jsem seděl; neboť mi samou zvědavostí nohy klesaly. Horina otevřel mezi tím svůj kufr a vyndal sešitek obrazů. — Tu se zatím na něco podívej, řekl ke mně — a já začal malované listy převraceti. Byly to figurky z divadelních her ve svých oděvích. Zvědavě tkvěly oči moje na těch rozličných postavách; snažily se ale nadarmo nějakého smyslu z nich dostati.

Horina poklízel si zatím stůl, potom sundal kytaru, naladil ji, trochu zabřinkal — konečně sedl si vedle mne na druhou židli a začal mi obrazy vykládat.

Byli to znamenití hercové u velkých divadel. Já myslil, že jsou to samí králové a rytíři, nebo zaklení princové.

V celém světě to není jako ve vašem náprstkovém městečku, milý hochu! mluvil mi Horina. Vaše boudy a my ubozí v nich jsme jen holí sprostáčkové, pouhé odřízky té skvostnosti a nádhery, kteráž jinde rozkvítá. Jinde máš herce, kteří zlatem a stříbrem se odívají, v kočářích jezdějí, s knížaty u jednoho stolu sedají. Krásnějšího života nemůže na světě ani býti, než jaký vedou tito umělcové. Všude rozkoš, všude úcta, všude hojnost. Tu tě zvou, tu se o tebe derou, tu ti pletou věnce, tu ti sypají peníze. Jak ti povídám, milý synáčku! — váš zdejší představený i se svým syndikusem nedovedli by jim ani kabáty vyklepat.

A proč nejste vy také takôvým umělcem? osmělil jsem se Horinovi otázku předložiti.

Proč? ušklebil se můj nový přítel. — Nevíš, proč není zdejší hrobník farářem, anebo pastucha kantorem?

Bezpochyby proto, že se hrobník a pastucha za nic jiného nehodí, a nebo že musí býti farář i hrobník, pastucha i kantor na světě.

Bezpochyby, můj mladý filosofe! bezpochyby! — Všickni nemůžeme na světě na jedno místo doběhnout — někteří musíme zůstávat po zadu; sic by nastalo po cestách tlačení a zácpa, a konečně by ani jediný k cíli nepřišel. Za tou příčinou

musíme také státi jedni nízko, druzí vysoko; ale kdo může, kdo má síly a smělosti, byl by blázen, aby se nedral k výsosti. Ku příkladu — kdybych já byl z mládí tvůj hlas měl — seděl bych snad nyní na hedbávných seslích.

Můj — hlas? ptal jsem se u hrozném podivení, a srdce mi trnulo sladkým očekáváním.

Počkej, synáčku! řekl Horina, vzal opět kytaru a přejel ohebnými prsty po strunách. Dej pozor! — Zkusíme hned, co v tobě vězí.

I musel jsem na to celou scalu zpívati; Horina mě vodil v terciích, quintách i oktávách; musel jsem tóny brzo celou silou, brzo jemně vyrážeti, brzo krátce, brzo dlouze vydržovati; slovem: zkoušel mě, jakoby byl chtěl každou žilku mého krku a mých prsou poznati. Přitom pozorně poslouchal, pokyvoval hlavou, zamhuřoval oči, jakoby hlas můj takto lépe pojmouti mohl, až posléze několik zvučných akkordů učinil a přestal....

Škoda! — škoda! vzdychl si pak po krátkém zamlčení.

Jaká škoda? ptal jsem se s napnutou zvědavostí; ale Horina ji byl jenom probudil, nechtěl ji však ještě ukojit. Znaltě srdce lidské, a věděl, jak se rozsívá semeno, které se má hlubokými kořeny ujmouti.

Zamlčel se na mou otázku — ale po chvíli začal se mě sám vyptávat.

Není-li pravda, synáčku? — ty jsi včera zpíval to solo na hřbitově?

Zpíval.

Jak náleží dobře! Kam jsem dnes uši nastrčil, všude jde řeč, že bysi měl o něco většího se pokusit.

Mně se vrazila krev do tváří, a srdce mi tlouklo radostí.

Oh — proč ne! jektal jsem zmateně — jáť bych rád, kdyby bylo možná —

Nu, počkej! stáhl Horina své uzounké tváře k líbeznému úsměvu — kdo ví, co se nedá dělati. Ale přede vším — prst na ústa, synáčku! Ani slova žádnému o tom, že jsi byl u mne a že jsme spolu něco vyjednávali. . . .

Já se vrátil domů s jakousi hrdostí. Slova Horinova byla mě naplnila temným, ale mnohoslibným tušením — a že jsem měl mlčeti, to dodávalo věci tím větší zajímavosti i důležitosti. V uších mi znělo, co byl Horina o životu herců povídal, a před očima tancovaly mi jejich postavy — já ovšem pořád mezi nimi.

Druhý, třetí den stál jsem zase na zkoušce a Horina mi ťukal zase na rameno. Jdi napřed, šeptal přitom; já přijdu hned za tebou. — Já se

nezdržel ani okamžení. Velikou oklikou, jakoby skutečně na tom něco záleželo, aby mě nikdo nepozoroval — přikradl jsem se k jeho příbytku.

Nu, jak se vede, synáčku? začal ke mně, když jsme byli zase do sedničky vklouzli. Nezapomněl jsi, co jsme ondyno spolu mluvili? Měl bysi chuti svého štěstí na prknech okusiti? Já bych něco pro tebe měl.

Tak? — a co pak by to bylo? Nesmím to vědět?

O smíš — smíš! Je to věc kapitalní! Poslechni!

A nyní se vytasil. Měl dobrou spekulaci. Bylať přede dveřmi hra, které mu direktor k určitému týdennímu platu každého půl léta jako nádavkem dopřával (obyčejně to bývá umělecká žebrota, která si dává beneficí říkati), a k této hře chtěl mne použiti. Kalkuloval dobře, an jednou vějičkou dva ptáky na lep dostati zamýšlel — totiž zvědavé obecenstvo a mne trulanta. K této hře chtěl dávati kus, kde jsem měl skoro hlavní rolli hrát; měl jsem zpívat, tancovat a bubnovat; když mi to popisoval — a popisovati uměl! — byl bych tu chvíli na divadlo vyběhl a kdo ví jaké kusy vyváděl.

Nyní se jednalo jen o to, aby otec přivolil. Ale to si vzal Horina na starost. Utekl se chy-

tře k jeho dobrosrdečnosti a vyobraziv mu prospěch, kteréhož by vychudlá kapsa pocestného, ale z přízně laskavého obecenstva se-radujícího herce nabyla, kdyby tak roztomilý, v celé osadě dobře známý a od výborného mistra ve zpěvu vycvičený pacholík na divadle vystoupil — dosáhl na něm svolení, a mně bylo otcovskou autoritou takořka veleno, abych se k tomu dni přichystal a věc dobře vyvedl.

Já skákal radostí. Před otcem nechtěl jsem ji ovšem vyjeviti, obávaje se, aby mé srozumění s Horinou se neprozradilo: tím větší kříž měla však se mnou Milada. Ta mě musela vyslýchati, mušela se mnou tancovati, zpívati a šat na mne chystati. Mezi tím chodil jsem arci také k Horinovi, a ten pracoval v skutku rukama i nohama, aby ze mne výbornou marionetku učinil. Přitom neopominul ovšem i z druhé strany své sítě roztahovati. Nejdříve prohazoval mezi obecenstvem — čili vlastně v hospodě, jednotlivá slovíčka o zvláštní pochoutce, jakáž se krasoumnému obecenstvu připravuje — potom mrkal očima, špoulil ústa, mnul si ruce a jakoby prozrazoval nejdůležitější tajemství, vyslovil jmeno mé; později přicházelo poznamenání o mé schopnosti, pak rostoucí divení a konečně vyznání, že divadelní svět až posud nic podobného neviděl.

Celé městečko bylo jako v kvašení. Nemluviloť se o ničem, nežli o brzké benefici, a jindy nejvlažnější, nejnetečnější hlavy namáhaly se uhodnouti, co to asi bude? Ani zvýšený plat — jak divadelní cedule pravila: požadovaný za příčinou velkých výloh za nové šatstvo a nové dekorace, kteréž pak diváci ve své zvědavosti arciť přehlídli — jak povídám, ani zvýšený plat je nezastrašil; taneční sál, kdež divadlo stálo, byl natlučen, ano, kdyby byl mohl boky své roztáhnouti, bylby snad onoho večera ještě jednou tolik hostů do lůna svého ukryl.

A výsledek celé hry byl šťastný. Horina se opět usmíval, a chodě okolo kulis mnul si ruce; diváci radostí vejskali, a já se topil ve vlnách neznámé posud rozkoše. Viděl jsem již v duchu, jak se naplňovalo Horinovo proroctví — viděl jsem, jak na mne skvostná roucha nejznamenitějších umělců padají.

Jediná tvář, na nížto jsem nic radostného ze svého pokusu nespatřil — byla tvář otcova, a když jsem na to druhý den hned ráno po škole vyklouznuv a k Horinovi doskočiv, před obědem zase domů se navrátil, nalezl jsem milého tatíka, an se dlouhými kroky po sednici procházel. Hned jsem poznal, že se buďto již něco přihodilo, nebo že se něco přihodí. —

Kde jsi byl? ptal se mne otec, když jsem polohlasitě ho pozdraviv, knihy se chápal.

Já nevěděl, mám-li s barvou ven; ale jakási umělecká pýcha dodávala mi smělosti, a já odpověděl dosti neohroženě: U Horiny.

Ode dneška ať mi přestane to běhání za těmi komedianty! Již jsi dost času promařil. Co se hodí pro ně, nehodí se pro tebe. Ty si hleď svých kněh, abysi obstál na hlavní škole při zkoušce — pak se postěhuješ do latinských škol.

Mně bylo, jakobych byl ortel smrti slyšel. Latinské školy mne sice neděsily — ale varovati se herců! jak jsem to měl snesti? I svěsil jsem hlavu — neboť jsem si netroufal ani ceknouti. Znalť jsem otce i hlas jeho, i věděl jsem, že s ním žádné žerty nejsou, když v jistém tónu mluvil. Chtěl jsem dělati, jakoby mě nenadálý zákaz ani toho nejmenšího přemožení nestál — i nutil jsem se do veselé tváře: ale tajnou lítostí vázlo mi při jídle každé sousto v ústech, v noci jsem nemohl spát — a druhý den ráno vykradl jsem se před školou k Horinovi. Tam jsem se dal do pláče a žaloval své neštěstí.

Horina mě pozorně poslouchal; potom začal hlavou kývati. Škoda, škoda! vzdychl konečně. Kdybych já byl měl tvůj hlas a takové schopnosti, nebydlel bych nyní pod krovem. A co bude

z tebe, třebas tě i do latinských škol strčili? Někde nějaký kantor v ošumělé kazajce — a nebo se budeš muset jako červ starými folianty provrtávat, v noci bdít, ve dne školní prach polykat, preceptora s metlou se bát — ne, ne! ty bysi mohl jiný život vest.

Ale jak? ptám se malomyslně.

Jak? pousmál se Horina. Velmi snadně — a já bych ti to mohl pověděti. Ty musíš o tom ale sám přemýšlet.

Ach — já jsem již přemýšlel; ale tenkráte je moje hlava jako zabedněná.

Když mi, synáčku, slíbíš, že mne jenom proto poslechneš, abysi svému starému otci a své roztomilé sestře pohodlný život zjednal, abysi jim hojnost vezdejších rozkoší připravil a jako vděčný syn se prokázal — pak ti svou dobrou radu udělím.

Udělte, udělte! já vám všecko slíbím, prosil jsem zvědavostí jako posedlý.

Jdi tedy domů, synáčku! poklepal mi ochotný rádce na tvář — a mysli si pořád: Zde moje štěstí nekvěte! Jinde čekají na tebe zlatí časové, nedej si je tedy zkaziti. Staří lidé nemají v té věci kusa rozumu a považení — pak jsou ale rádi, když se děti o jich pohodlí starají.

Z toho poznáte, moji laskaví, že jsem padl zkušenému lovci do tenat. Vězel jsem v nich tak, že mi nebylo již možno se vyplesti.

S tlukoucím srdcem vrátil jsem se domů, přikrádaje se, aby mne nezastihlo oko otcovo. Při knihách neměl jsem od té chvíle stání. Celý jsem hořel zvědavostí: Co mi Horina asi poradí? — Ale po celý den, po celý večer nesměl jsem z domu páchnouti. Otec mě k práci takořka přikoval. Já se již třásl nedočkavostí — ale také co živ poprvé hněvem, že mi otec překážel, a čím dále, tím pevněji zrůstalo ve mně předsevzetí, že učiním, co mi Horina poradí. Zdáloť se mi, že se jedná doma se mnou tyransky; i příčila se ve mně chlapecká pýcha, a já si předsevzal vší silou štěstí svého dobyti.

I druhý, třetí den nepustil mě otec z očí. Pode mnou hořela podlaha. Já si přál býti mouchou, abych byl mohl oknem vylítnout. I začal jsem se přetvařovati. Šaškoval jsem, potom sedl zase ku knihám, ale o divadle neuklouzlo mi ani slovíčka. Když jsem byl však o samotě, tu jsem tím hůře dováděl — tu jsem plakal a na celý svět nevražil.

V tomto stavu mysli přistoupil jsem k oknu, posýlaje toužebné zraky v onu stranu, kudy se chodilo k divadlu. Tu přicházel Horina k domu

našemu. Já mu div oknem do náruči neskočil. On kýval a vrtěl hlavou na mne již pozdálí, a já mu rozuměl, jakoby byl nejsrozumitelnějším jazykem rozprávěl — neboť nouze osvěcuje i nejtemnější temna světlem důvtipu. I krčil jsem ramena a stáčel tváře nad míru truchlivě, na znamení, že se nemohu z domu vzdáliti. I on mi dobře rozuměl, a opatrně se kolem ohlídnuv, zdali ho nikdo nepozoruje, třel se okolo domu našeho a zrovna pod oknem vytrousil kousek papíru. Já hned skokem jako hladový ostříž dolů se schodů, z domu ven — neboť ze dveří vyběhnouti jsem předce mohl — a pak s papírem jako s drahou kořistí zase nahoru. V té chvíli jsem myslil, že tajemství celého světa v ruce ukrývám. I plesal jsem, vida se o samotě, a prohlídnul si papír. Tužkou stálo na něm psáno: Hleď, abysi ke mně dnes přišel; já budu doma celý den a celý večer.

Bylo to několik nepatrných slov, ale mne div nepobláznila. Celý den mi znělo v uších: Hleď, abysi dnes ke mně přišel! — a já bych se byl z celé duše na to odvážil... ale nevěděl jsem jak? Proti otcovu zákazu zjevně jednati — to jsem si nedůvěřoval; ale za jeho zády byl bych se již o něco pokusil. Také to bylo tím způsobem vábivější. Byloť to poprvé, co jsem patrného pře-

stupku se dopouštěl, ale tajná jakási moc mě k tomu táhla za vlasy.

I lámal jsem si hlavu, jak bych se mohl z domu beze všeho podezření dostati, až mi posléze něco připadlo, čeho bychme se byli v jiném případu snad ani já, ani moje domácí nenadáli. Napsalť jsem na podobný proužek papíru slova: Dnes večer po divadle — a svěřil ho spolužákovi, na něhož jsem se mohl bezpečiti. Ten ho musel doručiti Horinovi. Čím dále jsem do tajného kutění se pouštěl, tím větší rozkoš mi z něho zrůstala — tím ohnivěji jsem na věci lpěl. —

Já spával při zemi v jedné sednici se sestrou a letitou děvečkou. Tenkráte jsem se ledva chvíle dočkal, kdežto jsme se před spaním vespolek modlívali. I poklekl jsem jako jindy, sepnul ruce, odříkával obyčejnou modlitbu; ale myšlénky moje toulaly se u komedianta, kterýž mě v klepetech držel jako Mefisto. Ještě snad nikdy nekladl jsem šaty své tak pozorně vedle postele na židli, jako toho večera; museltʼ jsem si je uchystati, abych je později ve tmách nalezl. S jakousi potutelnou radostí vklouzl jsem pod peřinu — a začal v malé chvíli dělati, jakobych nejpevněji spal. Po chvíli se můj nalíčený chrapot utišil — já se pozorně pozvedl a stříhal ušima. Sestra oddychovala vedle mne tak tiše,

jakoby andělům v náruči ležela — a stará Marta přizvukovala jí tak zdravým chrápáním, jakoby se do soudného dne probuditi nechtěla. I posadil jsem se na postel a začal potichu odkašlávati. Chrápání nepřestávalo. Chvíli jsem ještě čekal — potom jsem jen splynul s postele a začal se oblíkat. V několika okamženích vězel jsem v kalhotách a v kabátě — a takto, střevíce nesa v kapse, aby mě nebylo slyšeti, plazil jsem se po samé podlaze ke dveřím. Vidět mě nebylo možná; v sednici byla učiněná tma. Dvéře jsem opatrně otevřel, pak zase takto zavřel — a potom jako stín okolo zdí po síni se vlekl — druhými dveřmi na dvoreček a ze dvorečku na zahradu. Zde jsem se teprva obul, vtiskl si čepici na hlavu, vydrápal se na košatý strom, a z jeho kmene vymrštil se potom přes zeď do šíré ulice. Tam — sotva pevnou zemi pod nohama ucítiv, začal jsem uháněti s pyšným vědomím dobytého vítězství.

Horina čekal na mne před domem. Bylť již netrpělivě obcházel, domnívaje se, že nepřijdu. Prudce, skoro vášnivě popadl mě za ruku a vedl pozorně do svého přístřeší.

Nu, jakž je? ptal se mě, když byl tenkou svíčku rozsvítil. Jsi připraven?

Ke všemu.

To je moudře. Moje rada bude se ti zdáti na první pohled těžká; ale tím se nesmíš dáti zastrašit.

A hladkým, hadím jazykem začal mi nyní dokazovati, že mi k budoucímu štěstí jiné cesty nezbývá, než abych se proti zaslepené mysli otcovské *divadlu oddal* a za tou příčinou bez vědomí otcova na nějaký čas z domu odešel...

Já se té rady ovšem lekl, a v uších i srdci mi zaznělo: Cti otce svého a matku svou a t. d.; ale Horina mi takořka vrtal jazykem do duše a pokryl všecko tak blysknavými, svodnými barvami, že se mi radostí hlava točila a před očima mžitky dělaly. Mimo to jsem se přemlouval, že se mi děje doma nepráví; — pak mi počala chlapecká samolibost šeptati, že najdu u divadla svého štěstí, že se navrátím jako pán, potom že svým domácím rozkošný život připravím — a tak jsem konečně se odhodlal potají z domu vyklouznout. Já to všecko považoval za pouhou, kratičkou procházku. Na délku času nebo na zármutek svých domácích neměl jsem v sobě žádné míry. Mimo to lpěl jsem na Horinovi celou silou dětinské náklonnosti a domníval se, že mě pod jeho očima nehoda potkati nemůže.

Druhého dne byla neděle. Já se oblíknul hned z rána do svátečních šatů, vytáhl dle návo-

du Horinova z truhly ještě několik kusů čistého prádla, k tomu jsem přiložil něco lepšího šatstva, svázal všecko do malého uzlu, a když byl otec na ranní mši odešel, vykradl jsem se opět dvorečkem na zahradu — a ze zahrady pryč! do šírého pole — na úvozní cestu, kde na mne Horina čekati slíbil. On si byl najal vozík ze sousední vesnice — a ten nás dovezl do blízkého města. Tam jsme ....

.... avšak právě pozoruji, že se již poslední červánek nad horami rozplývá, a že bych vás musel do rána povídáním trápiti, kdybych měl ouplný obraz dobrodružného života svého podati. Chtělť jsem vám jen prozatím okázati, jakým způsobem jsem do rukou chytrého svůdce upadl, kterýž byl v mém hlasu něco nalezl, čím se dala špekulace provádět — a kteréhož jsem od té chvíle za svůj *osud* pozorovati uvyknul. Jak se mnou později zacházel, jak jsem mu pak vyklouzl a jak se ze mne vlaský tenorista udělal... to vám povím někdy jindy. Pro dnešek, myslím, jsem se vám již dost uší natýral. Já to vezmu za počátek lekcí, které jste mi v češtině dávati slíbila. — Teď jenom ještě nějakou písničku!“

I chopil se kytary — preludoval několik okamžení a pak ji položil Lidmile na klín.

„Zpívejte, moje rozkošná učitelko!“ řekl při tom. „Uhlídáme, co po vás dovedu. Dnes dokonáme ten boží den povídáním a zpěvem — zejtra mi počnete čtení o vašich básnících držeti.“

Lidmila zpívala národní píseň. Pedrazzi zpíval po ní — pak zpívali spolu.

16.

Čtením, zpěvem, vypravováním a procházkami uplynulo několik dní; Pedrazzi to nepozoroval. Zdálot se, že byl docela z mysli pustil, co ho bylo za starým Svobodou přivedlo. Před očima, před duší jeho otvíral se nový svět, a prostíraje před ním čarovné krajiny s vysokými palmami, růžovými křovinami, šeptavými potůčky, s tancujícími vilami, s libovonným dechem — prostíraje před ním netušený posud ráj, přeplňoval tak smysly jeho, že je nemohl opojený mladý muž k věcem ovšednělého života upnouti. Potkáním Lidmily oživila se nová, posud v mrákotách ležící stránka srdce jeho — a s plesem provívalo mu srdcem tušení nebeských radovánek.

Až dosavád bylo jen *umění* jediným jeho božstvím. Jemu se byl obětoval a zasvětil. Neupíralť sice společenské právo a důležitost dru-

hého, tak řečeného slabého pohlaví; ale až posavade neznal hlubokého, mnohotajitelného významu jeho, až posavade nebyl před ním svatyni srdce svého otevřel. Teď se mu najednou zdálo, že byl až po tuto chvíli jenom poloviční život vedl; teď si chtěl najednou vykládati, proč mu při všech posavadních rozkoších, při vší oslavě a skvělosti ještě nějaký temný kouteček v srdci zbýval, kamž by byl rád *něco* umístil — jen že nevěděl *co*. V Lidmile nalezl doplněk bytosti své; ona vyplnila, oživila, ojasnila srdce jeho.

Ale toto všecko bylo ještě jeho tajemstvím. Nenamáhal se sice je ukryti — neboť neviděl k tomu žádné příčiny, a přímá jeho mysl, jeho srdečný rozmar sehnaly mu častěji slovo se rtů, kteréž by v ústech vážného nebo těžkomyslného muže bylo jako rozhodná tíže na váhu oumyslů jeho dopadlo a za opravdivé vyznání lásky platilo: ale v *jeho* ústech, byť i tvář byla rozkoší hořela a oči toužebněji na dívce spočívaly — v jeho ústech znělo slovo takové až posud jen jako něžná galanterie, dovádivé dvoření nebo dovolený žert — a Lidmila je také v skutku za nic jiného nepovažovala.

Ale on se zlobil, že nemohl pouhým rozmarem k cíli přijíti — a předce musel k němu dospěti — to uznával v hloubi duše své. Jakž ale

měl v její společnosti vážným zůstati! Srdce jeho bylo plné; bylo sladce zvučící harfa, kteráž líbezně zaznívala, sotva se jí prst dotknul — a když byl o samotě, tu uzavíral pevně, že bude mluviti, vážně, opravdově mluviti, že sáhne do strun, aby zazněla píseň lásky jeho jako svatý žalm; ale když se k dívce přiblížil — když měl o své lásce ústa otevříti: tu prchala nastrojená vážnost, a on by byl s Lidmilou raději jako děcko zahrával. — Tu s ní trhal kvítí a házel je na ni, a když mu ona jednou plný košíček do tváře hodila: tu by byl rád k ní přiskočil a v náruč ji sevřel a zulíbal; tu ho však veselý rozmar zase opustil — tu se stal vážným, a v té své vážnosti neuměl mluviti.

„*Corpo di Dio!*“ káral pak sám sebe. „Jsi to, Ludovico Pedrazzi, anebo nejsi? Jsi to, člověče, jenžto jsi hezký kousek světa proběhl, do černých palčivých očí vlaských i do jasných, svodných hvězdiček francouzských nahlédnul, aniž se ti byla hlava pomátla nebo jazyk podvrtnul — jsi to, nešťastný tenoristo — nebo nejsi? Pane na výsostech!jáť bych mohl sám nad sebou splakati! Co je to? Čeho se bojím? Což stojí to zpropadené české děvče tak vysoko nade mnou, nebo tak daleko předemnou, že se bojím, jak se patří hlavy pozvednouti, nebo se náležitě

rozběhnouti a ústa otevříti? Ale přisám Bůh! ať věky věků sípám — jestli se nerozběhnu a ústa neotevru!“

I chtěl je otevříti ještě dnes. — Byliť se s Lidmilou umluvili, že spolu odpoledne blízký vysoký vrch navštíví, s něhož bylo krásné podívání do rozmanitého okolí, a tam tedy, pod očima šírých nebes, hodlal před dívkou shrnouti záclonu s prsou svých. Když ale pro ni došel, nalezl ji, an veškeré věci své skládala, jakoby se na cestu chystala. Tvář její byla jako radostným prouděním krve poněkud zanícena — oko se lesklo tajnou rozkoší.

Otec přecházel rychlým krokem po pokoji, v ruce drže složený list. Také on zdál se býti v jakémsi vnitřním napnutí. Živěji nežli jindy pozdravil Pedrazziho.

„Aj, svatý Januare!“ podivil se Ladislav, „co pak se tu děje?“

„Maličko uzříte a maličko neuzříte mne,“ řekla dívka. „Zejtra pojedeme domů.“

„Tak náhle?“ zvolal Ladislav bezděky.

„Vůle boží,“ pokrčila dívka ramenama, „a přípis pana bratra.“

Tu přistoupil starý Svoboda a chopiv ho za ruku, přistoupil s ním k oknu.

„Syn mi píše“ — jal se mluviti. „Nyní se tedy vše vyjeví — doufám — budu se starým pánem mluviti — tu je list.“

„.... Navraťte se domů,“ psal mladý Svoboda; „starý pán se Vás nemůže dočkati, jakoby měla Vaším příchodem útěcha srdce jeho navštívit. Zlé hodiny trápí ho nyní na duchu i na těle.... až bolestno o tom povídati, a protož pospěšte. Mladý odjel několik hodin po Vás, bezpochyby že Vám chtěl na stopu přijíti — ale dosavade se nevrátil. Ostatně doufám, že není teď nebezpečí tak velké..... starého alespoň nezarmoutíme, an se Jaroslav Milady cele odřekl, ano i v patrné různici s otcem z domu odešel, tak že nyní oba jako osamělé stromy na pláni života stojí.... Co dělá moje Lidmila? Je zase moje veselé rozumné děvčátko? O jak jsem se o ni strachoval! — Jak jste vyšli s Miladiným bratrem? tuším, že mu ouplně důvěřovati můžete. Duše jeho leží na rtech....“

Pedrazzi byl psaní rychle přeběhl a je vraceje, poněkud se zamyslil. Překvapilť jej náhlý převrat nynějšího stavu, i naplnil ho jakousi nejistotou, o kteréžto říci nemohl, co znamená. I ptal se v duchu: Co mi přinesou dnové příští? — ale neuměl si dáti odpověd.

„Aj, pane Ladislave!“ ozvala se nyní Lidmila mezi kufry. „Proč pak tak najednou v myšlénkách? Pojďte raději a pomozte mi. Z naší procházky na vrch již bez toho nic nebude. Zato bych ale ráda několika jiným místečkám s Pánem Bohem dala.“

A jako nově oživen stál u ní Pedrazzi kvapným skokem, a podával a snášel věci, kteréž dívka bedlivě skládala.

Konečně bylo všecko v pořádku. Lidmila hodila přes sebe svůj letní šátek, vzala klobouk, přiskočila k otci a políbila ho.

„Já musím, tatínku, ještě několik zamilovaných místeček navštívit,“ řekla přitom s dětinsky radostným úsměvem. „Třeba by se hněvala, kdyby je host bez rozloučení opustil. Neměj ale starosti — dlouho se nezdržíme.“

Potom se zavěsila Ladislavovi na loket a ulétala s ním ze dveří.

Starý Vavřinec hleděl za ni dlouhou chvíli. Chtěl něco říci — ale slova i myšlénky rozplynuly se mu v nesrozumitelném mumlání. Významnější byl jeho pohled k nebi, jemuž za vysvobození dítěte svého z nebezpečných nápastí a za navrácení veselé mysli děkoval.

Nezkušený stařec! dítě jeho bylo arci veselé! ale nevinnou, milující duší jeho vanulo

blahostné tušení.... Bleskem byla ji projela myšlénka, že bude zas *jemu* na blízku; a to byl pramen její veselosti. Nevěděla dosavad, co se bylo na Velenském zámku přihodilo.

Pedrazzi myslil, že ji opanovala radost z brzkého shledání domova, kterýž byl až dosavade celý svět její, a z něhož, jak se byla často přiznala, nikam dále netoužila; — i byl by se rád s ní rozveselil, ale právě dnes to nešlo. Zničen byl jeho krásný plán o vysokém vrchu a o širých nebesích — i nemohl se náležitě v kolej nových okolností dostati.

Měl své tajemství ještě ukrývati a teprva někde ve Velenských sadech na světlo je propustit? — A nebo měl ještě zde, v posledních okamženích, to sladkobolestné pouto s prsou setřásti?.... Pochybnost uvrhla jej do křehké lodi a houpala se s ním na vlnobitném jezeře nejistoty. A protož nebylo mu lze propracovati se k přirozenému rozmaru.

„Co je vám?“ ptala se ho dívka, když byly delší čas, slova nemluvíce, vedle sebe kráčeli. „Je vám líto, že musíte otčinu svou opustit? — totiž: hodláte-li slib svůj splniti a s námi zejtra domů jeti.“

„Také *to* mohlo by snad náhlou trudomyslnost mou omluvit,“ řekl Pedrazzi; „neboť i sebe

zatvrzelejšího člověka musí bolestně se tknouti myšlénka: Opustíš místa, kdežto jsi v blaženostech věku dětinského se kochával — a nikdy snad se již nevrátíš! Na mne pak doléhá tato myšlénka tím těsněji, an se zdá, že mám pokutu nésti za hříchy mládí svého, ježto jsem z domova odešel beze vší žalosti — a kdežto jsem nyní nejkrásnější dny života svého nalezl.“

„Já nevím, co byste byl zde nalezl, abyste to i na Velenském zámku míti nemohl,“ odpověděla dívka, tajného smyslu ve slovech jeho nehledajíc — „leda hroby rodičů svých, okolo nichž tu právě jdeme. Nerozloučíte se s nimi?“

Ladislav neodpovídal, ale vešel s ní na hřbitov. — Starý jeho strážce a pěstitel neměl právě na nových hrobech co dělati; opravoval tedy dávnoleté známé. Onť meškal a procházel se mezi nimi jako mezi přátely, i rozmlouval s nimi o letech minulých a stýskal si na časy nynější. Ladislava i Lidmilu již znal, a věděl, kam jdou. Pozdravilť je, ale dále si jich nevšímal.

Mlčky kráčeli tito mezi chladnými, drnem i kvítím pokrytými pahrbky. Teprva u hrobu práchnivějícího učitele Petráčka a ženy jeho se zastavili.

Srdce ubohého tenoristy bylo přeplněno. Kdyby jen dost malé pohnutí o ně zavadilo —

již by přeteklo. Jako sevřený měl jícen a předce chtěl mluviti. I posadil se na hrob otcův, ale tím nenabyl pokoje. Opět se vzchopil, a Lidmila se lękla živě-bolestného výrazu ve tváři jeho.

„Co je vám, pane Pedrazzi?“ ptala se ho pečlivě. „Tak jsem vás ještě neviděla — skoro nejste k poznání.“

„Nejsem, nejsem!“ zvolal tento, a hlas jeho zněl mezi komickou mrzutostí a skutečnou žalostí. „Járt se sám již neznám — a bojím se, aby se mi ještě něco horšího nestalo.“

„A co pak by to bylo?“ vyzvídala dívka soucitně.

„Abych nepřišel o rozum!“ řekl Pedrazzi.

„Proč pak?“ smála se mu Lidmila v nevinné srdečnosti. „Co pak se vám stalo?“

„Ach, to jste mohla dávno poznati!“ řekl zpěvák malomyslně — „a tak bych snad nestál před vámi s tím srdcem tlukoucím a nevědoucím, jak si radit nebo pomoci, jakobych byl klouče, kteréž ponejprv do světa vyběhne a z místa neví kudy kam. — Lidmilo!“ mluvil dále a pojal ji za ruku, „zde stojím na místě, kdežto v prachu leží veliký díl mých nadějí, kteréž mě až posud dráhou života doprovázely — já bláhový pošetilec těšíval se na radostné oko otcovo, na prokvětavé usmání sestřino, na blahozářivou domácnost —

z toho všeho mi nezbylo nic, nežli milostný květ srdce sesterského .... ostatní, po čem duše touží, je pro mne ztraceno — a jenom vy byste mi to mohla nahradit!“

„Já?“ ptala se dívka, s úžasem jasné oko naň upírajíc.

„Ano vy, drahá Lidmilo!“ zvolal nyní Ladislav živěji. „Hluboce to cítím a umru v tom pocitu, že jen ve vás korunu svého pozemského blaha naleznu.“

Lidmila se zachvěla, zarděla se a zbledla; neboť nyní poznávala smysl slov jeho.

„Já zachoval srdce své čisté v hlučném kolotání světa,“ mluvil Pedrazzi dále, a řeč jeho nabývala tím ohnivější plynnosti, čím déle mluvil a takto své nesnáze setřásal; — „bohatý poklad mé lásky leží nedotknut a nezlehčen. Já mohu směle a s dobrým vědomím očí svých pozvednouti a říci: Slyš hlasu mého, já budu pečovati o blaho tvé — a budu chovati srdce tvé jako kouzelný talisman a jádro duše své. Lidmilo! já to pravím k tobě .... s tlukoucím, ale pevným srdcem to pravím — v bázni a naději, v zoufání a víře utíkám se k tobě.... já nemohu živu býti bez tebe....“

A křečovitě držel dívku milovanou za ruce; ale ona se chvěla ještě více — barva smrti

pokrývala tváře její a náramná bolest pronikla srdce její; — nyní potřásla hlavou a začala plakati.

Ladislav se zděsil. To nebyla odpověd *lásky* — to viděl patrně.

„Lidmilo!“ zvolal v hrozném tušení, a zlaté hrady jeho snů hrozily ho pohrobiti pod černými sutinami. — „Lidmilo, čeho se mám nadíti?“

Ona ale pohledla naň okem zaslzeným — vymknula se jemně z rukou jeho a posadila se na hrob. On sedl vedle ní, a ona mu vyprávěla příběh srdce svého a Jaroslavova....

Již byla chvíli přestala — ale Pedrazzi ještě neodpovídal. Ani se nehýbaje seděl tu, maje lokte o kolena opřeny a tváře ve dlaních ukryty. Zdáloť se, jakoby hlas dívčí ještě poslouchal — anebo slova její v hlubinách duše své přemítal.

„Odřeklať jsem se arci milosti jeho,“ začala tedy zase dívka jemným, třesoucím-se hlasem po malé přestávce, „ale srdce svoje zadala jsem mu na věky, a vím, že v této mé věrné, věčně trvající oddanosti základ jeho vezdejšího blaha spočívá. Vy znáte Jaroslava, a protož víte, pro koho jsem se odhodlala zachovati památku lásky jeho v prsou svých, jako svaté neporušené ostatky — a s ní položiti se do hrobu.

Já vím, že mě bude milovati, i kdyby nás celé díly světa dělily — a toto vědomí poskytne mi síly, že úlohu svou zmužile provedu a pozemskou pouť šťastně dokončím.“

Pedrazzi se vzchopil. Veselý, rozmaru plný muž nebyl k poznání. Tváře jeho byly bledé, rty zesinalé, oči vpadlé, v celém pohledu jeho jevila se přehluboká bolest. Ale šlechetné srdce jeho vítězilo nad vášní a tísnilo plamenný proud její v hluboké břehy mužného odřeknutí.

Třesoucí-se podal dívce ruku, jakoby s vůlí její souhlasil, stiskl ruku její a pozvedl ji ke rtům svým. Na to mlčky, s hlavou sklopenou, odcházel ze hřbitova.

Klonilo se již k večeru.

Lidmila cítila hoře jeho, ale nerušila nevčasným litováním hluboké mlčení trpícího muže.

U domu se Ladislav bezděky zastavil, a jakoby se z hlubokého sna byl probral, oči k nebi pozvednuv, podal dívce opět ruku . . . . na rozloučenou.

„Dobrou noc!“ šeptala tato, a cítíc veliký význam tohoto okamžení tiskla mu ruku.

„Dobrou noc! — dobrou noc!“ opětoval Ladislav prudce, a hnal se pryč — ven z městečka, ještě jednou pod šíré nebe, aby tam náramnou tíži s prsou svých setřásl.

*

Tam sebou vrhnul na trávnatý čaloun a zaryl tvář do země. Styděl se sám před sebou, že musel plakati.

Tak ležel dlouhou chvíli.

„To je tedy konec mých snů!“ začal se konečně hořce smáti. „Proto jsem si vyjel vyzpytovat tajemství — proto jsem se přiučoval jazyku, jehož co živ potřebovati nebudu — proto jsem chtěl starému bláznu pomoci: abych s rozedraným srdcem z bojiště odešel?“

I vyskočil opět a hledal utišení v novém běhu.

Osamotnělou krajinou začala se rozkládati posvátní večerní tichost — opodál zaznívalo jemné klekání, a na jasné obloze hořela první hvězda. Pedrazzi upnul na ni zraky a z jemného světla jejího řinula se jakási útěcha do srdce jeho.

„Nebylo by teď nejmoudřeji,“ začal sám k sobě mluviti — „kdybych sebral věci své a za tebou se pustil, milé světýlko? Zde se mi sotva co krásnějšího zableskne. Jakož jsem přišel — tak odejdu — ano chudší zaberu se do cizí končiny. *Teď* teprva ztratil jsem otce svého — sestru zde víže jiné pouto, a pakliže i hraběti ústa otevru, co budu z toho míti? Získám tím Lidmilu?.... Mlč, mlč! — na ni nemysli!“ zvolal

pak nevrle. „Na tu čeká můj *Carlo* — a s tím se nesmím do zápasu pustit — s celým světem, jenom s *tím* ne! Tomu mám ještě veliký dluh spláceti — a přisám Bůh! já mu jej splatím, i kdybych měl do krvácejícího srdce sáhnouti.“

Umlknul a chvíli se bral dále.

„Já se těšil na tu hru se starcem“ — přiodil slovy konečně zase myšlénky a city svoje — „já ji hodlal s lehkým srdcem provesti; ale to ubožátko zatím puklo . . . . a já se musím nyní s puklým na hru odvážiti. Nu, také dobře! Aspoň nebudou slova moje tuze hledaná — a rovnou cestou mi z bolestných prsou tekouce budou pravdivě zaznívat. O, je to rozkošná příhoda! ... A co potom, až se na zámku všecko vysvětlí a na přirozenou cestu vběhne? — pak ... pak si tebe zase vyhlídnu, mé milé světýlko! — a s Pánem Bohem za tebou! . . . . snad se rána zase zacelí, až mě Muza moje k srdci svému přivine.“

Takto se nutil ubohý zpěvák do veselého rozmaru; ale rána v srdci jeho tím nezarůstala, a jenom duch přátelství pokrýval ji tenkou jizvou.

17.

...A kde meškal mezi tím Jaroslav?

S palčivou touhou a bodavým nepokojem byl se pustil z domu otcovského ku Praze, soudě dle slov zahradníkovy služebné dívky, že byl starý Svoboda s Lidmilou v tuto stranu odejel.

Celá bytost jindy vážného, ano k trudomyslnosti se klonícího mladého muže byla toho dne lehynká loďka na zbouřeném jezeru. Mnohopramená vášeň jí strašlivě zmítala. Přálť si míti peruti sokola, aby letěl a horoucně žádaného cíle dostihl.

Bez ustání dostávali poštovní kočí rozkazy k rychlé jízdě, koně se kvapem potili, míle ubíhala za mílí — ale touhy a nepokoje v srdci Jaroslavově přitom neubývalo. Žádný povoz jich neminul, aby ho nebyl Velenský očima skrz naskrz prohledal; při silnici nestál žádný hostinec a sebe menší krčma, pod jichžto krovem by byl po uprchlých nepátral: ale cesta k staroslavné hlavě království se napořád krátila, a ještě nebylo po nich stopy, ani památky.

Čím dále Jaroslav jel, tím patrněji mu vysvítalo, že starého Svobodu již nedohoní; tím

žhavěji zažírala se ale do něho touha — tím jasněji vtírala se mu také myšlénka, že je oklamán, že uprchlí jinou stranou odjeli, a tím bolestněji zmítal jím bouřivý hněv.

Slunce bylo sotva zapadlo, a již stál opět ve velkém Pražském hostinci, kterýž byl teprva včerejšího jitra opustil. Nepokojným krokem přebíhaje po pokoji lál nehodě, osudu i lidem, a nenávist jeho k mladému Svobodovi dosáhla nejvyššího stupně. Mezi rozličnými, u vnitřním pobouření v něm povstávajícími myšlénkami pojala ho také ta, že je tato marná jeho jízda jenom nastrojené osidlo.... i zaklínal se pomstou.

Co měl počíti? — To si netroufal v této chvíli rozhodnouti. V hostinci neměl žádného stání, a společenského hluku se štítil. Mrzutý, rozkvašený rozběhl se k baronce Běloveské. Věděltˇ, že hlučné večerní besedy u ní již přestaly, a doufalť tedy, že v tiché svatyni její domácnosti úlevy nalezne. Odhodlalť se učiniti z matčiny sestry důvěrnici svou, a projeviti ji neohroženě svůj úmysl stran budoucího postavení svého k otci a k celému životu. Tato odvaha, že vystoupí před světem dle vůle své, navrátila mu zase obyčejnou jeho mužnost, a poněkud utišen vešel do barončina domu.

Ale duchaplná dáma nebyla samotna. Nemohlať se ještě odebrati na venek, a shromáždila okolo sebe malý počet přátel, s nimiž se dalo několik hodin srdečně a důvěrně ztráviti. Dnes to učinila tím raději, an se jí dali dva neobyčejní hosté uvesti.

Nezněl tedy ve skvostném saloně mnohozvuký hovor obyčejné strakaté společnosti; bylo tu však mimo nadání několik tak zajímavých osobností, že byly vítanou náhradou za celé řady všedenních tlachavých a slaboduchých besedníků . . . .

Dobrosrdečná teta byla nemálo překvapena, když se dal Jaroslav ohlásiti. Nemohlať pochopiti, co jej po osmačtyřidceti hodinách zase do Prahy přivádí.

„Ale, *mon Dieu*, co pak se to děje?“ uvítala milého sestřence s nemalou zvědavostí, sotva byl s lehynkou poklonou práh překročil. „Jáť myslila, že pěkně líbezně v otcovském domě spočíváš —“

„To se již stalo, *ma chère tante*,“ řekl Jaroslav ruku jí líbaje. „Ale toť víte sama, že nejsem přítel dlouhého spočívání — a protož jsem se opět do života vrhnul. Proč? to vám povím, až budeme samy,“ doložil po tichu.

„Zejtra,“ prohodila ona taktéž.

„Přijdu.“

„Starý hrabě ostatně zdráv?“

„Zdráv.“

Po této kratičké a rychle odbyté rozmluvě představila ho společnosti. On sám znal skoro všechny členy její, toliko mladý baron Altthal a starý francouzský plukovník Leclair byli mu neznámé úkazy.

Baron Altthal byl bujecí štípek starého panského rodu, kterýž několikerým pokolením v české půdě kořeny své zakotviv, nyní za domácí platil a za takový se také vydával. Plukovník Leclair byl zbytek z časův staro-Bourbonské vlády a věren své modle, svrženému Karlu, bloudil za stínem jejím po dalekém světě.

„S mým sestřencem budete muset míti strpení, pane barone, jestli se s vámi v jisté věci nesrovná,“ prohodila domácí paní k Altthalovi s malým úsměvem. „Otce jeho dostal byste spíše pod svůj praporec.“

„Já pro svou osobu,“ omlouval se Altthal s dvorným úklonkem, ale i s hrdou jistotou — „nevyvěsil posud žádného znamení, ježto by jmena nějakého praporce zasluhovalo, a nejsem také toho mínění, sbírati okolo sebe zástupy, jakobych k uhájení víry své nějakých pomocníků potřeboval. O čem tady právě bez mé pohnutky

a viny řeč povstala, jesti věc tak svatá a silná, že si sama, beze všech praporců, pomůže.“

„O čem pak se jedná?“ ptal se Jaroslav, sběhnuv očima s baronky na mladého šlechtice, jehož celé vzezření statečnou mysl a ohnivého ducha prozrazovalo.

„Pan baron se přihlašuje k straně,“ poučila ho Běloveská, „ježto v Čechách od některých časů jakýmisi novotami proti starému pořádku bojuje, a k níž, tuším, i tvůj otec náleží.“

„Tak? — To tedy pana barona lituji, a přál bych, aby byl svou oblibu k jiné věci obrátil,“ prohlásil se na to Jaroslav kvapně, s příchutí ousměšné hořkosti a patrné nelibosti. Učinil to říkaje bezděky — okamžitým popuzením uchvácen; neboť protivnější člověk nemohl se mu toho večera naskytnouti, než ten, kterýž mu svým smýšlením třídu oněch lidí v pamět uváděl, k nimžto Svoboda náležel.

Altthal naň bystře pohledl.

„Děkuji za vaše politování, pane hrabě,“ řekl potom, a okolo rtů pohrávala mu lehká ironie; „a kdybych v skutku věděl, že se vaše rada z čistého pramene prýští, snad bych ji k srdci svému připustil. Ale ját znám již zbraně našich odpůrců, s nimižto hned proti nám po ruce bývají. *Politování* a *rada!* Inu ovšem! To jsou

lehounké oštěpy a snadno se jimi harcuje. Škoda jen, že touž zbraní také proti sobě bojovati nenecháváte, a sami ničeho o moudré a dobré radě slyšeti nechcete.“

„Kdo má rozum po své straně,“ prohodil Jaroslav překvapeně — „může býti trochu tvrdohlavým.“

„Já pozoruji, že člověk i bez rozumu tvrdohlavým býti může,“ řekl Altthal poněkud popuzeně — a vzchopil se ze svého sedadla.

„Ale *mon Dieu!*“ zvolala baronka, pojatá rovněž tak nelibým pocitem, jako hosté ostatní — „co pak to, pánové, tropíte? Snad nechcete z mého mírumilovného salonu udělati bojovné kolbiště?“

„Prosím — račte milostivě prominouti,“ řekl baron s tónem, jakoby chtěl všecko v žert obrátiti, a na vše strany se ukloniv, zaujal opět místa svého. — „Já tu zajisté nechtěl hrdinské kousky dobrodružného rytíře vyváděti — a kdyby nebyla příčina od jinud vyšla, nikdy bych nebyl z květinových sadů konversace vystoupil, jimižto jsme až posud všichni s potěšením kráčeli.“

„Myslíte, pane barone, že vás můj příchod z těchto sadů vystrašil?“ ptal se Jaroslav, oko své bodavě na Altthala upřev. — „Anebo že jsem

neobratnou nohou květiny konversace vaší pošlapal?“

„Milý Jaroslave!“ ozvala se Běloveská dřív, než mohl Altthal odpověděti — a tón její zněl mezi káráním a prosbou. Potom se obrátila k samému Altthalovi. — „A vy, milý pane barone,“ promluvila se vší svou dobrosrdečností, „řekněte mi upřímně, jak si to mám jen vyložiti, že se té české strany tak ujímáte, ježto předce sám z krve cizí pocházíte?“

„Z odpovědi na vaši otázku, paní baronko, zrostlo by tuze dlouhé pojednání, a neznělo by zde třeba všechněm k libosti,“ usmál se Altthal. „Také jsem nepřišel, abych s vámi o takových věcech rozpravy začínal. Dámy znají a mívají z většího dílu jiné péče a starosti, než takové, aby hleděly na požadování času a na potřeby národu, z jehož lůna pošly. Takéť by to znělo trochu komicky, kdybych zde, takořka u prostřed nejšlechetnějšího květu krve české, teprv *dokazovati* měl, sluší-li českému panstvu, aby se hlásilo k lidu, jehož potem a mozoly žije, na jehož ramenou poklady, síla a veškerá blaženost rodu jeho spočívají — a kterýž k němu s důvěrou hledí, že bude v času potřeby práv jeho střežiti. A jakýž obraz utvořil by si konečně o našem smýšlení náš vážený host,“ doložil, pohled-

nuv na plukovníka, „kdyby poznal, že se mezi námi rozepře o věc vede, kteráž jediná všeliký národ národem činí, kteráž právě každého jiného národu nejsvětějším palladium jest — a kterouž každý jiný národ před světem hrdě zastává.“

„Já jsem zde beze všeho mínění,“ prohlásil se plukovník hlasem vážným — „leda bych souditi chtěl, jako slepý o barvě. To jediné vím,“ doložil s jakousi tajnou výstrahou, a tvář jeho spříčila se bolnohořkým úsměvem — „to jediné vím, že je nebezpečno drážditi člověka, kterýž národnost v ochranu beře.“

„Nebezpečno?“ opětovalo několik hlasů, a oči se otáčely po horlivém Altthanu s jakousi ostýchavostí.

„Ne, ne, toho se nebojte!“ usmál se Jaroslav s lehynkým ouškIebkem. — „Pan plukovník měří věc páně baronovu očima, jimiž je zvyklý hleděti na ohromnou národnost francouzskou; ale po straně sekty českých vlastenců nenaleznem nic takového, a kdybychme to i nejlepším Plössovým mikroskopem hledali.“

„Na tom také nic nezáleží, najdete-li něco nebo nic,“ řekl Altthal mírně, ale s plnou důvěrou a pevným přesvědčením o pravdě svých slov; — „se slepými nebo s lidmi, jižto zúmyslně oči zavírají, je těžko vésti rozepři o barvách.

Mimo to jde národní vývin lidu českého i bez vašeho všímání a nalezání tak jistým, ačkoli zvolným kročejem, že mu ani váš posměch ani nevěra neuškodí. Nežli se nadějete, zroste vám koruna stromu jeho, kterýž posaváde za chatrné bejlí držíte, tak vysoko nad hlavu, že se leknete, a v stínu jeho stojíce, do prsou se udeříte, říkouce: My vinníci!“

„*Mais mon Dieu!*“ ozvalo se z několika úst — „totě kázaní o strašlivém pozdvižení...“

A Jaroslav se dal do smíchu. Ale nebylo to z rozkoše nebo ponuknutím směšného předmětu; každý zvuk vycházel z hrdla jeho křečovitě vynucený, jako výlev poškádleného vzteku. Smýšlení a slova — celý způsob Altthalův uváděly mu Svobodu na oči, a srdce jeho chvělo se náramným pohnutím. Nemohloť ho dnes nic horšího potkati, nežli že se mu protivil člověk, kterýž byl Svobodovi podoben. I domníval se, že má úplnou příčinu na všechen lid toho smýšlení nevražiti, a že to nemusí tajiti. Tudy povstal jeho smích, když byla řeč o pozdvižení.

Všecko se po něm ohlídlo.

„Ne, ne — té masopustní maškarády se nedočkáme,“ smál se jedovatě. „Pan baron by měl sice pěkné schopnosti za řečníka v českém parlamentu, ale hřivna jeho nebude se bohužel nikdy

blýskati; neboť podobné myšlénky rodí se jen v kotrbě šílenců a podobají se kvikotu Meluziny, kterýž se ozve a zmizí — člověk neví kam."

„Já zde podobné myšlénky nepronesl," řekl Altthal velmi vážně — „a je-li tady v skutku něco šíleného, tedy vám povím, kde to najdete, a chcete-li, poukáži vás i k lékaři!"

„Pane, vy jste" — zkřikl Velenský, v rozhořčení svém se zapomínaje.

„— baron Altthal!" doložil tento rázně, a kvapně k němu přistoupil; — „člověk, jenžto práva milionů před celým světem hájiti se osměluje, a jenž tedy také posměšky a urážky hraběte Velenského nesnese, neumí-li tento s jinou zbraní do boje se pouštěti."

„Sestřenče! Pane barone!" bědovala Běloveská s ostatní společností vstávajíc — „co pak vám to napadá? V mém domě taković *rencontre* —"

„Proč se pouštějí lidé do domu, kteří by měli v blázinci seděti — neřku-li v káznici!" zapomněl se Jaroslav, a vyskočiv se sesle vykročil z kola hostů.

„Na to vám dám jinde odpověd!" řekl Altthal slovy zvučnými, a rychle za ním pokročiv nahnul se mu k uchu, aby mu něco pošeptal.

„Bude mě těšit!" vyrazil ze sebe Jaroslav plný kruté rozkoše. Zdáloť se to býti oka-

mžení, po němž dávno toužil, a v němžto hledal úlevy.

Altthal se na to před společností zase omluviv, zavedl řeč na jiné pole, a pak se poroučel. Baronka činila Jaroslavovi přísné výčitky.

„Já nemohu ten lesknavý jed trpěti, kterýž se u nás od nějakých časů tak svodně na veškeré věci lepí,“ omlouval se Velenský, pořád ještě popuzen — „i budu jej stírati a smítati, kde ho naleznu.“

„To budete museti ruku hodně ztuha a pilně přikládati,“ prohlásil se nyní francouzský plukovník; „neboť se mi zdá, že tento jed již dlouhá léta na česká srdce uléhá. Já toho aspoň již v mladém věku zkusil, a věděl jsem napřed, jak se výjev mezi vámi a panem baronem ukončí.“

„Co jste věděl?“ ozvalo se několik hlasů. „Co jste zkusil?“

„Bylo to v letech nejvyšší slávy francouzské,“ jal se důstojník skoro bezděky vypráveti — „já byl mladý vojenský důstojník. Sloužil jsem z pouhé náklonnosti, puzen jakousi touhou po slávě, ačkoli jsem mohl rozkošné dny v loktech milované choti tráviti. Ale ona sama chtěla viděti ve mně hrdinu, i uvolila se ve svém vlasteneckém zanícení, jakové téhdáž vůbec v každém

francouzském srdci pohrávalo, že snese bolest rozloučení, jen aby se mohla honositi manželem, kterýž pomáhal vítězné věnce okolo francouzských zbraní ovíjeti. Toho času nezdržovali se v Paříži skoro žádní cizozemci, leda kteří tu byli od delšího času potřebou vezdejšího chleba upoutáni, anebo kteří u velkém pohybování našeho národu ohlas vlastního srdce nacházeli. I učinil jsem před odchodem do pole známost s několika takovými muži, mezi nimižto zvláště mladý český baron bezuzdnou horlivostí pro vše, co národ velikým činí, nad jiné vynikal. Byla to věru obzvláštní rozkoš, poslouchati jej, an v mladickém zápalu o vlasti své mluvíval, a sny a touhy svoje líčil, kteréž v ní hodlali ve skutek uvesti. Nám bývaly ovšem roznícené řeči o zemi, na nižto jsme ve své francouzské pýše a nezkušenosti jako s nesmírné výšky jen s hrdou nevšímavostí shlíželi — nám bývalo horlení jeho často k smíchu, a mně uklouzlo jedenkráte slovo — bylo to při víně, a lehká krev neuměla slov považiti — ale slovo bylo ze rtů, a pobouřilo šlechtice ku hněvu. Z toho povstala prudká rozepře, pak ještě něco horšího, a ono jediné slovo, jímžto jsem se vlasti a národnosti českého šlechtice dotknul — — to jediné slovo zrušilo mé celé štěstí.“

„To není možná!“ zvolali někteří, kteříž byli vypravování plukovníkovo s velkým úcastenstvím vyslechli, a letitá baronka hodila starostlivým okem po Jaroslavovi. Ten ale seděl stranou na pohovce, jako tělesně a duševně zemdlený, a nezdálo se, že by na výjev okolo sebe tuze velký pozor dával.

„A jak se to dělo?“ obrátily se zas některé hlasy k plukovníkovi. „Jak se mohlo jediným slovem celé štěstí vaše zrušiti?“

Ale plukovník neměl již chuti, dále vypravovati. Temný zámrak byl se rozestřel po tváři jeho, a dávné, hořeplné zpomínky tísnily duši jeho.

„Račte mi pro dnešek další vypravování prominouti,“ řekl, dlaní po čele a přes oči si přeletěv... „někdy později vám budu k službám. Je to sice rána stará, kterou jsem bezděky před vámi odhalil, ale i pod mnoholetou jizvou pálí mě bolestně při nejmenším dotknutí.“

18.

Čtvrt hodiny na to brali se plukovník Leclair a mladý Velenský po mostě na Staré město. Obadva byli se dnes náhodou v jednom hostinci uhostili.

Lahodný, všekojný večer spočíval nad kotlinou, skrze jejíž lůno páska stříbrolesklé Vltavy se vinula. Tisíceré hvězdy hleděly na utichlé město, a líbezné vanutí táhlo od stromnatých ostrovů přes ten staroslavný řetěz kamenných oblouků, jimiž byl druhdy otec vlasti oba břehy spojil.

Ale plukovník a Jaroslav si toho tuze nevšímali. Byliť potopeni v pestrých myšlénkách, povděčni jsouce, že se vespolek z nich nevytrhují.

Skoro mlčky přiblížili se k „černému koni“, v jehož dolejších prostorech hlučný život teprva jak náleží rozkládati se začínal. Byloť po divadle, a tudíž o čase, kde tam veliká část hostů k stolům zasedla.

Krom libě upravených jídel měli tu dnes také hudební pochoutku. Světem se potulující vlaský basista zpíval mezi večeří několik arií s průvodem kytary.

Byla to interesantní osobnost — vysoká, štíhlá postava, tváře bledé jako po dlouhé chorobě, černé oči, vpadlé sice, ale pořád ještě jiskrné, zpěv z výborné školy italské, ale hlas — *tempi passati!* To mu však nebylo na ujmu; když šel po zpěvu okolo stolů s talířem, padaly naň předce dvacetníky z rukou, ježto by snad nebyly

cestu do kapes nalezly, kdyby se byl český zpěvák přihlásil.

Konečně přikročil Vlach také k malému stolku, u něhož jediná letitá osoba seděla. Byl to starý *Jean* a *factotum* tenoristy Pedrazziho. Postavení jeho k pověstnému zpěvci, jakož i vůle a náklonnost pánova vykazovaly mu čestného místa mezi davem cizinců; on pak sám přibližoval se k němu tím raději, an toliko zde zvuky mateřského jazyka svého zaslýchal.

Nyní stál před ním pocestný zpěvák, v ruce držel talíř a oko jeho spočívalo — s hrozným ustrnutím na hostu. Talíř se mu začal v ruce třásti. Avšak i v rukou starého, věrného služebníka začala se vidlička trnutím pohybovati. Oči jeho spočívaly na zpěváku jako čarovný hled chřestejše. Ano, nebyl se zklamal! Byla to kořist, na níž hned od prvního tónu jejího z koutku svého číhal — to byla ona, a nyní stála na blízku!

„Pryč odtud, vrahu!“ rozkřikl se na Vlacha a hněvem rozpálen vztyčil se na svém sedadle. „Já tě znám, ty rozkošný příteli — ty věrný soucestovateli a navštěvovateli Savojských jeskyň — ty slavný *Bernardini!* já tě znám — a pakli tě hryzoucí svědomí ještě nezachvátilo — pakli jsi ještě do rukou spravedlnosti nepadl,

abysi z nich více nevyvázl: tedy se *já* na tvé paty přikovám, a budu tě stíhati, a kdybysi ještě dále ze své Italie zaběhl — kdybysi do sněhových brlohů severního medvěda zalezl. Utíkej, vrahu — utíkej!"

Mezi těmito slovy byl z místa svého povstal a provázel zděšeného Vlacha po celém pokoji. Zničený zpěvák ubíhal, jakoby se pod ním podlaha propadala, a horlivý stařec, nedbaje na všeobecné zbouření hostů, hnal se za ním jako anděl s mečem plamanným. Ještě v průjezdě pronásledoval jej kletbou. Slova se mu z úst jen sypala.

„Tisíc kulí!" ozval se náhle vedle něho mužný hlas. „Jene! Stará hlavo! co to zde děláš?"

A Jan upustiv najednou od svého pronásledovávní, trhnul sebou a obrátil se po hlase. Znalť jej tak dobře, jako znal každinké ťuknutí srdce svého — znalť jej, ale nenadál se, že ho bude na tomto světě ještě kdy slyšeti. Krátké, ale pronikavé zkřiknutí vydralo se z prsou jeho, a oči mu vystoupily jako u vyjevení.

„*Oh — oh, mon Dieu!*" vynutil pak ze sebe mezi smíchem a pláčem, a téměř ani zraku svému nedůvěřuje, hleděl na plukovníka Leclaira, kterýž byl právě do hostince vešel. „Jste to, můj

drahý, milostivý pane — anebo se mi znítil mozek, že vidím a nevidím? Jste to opravdu?“

„Jsem, jsem!“ řekl tento, ruku mu podávaje, kterouž stařec i hned ohnivě líbati začal. — „Ale jak přicházíš ty, stará duše, do těchto končin?“

„O — dobře — jako pán!“ plesal stařec. „Bůh svých nikdy neopustí. Všecko se dovíte.“

Potom se před některými z hostů, kteří byli za ním vyšli, stran učiněného nepokoje krátce omluviv, a brzké i dostatečné vysvětlení dáti slíbiv, bral se radostně do pokoje plukovníkova. Tam rozevřel knihu posledních svých let. Vyobrazovalť bolestné nesnáze, v nichž byl roku 1830 po dnech červencových uvázl, kdyžto plukovník, až do té doby laskavý pán jeho, proudem veřejných událostí náhle uchvácen, z Paříže zmizel, přidržev se věrné družiny nešťastného krále. Raněný ležel v nemocnici, a když se pozdravil, shledal, že stojí v nově zrozené Paříži jako v cizině.

„Nejlepší přátelé naši byli se rozprchli,“ vypravoval dále — „já nevěděl, kam se v tom novém běhu všech věcí obrátit, kde pomoci hledati. Stará moje hlava domyslilať se arci, že bych vás nalezl, kdybych se pustil po stopách královského vypovězence; k té výpravě byl jsem ale bez peněz — celé obydlí naše bylo převrá-

ceno na ruby, že v něm pánu královskému věrně oddaný služebník přebýval. Mimo to roznášela se pověst, že částka družiny, jdoucí do vyhnanství, padla mečem zbouřeného venkova, a mezi ní že byl i — plukovník Leclair. Já plakal — ale nemohl jsem tomu věřiti. I odhodlal jsem se, že si žebrotou několik franků uložím, a pak do světa se pustím. Začal jsem se tedy dotírati k lidu, o němžto jsem myslil, že při lehkém výdělku a veselém životě člověku prosebnému něčeho dopřeje. Mezi jinými — sám nevím, jak jsem na tu myšlénku připadl, zdá se mi, že někdo u mé přítomnosti o jich velikých důchodech rozprávěl — šel jsem k divadelním hercům. Ten onen mi arciť něčeho poskytnul; ale mnozí dali se mi do smíchu. Kasa moje nechtěla se množiti, a mysl moje začala klesati. Ještě jsem šel k mladému tenoristovi. Dvakráte jsem ho nenašel doma. Po třetí jsem byl šťastnější. Hned první pohled na mladého zpěváka mi věštil, že neodejdu s nadějí zklamanou. Já si nemohl vysvětliti, co mne vlastně k němu vábí; ale v té chvíli se mi zdálo, že bych se mu na celý život k věrné službě mohl oddati. I dodal jsem si srdce, a svěřil se mu se vším, cokoli mě tísnilo. Pan Pedrazzi se usmíval. — Tys dobrý bláhovec, milý tatínku! řekl pak ke mně — a je to věc chvalitebná, že

chceš pánu svému dáti takový důkaz služebné věrnosti. Ale pomysli, že nevíš, zda-li se tvůj plukovník opravdu mezi královou družinou nachází, a že se vydáš na nejisto do světa, bez dostatečných prostředků. Víš-li co? zůstaň u mne. Semnou projdeš hezký kousek světa. Kdo ví, zdali někde tvého plukovníka nenajdem — s dovolením, můj drahý pane, že slova jeho tak prostě a beze všeho přídavku opakuji. Já si dal říci, a tak jsem dostal pána, k němuž mě samé nebe přivedlo. Projel jsem s ním za ty léta skutečně hezký kousek světa a užil dobrých dnů, až jsem se dočkal toho nejšťastnějšího — toho dnešního!“

„Tím způsobem jsi tedy nyní bohatý, an dva pány máš,“ řekl plukovník, dobrosrdečně se usmívaje, když byl *Jean* své vypravování ukončil. — „Kterého se nyní přidržíš?“

„Oh, *mon Dieu!*“ zvolal tento, náhle teprva nyní nahlížeje, v jaké nesnáze upadne. „Já neopustím žádného! — Odpusťte, můj drahý pane, že se opovažuji — ale kdybyste pána mého znal, prominul byste věrnému služebníkovi — avšak vy ho poznáte — není-liž pravda? — musíte ho poznati — doufám, že se v několika dnech navrátí.“

„Což není tady s tebou?“

„Teprva včera odejel na venkov s hrabětem, jejž jsme byli na cestách poznali. Až posud jsme ho měli za pouhého malíře; tady se nám ale vyjasnilo, že je to hrabě Velenský.“

„Velenský? — Tenť přijel tuším dnes do Prahy.“

„To asi není náš Velenský. Nebo co by dělal pán můj venku bez něho?“

V tom vešel domácí sluha, přinášeje poručení od Jaroslava s prosbou, aby ho plukovník ještě dnes na okamžik navštívil, že má s ním něco důležitého vyjednávati. Plukovník mu učinil zvědavě po vůli, a stál v malé chvíli v Jaroslavově pokoji.

Jaroslav tu přecházel velikými kroky. Veškerá bytost jeho byla nově napnuta, a jakési křečovité usmívání dralo se mu mermomocí z prsou. Podobaloť se divné rozkoši rozsápaného dravce, když se kochá v krvi.

Zběžně plukovníka pozdraviv, přistoupil kvapně ke stolu, a vzal s něho malý nerozpečetěný lístek.

„To mi právě Altthalův služebník přinesl,“ řekl při tom.

Plukovník četl. Bylo to úplné vyzvání na souboj za příčinou nešetrné urážky v saloně baronky Běloveské. Baron v něm udával čas i po-

hodlné místo, druh zbraně ponechávaje Velenskému na vůli.

„To jsem věděl, hned jak jste spolu mluviti počali,“ řekl Leclair tak lhostejně, jakoby se byla ta nejvšednější věc přihodila.

„Chcete býti mým sekundantem?“ ptal se ho nyní Jaroslav ztěsna k němu přistoupiv.

Plukovník mu podal ruku. — „Bylo by mi sice milejší,“ řekl přitom, „kdybych mohl první den svůj ve vaší krásné Praze něčím jiným zaznamenati — ale osud, zdá se, vyvolil si mne k obzvláštní hře. Na počátku svého vojenského běhu a při jeho sklonku jsem zapleten do věci, která se ani tisícerem soubojů nesrovná. Dej Bůh, aby se vaše věc lépe sklonila než moje.“

„Ať se skončí jakkoli,“ zvolal Jaroslav u svém horečném rozníceni — „pro mne vypadne vždy s prospěchem. Buďto bude na zemi o člověka méně, kterýž je tu se svou šíleností jen ku škodě — anebo najdu odpočinutí já... a pak mi bude nejvolněji.“

„Můj mladý příteli!“ jal se nyní plukovník s vážností poctivého a zkušeného muže mluviti — „to nejsou pravé myšlénky před bojem, kterýž je ukrutným, nelidským způsobem proto zaveden, aby se jím jaká taká poskvrna se cti setřela. Vaše srdce musí býti mírné, mysl ti-

chá — abyste jasným okem nejenom *ten* krok uvážiti, ale i veškeré následky promysliti mohl. Avšak — odpusťte, *mon cher comte!* — já zapomínám, že jsem vaším sekundantem a ne mentorem."

Potom slíbil druhého dne ráno býti pohotově a odešel. —

Jaroslav se odhodlal zvoliti bambitky. Jeho jinak vždy šlechetné srdce bylo naplněno takovou hořkostí ke všemu, co se jako zástupcem českých tendencí jevilo, a jeho jinak vždy jasná mysl považovala všechny obhájce nového života českého tak urputně za rušitele všeho blahoplodného pořádku: že by si byl přál, nalezti zbraň, kterouž by byl celému vrstevnictvu tak řečených vlastenců smrtelnou ránu zasadil.

Dlouho procházel se ještě po pokoji, když byl plukovník odešel. Prsa jeho podobala se divokému víru, uchvacujícímu všechen mírný pomysl. Bouřivě bilo srdce jeho, tváře mu hořely, krev probíhala žilami jako vroucí olovo. Neznámý byl mu až posud takovýto stav duše, a dlouhý čas nemohl se z nepokoje svého propraviti k mírnému rozhodnutí.

Konečně začal psáti listy. Psal Pedrazzimu, psal Lidmile, psal otci, a tímto rozmanitým výlevem divě se vlnících pocitů vešel smír a od-

leva do srdce jeho. Byloť mu, jakoby byl v těchto listech ještě jednou nejkrásnější hodiny života svého ztrávil. Zdáloť se mu konečně, že kostka života jeho tak a ne jinak vrhnouti se musela — že nevyhnutelnému osudu v ústrety kráčí, a s touto myšlénkou navrátila se i jeho přirozená povážlivost a mužná odhodlanost. S tou se vrhnul pozdě v noci na lože. Krátké, ale pevné spaní posilnilo zemdlené oudy i duši jeho . . . .

Časně ráno probudilo jej plukovníkovo klepání na dvéře z blahého snu, kterýž ho byl v Lidmilinu náruč uvedl.

Jaroslav byl okamžitě v šatech. — „Kdyby mě potkalo něco lidského," řekl mezi tím velmi pokojně k svému sekundantu — „tu je několik písemností, milý pane plukovníku! Račte je určitým osobám zaslati. Tento list náleží dobrému příteli — vlaskému zpěváku —"

„Ne snad tenoristovi Pedrazzimu?" vpadl mu plukovník rychle do řeči.

„Znáte ho?" podivil se Velenský. „Já ho vzal před věírem s sebou na otcovský zámek."

Ale plukovník neodpovídal; bylť se obrátil ke dveřím a volal na Jana. Stařec přišel.

„Tu máš pana hraběte," řekl plukovník, „na jehož zámku se pán tvůj zdržuje."

„*Dieu soit loué!*“ zvolal stařec radostně překvapen. „Ano — to je on! To je náš pan *Carlo*. Dobré jitro, pane hrabě! Kde pak jste mi nechal pána?“

„Ten je v dobrých rukou,“ řekl Jaroslav, „a proto se mu nechtělo tak brzo nazpátek.“

„To je můj bývalý mnoholetý služebník,“ promluvil nyní plukovník — „a my učiníme nejlépe, když mu prozatím písemnosti vaše svěříme. Věrnost jeho je často zkoušené zlato.“

„Znám ji, znám,“ dosvědčil Jaroslav a přednesl další své žádosti, kteréž ovšem i plukovník i sluha vyplniti slíbili.

19.

Spanilé jitro povznášelo se z růžového lože, když konečně Jaroslav a jeho sekundant v zakrytém kočáře z městských zdí ujížděli. Byl to povoz Altthalův, kterýž je měl na určité místo donesti.

Za branou otevřely se v kočáře okna. Líbezný ranní větřík táhl krajinou a proletoval měkce vykládané bednění, v němž Jaroslav a plukovník, každý v jiném koutě, seděli. Nikdo z nich nemluvil. Jaroslav byl tuze hluboko potopen v my-

šlénkách a zpomínkách, při nichžto mu srdce brzo čileji, brzo zdlouhavěji klepalo. Plukovník pokojně podřimoval; bylo na něm patrno, že nedělá podobnou cestu ponejprv.

Takto jeli asi hodinu; pak se kočár zastavil. Tu vystoupili pod šíré nebe a stáli na pomezí pěkného panství, ježto jednomu z Altthalových přátel patřilo. Přítel sám očekával je u mezníku, a dav kočímu potřebné rozkazy, vedl je pěšinou k blízkému háji. Byl Altthalův sekundant.

V háji, na prostranném travnatém čalouně ležel Altthal sám. Spatřiv příchozí, zvolna se vzchopil, a chladně, ale zdvořile hlavou pokynuv mlčky je uvítal. Na sličných jeho tvářích bylo sice známky probdělých nočních hodin viděti; jinak ale kryla je ona tichá mírná odhodlanost, kteráž muže nejdůstojněji zdobívá. V trávníku vedle něho ležely kordy a schránky s bambitkami.

Jeho sekundant začal nyní stran zbraně vyjednávati. Jaroslav zvolil bambitky a plukovník je nabíjel.

Byl to významný a předtuchy plný okamžik!

Slunce rozlévalo po zeleném rouchu bujného háje své nejkrásnější zlato; husté lupení, třesoucí-se ranním dechem, blyštělo se jako poseté množstvím drahého kamení a šumělo tichou mo-

dlitbu k jemnému chvalozpěvu ptactva. Náhle nastalo pomlčení — jenom temné nabíjení bambitek bylo slyšeti.

Tu se potkali oba soubojníci očima, a v tom okamžení zdálo se, že se chtěli vespolek jen proto probodnouti, aby jeden druhého až na dno duše prohledl. Podivné bylo obou postavení. Sotva se byli na rozdílných cestách života jednou setkali — sotva byli spolu několik slov promluvili: a již stáli proti sobě na smrt; již opouštěli veškeré své zlaté naděje, všechny touhy a žádosti — již zavírali oučet z dnů svých, stojíce ledva na počátku vlastního působivého života. Oba to v tom okamžení cítili — ale nikdo z nich nemohl a nesměl o tom promluviti.

Pak jim ale vstoupila na mysl příčina jich nepřátelského poměru, a v obou vypukl hněv novým plápolem. Stáliť zde proti sobě jako dvě od věků sobě odporné a nesmířitelné strany; jedna zakládala spásu svou na zkáze druhé.

Sekundantové začali kroky vyměřovati. Soubojníci chápali se bambitek.

„Pane hrabě!“ ozval se najednou Altthal vážnými slovy, a oči jeho spočinuly na protivníku s hlubokým výrazem. „Já jsem uvyklý, každou záležitost života svého ohledati v nejjemnějších tkaninách a při všelikých nesrovnalostech odhaliti

srdce své až na dno. Také s vámi bych ještě rád několik slov promluvil.“

„Co se líbí?“ ptal se Velenský chladně.

„Předně,“ začal onen, „musím vám říci — že bych nestál s touto zbraní před vámi, kdybych nebyl šlechticem. Já takové zbytky nelidských obyčejů, jako je souboj v naší záležitosti, z celého srdce nenávidím.“

„Má to býti předmluva k příští omluvě, že byste rád zticha domů odešel?“ ptal se Jaroslav ledově zamračený.

„Žádná omluva!“ odpověděl Altthal důrazně. „Řekl jsem: kdybych nebyl šlechticem. Já jím ale jsem a zůstanu do posledního vzdechnutí — na to při mých slovech nezapomínejte! Teď k vám ale mluvím jako člověk, jejž krom šlechtictví ještě něco jiného na tento život poutá — něco takového, v čem se veškerá jeho snaha, jeho naděje, jeho víra, celá jeho bytost zakládá. Jesti to onen svatý cit, kterýž mě povzbudil a dohnal, že jsem veškeré síly své nově zbuzenému národu našemu obětovati slíbil, a tímto citem puzen mluvím i nyní k vám, a pravím, že bych jako pouhý Čech nestál před vámi se zbraní.“

„Čech může tedy hanu na sobě nechati?“ ptal se Velenský, a krev jeho začínala kypěti, neboť mu přišla Svobodova slova na pamět.

„Hanu?“ opětoval Altthal. „Myslíte opravdu, že může slovo z nerozvahy anebo proudem vášně a střelou předsudku vypuštěné — a vaše včerejší slova nebyla předce nic jiného! — myslíte, že může takové slovo člověka tak pokáleti, že se nedá skvrna jinak než krví umyti? Já to nemyslím — já to nevěřím; ale kletba obyčeje donucuje mě jednati proti myšlénce a víře.“

„Co tedy vlastně chcete?“ ptal se Velenský netrpělivě.

„Chci vám jen říci,“ povznesl nyní Altthal svého hlasu — „že bych si přál, aby proudem krve mé přišel křest na duši vaši, aby se jím očistily oči vaše, abyste procitnul a prohlídnul a stav našich věcí poznal! Játť bych nerad tak cele marně život svůj prohral, abych tu lidu našemu alespoň nějakou náhradu za sebe nezůstavil .... bez toho mi leží na srdci dosti trapně *to* vědomí, že odcházím z dějiště vezdejšího krokem, kterýž je prohřešení na celém národě.“

„Tedy mě chcete vlastně dědicem svých náhledů učiniti a dokázati, že stojím proti vám beze všeho práva?“

„Ano, přál bych si to dovesti, a pak bych uzavřel oučty dnů svých s myslí pokojnou. Vy jste muž, kterýž by dle stavu i ducha svého

státi měl v čele národního snažení — a za tu cenu hodil bych rád kostkami o život a o smrt.“

„Pro tenkráte musíte vrhnouti beze vší ceny,“ zamračil se hrabě. „Já nepatřím k oněm, jižto zdání a soudy své svlékají jako pár obnošených rukaviček — a považuji to, mám-li jako vy bez okolků mluviti, za velmi pošetilé, že chcete ještě v této chvíli proselity dělati. K tomu jste si měl dobu příhodnější zvoliti.“

„A může-li k tomu býti doba příhodnější? může vůbec v životě lidském býti doba důležitější, nežli jest hodina před smrtí?“ ptal se Altthal, a lehynký zápal vstoupil mu na okamžik do tváří.

„Mluvíte o své nebo o mé smrti?“ ptal se Jaroslav zamračeně.

„Ani o té, ani o druhé zejmena.... ačkoli jsem na smrt připraven,“ řekl Altthal s hlubokým výrazem.

„Nu, tedy se nezdržujme — ať víme, co nám příští hodina přinese!“ řekl Jaroslav skoro nevlídně. „Mně se protiví všecka zpozdilá moudrost.“

Po těch slovech bral se k metě, kterouž byli sekundantové ustanovili.

„Jen jedno ještě!“ zvolal Altthal skoro vášnivě. „Slibte mi, že po činu otevřete srdce i oči své a že dovolíte přistoupiti rozumu!“

„Hleďte si bambitek!“ zkřikl Velenský — a mumlaje doložil: „Potom držte kázaní — třeba peklu.“

„Nuže, tedy nám budiž Bůh milostiv!“ řekl Altthal, a ohledávaje smrtící zbraň, bral se na protější stranu.

Nyní stáli proti sobě — v nádherném chrámu přírody, v domě samého Boha, v rukou držíce vražedný nástroj, jakoby si naschvál z jeho nejkrásnějšího díla, z lidské bytosti, trpký posměch tropili.

Stáli proti sobě — kohoutky klaply v rukou jejich — pozvedli ramena — plukovník počítal: Jedna — dvě — tři! — v tom okamžiku zazněly jedním hlaholem dvě rány a na obou stranách potáceli se i klesli střelcové.

Plukovník přiskočil k Velenskému, druhý sekundant k Altthalovi. Onen měl roztřepené rameno — tomuto ubíhala krev z boku. Po ráně přihnal se z nedaleké houštiny objednaný kočár — a z něho vyskočil zběhlý panský ranhojič. První pohled ho ujistil, že není na žádné straně rána smrtelná; ale Altthalova požadovala rychlejšího obvazku. S Jaroslavem, jemuž smyslové mdlobou přešli, obíral se tedy zatím plukovník, a jsa v nejkrutějších vojenských taženích dobrou školou prošlý, uměl sám ránu dokonale zavázati.

*

Na zvláštní žádost Altthalovu byl pak Jaroslav dříve na blízké sídlo přítelovo odvežen. Plukovník ho provázel.

„Nebude z vašich lidí nikdo žvatlati?“ ptal se mladého zemana, dříve nežli do kočáru vstoupil, a mrštil skoumavým okem po kočím a ranhojiči.

„Lid můj je věrný,“ řekl zeman — „a co se dnes na těchto místech přihodilo, to se z jejich mezí mou stranou neroznese. Budeť to prospěch nás všech, když to mlčením zakryjem.“

Leclair mu podal ruku na srozuměnou a sedl do vozu.

Na venkovském sídle Altthalova přítele odevzdal raněného do dobrých rukou, a slíbiv, že druhého dne zas přijde, vrátil se do Prahy, aby tam dostatečnou omluvou zbytečné dotazování po Velenském předešel....

Jaroslav, duševním jitřením, tělesnou bolestí a ztrátou krve nad míru seslablý, nechal sebou jako dítě vládnouti. Zmocnilať se ho tak náramná ochablost, že mu pranic na tom nezáleželo, kde a jak ho plukovník zanechal.

Tento stav jeho trval několik dní. Lékař hleděl přitom bedlivě na ránu, a péče jeho slibovala nejvítanější výsledek.

Konečně se navrátilo zotavení v seslablé oudy Velenského, a s ním vešel i jakýsi mír do prsou jeho. Myšlénky jeho počaly se opět pokojně seřadovati, a obrazy nedávno minulých dnů před očima střídati. I hleděl na ně jako na podoby dávno zemřelých, a prsa jeho zachvěla se tichou bolestí. Pak myslil na Lidmilu . . . . a obraz její vznášel se mezi davem postav mlhovitých jasný a libě usměvavý! . . . .

Cizí dům a cizí okolí nebylo mu protivno, aniž ho tísnilo. Nikdo ho zde neobtěžoval daremnými otázkami nebo nudnými povídačkami, a konečně byl tomu i povděčen, že se v této domácnosti nacházel. Obsloužení měl výborné, a každé přání jeho vyplnilo se mu s prostomilou ochotou pravočeského hostinství. Když dospěl konečně tak dalece, žc mohl poseděti a z lože vstáti, střídali se ve společnosti jeho domácí pán a plukovník Leclair, jenžto zvláště za posledních dnů veliké oučastenství s Velenským projevoval, ačkoli po něm chvílkami podivnýma očima střílel. O příhodě s Altthalem neděla se ovšem ani nejmenší zmínka, a teprva na zvláštní poptávku dověděl se Jaroslav, že jeho protivník také z nebezpečenství vyváznul.

Ostatně stal se mladý Velenský v tomto stavu těla svého, možná-li, ještě vážnějším na

duchu. Okamžení, kdyžto byl naproti Altthalovi bambitce do jícnu smrti hleděl — zůstalo hluboce v mysli a v srdci jeho zaryto, a nyní teprva poznával i vážil si vysoké ceny života, jehož se byl tak zaslepeně odříkal — nyní teprva zdálo se mu býti hříchem neprominutelným, hrdě, svévolně, prostopášně hráti o tak veliké poklady! V duchu jeho rozhosťoval se líbezný mír, jehož dosavâde neznal, a v tomto míru činil sobě sám svatou přísahu, že se nikdy více nenechá oslepiti vášním — nech mají jakékoli jmeno, a že svrhne se sebe všeliké předsudky, kteréž na věci lidské nezastřenýma, čistýma očima hleděti brání. Mladická jeho příkrost rozplývala se nádechem jakési měkkosti, kteráž byla hlavní částkou bytosti otce jeho . . . .

Jednoho dne učinil domácí hospodář při své návštěvě výminku a přivedl s sebou hosta. Ačkoli Velenský tichou samotu svou nerad porušenou spatřil: nemohl se předce pro tuto návštěvu v prvním okamžení hněvati. Byltě to muž vysoké důstojné postavy; hlava jeho byla pokryta šedinami jako květem osypaná jabloň; líbezný, míruplný byl pohled jeho. Byl to duchovní z osady, kteráž patřila Altthalovu příteli.

„Nebojte se hněvivého kazatele, kterýž přichází s mečem v ruce a s plamenem v ústech,“

začal duchovní při skrovném úsměvu milozvučným hlasem k Jaroslavovi mluviti, když se byli vespolek pozdravili. „Aniž se bojte zvědavého člověka, kterýž by sotva se-pozdravujícího daremnými otázkami obtěžoval. Můj příchod obnáší něco jiného. V mém stáří bývá člověk ovšem dětinský — a možná tedy, že je také můj nápad něco podobného.“

Jaroslav mlčel, nevěda co na tento podivný začátek odpověděti; ale oči jeho spočívaly zpytavě na zvraštělých, však mladickým ruměncem ještě prokvetajících tvářích starcových.

„Byl jsem u barona Altthala,“ mluvil duchovní dále, když si byli vesměs usedli. „Známť ho již delší čas, maje příležitost vídati jej v domácnosti tuhle svého milostivého patrona. Je to mladý šlechtic, jakýmžto býti by se každý syn našeho panstva chlubiti měl — tak plný zdravého považení, bystrého poznání, ochotné vůle, statného činu a plný křesťanské lásky. Mnohoť mu důvěřuji a je mi srdečně líto, že se krásných plodů mužného věku jeho nedočkám.“

Velenský mu přisvědčoval němým kýváním hlavy, jakoby se byl chtěl ptáti: „A co z toho?“

„Byl jsem včera u něho,“ mluvil stařec dále — „i zvěděl jsem, co se mezi vámi přihodilo. Nehoršte se! Nebyla to zpověd — ani vý-

slech hrdelního soudu. Byla to rozprava dvou zpřízněných duší, kteréž v jedné naději a v jedné víře splývají — ačkoliv je dělí velká řada let s mnohou trpkou zkušeností, kteráž pak ráda mladickým zápalům peruti stříhává. — Jak mě tu vidíte, patřím k vašim nepřátelům.“

„Nepřátelům?“ podivil se Jaroslav slovům velebného starce, kterýž jako posel věčného, nikdy neporušeného pokoje vypadal.

„Ano,“ usmál se duchovní — „tak jest: neboť jsem si dal po celý život *vlastenců* přezdívati — nekabonťe čelo, mladý pane! pravím to beze všeho ohledu — a byť jste i někdy sám byl někoho s posměchem takto pokřtíval, nechtěl jsem se vás předce ani tím nejmenším dotknouti. Chciť vám jen v krátkosti úplný obraz o sobě podati, abyste hned v prvním okamžení věděl, s kým jednáte.“

„Musím se přiznati,“ řekl Jaroslav, „že až dosaváde nevím, co zamýšlíte a kam cílíte.“

„To nic neškodí — však vy mi konečně porozumíte. — Jsem tedy tak nazvaný vlastenec — ale jak vidíte, již trochu sestárlý. My tu máme v šírém poli starý, bleskem potrhaný dub, s vetchým práchnivěcím tělem a oklestěnou korunou. Kdykoli jdu kolem, vždy si myslívám: Vidíš, to jsi ty. Koruna, větve, lupení moje nemohou

se již dechem, teplem a světlem nynějšího vlastenectví živiti — alespoň nemohou jím zmladnouti a bujně se zazelenat. Čas mého jarního šperku padá do jiné doby — a já z ní uschoval tolik podstaty, že nemohu nynější věk cele pochopiti a v sebe pojmouti. Tak mi ku př. živou mocí nejde do hlavy, jak mohou býti lidé na světě, jako vy jste, mladý pane!“

„Tak?“ vynutil ze sebe Jaroslav poněkud pohoršen; „to se mi líbí!“

„Ne, ne, pane hrabě!“ řekl stařec s patriarchální vážností. „Hněvati se nesmíte. Já přišel v lásce — a v lásce hodlám odejíti. Pomyslete si na chvílku, že jsem váš otec — léta k tomu mám a kus srdce také. Řekněte mi, pro milý Bůh! jak jste mohl s mladým baronem do smrtelných nesvárů pro věc vejíti, *kteráž se nerozhodne, a kdyby se ještě tisíc soubojů drželo?* Či myslíte, že tím vaše nebo druhá strana většího zrostu nabude, an k vůli ní po sobě stříleti budete?“

„Nemyslete, že jsem takový pošetilec, abych celý vývin nebo zakrnění národu na jediném životě zakládal — ačkoli se zapříti nedá, že straně síly ubývá, kteráž tak fanatického zástupce ztratí, jako je váš Altthal.

„Tedy myslíte, že byste naší národnosti byl krvavou ránu zasadil, kdybyste byl barona usmrtil? — Vidíte, drahý pane, to je to, proč vás pochopiti nemohu, a proč jsem si vlastně přál vás poznati. Já nepřicházím nyní do světa, a stojím vzdálen od hluku lidského — co se na něm děje, dovídám se jenom ze slova tištěného anebo z rozprav několika přátel.... a jakž pozoruji, jsem nynějšímu smýšlení poněkud odcizen. Alespoň jsme nemívali za mých časů odpůrců, jižto by nám byli hned kulkou hrozili!“

„Nezapomínejte, pane... že jsem byl vyzván, a že mi čest mého stavu tento krok za povinnost ukládala.“

„Vím, vím — pěkná, ctihodná to povinnost před očima pravého člověka. — Ty milý Bože! — kdybych měl každého, s kým se v úsudku a zdání neshodnu, při potkání na souboj vyzvati; toť bych z této krásné země brzo vražednické doupě učinil! A co se týče baronova vyzvání... vím, že jste ho byl dříve popudil; ale to sem nepatří.... já se vás chtěl jen zeptati, jste-li pevně, tak z celého srdce, při tichém rozvážení přesvědčen, že je věc spravedlivá, pro kterou jste to nejdražší, co člověku dáno, celý život, do tak nebezpečné hry odvážil; — máte-li ouplného, nezvratného přesvědčení, že je snažení nově zbuze-

ného národního ducha našeho *neplatné*, *daremné* — a musí-li se tedy proti němu i se záhubnou zbraní vystupovati?“

„To přesvědčení mám; věc leží na bíledni.“

„Vida, vida — jak jsou nyní mladé oči bystré! Já to ještě nespatřil, a pátrám předce šedesáte roků. Toť byste mi tedy u svém přesvědčení také neuvěřil, kdybych vám chtěl *dokazovati*, že snažnost a píle našich vlastenců není daremná?“

„Před důkazy nezavíralo se ucho moje nikdy; ale v této záležitosti bude vám těžko dokazovati a mne přesvědčiti.“

„Proč? — důkaz je patrný a *vy sám se všemi soudruhy svého smýslení jste živým důkazem.* Kdyby vanutí národního ducha našeho skutečně tak slabé a marné bylo, jakobyste rádi sami sobě i nám namluvili: k čemu byste mu činili takový odpor, k čemu byste mu kladli takové překážky? Mohli byste ho s Pánem Bohem nechati; — až by si nedospělá, nebo přenáhlená křídla unavil, sedl by sám na odpočinek, i začal by opět dřímati — až by snad i dodřímal. Avšak vy sami poznáváte, že jeho síla čím dále, tím mohutněji zrůstá — a protož mu odporujete. Vidíte — za mých časů, když jsme na zavřenou bránu naší národnosti tlouci začínali, měli jsme

také odpůrců — to se rozumí; ale tenkráte se nechápali proti nám jiné zbraně, nežli ousměšku. Věc naše byla ještě mladinká, sotva zrozená, plavající na povrchu národu, k srdci jeho musila si teprva cestu raziti; tenkráte považovali nepříznivci myšlénku a cit náš za pouhé zahrávání s malovanými loutkami — a přáli nám té dětinské radosti a smáli se nám, doufajíce, že brzo umdlíme a hračku odložíme; — my však ji neodložili, ale podávali z ruky do ruky, a tisícové nalezli v ní zalíbení a vykázali jí místa v srdci svém. Vy to cítíte — vy to nemůžete sami před sebou zapříti; proto se teď váš hněv a odpor budí, proto začínáte na nás křičeti a překážky nám dělati. Kdybychme byli ještě v tom stavu jako před čtyřiceti, padesáti lety, ani byste si nás nevšimli.“

Jaroslav neodpovídal, ale přemítal starcova slova na mysli.

„Že se ale jinak děje,“ mluvil duchovní dále — „že se národní duch zmáhá — že národní smýšlení den po dni zrůstá: to je z druhé strany *důkaz jeho potřeby.*“

„Potřeby? — tedy je každé zlé a dobré, co se v lidu zmáhá, potřeba a nedá se zameziti.“

„V jistém ohledu nedá — to je běh věčně tvořící přirozenosti, kteráž nehledí na lidské pa-

ragrafy a dějepisné soustavy. V postupech i úpadech národu nevystačí náš rozoumek; proti proudu přírody nemůže se ruka smrtelná opříti. Vidíte — já jsem letitý muž; já slyšel mnoho trpkého, snesl mnoho těžkého, přečkal mnoho bolestného — všecko proto, že jsem věřil v novorození našeho národu a že jsem té víry se nespustil. Avšak jsem také v této víře nalezl náhrady — neboť mě neoklamala. Dnové i léta hořkosti zašuměli mi nad hlavou — ale víra moje zůstala pořád zelená a čerstvá. Národnost naše vyvinula se z outlinkého puku, a začíná se již milostným květem zdobiti."

„Ne — ne — já to nemohu věřiti!" zvolal Jaroslav s teskným povzdechem, a umlknuv zase, hleděl v trudných myšlénkách před sebe. — „Oba se můžeme klamati."

„Nuže *tedy si zjednejte jistotu!*" řekl velebný stařec nyní živě a určitě. „*Vejděte mezi lid*.... či byl jste již mezi ním?"

„Nebyl," potřásal Jaroslav hlavou.

„Arci, arci" — řekl duchovní.... „jak se mohu takto ptáti! Vy jste musel po cizích končinách známosti lidu sbírati — to požaduje čest stavu vašeho. Ale zapřete se jednou, k vůli svému svědomí a pokoji se zapřete, zůstaňte mezi lidem domácím, hleďte, pozorujte. zpytujte — ale

všecko otevřenýma očima: a potom nahledněte, co se vám z toho v srdci usadí. Z prvního, původního pramene hleďte se napiti; vytrhejte z duše koukol, jehož vám do ní ruka cizí nasázela; zaplašte mlhu, v jakovouž mrzká pošetilost najatých preceptorů ducha vašeho potopila, a potom řekněte: Tak to *jest* — a tak to *bude!* — Možná, že nás cesty života ještě jedenkráte svedou — já bych si to alespoň z celého srdce přál — a pak mi povíte z vlastního předsvědčení: Teď věřím, že národ náš k něčemu velikému dospěje, když se mu jazykem mateřským cesta národní osvěty otevře.“ —

Dlouho zněla rozmluva velebného starce v duši Jaroslavově — a zvláštní váhu měla slova jeho poslední. Ani chladný, odměřený hovor se Svobodou, ani prudké výlevy Altthalovy nebyly ho tak dojaly, jako tiché plynutí zdravých myšlének zkušeného, nejčistější člověckou láskou rozhřátého starce. Onť cítil, že mu při nich předce úplná vůle k vlastnímu soudu i skutku zůstávala — a to jej naplňovalo jakousi důvěrou.

Dlouho obíral se poslední jeho radou. Přesvědčení a jistota o záležitostech národu českého — to byla veliká otázka jeho života; to uznával a cítil v hlubinách duše své, i viděl, že musí na věc, pro kterou se byl života odvážil, pro kte-

rouž i jeho domov a jeho láska ve hře stály — že musí na tuto věc veškeré síly své upnouti, ji se všech stran ohledati a do nejtenčí žilky prozpytovati, aby vešel mír a ukojení do srdce jeho. Odhodlal se tedy učiniti všecko, co by jej k pravému, úplnému poznání přivedlo, i nemohl se ubrániti lehkému tušení, že by těchto několik dní hlavním obratem celého života jeho býti mohlo. V takovýchto okamženích začala se mu i Svobodova tvrdohlavost, i Altthalova prudkost v jiném světle objevovati; v takových okamženích zdálo se mu i otcovo náruživé lnutí k národu býti úcty hodné, a již probleskovala v něm i žádost, aby nešťastného, v přepjatých a pevně utkvělých myšlénkách tonoucího starce z trudného stavu vyvedl.

Zatím byl se tak dalece pozdravil, že mohl hostinské přístřeší opustit. I chystal se k odjezdu na otcovský zámek, zamýšleje odtamtud nový běh životu svému vyměřiti.

Den před odjezdem byl u něho plukovník. Mělť něco na srdci — to bylo na něm viděti. Tvář jeho byla mrakem zastřena, obočí staženo; nepokojným krokem přecházel po pokoji.

„Co je vám, pane plukovníku?“ ptal se ho Jaroslav.

„Nevím," řekl tento krátce. „Něco ve mně leží — a deře se na světlo, a já se toho bojím, jako zlého znamení. — Vy se hodláte zejtra do otcovského domu navrátit?"

„Hodlám."

„A mne nutí jakýsi vnitřní hlas, abych použil vašeho pozvání, a otčinu vaši navštívil."

„Učiníte mi vděk, pane plukovníku."

„Vděk? — milý příteli, já vám musím říci, že se této návštěvy bojím."

„Bojíte?"

„Vlastně to nemohu báznì nazvati — ale jakési tušení ouží prsa má. Slyšte proč. Druhý den' po vašem souboji přišlo psaní do hostince s nápisem hraběti Milotovi-Velenskému. Byloť od baronky Běloveské, kteráž byla bezpochyby ve starostech, že jste se viděti nedával; já byl ale již dříve rozhlásil, že jste docela odejel... i poslali jsme tedy psaní nazpět."

„A co dále?"

„Je jmeno vaše Milota-Velenský?"

„Otec můj je rozený baron Milota, a jmenoval se tak dříve, než po bohatém strýci jmeno hraběte Velenského přijal."

„A byl otec váš za mladých let v Paříži?"

„Byl."

„Tedy by to bylo předce možná!“ zvolal plukovník u velkém pohnutí.

„Co myslíte, pane plukovníku?“ ptal se Jaroslav s podivením.

„To víte — já se zmínil již u baronky Běloveské o nehodě, kteráž mě za mladých let ve Francouzích s mladým českým šlechticem potkála,“ jal se Leclair po chvíli mluviti. „Byl to souboj pro několik nepozorných slov z mé strany povstalých. Já měl neštěstí; bez znamení života zůstal jsem na místě ležeti, a když jsem konečně po dlouhém přičiňování lékařském opět smyslů a síly nabyl, shledal jsem, že byla zpráva o mé nehodě milovanou choť zdrtila, že ji byla mrtvice ranila — že byla již pohřbena a moje děti že byly zmizely. Bolest, vztek a zoufalství zmítaly duší mou a z víru těchto vášní křičela pomsta. Ale svatá povinnost poutala mě na Paříž; původce mého neštěstí, jak jsem tenkráte českého šlechtice nazýval, byl odejel — čas ubíhal mezi marným hledáním ztracených dítek, pak zazněly válečné trouby a mysl moje musela se upnouti na běh světodějných záležitostí. Samoten stál jsem od té chvíle na dalekém světě — prázdnota srdce mého se nevyplnila. Časem uchvacovala mě za mladších let arci chtivost po mstě; ale osud nedovolil mi, vyhledati vraha blaženosti

mé. Později ovšem zmizel tento cit a já se musel vyznati, že první pramen mé nehody ze mne samého se vyprýštil. Konečně — ačkoli zase novou nehodou — konečně přicházím do Čech, a znova pobouřené srdce pátralo by rádo po zrušiteli své pozemské rozkoše; ale rozum je zdržuje. Tu mi přivádí hned první, druhý den jmeno jeho před oči . . . . a stará prsa moje jsou od té chvíle prorývána nevýslovným nepokojem. Jeť mi, jakobych zde konec svého neštěstí . . . a nebo počátek blažených dnů nalezti měl.“

„Jak to?“ ptal se Jaroslav zvědavě.

„Šlechtic,“ řekl Leclair, bodavě oči na něho upíraje — „kterýž mě vyzval na souboj, nazýval se Milota.“

„Můj otec?“ zkřikl Jaroslav s uděšením, jež si vysvětliti nemohl.

„To nevím,“ odpověděl plukovník; „ale rád bych se přesvědčil.“

Jaroslav neodpovídal. Byltě v tom okamžiku ve proud podivných myšlének a porovnávání upadl. Nemohlť dle všech okolností pochybovati, že to byl v skutku otec jeho, kterýž pro uraženou hrdost národní soubojem tolik strastí na svého protivníka uvalil — toto vědomí že bylo pak náramnou, drtivou tíží na jeho měkkou duši ulehlo,

a že bylo vedle sklamaných nadějí vlastenectví jeho hlavním pramenem trudomyslnosti, kteráž nyní věk jeho klíčila.

I pronesl zdání své plukovníkovi, podávaje mu zároveň věrný obraz otce svého.

Plukovník poslouchal s celou duší, a v hlubinách bytosti jeho zaznívaly stříbrné struny nejjemnějšího soucitu.

„Je-li tomu tak," ozval se konečně, když byl Jaroslav utichl — „tedy nesl otec váš stejné břemeno bolesti, a jakýsi hlas ve starém srdci mém prorokuje, že nám to poskytne oběma sladké úlevy, když před sebou kůru ňader svých roztrhneme a na rány své pohledneme."

20.

Těžký smutek panoval mezi tím na zámku Velenském. Obyvatelé jeho byli sklíčeni politováním hodným stavem starého hraběte, kterýž — ačkoliv i ústa jeho někdy před tím něco podobného mluvívala — nenadálého a samovolného kročeje syna svého se předce byl nenadál. Ples jeho jevený před Miladou, když držel v rukou odpovědní synův list, bylo jen povrchní vlnobytí rozdrážděných prsou; hlubina jejich o tom nevěděla,

ano okázelo se, že tímto odtrhnutím-se Jaroslava od srdce otcovského poslední článek porouchaného řetěze praskl, kterýž byl až posud starce k životu poutal. Jako beze všeho držení potácel se nyní nad hrobem. To byla rána, kterouž měkké, podivnými strastmi rozervané srdce jeho snésti nemohlo, cokoliv i rozum a mnoholetý obyčej k jeho posile namítal. Nyní teprva valila se na něho spousta osamělého života svou ohromnou tíží, a seslablý duch jeho klesal pod náramným břemenem.

V této rozpadlosti veškerých jeho částek duševních klesalo i vetché tělo, a několik dní nemohl nešťastný stařec ani z lože povstati. Přitom byl nevrlý, nemluvný, a nikoho okolo sebe netrpěl než Miladu. Avšak i před touto zdál se býti cele zjinačen, jaksi nejistý, jakoby mezi oběma něco leželo, co mu volného oddechnutí nepřálo. Často, když vedle jeho lože sedala, popadl ji křečovitě za ruku, a hleděl na ni, jakoby jí měl něco důležitého svěřiti, a opět ji pustil, a zhluboka si oddechnuv, ke zdi se obrátil.

Ale ona chovala se k němu jako v lásce vychovaná a láskou oddaná dcera. Ani pohnutí, ani vzdech nebo šeptot sklíčeného starce neušly bystrosti a péči její; snažilať se myšlénkám jeho

vyhověti a pocity jeho uhodnouti. Rozprostíralať před ním veškeré bohatství svého krásného, čistého ducha, a jemnému vanotu zlatých perutí jeho poštěstilo se alespoň poněkud rozehnati černé mraky, ježto mysl jeho obklopovaly; — sladkému zpěvu dětinské její přítulnosti podařilo se ukonejšiti trudné hlasy, ježto se přes moc z prsou jeho draly.

Bědování starcovo nedělalo dívce velkých starostí; ano byla povděčna, když konečně tuhá kůra žalosti okolo srdce jeho tak dalece propukla, že hluboké, děsné mlčení přetrhnul a směsici podivných citů svých průchod ve slovech vykázal. Tu ho nechávala vésti nářek sebe bolestnější, neodmlouvajíc, ba ani útěchy mu neposkytujíc; neboť ho znala a věděla, že se takto hoře jeho nejsnadněji rozplyne.

I našel také v skutku při svém žalostnění úlevy; utišení vešlo v prsa jeho — avšak netrvalo dlouho bez porušení. Neboť ačkoli v něm žalost nad činem synovým a nad svou domnělou osamělostí na sutinách slavného národu zas v tiché, pevné břehy ustoupila: proskakovala v něm opět myšlénka na Miladina bratra, a s úzkostí ptával se po starém Vavřinci, kterýž měl o něm zprávu přinesti. —

V takovémto stavu, na těle poněkud zotaven, seděl jednoho dne, mimo svou ložnici, v pohodlné lenošce u okna, z něhož byl před několika dny tak toužebně hleděl, zdali se Jaroslav domů nevrací. Zdáloť se, jakoby ho tato myšlénka byla právě dojala. Ruce maje na klíně složeny, seděl tu s týlem ohnutým, slova nemluvě.

Milada seděla u fortepiana; růžové prsty její sklouzaly po klávesech ze slonové kosti, a ze rtů jejích vanula jemným polohlasem oblíbená starci píseň.

On poslouchal, napájel duši — opět se zanesl myšlénkami do dálky, opět se potopil ve svou žalost.

„Hraj, hraj, Davide můj!“ řekl posléze jako pro sebe — „abych se ještě nasytil hlaholů tvých! Brzoť umlkne harfa tvá a bude státi v temnosti, až popraskají struny a prach pokryje lesklé tělo její.“

„Toho se nestrachuj, milý otče!“ odpověděla Milada, kteráž byla od nástroje povstala a tichou nohou k starci přistoupila. „Harfa moje bude zníti, dokud sám ucha svého od ní neodvrátíš.“

„Já ho neodvrátím,“ řekl stařec; „ale on tě odvede.“

„Koho myslíš, otče? — já neznám žádného, kterýž by mě od srdce tvého odtrhnouti mohl.“

„On to může — on je tvůj bratr,“ řekl stařec bázlivě.

„Můj Ladislav? O budiž bez starosti, ten mezi námi ničeho nezmění — ten mě nechá po boku tvém.“

„Jak to víš?“ ptal se hrabě nyní živěji, a pozvedl k ní hlavu. — „Znáš bratra svého? Jednala jsi s ním? prohlédla jsi duši jeho? — O mluv, povídej, co o něm víš?“

„Mladý Svoboda přinese ti dnes, tuším, o něm zprávu,“ řekla Milada. „Sama ho ještě neznám; ale nejživější hlas srdce mého musel by zníti jako pouhá lež, kdybych se ve svém očekávání zklamala.“

„Hlas tvého srdce?“ opětoval Velenský smutně, tvář od ní zase obrátiv. — „Srdci nevěř, milá dívko! Srdce je falešná karta, a nežli se naděješ, v rukou se ti promění. Já jí druhdy také věříval — já na ni také velikou sázku číníval: ale prohrál jsem. O, srdci nevěř! . . . . A kdyby tě i nezklamalo,“ začal po bolestném zamlčení, „kdyby mi tě bratr dopřál jako utěšujícího anděla — kdyby! — co počnu, až tě jiný odvede?“

„Kdo jiný?“ ptala se Milada zvědavě.

„O netrap, nesužuj mne!“ prosil ji stařec tónem žalostným a sepnul před ní seslablé ruce.

„Což nevíš, co byla moje denní myšlénka? co bylo zavětveno v kořeny mého života? — Já tě chtěl po bok šlechetného muže postaviti, já se chtěl v tvém štěstí pokochati — a musím na to ještě mysliti. Duše moje neuvěří v nebes věčné milosrdenství, sklíčená prsa nedovedou si volně oddechnouti a zraky moje nepovznesou se nadějně k výsostem: neuvidím-li tě v náruči milovaného manžela. Já ti zůstavím bohatství, ale srdce tvé nebaží po zemských pokladech; já tě ponechám v rukou bratrových, ale bratr ti nemůže nahraditi lásku mužovu. Ta je silnější a krásnější — je berla ženina po cestách života! . . . . Já ji také tak miloval!“ přešel najednou zase v trudné myšlénky, ježto v bolesti se potápějíce, v dalekou minulost ho zanášely. — „Já jí vystavěl chrám v srdci svém a veselý oheň plápolal na oltáři jeho; — já ji . . . . miloval tak vroucně, že bych jí byl květ své blaženosti k nohoum položil, kdyby mi byla porozuměla . . . . ale arci, ona mi nerozuměla . . . .“

I mluvil ještě dále, ale hlas jeho rozplýval se více a více v temné mumlání; — konečně se rtové jeho jenom pohybovali, zvuku ale již nevydávali.

V tom se klepalo na dvéře. Milada se ozvala — hrabě si toho ani nepovšimnul, a do dveří

vešel tichým krokem Svoboda. Na pozdravení jeho děkovala mu dívka lehkým úsměvem a pokynutím hlavy, z něhož jakési tajné srozumění se jevilo.

Hrabě příchozího ještě nepozoroval.

„Milý otče!“ zašeptala nyní Milada, blíže k němu se nahnuvši.

„Co jest? Kdo mi tě béře? kdo tě odvádí?“ zkřikl stařec podivně zděšený a zprudka se vzchopiv, sevřel ji křečovitě v náruč. „Já tě nepustím — leda by přišel nejšlechetnější, a rozevřel srdce své do kořán, abych v něm čísti mohl, jako ve vlastním svědomí. Kdo se o tebe pokouší?“ mluvil dále v divém zanícení, i otočil od ní zraků svých a spatřil Svobodu. Prudký výraz tváře jeho se najednou umírnil; — radostným překvapením proskočilo na ně polovičné usmání, a oči jeho zajiskřily se novým plamenem. V tu chvílí ho uchvátil jakýsi tajuplný, věštní duch, jakýž někdy podobnou chorobou sklíčenými až ku podivu zahrává. — „Ah, jsi ty to, příteli?“ zvolal pak hlasem nejvlídnějším. „Přicházíš pro mou Miladu?“

„Otče!“ prosila dívka jemně, ale důtklivě; náhlý převrat jeho myšlének ji ulekl, a před nastávající, tak podivně přivedenou scénou ji svíral

stud a bázeň. — „Otče, nemýli se! Pan Svoboda přichází....“

„Aj, nech ty mě mluviti, spanilá nevěsto!“ odbyl ji stařec usměvavě — „však já vím, proč přichází — a mám dětinskou radost, že mohu býti tvým námluvčím. Nu, jen blíže, milý příteli — jen blíže! Pozdvihlť jsi oči ovšem hezky vysoko; ale srdce tvé je křišťálová skála, že může na ní láska vysoké hrady stavěti. A žes *ty* jejím ženichem — mám alespoň naději, že mi poklad můj *docela* nevezmeš.“

S podivením hleděl Svoboda na starce a nerozuměl mu; ale srdce jeho počalo se bouřiti, tvář mu zahořela a oči jeho spočinuly na dívce tak toužebně, jakoby si přály, aby pravdu slov churavého starce spatřily.

Z úst jeho nebylo po tu chvíli ještě ani slova o jeho sladkých žádostech vyklouzlo; — až dosaváde stál před Miladou v oné vzdálenosti, v jakovéž ho dříve, před Jaroslavovým rozhodnutím, převaha rozumu a hlas šlechetného srdce udržovaly. Jenom tajný souzvuk duší jejich prostíral okolo nich od té chvíle oužeji a oužeji kouzelná kola svá, co byl Jaroslav stran Milady svou pevnou vůli prohlásil — a v obou vyvinulo se pevné vědomí, že náleží jeden druhému, a že je nerozvede ani světa běh, ani ruka

osudu nebo mrav společenského života. Byliť živi jeden v druhém, myšlénky a cit jejich měly jeden směr; ale tento svazek srdcí jejich nebyl ještě oustní smlouvou potvrzen.

Nyní — tak neočekávaně přiblížil se rozhodující okamžik! Sladkým trnutím chvěla se prsa jeho — Milada tu stála v blahém zmatení. Nemělať již dosti síly, aby byla běh řeči Velenského na jinou stranu obrátila. — Milující dívka podávala se uchvacujícímu proudu přetékajícího srdce.

„Já Milosti hraběcí nerozumím,“ odvážil se konečně Svoboda promluviti, „a nemám tolik smělosti, abych si Vašnostina slova dle své žádosti vysvětlil.“

„Nu? co je to?“ podivil se hrabě zase napolo zděšený a obrátil se k Miladě. — „Není cesta mezi vašimi srdci ještě srovnána? A nebo mi chceš mermomocí prsa bolestně rozdírati, an se zpouzíš vyplniti žádost mou? — Syn mého Vavřince je kus ryzího zlata, a co snad mezi vámi nestejného — to láska vyrovná! O vyslyš mě, Milado!“ mluvil dále, ruce před ní spínaje, a hlas jeho zněl skoro jako pokorná prosba, chvěl se jako ozvěna po míru pracujícího srdce, a oko jeho se zarosilo velikou slzou. „Budiž mi poslušnou dcerou, Milado — aby tě dravá, ne-

hodná ruka z náruči mé neuchvátila. Pojď, můj synu — pojď! Tobě odevzdávám poklad, jejžto jsem střežil krví svého života — tu jej přijmi z rukou mých — buď mu věrným opatrovníkem a mne starého muže nech se těšiti jeho leskem.“

Přitom vkročil mezi ně a spojil ruce jejich. Jasné slzy kanuly mu přitom po tváři.

Oni pak tu stáli němí, v blahém mlčení. Pevně drželi se za ruce, blaženost podivného okamžiku je přemohla, tak že nebyli v stavu promluviti; ale tisknutí rukou, chvění-se všech žil a proudění krve sloužilo jim za nezvratné rukojemství, že se ouvazek duší jejich touto chvílí na věky upevnil.

„A teď pojďte sem, milé děti!“ začal hrabě po krátkém, svatém pomlčení zase mluviti, a pojav oba zasnoubence, vedl je k otevřenému oknu. „Tu se podívejte na jasná nebesa a slibte mi před nimi, že se budete milovati — pohleďněte na krásnou zemi a slibte mi, že v ní budete milosrdenství Boží uctívati — a podívejte se konečně na mne ubohého opuštěnce a slibte mu, že mu na jeho stará léta něco uchováte, co jako kus lásky vypadá.“

V hlubinách duše své pohnuti, objali ho Milada i Svoboda; on pak rozjařen ovinul okolo nich ramena svá a přitisknul je k milujícímu

srdci jako dávno nevídané, nyní náhle nalezené děti.

„A nyní ať přijde!“ zvolal pak s tváří radostně zářící z objetí milenců se vytáčeje. „Ať přijde, kdo by chtěl mou berlu odnesti! Já si ji připnul pevněji, nežli se kdo nadál — a marné bude nyní lidské snažení! Ať si přijde třebas i bratr tvůj!“

Hlas jeho zněl při tom jako ples šťastného vítěze nad velikými, ale udatně přemoženými těžkostmi.

„On také v skutku přijde, hraběcí Milosti!“ prohodil Svoboda mírným hlasem.

„Kdo?“ ptal se hrabě, jakoby již nevěděl, o kom byl právě rozprávěl.

„Bratr slečny Milady,“ doložil Svoboda.

„Že přijde?“ — zkřikl Velenský, a dosavádní, tak náhle vypuklá radost jeho ustoupila drtícímu leknutí. — „Že přijde?“ opětoval ještě jednou, a jako zničený sklesl na svou pohovku.

„Můj otec se včera večer navrátil, a já přišel, abych ho u vaší Milosti opověděl.“

„Kde je? kde?“ vztyčil se opět stařec.

„Čekám jej každé okamžení....“

V tom se otevřely dvéře, a na prahu se objevil starý Svoboda.

„Vavřinče!“ zvolal hrabě, sotva že ho byl zahlídl, a jakoby ho byla jiskra nového života projela, běžel mu s velikou náruživostí naproti. — „Kde jsi vězel tak dlouho, starý krkavče? Duše moje umírá zvědavostí na pustinách tohoto života — a ty ji necháváš se mořiti! O pojď! — pojď a zvěstuj uchu mému poselství andělské!“

Přitom ho prudce uchvátil, a jakoby se ho tělesná choroba nikdy nebyla ani dotknula, kvapil s ním do vedlejšího pokoje, a tím do své tiché, osamotnělé ložnice.

„Mluv! mluv — co víš?“ zvolal tam skoro úpěnlivě, a novým návalem citů překonán klesl opět na lenošku. — „Nalezl jsi ho?“

„Myslíte-li, drahý pane —“

„Ano myslím, myslím! — Miladina bratra.“

„Toho jsem nalezl!“ posvědčil Svoboda, snaže se, dle úmluvy se svými domácími a přátely, všem odpovědím dáti smířenlivý tón.

„Kde je?“ ptal se hrabě, a lehké trnutí přejelo oudy jeho.

„Přijde za mnou,“ řekl Vavřinec.

„Přijde! tedy přijde!“ opětoval stařec, žalostně hlavou potřásaje. — „A proč přijde, starý krkavče?“

„Proč?“ opáčil Vavřinec malomyslně, neboť nevěděl, jakou odpovědí milovaného pána upokojiti.

„Aby požádal zadostučinění — náhradu, není-li pravda?“ doložil Velenský sám. „Přijde, aby napnul ocel na starého člověka, kterýž se brániti nemůže! Aby, nehledě na dny a noci v starostech ztrávené, k oučtům pohnal ubohého slabce, který již počítati neumí.“

„Ne, ne!“ vyrazil ze sebe věrný služebník. „Toho se nebojte. Onť šlechetný. A potom .... jakž by mu smělo napadnouti —?“

„Co mi leží na svědomí?“ ptal se rychle hrabě. — „To máš pravdu, to jsme dobře ukryli — o tom víme jenom my dva — Bohu díky! — to leží dost hluboko — dost! Ubohé děti!“

„Nu — *ubohé*, tuším — nejsou, Milosti!“

„Aj, co víš ty, co to je, vytrhnouti květinu z půdy domácí, a přenesti ji do živlu cizího? Co víš ty, co to je státi na světě a nemíti, koho otcem, koho matkou nazvati! — nemíti místa, o němž by říci mohl: to je kolébka má, to budiž i rakví mou! O ubohé děti! .... A jak jsi ho nalezl?“

„To prý poví sám — až přijde — musil jsem mu to slíbiti —“

„Ne, ne! já myslím — v jakém stavu?“ ptal se hrabě bázlivě. — „Je chudobný?“

„O není! on má spíše hojnost darů pozemských.“

„Že má?" vyjasnil se stařec — a doloživ: „Pochválen buď Hospodin!" poněkud se zamyslil.

Soucitně, ruce maje před sebou sepnuty, díval se na něho starý Svoboda. Znaltě veškerý stav duše jeho a byl by poslední krůpěj srdce svého obětoval, kdyby ho byl mohl z něho vykoupiti.

„Milosti," jal se po krátkém zamlčení mluviti — „co myslíte učiniti?"

„Jak?" ptal se Velenský hlasem tichým, a v ochabnutí smyslů jaksi útrpně na věrného druha let svých pohlížel. „Co myslíš?.... Já ti nerozumím."

„On bude chtít vědět, proč jste o Miladu pečoval," řekl Vavřinec.

„Proč? — proto že se mi to líbilo! Nemohlť jsem také jiné dívce darů přízně své poskytnouti?"

„Mohl — on ale, zdá se, něco tuší —"

„Co tuší? — Hvězdy nebeské, co tuší?" zvolal stařec, a krev jeho začala se nově bouřiti.

„Že není venkovského učitele syn — to vypátral —"

„Běda mně!" úpěl hrabě a sepnutýma rukama zakrýval si tvář.

„Proč běda, Milosti? — proč? To byl poctivý souboj. Otec padl — matku ranila mrtvice — vy jste se ujal sirotků — jako pravý otec jste o ně pečoval —“

„Ne, ne — to jsem nečinil!“ bědoval stařec. „Já je neměl z očí pouštěti — já jim měl otce i matku nahraditi!“

„To jste také zamýšlel. Ale onoho času jste je nemohl u sebe podržeti — a u starého Petráčka byli v dobrých rukou.“

„To byli. On z nich mohl dvě hodné české duše udělati.“

„Že se vedlo jinak, za to nemůžete, Milosti. Vy jste měl dávno všecko se svého svědomí setřásti — tuze mnoho svědomí je také na škodu.“

„A co z toho ze všeho?“

„Abyste mladému.... abyste Miladinu bratru upřímně pověděl, proč jste o sestru jeho otcovsky pečoval.“

„Mlč, mlč, hladový sejčku!“ bědoval Velenský — „a nevyvolávej vinu mou — však já se dosti brzo uložím na lože, kde tvého skuhrání neuslyším.“

„To není pravda!“ zvolal věrný služebník rozčileně — „to neučiníte — to nesmíte učiniti! A bojíte-li se, Milosti — já to mladému sám vyzradím.“

„Ty?“ podivil se hrabě.

„Já!“ mluvil starý věrný sluha dále, a horlivostí třásla se mu slova na jazyku, a na brvách se mu třpytily slze — a hlas jeho zněl jako hlas plačícího dítěte. „Ano, já to učiním — neboť nemáte pokoje, dokud se to nestane.“

Dlouho hleděl Velenský po tomto vyjádření na Vavřince. Slova starého služebníka zněla náhle docela naopak těm, jakovými byl sám po celý život mluvíval a jaká byl okolo sebe slýchával; ale světlo jejich pronikalo temnotou rozjařených smyslů jeho.

„Ano, učiním tak!“ řekl konečně Velenský odhodlaně, zhluboka si oddechnuv. — „Já byl po všechen věk poctivým člověkem, a nemám se čeho strachovati.“

A starý Vavřinec chopil se ruky jeho a smáčel ji radostnými slzami. —

* * *

Svoboda a Milada, tito podivní a nemluvní milenci, zůstali o samotě — i zdáloť se, že byli na tuto chvíli čekali. Divným nápadem vášnivě pobouřeného hraběte octnuli se nenadále v takovém poměru, že museli konečně odhaliti srdce své, že museli vonné květy a skvělé perle z něho na

boží světlo vynesti, pověděti a okázati jeden druhému, co se dávný čas v nejtajnějších dílnách duší jejich dělo — aby okusili posvátného okamžení, ježto na člověka poslední pečeť jeho božského počátku přitiskuje.

O samotě stáli naproti sobě, když je byl hrabě opustil — pohledli na sebe — a duše jejich letěly si vstříc.

S klopotným srdcem podal Svoboda Miladě ruku — ona vložila do ní svou, blaženě se chvějíc v celé bytosti.

„Tedy mou?“ zvolal konečně dávno milující milenec, a oko jeho spočinulo na ní s nevýslovnou důvěrou.

„Tvou!“ zašeptala Milada, i podala se ramenu jeho, kteréž ji vinulo k bouřivě tlukoucímu srdci.

Plamenným políbením zasvětili tuto chvíli....

„A nyní rychle k bratrovi!“ řekla konečně Milada s úsměvem nebeské blaženosti na tváři a v oku. „Ať se rozjaří plamenem rozkoše mé!... Sklíčena je duše jeho — a já nevím proč? Veselé mysli odejel — ale zkormoucený se vrátil, ačkoli by stav duše své rád ukryl.... nyní ale musí strhnouti záclonu nenadálého tajemství svého a ponořiti se v pramenu blahosti mé.“

*

21.

Bylo druhý den na to.... Nejkrásnější jitro mladého léta rozesmálo se na zámek Velenský. Po dávném čase ponejprv seděl starý hrabě pod širou nebes oponou na konci dlouhého stromořadí, s jakousi dětinskou radostí okolo sebe na šperk bohaté přírody pohlédaje. Lomcující bouře v prsou jeho byla utichla, bolestný zážeh vyhasnul; ale celé bytosti jeho zmocnila se zato jakási dobromyslná slabota a ochablost, že nebylo možno na statnou, takto sklácenou postavu druhdy ohnivého muže bez žalostného pocitu popatřit. Právě nyní připadalo jeho věrným tím častěji na mysl, že hrozí rozumu jeho největší pohroma, a skoro neustálé usmívání okolo rtů jeho podobalo se tichému pohrávání blízkého šílenství.

Proto se přičiňovala Milada myšlénky jeho rozptýliti, a čekala s tlukoucím srdcem na příští hodinu, kteráž měla v nynějším ústroji ducha jeho úplný převrat způsobiti.

Sedíc vedle něho na pohodlné pohovce, oživovala lesknavými barvami obraznosti své skvostný poklad bedlivě pěstovaných sadů. S hlavou poloskloněnou poslouchal ji hrabě, a oblesk líbezného zalíbení a temného žalu honil se létavě po tvá-

řích jeho, jako se jasno sluneční s lehkými mráčky střídává.

„To máš svatou pravdu,“ promluvil posléze. „Hospodin učinil zemi naši krásnou jako nevěstu, vyvolenou před mnohými jinými. I kdož by tedy neplakal, stoje na ní jako v krásném, ale prázdném, pustém chrámě, z něhož uprchli bývalí sluhové, a kdež není kněze, aby přistoupil k oltáři, a zapálil obět Bohu líbeznou? Ale Pán odpočetl řadu našich dnů, a proti vůli jeho nemůže ruka lidská ze sutin nové hrady stavěti. Jáť se již také v bázni do rukou jeho oddávám, ať naloží se mnou vedle své moudrosti.“

A když takto mluvil, povznesl očí svých s hlubokou nábožností k nebi, a když je opět spouštěl, upnul je s nemalým úžasem na podivnou osobu, kteráž jako v hlubokých myšlénkách potopena zdlouhavým krokem skrze dlouhé stromořadí se blížila.

Bylť to mladý muž v tmavém, dlouhém a řásném rouchu, jakž je nosívali starověcí poutníci. Boky měl přepásany pasem koženým, hlavu pokrytou širokým kloboukem a na rameně nesl harfu. V nabledlých jeho tvářích a v přichýleném týle spočívaly známky těžkého zármutku.

Nedaleko hraběte a Milady posadil se vedle pískové cesty na drnovku, harfu postavil před

sebe, přejel struny, a začal sladkozvukým, srdce pronikajícím hlasem zpívati oblíbenou píseň starého Velenského — onu rozkošnou skladbu, kteráž ho z úst Miladiných tak často chlácholívala. A pro nynějšího zpěvce hodila se slova její — tak se alespoň zdálo — jakoby se byla původně z prsou jeho prýštila.

S dechem zatajeným poslouchal hrabě píseň — i napájel se v líbezné dohrávce, až konečně zvuky doplynuly a stařec jako z rozkošného sna se probudil.

„Kdo je to, Milado?“ ptal se nyní hlasem šeptavým, jakoby se bál, aby nadpozemský výjev nezaplašil.

„Já nevím,“ odpověděla dívka, nemohouc malému zbouření prsou se ubrániti.

Zatím se byl ale podivný cizinec opět vzchopil a spatřiv nyní obyvatele Velenské, zůstavil harfu a bral se k nim vážnými kročeji.

„Ve jmenu Páně,“ jal se před nimi jemně mluviti, a obnaživ hlavu, okázal spanilou, ačkoli nádechem tichého žalu zastřenou tvář, na nížto hrabě s oblíbením zraky upnul — „ve jmenu Páně žádám, abyste prominuli bloudícímu poutníku, jenžto jako nevidoucí v místa vešel, snad jen zasvěceným přístupná. Avšak cesty šírého života běží v takovém vedru palčivých osudů, že se

noha umdlená ráda jednou ve svatyni uhne, kterou si vystavěla duše osamotnělá, ale odhodlaná všem střelám se brániti.“

S rostoucím podivem poslouchal Velenský tuto mystickou řeč.

„Budiž mi vítán, poutníku,“ řekl potom, jakoby smysl její úplně byl pochopil. „Ty jsi poslal v písni své před sebou dobrého orodovníka. Budiž mi vítán jako v domě otcovském.“

„V domě otcovském?“ opětoval cizinec jako tónem v sladké zpomínce zrozeným. „O jak dávno neslyšelo ucho moje tento blahozvuk! Jak dávno nenalezlo srdce posvátný význam jeho! *V domě otcovském!* Ach ovšem — to je ten pevný, nevyvratný přístav, do něhož může bezpečně vplouti loď člověka! Ale kdož jej zná? kdož mi o něm poví?“

„Jak?“ ptal se hrabě s velikým oučastenstvím. „Nemáš ty domu otcovského?“

Cizinec zatřásl bolestně hlavou a potom ji sklonil... „Nemám! a já jej předce tak miloval — ten drahý domov — a všecko, co to slovo obsahuje: otce, matku, bratry — a nyní prázden toho všeho — jen krvavé památky v raněném srdci.“

„On miloval otce svého,“ řekl hrabě s dětinskou radostí polotiše k Miladě, a slova jeho

zaznívala nejsrdečnějším soucitem. Potom se obrátil k cizinci. „Ubohý člověče! toť musíš ovšem býti srdce sklíčeného a přeplněného ouzkostí. Bez domova — bez otce na dalekém světě! Žalostí mi srdce puká, když na to pomyslím.“

„A předc je to jen pouhé tušení oněch muk, ježto jako nenasytní ještřábové masem mým se krmí a krví mou se napájejí!“ řekl poutník s hlubokým povzdechem. „Víš, co jesti milovati národ?“

„Vím!“ odpověděl hrabě se srdcem tlukoucím.

„Národ veliký, slavný — plný svatých památek?“

„Vím — vím!“

„A tomuto národu obětovati srdce své, zasvětiti přání a snažení své, kochati se ve snách jeho rozkvětu?“

„Vím — vím!“ opětoval stařec s rostoucím napnutím.

„A viděti konečně,“ mluvil cizinec s hlubokým citem — „jak se větve jeho lámou, kmen usychá a z kořene se kácí? viděti své krásné květoucí naděje, an co zbledlé, vyhubené, plačtivé ženy za rakví kráčejí — a viděti konečně sebe samého, an se nejzáze v tomto průvodu s uplakanou tváří, s pokrvácenými oudy potácí — to

viděti a neklesnouti! — to je více, nežli se může od člověka očekávati.“

Hlas bědujícího poutníka zněl tak pronikavě, že se nejjemnějších strunek v prsou Velenského dotýkal. Onen hořem přemožený se zamlčel, a stařec ho ještě poslouchal. Byloť mu, jakoby co živ poprvé slova slyšel, jaková se v jeho vlastních prsou rodila.

„Kdo pak jsi?“ ptal se konečně se vší jemností svého měkkého srdce.

„Kdo že jsem?“ zvolal poutník, oči s hlubokým výrazem na starce upřev. „Ptej se dravce, kterýž lítá nad kostnicí — ptej se mraku, kterýž smáčí staré hroby — ptej se větru, kterýž láme na nich kříže — ptej se jich, kdo od zábřesku jitra až do tmavé noci mezi nimi bloudívá — a oni ti povědí jmeno mé! Krev je moje matka — bolest je má družka — pláč můj nejvěrnější přítel! Já oželel všecko, co člověka k životu poutá. Já pochoval všecko, co člověku na zemi k rozkoši dáno — já složil do rakve všechny zlaté sny a naděje, a samoten, opuštěný klas, zůstal jsem na zedrané roli, já — *poslední Čech!*“

Velenský sebou trhnul, a vyraziv ze sebe nesrozumitelné zkřiknutí vzchopil se, leknutím, hrůzou, bolestí vyštván a podivným plamenem zanícen. Jako blesk, vyslaný z nejtajnější dílny

přírody, byla jím poslední slova poutníkova otřásla.... Nyní nemohl odpověděti.

„Darmo se obracím," mluvil poutník s rostoucí horoucností dále — „kde bych bratra objal nebo otce políbil; darmo napíná se ucho, kde by zvuky mateřského zpěvu a konejšení pojalo; darmo vylétá srdce na perutech vřelé touhy, kde by srdce našlo, aby rozumělo dávným otců našich pověstem a pocítilo žalostné z hrobů jejich stenání! Sám a sám tu stojím, na dalekém hřbitově, žravé hoře napájím vlastní krví, a nic jiného mi nezbývá, než abych mladý věk svůj, nebeské svoje snění, do cizinských končin zanesl a tam neznán, neviděn a neoplakán zahynul!"

„*Nezahyneš!*" zvolal nyní hrabě s planoucími tvářemi, a chopil poutníka oběma rukama. „Toho se nestrachuj! Jen škádlivý duch tě drží v klikatých pařátech — tys ale paprslek boží — a vymkneš se duchu zlému, zbavíš se ho, zacpáš uši při jeho šeptání — neboť slova jeho jsou lež a klam — a tvůj mladý život nesmí uvadnouti jako růže na suchopáru. Nevěř tomu, synu! — *nejsi poslední!* Ještě probíhá krev srdce česká, ještě není česká láska — český jazyk — český národ pouhou zpomínkou — ještě nejsi poslední."

Poutník hledě k zemi, vrtěl hlavou nedůvěřivě.

„Nejsi poslední!“ začal opět stařec, a hlas jeho chvěl se jako přirůstající ouzkostí. „Já ti mohu svatyni srdce otevříti, kde se rovně tak jako ve tvém zlaté touhy a přání budily — kde ještě neusnuly .... ne, ne! ty nesmíš věřiti, že jsi poslední! Ty neznáš bolesti celého dlouhého života — ty nevíš, co to jest, vléci za sebou strašlivou myšlénku od jara věku svého až do ledové zimy — a vždy míti srdce rozedrané, vždy mysl sklíčenou, duši krvavě zbodanou! Těmto bolestem nesmíš padnouti za kořist!“

„A jak se jich mám zbaviti?“ ptal se tiše poutník.

„Zamáčkni hada nedůvěry, kterýž tvé srdce užírá, že se bolestně svíjí ve smrtném zápasu se zoufalstvím!“ domlouval mu stařec rozjařený; „zamáčkni tu jedovatou zmyji, kteráž na tvých očích ssaje, aby je obklopila černá slepota! O, pomoz mi bojovati, Milado!“ obrátil se k dívce s rukama dětinsky sepnutýma a skoro plačtivě; — „pomoz, Milado! ať zaplašíme příšeru hrozící zkaziti tohoto mládence, kterýž *otce svého miloval* — o vysvětli mu, že není poslední!“

„To dovede rozum tvůj lépe, otče!“ řekla Milada s jemnou omluvou. „Do jakéhož boje mohla bych se odvážiti já — slabá dívka? Já *věřím*,

že není a nebude *posledního Čecha* na světě — a *tato víra* je celá moje obrana.“

„Dobře tak, dcero má — té víry se drž — to je pevný štít!“ dosvědčoval Velenský horlivě. „Také ty se jím zastři, mladý příteli, a nech ať se mysl tvá ozbrojí vírou panenskou! V ní se nezklameš. Neb ačkoli národ český dlouhý čas podřimoval, až se konečně nepřátelům jeho zdálo, že se chystá k spaní věčnému; ačkoli dlouhá léta postonával, až konečně jeho závistníci plesati počali, že se chystá do hrobu: to všecko dělo se jen oním převratem osudu, v jakové každý národ časem upadává, kteréž ale jen pouhou školou a zkouškou jeho bývají. Český národ se však již opět probudil — není-liž pravda, dcero má?“

„O dozajista,“ řekla tato; „procitnutí jeho jeví se denně rostoucím napínáním všech jeho žil.“

„Tak jest!“ doložil stařec. „Tělo jeho nabylo nové síly a počíná setřásati posavadní mdlobu svou. Ne u jeho *rakve* — ne, tomu nevěř...“ potom se obrátil s pološeptem k Miladě — „musímeť tuto zlou domněnku z kořene vyhubiti, neboť miloval otce svého.... tomu nevěř, milý synu! ale u jeho *kolébky* stojíš, kdežto leží jako novorozené nemluvně.“

„O kdybych mohl na tuto víru srdce své upoutati!“ vzdychl poutník.

„Upoutej a upevni!“ domlouval mu stařec pořád ohnivěji. „Ta je založena v pevné skále, kterouž ani pekelné mocnosti nezmohou. Zastav kroky své u prahu domu mého — já shromáždím okolo sebe, čím srdce tvé okřeje. Tady poznáš, jak se nový život všemi žilami národu našeho rozlívá, jak se tělo jeho zotavuje a jak se jeho svěží oudy hýbají.“

Na to zavolal sluhu, kterýž byl nedaleko stále k posluhám pohotově, a velel mu, aby cizincovu harfu do zámku odnesl, dávaje mu přitom ještě rozkazy stran ubytování nenadálé návštěvy ....

„Tys výborný znatel duší,“ řekla mezi tím šeptajíc Milada k poutníkovi. „Zdá mi se, že bude míti hra tvoje dobrý účinek.“

„To doufám také!“ dosvědčil tento rovněž pošeptmo; — „a ty nabudeš alespoň vlastníma očima přesvědčení, že se nemusíš ve světě umě-leckém za svého bratra styděti.“

„Ba věru, mně bylo až ouzko při tvé de-klamací! Vždyť naříkáš, jakoby ti to šlo v skutku z nejhlubšího srdce.“

„Kdo ví!“ prohodil Pedrazzi polohořce a po-losměšně.

„Co je ti?“ ptala se dívka rychle s výrazem nejoutlejší starosti. „Co tě tísní? — Já to pozoruji od tvého návratu.“

„Nic. Malý výstup z tragoedie života. To zase přestane.“

„To bych si také vyprosila! Já chtěla již včera o té věci s tebou mluviti, ale tvoje tvář mě zastrašila. Byloť mi, jako bych se měla nové struny srdce tvého dotknouti — a jakkoliv mě k tomu celá duše nutila, předce jsem ustala.... ale nyní budu na to tlačiti, abysi odhalil srdce své.“

Tu musela umlknouti, neboť hrabě k nim zase přistoupil.

„Pojď, milý synu, pojď!“ řekl k Pedrazzimu, a zavěsiv se v loket jeho, podpíral se o něho s takovou důvěrou, jakoby byl novou, pevnou berlu na pouť života svého nalezl.

„Pojď, promluvíme spolu o věcech, kteréž vyplnily dlouhou řadu let mých, a kteréž ti nikdo tak po samé jádro neodkryje jako já. Budeme si stěžovati, budeme toužiti a naříkati; budeme se ale také těšiti, budeme se veseliti a plesati. Já ti otevru srdce své, jakos ty mně otevřel svoje, a posilníme se vespolek. O, jen doufej a nepoddávej se zoufalství! Já ohlédal rány vlasti naší a umím o jich zhojení mluviti. Jenom doufej, synu můj!“

S těmi slovy vedl hosta svého do zámku.

Milada zůstala pozadu a obrátila se pak rychlými kroky k příbytku zahradníkovu. Tam na ni čekaly s rozdílným pocitem tři osoby — starý Vavřinec, Svoboda a Lidmila.

Starý, věrný služebník byl u velikém pohnutí. Nemohlť sice úmysl Miladina bratra cele pochopiti, ačkoli mu jej byli ostatní dosti osvětlovali: ale veliké tušení otřásalo duší jeho. Trna očekával zprávu, jak asi potkání-se Ladislava s hrabětem vypadne, jemuž byl včera oznámil, že Miladin bratr teprva v několika dnech přijede.

Svoboda byl ovšem od včerejška na všeliké starosti pozemské jaksi povznešen; chladná, přísná bytost jeho byla se paprskem šťastné lásky rozehřála, mužné srdce jeho bylo roztálo a podobalo se nyní lesknavé bráně u chrámu rozkoše, kteráž by ráda celý svět uvítala a přijala; ale podnikání Pedrazziho naplňovalo jej předce jakousi pečlivostí, a zpomenutí na ně míhalo se chvílemi na mysli jeho jako mráčky po krásné letní obloze.

Lidmilu byla zase nová změna potkala. Prostomilá dívka byla se těšila, byla okřála a prapor nové, tajné touhy vztyčila, když byla u paty vysokých hor první zprávu o návratu do otcov-

ského domu zaslechla; — na to ji zděsilo vyznání Pedrazziho, ztísnila ji bolest jeho — a když konečně domů přišla a zvěděla, že se byl Jaroslav od srdce otcovského odtrhnul: tu se zachvěla v nejhlubší bytosti, a čistá, nevinná duše její nepovznesla se pak již ani další zprávou, že se Jaroslav také Milady odřekl. Nevýslovně jemná, ale hluboká bolest prochvívala bytost její — ale šetrná dcera musela ji také hluboce skrývati. Pohled bratrův připomínal jí na učiněný slib rozumu .... i musela naděje své ještě jednou do hrobu složiti. Teskná tichost opanovala věrně a vřele milující duši její ....

Starý Vavřinec seděl u okna a hleděl upnutým okem v tu stranu, odkud mohla Milada přijíti.

Svoboda se procházel po pokoji. U práce nemohl vydržeti.

Lidmila seděla u svého stolku při vyšívání. Jen chvílkami spočinulo oko její na bratru.

Nikdo nemluvil. — Svobodu toto mlčení trápilo.

„Nyní je snad již rozhodnuto, jak se Ladislavův záměr podaří!“ promluvil konečně, jen aby trapné ticho přetrhnul.

„A myslíš,“ ptala se Lidmila, „že se mu podaří?“

„Já to očekávám — neboť si to z celé duše přeji. Nápad je důmyslný a v přirozenosti lidské založen. O to jedině se bojím, zda-li Ladislavova známost jazyka a věcí našich při té úloze vystačí.“

„Z té strany neměla bych velké starosti,“ řekla Lidmila. „Onť se uměl již dříve dosti dobře vyjádřit a za ten krátký čas neobyčejně dospěl.“

„Snad proto, že měl dobrou učitelku,“ prohodil Svoboda žertovně a zastavil se u ní.

Lidmila sklopila oči a hleděla pilně do svého šití. Přišlať jí na mysl scéna ze hřbitova.

„Či nebyla jsi spokojena se svým žákem?“ ptal se jí bratr dále. — „Mysl jeho nebyla při návratu tak jasná, jako když odjížděl — a také se ještě ani zde nevyjasnila. Něco mu leží na srdci, to je patrno, ačkoliv by to rád ukryl. Nevíš ty, co to je?“

Lidmila sklopila ještě hloub tvář, aby ukryla plamennou záři, kteráž na ní povstala. Ale Svobodovi to neušlo, a radostné tušení projelo duši jeho.

„Lidmilo!“ řekl pološeptem a sáhnuv jí prstem pod bradu, pozvedl volně hlavu její. Ona se nezdráhala, ale oči nechala sklopeny. — „Sestro, co to znamená?“

„Neptej se, bratře!“ prosila dívka také pološeptem i pozvedla k němu očí svých — a na

Svobodu zaleskly se z nich dvě krásné, velké slze. — „Lháti a zapírati neumím, a pravdu mluviti — to mi činí bolest.“

„Co je to?“ ptal se bratr živěji. „Proč bolest? Přihodilo se mezi vámi něco nemilého? O mluv, mluv — a nenechávej mě v trapné nejistotě. Jáť měl již radost, že se nový, sladký plamen srdce tvého dotknul...“

„Jak to myslíš?“ ozvala se dívka náhle s neobyčejnou vážností a pozvedla hrdě hlavu.

„Že jsi poznala v Ladislavovi člověka, kterýž by mohl ženu šťastnou učinit a lásku i nejšlechetnější dívky zasloužit,“ řekl Svoboda nejistým, mezi žertem a upřímností tonoucím hlasem.

„To jsem poznala,“ odpověděla sestra. „Ladislav je šlechetný a může vyplniti touhu každého srdce ženského; jsi ale na omylu — a nepoznal jsi ještě bytost pravé lásky...“

„Lidmilo!“

„Odpusť — já se neumím přetvařovati — a nebo miluje dívka jinak, nežli muž. Jsi ale na omylu, myslíš-li, že bych tak rychle byla z paměti vyhladila a v prsou vymořila, co bylo podstatou mého života. Ne, ne — milý bratře! Já zrušila podle tvé moudrosti všechen zevní ouvazek srdce svého a Jaroslavova.... ale vnitřní,

tajné pouto lásky své nemohu, i kdybych chtěla, zrušiti.“

„Já ti rozumím,“ řekl Svoboda rychle a jemně, i tiskl jí ruku — „a nebudu se o to hádati. Ale pověz mi jen, co se mezi vámi událo? — hodí-li se jinak věc ze rtů sestřiných pro ucho bratrovo.“

„Ladislav mě miluje,“ řekla dívka sladkým šeptem, jako když líbezný větřík růžovým listím pohrává, a nový zápal vstoupil jí do tváře; — „ale já mu pověděla o Jaroslavovi.“

„O, pak rozumím arci bolesti jeho!“ vzdychl bratr, upíraje oko na spanilou, květoucí dívku, v jejímž pohledu se všechny půvaby ryzího panenství a dívčí milosti jevily. — „Pak rozumím písmu na tváři jeho. Ubohý příteli! já bych ti byl přál, aby ti hvězdy blaženosti z očí mé drahé Lidmily byly zasvitly!“

„Ne, ne — to nesmíš doufati!“ ozvala se dívka skoro vášnivě a prudce povstala .... „to nesmíš očekávati, pakli jsi sám lásku pochopil a blaha jejího okusiti a ceny její poznati chceš. Já učinila, co jsem za nemožné držela — ale více ode mne nežádej! Já se uchýlila ze skvostné květnice blaženosti své v tichou, osamělou poustevnu milostných zpomínek — a z té se nedám vyhnati! V té jsem slíbila sama sobě a *jeho* pa-

mátce před očima šírých nebes, že mu až do posledního dechu věrné srdce uchovám — a nikdy, nikdy nenajde květ lásky místa v prsou mých, kterýž by se rozvíjel pro jiného nežli *pro něho!*"

„Již jde! již jde!" zvolal náhle u okna starý Vavřinec, kterýž si byl až posud nevšímal rozmluvy dětí svých, skoro pořád po tichu a kvapně vedené. Oči jeho byly bez ustání v sady upřeny, až i konečně přicházející Miladu vystihly.

Svoboda i Lidmila šli dívce naproti... „Pro živý Bůh, milá sestro," prosil bratr vycházeje přes práh — „nedej, aby Milada něco o nehodě bratra svého zvědala."

Lidmila naň pohledla, jakoby chtěla říci: „Tak málo mi důvěřuješ?" — potřásla hlavou, a pak stiskla ruku jeho.

Šli dále. —

Tvář Miladina se usmívala — čekajícím dobré znamení.

„Radujte se!" volala na ně šťastná panna již z daleka. „Všechno se stáčí do pravé koleje."

„Jak to?" ptal se Svoboda.

„Neptejte se, až budeme před otcem, abych nemusela dvakrát vypravovati!" —A létavým chodem nesla se do domu.

„Jak je?" ptal se Vavřinec, zvědavostí takořka se třesa.

„Radujte se, otče!“ plesala Milada. „Bratr a starý pán se vedou ruku v ruce a brzo budou se objímat!“

„Buď Bohu věčná chvála!“ zvolal starý, věrný služebník, a sepnuv na prsou ruce, sklonil hlavu jako radostí přemožen.

22.

Nová, drahně let nevídaná živost rozhostila se ve všech prostorách Velenského zámku. Tiché jeho stěny, rozlehlý park i okolní palouky naplnily se hlukem a šumotem.

Na tvářích obyvatelů probleskovala ta nejsrdečnější radost, a všecko se pohybovalo tak čerstvě a zdravě — všecka práce ubývala tak rychle a zdárně, jakoby se byl celého zámku nový duch a život zmocnil. A v skutku bylo se také něco podobného událo.

Náramná změna potkala totiž starého hraběte, a touto změnou roznítila se i všechna ledová krev jeho čeledi a družiny.

Posledními událostmi otřáslo se veškeré duševní ústrojí letitého, podivnou chorobou sklíčeného muže. Náhlá, vší silou ohnivě vjímavého srdce, jakovéž jeho vždy bývalo, vzniklá přízeň

k neznámému poutníku, téhož podivné zjevení a domnělé strasti zvrátily posavadní běh myšlének a citů jeho, a s nimi rozprchala se i tělesní sklíčenost. Oči jeho leskly se teď jasným, přirozeným ohněm, týlo jeho bylo zpřímeno, celé tělo povzneseno novou pružností, a kam ho nebyly nohy na zámku od mnohých let donesly, tam ho bylo nyní vídati a slýchati. Snažilť se vše okolo sebe oživiti a do tohoto proudu i Ladislava strhnouti.

Dlouhé konference míval nyní se Svobodou. Jednaliť vespolek o to, jak by před očima mladého, nešťastným trudem sklíčeného muže co nejvíce důkazův o nově pučící národnosti prostřeli. Magickým kruhem tajného soucitu k němu připoután zamiloval jej stařec jako syna, a nechtěl ničeho šetřiti, co by domnělou těžkomyslnost jeho zapuditi mohlo. I činil přípravy ku pravé *národní slavnosti*, v kteréž všecko na zámku svém shromážditi zamýšlel, čím se dle Svobodova udání blízké i vzdálenější okolí v oboru vlastenectví vykázati mohlo.

Hrabě sám byl přitom pln důležitých starostí; tu objednával, tam se radil, onde poslouchal a jinde rozkazoval. Tu se měli české písně zpívati, onde se chystalo české divadlo, jinde se vykazovalo místo pro národní hry a tance. Vedle toho nenechal ale v duchu a srdci svém

ani té nejmenší zbraně ležeti, kterouž by byl mohl mučivou domněnku *posledního Čecha* potříti. Nebyloť důvodu, kterýmž by byl nešťastného mladého muže v naději neudržoval, že se národ český opět blaženě zotaví; a tím pookříval, tím se zotavoval i vlastní je duch.

„Co krví zbrocená ruka minulých století nezvrátila a železný bič temného smýšlení nezničil: to neklesne lidumilým pěstováním věku našeho, a nezajde pravolidským uctěním národního práva!“ — To býval obyčejný refrén jeho rozprav, kteréž Pedrazzi pozorně poslouchával, čině jenom zde onde malé námitky, jakž mu je nějaká poetická propovídka do úst vložila. O vlastním přesvědčení nebylo tu arci památky; nebyloť ho ale také ještě potřebí. Cíl jeho byl jiný — a toho dosáhl.

Ostatně rozkládal podivně převrácený stařec před chovancem nové své přízně veškerý poklad své staré zkušenosti, svých nadějí a zámyslů. On prožil po boku jeho ještě jednou celý dlouhý věk svůj — léta šťastného mládí a léta sklíčeného stáří. Po boku jeho vžil se takořka do jiného života. Jemné a předce vřelé žaloby mladého muže — jeho tiché, ale pronikavé stesky ovanuly ho jako hlasy čarodějníka a vtáhly ho do kola očarovaného, z něhož pak již nemohl

vykročiti. On to sám necítil i nemohl z toho oučet vydati; ale celý směr myšlének jeho se převrátil, celý běh citů jeho se otočil. Již ho neklíčilo hoře pro syna — již ho neděsilo příští Miladina bratra; on o nich takořka nevěděl. Veškerou lásku a péči svou přenesl na mladého muže, kterýž byl klíč k srdci jeho jako k zaklenému zámku nalezl, a v něm spočívalo, spojovalo se nyní všechno jeho myšlení, bažení a toužení.

V této náhlé, tajuplné náklonnosti spočívalo ovšem něco *chorobného* — vězel v ní jakýsi zápal nepřirozený: ale stařec byl jím blahodějně jako v nové povětří uchvácen a v čerstvý proud uvržen....

Bylo krásné, milodeché odpůldne. V prostranném pokoji, jehož vysoká okna spanilé vyhlídky na rozlehlé sady kolem zámku poskytovala, seděl starý Velenský, Ladislav a Milada. Byl to oblíbený pokoj hraběte.

Ladislav seděl u harfy a zpíval píseň, kteréž ho byla mezi tím Milada přiučila. Stříbrozvučný hlas jeho otřásal hlubinou srdce starcova a naplňoval pravou rozkoší prsa sestřina.

Sladký úsměv poletoval a zahrával si na tvářích Velenského, kterýž chvílkami hlavu se strany na stranu překládal, jakoby chtěl tóny

kolem plynoucí odevšad pojmouti. Bolestné jindy potrhování úst jeho bylo docela zmizelo; paprskem radostné — ba nadšené mysli zářily oči jeho.

Ladislav dohrál, a Milada mu kynula hlavou tiché díky.

„Kdož by se byl ještě před hrstkou hodin toho nadál, že se budou duše naše v rozkoši potápěti!“ prohlásil se Velenský po malé přestávce. „Kdož by mi byl tuty dny řekl: Neběduj, starče! radost putuje k prahu tvému! — abych mu byl věřil? Ba, cesty Páně jsou tajemné, ale ruka jeho vládne mezi námi viditelná. Opuštěný stál jsem — bleskem ožehlý a podrcený strom na poušti; ale Pán pokynul, a okolo mne se všecko zazelenalo! Ano, na mne se naplnila slova prorokova: Ke mně hleď, a nezbloudíš! — Pamatuj na to, synu můj!“ doložil měkce k Ladislavovi — „abysi okem jasným hleděl ku předu, kde se řada let tvých prostírá.“

„Srdce mé se povzneslo z prachu zoufalosti,“ odpovídal pěvec mírně, „a letí vzhůru jako mladá holubice s olivovou ratolestí v růžovém zobáčku. Oči moje byly oslepeny velikým pláčem nad rakví národu ....“

„Byly, byly!“ vskočil mu Velenský horlivě do řeči. „Slepé byly — slepé! sice by se byly

jako mladí sokolové povznesly a po všech krajech rozletěly, aby spatřily, jak to v nich dýše, jak se to hýbá, jak to pučí a rozkvítá. — Není-liž pravda, dítě mé?" předložil posléz otázku Miladě.

„Zajisté," dosvědčila tato — „a přítel náš to shledá v domě našem, okolo něhož se celý kraj vesele shromáždí."

„To učiní — ano!" doložil stařec s nevinnou radostí. „Jako děti okolo otce — jako přátelé — jako bratří a sestry jednoho domu budou se veseliti s nadějeplným srdcem, budou prozpěvovati a staré pohádky o slavných hrdinách si vypravovati... o že jsem se této chvíle dříve nedočkal!" doložil najednou, jako návalem bývalých citů a myšlének překvapen, a povstav začal pokoj přecházeti, jakoby chtěl děsivým zjevům se vymknouti. Bylo to v těchto dnech poprvé, co bytost jeho zase ve starou kolej zbloudila... „O samotě stál jsem v domě svém, ačkoli pod jeho střechou duše bydlely, ježto se byly měly kouzelnými kruhy k srdci mému připnouti —"

„Milý otče!" prosila Milada ve strachu, aby se ho ledva minulá choroba duše opět nezmocnila.

„O, však já vám nebudu rány svých prsou odhalovati," mluvil stařec měkkým hlasem dále, „byste se nezděsili a nezplakali náramnou lítostí. Neboť míti syna, míti ratolest domu slzami od

Boha vyprošenou .... míti takový pupenec od nebes člověku do rukou vložený, a nemoci ho přitisknouti k srdci — nemoci ho hrdě před očima vlasti vystaviti a říci: Hle matko, tento květ krve své ti kladu na oltář! ... o, to je bolest, které se veškeré jiné hořkosti tohoto světa nevyrovnají!“

„Ano, to jest vrchovatá míra žalosti, kteráž naplnila také mou nádobu až po kraj!“ zvolal Ladislav rovněž tak povýšeným hlasem, jako se byl hrabě prohlásil. „Ale byla to ruka Páně,“ doložil skroušeně — „kteráž vede člověka těžkým zkoušením.“

„Tak, tak — můj chlácholivý Davide!“ posvědčil stařec, utěšeně hlavou potřásaje — „to bylo zkoušení, a já vše také za to přijímal. Snášel jsem a nereptal, trpěl a cvičil se v pokoře a bázni před Pánem, jenž řídí osudy národů i jediného člověka. I mohu říci, že jsem prošel velikou školu hoře a žalosti. Nepoznán a nenáviděn ve vlastním domě od lidí, kteří stáli u mne nejblíže — opuštěný manžel, zklamaný otec, *poslední*“ .... v tom se náhle zarazil a umlknul. Běh myšlének jeho přirazil k místu, odkud dále nemohl. Obrátil se tedy. Oči jeho spočinuly pronikavě na Ladislavovi a letem oživila se mu na mysli celá řada právě minulých událostí — vedených řečí a konaných příprav ohledem na

mladého člověka, jenž byl tak divným způsobem celé srdce jeho naplnil.

Mnoholetá, hluboce utkvělá myšlénka jeho přeletěla mu v duši jen jako poslední slabý záblesk, kterýž se okazuje po letní bouři na očištěné obloze a jasné povětří zvěstuje.

„Ne, ne — já nebyl poslední!“ zvolal stařec po krátkém zamlčení horlivě, a přikročiv k Ladislavovi tiskl mu ruce, a snažil se přimísiti slovům svým zvuk hluboké upřímnosti a jemného žertu. „Nedbej na žvatlavého starce, jehož dětinské srdce snadno přetéká. Nikdo z nás není poslední ve vlasti — jakž by také mohl býti na tak bohaté, požehnané půdě? — nikdo se nedočká posledního Čecha. Veselý, svěží větřík vlaje po našich lučinách a zahrává skvělobílým praporem naší panické, čisté naděje — a my stojíme okolo něho a pozdvihujeme radostných hlasů k Hospodinovi. Živo a pohyblivo je na polích, kde se řadí šiky národních pěstounů a vzdělavatelů, a jasně vyšlehují po krajích spanilé plameny blahodárného vzdělání a spasitelné osvěty . . . . . Není-liž pravda, dcero má?“

Milada ochotně přisvědčila, povděčna jsouci, že se nenadálý nával myšlének jeho tak šťastně obrátil.

V tom zahrčel na zámeckém dvoře cizí povoz, a nový paprslek radosti osvítil tvář Velenského. Jaksi vítězně obrátil se k Ladislavovi.

„Pozoruj, synu můj! Začínají se sjížděti, jižto jsou mezi počtem vyvolených a jež tyto dny ke svým přátelům připočteš.“

„Otče!“ zvolala Milada, jež byla k oknu přistoupila. „Totě náš Jaroslav!“

„Jaroslav?!“ opakoval Velenský — a nebyl by mohl pověděti, jaké city tu chvíli v jeho prsou se vzbudily. Neprohledná byla jejich směsice.

„Co tu chce — ten zavátý list domácího štěpu?“ byly první jeho myšlénky. — „Co tu ještě vyhledává člověk, jenž porušil moje nejsvětejší oumysly — a odešel, aniž byl poznal hlasu otcova? Přichází, aby ještě jednou zničil mír domu mého? — mír tak těžce vykoupený, pro nějž moje slze tekly a žíly mého mozku trnuly? Co tu chce? — já ho neznám, jakož on neznal mne! Já jsem nyní člověk jiného srdce, jiných očí a jiného jazyka, nežli jsem býval, dokud v *něm* naděje moje květly. Pryč ode mne!“

Byla to hořkost, ježto se v prvních okamženích o srdce jeho pokoušela; ale náramná míra přirozené jeho dobroty nedala ničemu zlému velikého místa a pevné vlády zajmouti. Stál

tu otec překvapený s hlavou sklopenou — a prsa jeho ozývala se čerstvějším klepotem.

I Miladu naplnilo podivné očekávání. — Nejpřirozenější byla u ní ovšem také otázka: Co asi mladého Velenského zase do domu přivádí, z něhož se byl sám tak násilně vytrhnul? . . . . Potom: proč nedal po celý čas minulého smutku ani slova o sobě věděti — a proč se nyní náhle zjevuje? Jakým okem pohledne na nynější stav věcí domácích a jak pojme ty rozličné proměny, které se tu byly za minulých dnů na všech stranách udály? . . . .

A Ladislav? . . . Ubohý, zatínaje rty, tisknul křečovitě ruku na žebra, pod nimižto se náramná bouře zmáhala. Zpomněl si na údolí Chamounské a odvrátil se, aby Milada blednoucí jeho tvář nepozorovala. Cítil to v nejtajnějších hlubinách duše své, že mu ještě jedna trpká — trpčejší hodina nastává, než byla ona u hrobu jeho domnělé matky — s Lidmilou.

Nyní vešel starý služebník a oznamoval s radostným pohledem příchod mladého hraběte.

Po tváři otce Velenského přeletěl malý mráček — i pohnula se rychlým, ale krátkým trhnutím. Nechtě však před služebníkem srdce své dále odkryti, pokynul jen hlavou, a ten se zase vzdálil.

Nyní nastalo v pokoji hluboké mlčení. Bylo skoro dech přítomných slyšeti.

Za několik okamžení vešel Jaroslav do dveří, uváděje francouzského plukovníka. Na prahu objevil se za ním starý *Jean*.

Jaroslav nesl levou ruku ještě v hedbávné pásce. Oko jeho přeletělo rychle všechny přítomné a spočinulo okamžením na Miladě a na Pedrazzim, v jehož pohledu a postavě — ač byl svoje poutnické roucho již odložil — něco tak neobyčejného, nikdy při něm nebývalého se jevilo: že Velenský poněkud užasnul. Rychle se ale sebrav a všechny zbytečné domněnky teď mimo sebe pustiv, oba zběžně pozdravil a se vší úctou k otci se přiblížil. Nepokojně tlouklo srdce jeho.

„Poslední časové nametali sice mezi nás tak jedovaté símě nesváru,“ jal se k němu vážně mluviti — „že mi hrozilo hubivým zrostem zdravé srdce udusit; ale dobrotivý otec pomůže mi z této nehody se vyprostit a promine přenáhlený krok synovi, kterýž opět důvěrně a útulně k jeho srdci se utíká.“

Nová, neslýchaná byla tato slova v uších starého Velenského. Srdce jeho, tuty dny napořád v prudkém napnutí držáno, začalo se chvíti; ale jazyk nemohl vhodné odpovědi nalezti.

„Budiž mi vítán!“ řekl konečně po malé přestávce a vztáhl ruku, aby ji podal synovi jako na smíření.

Jaroslav se jí hbitě chopil a vřele ke rtům přitiskl; pak se chystal představiti hosta, jehož byl přivedl. Že takto hned při vchodu do otcovského domu učiní a otáleti nebude, musel plukovníku slíbit dílem jako malou náhradu za dlouhá, v starostech ztrávená léta — dílem i proto, že chtěl vždy rázně odhodlaný vojín trapnou nejistotu s prsou setřásti a při prvním kroku věděti, jak se má v domě Velenském postaviti. Za to ale slíbil také zběhlé věci šlechetně rouškou jemné šetrnosti přikryti a pospolným snažením tíži srdce svého a starého Velenského ulehčiti.

„Díky vám, drahý otče!“ jal se Jaroslav mluviti, a nemohl se ubrániti nepokoji, kterýž v něm očekáváním příštího výjevu povstával. — „Nepřicházím ale samoten, nýbrž přivádím ctihodného přítele, jejž abyste českou hostinností pod svou střechu přijal, snažně prosím.“ Na to se obrátil k hostu a představil ho obyčejnou propovídkou: „Pan Leclair, francouzský plukovník.“

„Leclair?!“ zkřikl hrabě tak pronikavě, že se všickni zvuku toho lekli. Vycházelť jako z nejhlubšího, posud ukrytého kouta prsou jeho.

Stáltě tu stařec v okamžiku jako na smrt zděšený; bledé tváře jeho co možno ještě více ubledly, a oči jeho upnuly se na příchozího jako na strašivé zjevení. Chvělť se na těle a nohy pod ním klesaly.

Plukovník upřel na něho oko své pohledem, kterýž měl bytost jeho až na dno proniknouti a o pravém stavu jeho duše jej přesvědčiti. Ve vlastních prsou začala se hořkost zmáhati, a celá dlouholetá minulost drala se mu na mysl.

„Ano — jsem Leclair,“ řekl po krátkém ze všech stran pomlčení vážně a rázně, snaže se všelikou hořkost z tónu svého vypudit — „druhdy poručík a bohatý otec — nyní plukovník a žebrák.“

„Vím, vím, že jsi byl bohatec — ale já ti ustlal na krvavé lože!“ úpěl Velenský, a klesaje na sesli, hleděl na něho s hrůzou, jako na půlnoční, k těžkému odpovídání jej pohánějící přízr^k. „Co tě však vyhání z dávného hrobu?“

„Já neležel v hrobě, ale nosil až po tuto chvíli ve zdravém těle a v churavé duši palčivé vědomí ztráty své,“ řekl plukovník tónem, kterýž jako hlas anděla k soudu volajícího sluch Velenského pronikal. — „Já se uzdravil po ráně českého zemana; ale místo květoucí manželky nalezl jsem ledovou mrtvolu — a místo dvou růžových poupat . . .“

„Vím, vím!“ překazil mu řeč Velenský dalším úpěním; — „poupata svá jsi nenalezl, neboť já je vzal s sebou, jakož pěstounů zbavená — odvezl z povětří domácího, přesadil do půdy české, a Bůh požehnal ruku mou, že mohu alespoň skrovnou měrou napraviti vinu, kterouž jsem uvalil na hlavu svou. Sem pohledni, šťastný otče!“ zvolal náhle hlasem povýšeným, s tváří blahonadějně ozářenou, a rychle se vzchopil. „Sem pohledni — tato je dcera tvá!“

Prudce pojal při těch slovech Miladu za ruku a přikročil s ní k plukovníkovi.

Krátké, ale pronikavé zkřiknutí úchvatného překvapení ozvalo se ve všech ústech.

„Co pravíte, pane hrabě?“ zvolal Leclair v náramném a podivném úžasu, a zraky jeho utkvěly a pásly se s nevýslovnou rozkoší na krásné dívčí postavě, kteráž tu před ním stála plna velkého, sladkého očekávání. Pamět jeho začala se mladobujně oživovati, a podoba časně zhynulé choti vstoupila mu před oči v nejspanilejším rozkvětu.

„Co pravíte, Miloto?“ ptal se ještě jednou, a srdce jeho bouřilo, jakoby již již dívce v oustrety letět chtělo.

„Že je to dcera tvá — jako že před Bohem stojím a spasenu býti doufám!“ dokládal se Ve-

lenský s rostoucím zanícením. „Ano — ano, milá dcero! tento jest otec tvůj! Nešťastně potkaly se cesty našeho života — já měl napraviti vinu, na něm i na tobě bezděky zpáchanou — proto jsem tě choval jako vlastní dítě, moje Milado! To bylo moje tajemství.“

„Kterému i já nyní na stopu přicházím,“ řekl Ladislav pro sebe hlasem, jenžto se třásl blahým tušením před nastávajícím rozvinutím podivně setkaných událostí.

„Proč tedy nespěchá k srdci mému!?“ zvolal Leclair, a hlas jeho se třásl blahostí, oko se lesklo rosou a všeliká hořkost zmizela z prsou jeho. Stál proti Miladě, tklivě dostojná postava s rozpnutým náručím. — „Proč mi nepodá kalich úlevy, po níž tak dlouhá leta prahne duše má?“

A s hlasitým zkřiknutím, tonoucím mezi plesem a pláčem, vrhla se mu dívka, jako slabé děcko, na prsa.

„Otče! otče!“ chvělo se z úst jejích, labuťová ramena její otáčela se mu okolo krku — a rtové její opětovali vřelé polibky, jimiž blažený otec nový ouvazek srdcí jejich pečetil. Oba plakali a spočívali v dlouhém, tuhém objetí.

V tichém, ale hlubokém pohnutí stáli ostatní okolo nich . . .

*

„A kdež je syn můj?“ zvolal plukovník, když byl nejprudší nával citů pominul a myšlénky v něm zase místa nalezly. — „Kdež je syn můj?“ ptal se radostně, jakoby věděl, že o něm jisté zprávy nalezne.

Starý Velenský se lekl a sklopil hlavu; — Ladislavovi hnala se všechna krev ku tváři, a oči jeho poletovaly jako žhavé blesky s Milady na plukovníka a s toho na dívku.

„Syna *já* ti dám, otče!“ zaplesala tato, plna blaženého citu z loktů otcových se vinoucí, a hbitě přikročivši k Ladislavovi, chopila ho za ruku. — „Pojď — pojď, bratře! Tys mě tuty dny neočekávanou zprávou o jednoho otce připravil — já se o druhého s tebou rozdělím!“

Potom se otočila k žasnoucímu, tento náhlý převrat celého výjevu a nenadálou proměnu svého nového přítele nechápajícímu hraběti, a doložila vesele, ba skoro dětinsky radostně: „Vidíš, tatínku — to je *moje* tajemství!“

Tuť se nemohl také starý *Jean* již déle zdržeti a s přeplněnou mírou hlaha vrhnul se k nohoum oběma svým pánům, kteří si teď v náruči leželi a ohnivě se líbali.

S rukama sepnutýma stál tu starý Velenský nad blaženým skupením; lehce a bujně dmula se prsa jeho, jako jarní řeka, sproštěna ledového

krovu; jen hlava jeho byla těžká a klonila se k prsoum. Velmi prudce byly se před ním právě minulé výjevy střídaly, zůstavujíce vždy množství dojemů a obrazů v mysli jeho. Z těch se tvořila nyní směsice, kterouž tak snadno proniknouti nemohl. Jak mu v této chvíli bylo — to nemohl pověděti, to ani v sobě nepoznával; ale zdáloť se mu, že musí říci: „Pane! nyní mě vezmi k sobě ....“

Nejtišším divákem a pozorovatelem těchto výjevů byl Jaroslav. Šlechetná prsa jeho chvěla se arci pěkným, pouholidským pohnutím, ačkoliv událostem, před očima jeho náhle objeveným, ouplně nerozuměl: ale v jemně-vážné mysli jeho vzniklo také poznání, že tu není doba k vyptávání příhodná. Dle outlocitu svého nemohl a nechtěl první proud blaženého shledání zvědavými otázkami rušiti — a pak! .... pak prahlo srdce jeho po samotě v oněch místech, kde mu byla zlatolistá růže jeho pozemského blaha vykvětla! Tam si chtěl oddechnouti; tam chtěl ještě jednou bouřlivý běh nedávno minulých dnů projíti — sobě samému ouplné oučty složiti a v úmyslu svém se ustanoviti.

Nikdo mezi šťastnými si nepovšimnul, když vystoupil z pokoje, ubíraje se do zámecké zahrady. Dlouhým stromořadím, jehož vysoké

vrchole zlatem zapadajícího slunce hořely a kdež pod ramenatými větvemi posvátné ticho se rozkládalo, pustil se po sadech — a zahýbal se již na pěšinku, kteráž vedla .... tu stál naproti němu mladý Svoboda.

V prvním okamžení se oba zarazili, a zraky jejich spočinuly na sobě dlouhou chvíli s velikým významem. V Svobodovi zbouřila se krev; živě tanulo mu na mysli poslední jich setkání. Potom si všimnul zbledlých tváří odpůrce svého i jeho pochromené ruky — zmohl pohnutí krve své, sáhl na klobouk a chtěl ho mlčky minouti.

„Ne tak, pane Svobodo!“ promluvil Jaroslav, přemáhaje rovnou měrou poslední propukování starého záští, a zadržel ho zdravou pravicí. — „Takto se nesmíme dnes rozejíti. Já vám učinil křivdu — a musím vás ještě odprositi.“

„Pane hrabě!“ ustoupil Svoboda u velikém podivení, ale velmi chladně.

„Nechte mne jen prositi,“ mluvil Jaroslav dále — „ona je to dobrá, užitečná škola. Tuhle jsem také dostal za vyučenou!“ prohodil s lehkým úsměchem na levici pohlídnuv. „Pusťte mimo sebe všecko nepřátelství — a chcete-li důkaz mého upřímného smýšlení, tedy vězte, že odejdu z domu otcovského, abych *vlastníma očima pohleděl na stav našeho národu* — abych seznal

jeho jádro, pocítil jeho slasti a strasti — abych se přesvědčil, byl-li můj posavádní život jen pouhé klamání sebe samého."

„Pane hrabě!" zvolal opět Svoboda, nemoha tu náhlou změnu pochopiti.

„To vám však také přímo povídám," pokračoval Jaroslav — „že odejdu v srdci nesa obraz Lidmilin. Také o této své vášni chci nabyti jistoty — je-liž to plamen, kterýžby mohl po celý život moje toužebná prsa zahřívati. Teď ale — nebojte se — nebudu s Lidmilou ani mluviti a ponechám srdci jejímu ouplnou vůli."

„Pane hrabě!" zvolal Svoboda potřetí, a uchopil ho za ruku, a tiskl mu ji s úctou, radostí a úžasem.

„Tedy si rozumíme?" ptal se Velenský co nejsrdečněji.

„Ouplně!" přisvědčil Svoboda; — „ale něco nemohu jako muž před vámi smlčeti. Miladin bratr miluje Lidmilu."

„Pedrazzi?!" ulekl se Jaroslav, a barva smrti prostřela se po tváři jeho.

„Nenadálť se poměru, v jakovém vy a moje sestra stojíte —"

„Svěřil se vám?"

„Ani slovem. Lidmila ho vyvedla sama z chrámu jeho zlatých nadějí. Odhalila mu srdce

své. On pak ukryl nešťastnou vášeň do hlubin prsou svých.“

Jaroslav se zamyslil ....

„Podivně sbíhají se cesty lidské!“ řekl po krátké přestávce jako sám k sobě. — „Kdož by si to byl pomyslil, když jsem ho v italských horách .... ale budiž!“ zvolal pak odhodlaně. „Já důvěřuji v jeho šlechetnost. Cesty naše počínají se křižiti; *ale já doufám pevně, že každý z nás cíle svého dospěje.*“

DEC 12 1968

PG 5038 T9 1857 dil 8

Tyl, Josef Kajetán
Sebrane Spisy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

